

ԱՐԵՎԱԹՈՅ ՀՐԱՄԱԴՐԱՄԱԿԱՆ (ՁԳՈԾԱ)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

თარგმნა:
გიორგი კამლაძე

სარედაქციო კოლეგია:
ზურაბ მიქელაძე
ადამ შანთაძე
უშანგი ბოლქვაძე
დანიელ ბოლქვაძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
უშანგი ბოლქვაძე

ISBN:
978-9941-0-8874-2

თარგმნილია:
A. Saim Kılavuz
«İslam Akaidi»

ნიგნი გამოცემულია საქართველოს ახალგაზრდებზე დახმარების
ასოციაციის მიერ, სრულიად საქართველოს მუსლიმთა სამმართველოს
რეკომენდაციით.

გამომცემლობა ერქამი: 2022 - წელი

II- გამოცემა

ისლამის დოგათიკა (აყიდა)

პროფ. დრ. აჭმედ საიმ ქილავუზი

ბათუმი - 2022 წ.

შესავალი

მუჰამედ შუამავალის ﷺ მიერ, მოტანილი უკანასკნელი და სრულყოფილი რელიგია ისლამი, არის ღვთიური კანონი (შარიათი), რომლის დებულებები პირობითად, შეიძლება სამნაწილად დავყოთ:

1. რწმენის დოგმატიკა (აყიდა)
2. თაყვანისცემა (იბადა)
3. ზნეობრიობა (აჰლაყი)

ისლამის რწმენის დოგმატიკის საკითხებით დაკავებულია მეცნიერებები, აყიდა (რწმენის სწავლება) და „ქელამი“ (მუსლიმური ღვთისმეტყველება). მუსლიმური სამართალი, მათ შორის წესები, რომლებიც ეხება თაყვანისცემის პრაქტიკულ ასპექტებს, მიეკუთვნება ცოდნის იმ სფეროს, რომელსაც განიხილავს „ფიქ़ის“ მეცნიერება. მორალურ-ეთიკური დებულებები და ზნეობრივი ნორმები წარმოადგენს მეცნიერების „აჰლაყის“ შესწავლის საგანს.

მოცემული წიგნის მიზანია—დააკმაყოფილოს მკითხველის მოთხოვნილება ისლამის რწმენის დოგმატიკის შესახებ სრული მოცულობის ცოდნის მიღებაში. პირველწყაროს სახით მასში გამოყენებულია იმ ცნობილი კლასიკოსების ნაშრომები, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს ისლამურ მეცნიერებებს, ასევე განავითარეს მუსლიმური ღვთისმეტყველება ჩვენი ისტორიის მსვლელობაში.

წიგნი შედგება შესავლისა და ოთხი ძირითადი თავისაგან. შესავალი, რომელსაც „რელიგია და რწმენის დოგმატიკა“ ვუწოდეთ, შეიცავს ცნობებს რელიგიისა და მასში ადამიანთა მოთხოვნილებების შესახებ, რწმენის დოგმატიკის ადგილზე სხვადასხვა რელიგიებში და ისლამის რწმენის დოგმატიკის დამახასიათებელ თავისებურებებზე.

პირველ თავში „რწმენა და მისი საფუძვლები“ მოცემულია რწმენის განმარტება, ასევე განიხილება რწმენის პირობები და მათი შინაარსი. თავის მხრივ, რწმენის პირობები, მუსლიმური სამართლის სისტემატიზაციის თანახმად, დაჯგუფებულია სამ თავში.

მეორეთავში „დვთიურობა“, განიხილება უზენაესიალლაპი-სა და ბედისწერის რწმენის თემები. აქ, აიათებთან და ჰადისე-ბთან ერთად, ასევე ადგილი აქვს დათმობილი, ლოგიკაზე დამ-ყარებულ რაციონალურ განმარტებებსა და დასკვნებს.

მესამე თავში „შუამავლობა“, განიხილება შუამავლებისა და წმინდა წიგნის რწმენის თემები. ეს ცნობები ყველაზე ხშირად ეყრდნობა მხოლოდ აიათებსა და ჰადისებს.

მეოთხე თავში „ცნობები უხილავის შესახებ“ გაშუქებულია ცოდნა მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაზე, ანგელოზებზე, სულზე, რომლებიც, ასევე, ძირითადად, ამოღებულია აიათე-ბიდან და ჰადისებიდან.

ნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება გავიგოთ, რომ მოცე-მულ წიგნში მოყვანილია ცნობები, როგორც „აყიდაზე“, ასევე ნაწილობრივ „ქელამზე“.

წიგნის ზოგადად, მითითებულია მოკლე ცნობები, წყაროს სახით, გამოყენებულ ლიტერატურაზე.

წიგნში ნახსენებ, პიროვნებათა სახელების გვერდით, მო-ყვანილია მათი გარდაცვალების თარიღები ჰიჯრასა და გრი-გორიანული უამთააღმწერლობის მიხედვით.

ვთხოვ უზენაეს ალლაპს, რათა ამ ნაშრომმა დასახულ მი-ზანს მიაღწიოს.

პროფესორი
ახმედ საიდ ქილავუზი
ქ. ბურსა 1985 წელი

რელიგია და რწმენის დოგმატიკა

I. რა არის რელიგია?

თავისი ლექსიკური მნიშვნელობით სიტყვა „რელიგია“ საკუთარ თავში მოიცავს ისეთ მცნებებს, როგორებიცაა, წესები, ტრადიციები, მეთოდები, გზა, რომელსაც მისდევენ, დებულებები. რელიგია ასევე შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც რიტუალების ერთობლიობა, რომელიც დაფუძნებულია განსაზღვრულ შეხედულებებზე.

ისლამის თვალსაზრისით, რელიგია არის ადამიანების ცხოვრების წესის მოსაწესრიგებლად, ერთი ღმერთის მიერ დადგენილი რწმენა, რომელიც გვაძლევს ცოდნას ადამიანის გაჩენის მიზნისა და იდუმალი აზრის შესახებ, ასევე გამჩენისადმი თაყვანისცემის შესრულების მეთოდებზე. ეს რწმენა საშუალებას აძლევს კაცობრიობას მოიპოვოს ბედნიერება, როგორც მინიერ, ასევე მარადიულ ცხოვრებაში. ის მიმართავს გონიერ ადამიანებს მაღალზნებრივი, ღვთისნიერი საქმეების შესრულებისკენ, რელიგია ასევე არის ღვთიური კანონი, რომელიც ადამიანებზე გადაცემულია გამჩენის მიერ მისივე შუამავლების მეშვეობით.

რელიგიის ამ განსაზღვრებაში არსებობს მთელი რიგი, აშკარა თავისებურებები.

რელიგია წესდება უზენაესი ალლაჰის მიერ; მის გარდა არავის აქვს უფლებამოსილება შეცვალოს, ან გააუქმოს რელიგიური ბრძანებულებები. შუამავლებსაც კი არ აქვთ უფლება, თავიანთი ინიციატივით მას რაიმე დაამატონ ან გამოაკლონ. მათ საკუთარ თემებთან მხოლოდ უზენაესი ალლაჰის ბრძანებები და აკრძალვები მიაქვთ. არსებობს მხატვრული, მეტაფორული გამოთქმა: „შუამავლები რელიგიის დამფუძნებლები არიან“.

რელიგია ადამიანს იდუმალის, სამყაროში მისი მოვლენის საიდუმლო არსის შესახებ ცოდნას აძლევს, აცნობს მის მოვალეობებს სხვა გაჩენილებთან მიმართებაში. ადამიანი უმიზნოდ არ გაჩენილა. მისი გაჩენის სიბრძნისა და დაფარული მიზნის შესახებ წმინდა ყურანის ერთ-ერთ აიათში ნაბრძანებია:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْأَنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

„და მე არ გამიჩენია ჯინები და ადამიანები, თუ არა ჩემდამი თაყვანისცემისთვის.“ (ზარიათი, 51/56)

რელიგია, ადამიანებს ბედნიერებისა და ჭეშმარიტების შემცნებისკენ გზას უჩვენებს. ის ადამიანებს მიმართავს კეთილი, ღვთისნიერი საქმეების შესრულებისკენ. აწესრიგებს რა ადამიანთა ცხოვრებას მინიერ სამყაროში, ის უზრუნველყოფს მათ ბედნიერებას მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაშიც.

რადგანაც რელიგია არის კანონთა კრებული, ადამიანება-მდე შუამავალთა მიერ მიტანილი, ის ეყრდნობა ღვთიურ ზეშთაგონებებს.

ასეთ შემთხვევაში, თვით ადამიანთა მიერ დადგენილი, რელიგიის ცვლილებები და დამახინჯებები, რომლებიც არ არის დამყარებული ღვთიურ ზეშთაგონებებზე და შესაბამისად არ მოაქვთ ბედნიერება და სულიერი წონასწორობა არც ამქვეყანაზე და არც საიქიმში, ისლამში ჭეშმარიტ (სწორ) რელიგიებად არ არის აღიარებული.

II. რელიგიური გრძნობის არსებობა და ადა-მიანის მოთხოვნილებები

ადამიანის რელიგიური გრძნობა წარმოადგენს თანდაყოლილ თვისებას, ანუ გაჩენის მომენტში მის ბუნებაში ჩადებულს და არა მოგვიანებით შეძენილს. ამიტომ თითოეული ადამიანისთვის დამახასიათებელია ღმერთის რწმენა და მისადმი თაყვანისცემის სურვილი. კაცობრიობის მთელი ისტორიის მანძილზე, ნებისმიერ დროსა და ეპოქაში, ეს გრძნობა ადამიანს რომელიმე რელიგიასთან აკავშირებდა, იქნებოდა ის ჭეშმარიტი თუ მცდარი.

უზენაესი ალლაჰი, მის მიერ გაჩენილ ადამიანში, რელიგიური გრძნობის ჩანასახის არსებობის შესახებ წმინდა ყურანში ბრძანებს:

فَاقْمُ وَجْهَكَ لِلَّدِينِ حَنِيفًا فَطَرَ اللَّهُ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا
تَبَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيْمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

„მაშ, მოაქციე შენი სახე ერთმორნმუნჯ სარწმუნოებისკენ, ალლაჰმა ასეთი თვისება თანდააყოლა ადამიანს დაბადები-დანვე. ალლაჰმის გაჩენილს შეცვლა არ უწერია. ეს არის ჭეშმა-რიტი რელიგია, მაგრამ ადამიანთა უმრავლესობა არ უწყიან!“
(რუმი, 30/30)

ამის შესახებაა ნათქვამი შუამავლის ﷺ ერთ-ერთ ჰადის-შიც: „ამ ქვეყანაზე მოვლენილი, ყოველი ბავშვი ისლამური ბუნებისაა. მაგრამ თუ მშობლები იუდეველები არიან, ისიც იუდეველი ხდება. თუ ისინი ქრიტიანები ან ცეცხლთაყვანისმ-ცემლები არიან, მათი შვილებიც შესაბამისად ქრისტიანები ან ცეცხლთაყვანისმცემლები ხდებიან“. (ბუჰარი, „ჯანაიზი“, 80; „თეფ-სირი“, სურა, 30; მუსლიმი „ყადერი“, 22-23; აბუ დაუდი „სუნნეთი“, 17: თირ-მიზი, „ყადერი“, 5)

გარდა ამისა, ზოგიერთი სოციოლოგისა და რელიგათმცო-დნის მიერ ჩატარებული გამოკვლევები ადამიანთა თანდაყო-ლილ რელიგიურობას ამტკიცებენ.

თუმცა ადამიანებს ერთად-ერთი ღმერთის ყოველთვის არ სჯეროდათ, ვინაიდან დროდადრო სწორი გზიდან გადადიოდ-ნენ. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, გამჩენის რწმენისკენ და მის-დამი თაყვანისცემისკენ სწრაფვა მათ არ ტოვებდა. ამგვარად, ადამიანის მიჯაჭვულობა რომელიმე რელიგიისადმი, თუნდაც პრიმიტიულისა და მცდარისადმი, აამკარავებს ადამიანში თანდაყოლილი რწმენის არსებობას.

რწმენა არის როგორც ცალკეული ადამიანის, ასევე მთელი საზოგადოების არსებითი და აუცილებელი მოთხოვნილება. აი, ამ მოთხოვნილების არსებობის ზოგიერთი მიზეზი:

რადგანაც რწმენის გრძნობა ადამიანში თანდაყოლილია, მის დასაკმაყოფილებლად, ასევე სულიერი წონასწორობისა და სიმშვიდის მოსაპოვებლად, ადამიანში არსებობს რელიგიის მოთხოვნილება. სულიერი სიცარიელის შევსება არც მეცნიე-რებას, არც კულტურას და ხელოვნებასაც კი არ შეუძლია. ამის გაკეთება მხოლოდ რელიგიას ძალუძს.

ადამიანი შედგება სხეულისა და სულისგან, რომლებიც ისევე განუყოფელია, როგორც ძვლები ხორცისგან. იმის მსგა-

ვსად, როგორც სხეულს საკვები ესაჭიროება და სხვა ფიზიკური მოთხოვნილებები აქვს, სულს გააჩნია განსაკუთრებული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი მოთხოვნილებები. მისი ყველაზე დიდი მოთხოვნილება არის რწმენა, რომელიც მას იცავს ყოველგვარი ბოროტებისგან. თუ ეს მოთხოვნილება დაკმაყოფილებული არ იქნება, შეიძლება წარმოიქმნას ძელად განკურნებადი სულიერი წყლულები, როგორც ცალკე აღებულ პიროვნებაში, ასევე მთელ საზოგადოებაში.

იმ მომენტიდან, როდესაც ადამიანი იწყებს განსჯას, ის ეძებს პასუხებს მთელ რიგ კითხვებზე: „საიდან მოვედი?“, „სად მივდივარ?“, „რა მომიგა სიკვდილის შემდეგ?“, „ვინ გამაჩინა?“, „რისთვის ვარ გაჩენილი?“

„როგორია იმ გამჩენის თავისებურებები, რომელმაც შექმნა?“ „რას წარმოადგენს მეტაფიზიკური სამყარო?“ ხშირად ადამიანს ამ კითხვებზე დამოუკიდებელი პასუხის გაცემა არ შეუძლია, ან თავისი პასუხებით მხოლოდ თავის ტეხვა უხდება. აი, მაშინ მასთან დასახმარებლად რელიგია მიდის და პასუხს აძლევს ამ და მსგავსი ტიპის კითხვებზე.

გარდა ამისა, რელიგია აუცილებელია იმისათვის, რათა უზრუნველყოს წესრიგი საზოგადოებაში. საზოგადოება შედგება ინდივიდუებისგან, რომლებსაც ესაჭიროებათ ნორმები, რომლებიც მათ ერთმანეთის იურიდიული და ეთიკური უფლებების დაცვას ავალებს, ასევე პიროვნებას ღვთისნიერი და ზნეობრივი ქმედებების შესრულებისკენ უბიძგებს. რელიგია არის კანონთა ფორმირების ინსტიტუტი, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოებაში ერთობის, მშვიდობის, თანხმობის, სამართლიანობისა და მორალის არსებობას. პიროვნების სულიერი რეგრესი, ანარქია არის მოვლენები, რომლებიც შეიმჩნევა რელიგიის საფუძვლებისგან დაშორებულ საზოგადოებაში.

III. რწმენის დოგმატიკის ადგილი რელიგიაში

რწმენის დოგმატიკა შეადგენს რელიგიის საფუძველს. დაწყებული პირველი ადამიანისა და შუამავლის (ალეიჰი ს-სელათუ ვესსელამ) ადამისგან, წმინდა მუჰამედამდე ﷺ ეს საფუძველი—რწმენის ბურჯი—უცვლელი რჩებოდა. შუამავალთა მიერ ადამიანებამდე მოტანილი, პრაქტიკული და მორა-

ლურ-ეთიკური დებულებები (შარიათი), დროდადრო უზენაესი ალლაჰის მიერ გაკეთებულ ცვლილებას ექვემდებარებოდნენ. პრაქტიკულ დებულებათაგან ზოგიერთი ძალას კარგავდა და უქმდებოდა, ხოლო ზოგიერთი უზენაესი ალლაჰის მხრიდან მომდევნო შუამავლების მიერ ემატებოდა. თუმცა რწმენის დოგმატიკაში ასეთი სახის ცვლილებები არასდროს ხდებოდა, არაფერი უქმდებოდა და იცვლებოდა.

ადამის შუამავლობის პერიოდის დამთავრებისთანავე, ადამიანები ჭეშმარიტ გზას აცდნენ, ერთლმერთიანობის რელიგიას (ისლამს) დაშორდნენ და დაიწყეს თაყვანისცემა ბუნებრივი მოვლენების, ვარსკვლავების, სულების, კერპებისა და ადამიანების მიმართაც კი. სწორედ, ასეთ პერიოდში მოავლინა უზენაესმა ალლაჰმა შუამავალთაგან ერთ-ერთი იმისათვის, რომ ადამიანები ერთი ღმერთის რწმენისკენ მოებრუნებინა და ისინი შეცდომებისა და დაბნეულობისგან გაეთავისუფლებინა. მოვლენილ შუამავალთაგან თითოეულის რწმენა, არსით, ერთმანეთისგან არ განსხვავდებოდა. აი, რას აცხადებს წმინდა ყურანი ამასთან დაკავშირებით:

شَرَعَ لِكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّيْ بِهِ نُوحًا وَاللَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكُمْ
وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرٌ عَلَى الْمُسْتَشِرِ كِينَ مَا
تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ

„დააკანონა თქვენთვის სარწმუნოებაში, რაც უბრძანა ნუჭადა და რომელიც ზეშთაგავონეთ შენ, რაც უუბრძანეთ იბრაჰიმს, მუსას და ღისას: „რომ დაიცავით სარწმუნოება და არ დაიყოთ მასთან მიმართებაში“. მძიმედა კერპთაყვანისმცემლებისთვის იგი, რისკენაც შენ მოუწოდებ. ალლაჰი გამოარჩევს იმისკენ, ინებებს ვისაც და ჭეშმარიტებას აზიარებს, ვინც მიიქცევა მისკენ.“ (შურა, 42/13)

აიათში ნახსენები „რელიგია“, რომელიც ალლაჰის მიერ წინა შუამავლებსა და წმინდა მუჰამედიზე صلی الله علیه و آله و سلم ზეშთაგონებული, ეს არის რწმენის ბურჯები, ანუ რწმენის დოგმატიკა და არა რიტუალური პრაქტიკა, ისეთი, როგორებიცაა მარხვა, ლოცვა, ალკოჰოლური სასმელის მოხმარების აკრძალვა და სხვა, რომლებიც წარმოადგენს ქმედებებს და რელიგიის მეორად ნორმებს (რწმენის დოგმატიკის შემდეგ). ამასთან დაკავშირებით სხვა აიათში ნაბრძანებია:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدِيهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَمِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لَكُلُّ جَعْلَنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَاءَ وَلُوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلِكُنْ لَيْلُوكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مُرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيَبْيَكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ

„და ჩვენ შენდა გარდოვავლინეთ წიგნი ქეშმარიტებით, დასტურად იმისა, რაც მასზე უწინ იყო წიგნში, და დამცველად მისდა. მაში, განსაჯე მათ შორის იმის მიხედვით, რაც ზემოავლინა ალლაჰმა, არ განუდგე შენზე ბოძებულ ქეშმარიტებას და არ აჰყვე მათ სურვილებს. თითოეულ თქვენგანს ჩვენ დავუდგინეთ კანონი და გზა. და რომ ენება ალლაჰს, ერთ თემად გქმნიდათ თქვენ. მაგრამ (დაგყოთ) იმისთვის რომ გამოეცადეთ იმით, რაც გიბოძათ. მაში, შეეჯიბრეთ ერთმანეთს კეთილი საქმეების კეთებაში. ყველანი ალლაჰსთან მიბრუნდებით და იგი გაცნობებს იმას, რაზეც გქონდათ უთანხმოება.“ (მაიდა 5/48)

ამგვარად, უზენაესი ალლაჰი გვიხსნის, რომ მან გამოაგზავნა თავისი კანონი ყველა თემისთვის, მათი სულიერი, სოციალური და ინტელექტუალური დონის შესაბამისად. მაგრამ თითოეულ კანონი რწმენის დოგმატიკა—ალლაჰის არსებობისა და მისი ერთადერთობის, ანგელოზების, წმინდა წიგნების, შუამავლების, განკითხვის დღისა და ბედისწერის რწმენა—უცვლელი რჩებოდა.

მოკლედ, რომ ვთქვათ „ზეციურ“ რელიგიაში, რომელსაც ლვთიური წარმომავლობა აქვს, საუბარი არ შეიძლება მიღიონდეს რწმენის დოგმატიკის რაიმე ცვლილებაზე ან გაუქმებაზე. შუამავალთაგან თითოეულს საკუთარ თემამდე რაიმე ცვლილებების გარეშე, ერთი და იგივე რწმენის დოგმატიკა მიჰქონდა, თუმცა ჩვენს დროში იუდეველები და ქრისტიანები შუამავლების, მუსასა და ისას, მიერ გადაცემულ რწმენის დოგმატიკას დაშორდნენ და ერთადერთი ღმერთის რწმენიდან გადავიდნენ.

IV. ისლამის რწმენის დოგმატიკის თავისეპურება

ისლამის რწმენის დოგმატიკის თავისეპურებები, რომელიც ერთდმერთიანობის რელიგიის ერთადერთი საფუძველია

და გაცხადებულია, ადამიდან დაწყებული, ყველა შუამავლის მიერ, შესაძლებელია შემდეგნაირად დავახასიათოთ:

1. ისლამის დოგმატიკა სრულიად გახსნილი, ნათელი და აშკარაა

ისლამის დოგმატიკის თავისებურებას, რომელიც მსოფლ-გაგებათა სხვა სისტემებისთვის დამახასიათებელი არ არის, წარმოადგენს მისი სიცხადე, უბრალოება და მასში დუალიზ-მის, სამებისა და სხვა რელიგიებში შემჩნეული, მსგავსი სახის გაურკვევლობების არარსებობა. ისლამის რწმენის დოგმატი-კის არსი მოკლედ შეიძლება ასე ჩამოვაყალიბოთ: ამ სამყარო-ში, რომელიც მოწყობილი და დალაგებულია უშესანიშნავესი სახით, არსებობს ღმერთი, რომელმაც ის გააჩინა და განსაზღ-ვრული კრიტერიუმების მიხედვით მართავს. მას არ ჰყავს მს-გავსი, არ გააჩინია შვილები და თანამონაწილე.

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بِلْ لَمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَهُ قَاتِنٌ

„და თქვე: ალლაჰმა აე აირჩიათ (აიყვანაო). დიდება მას! უეჭველად, მას ეკუთვნის რაცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა! ყოველივე მორჩილებს მას!“ (ბაყარა (2/116)

2. ისლამის რწმენის დოგმატიკა ყველაზე პარმონიული და ადამიანის ბუნებასთან შესაბამისი მსოფლგაგების სის-ტემაა

ისლამის რწმენის დოგმატიკა ადამიანის სულისთვის უცხო და წინააღმდეგობრივი არ არის, პირიქით, ის მის ბუნებას-თან ჰარმონიაში იმყოფება. ამასთან დაკავშირებით ყურანში წაბრძანებია: „მაშ, მოაქციო შენი სახე ერთმორნმუნე სარწმუ-ნოებისკენ, ალლაჰმა ასეთი თვისება თანდააყოლა ადამიანს დაბადებიდანვე. ალლაჰის გაჩენილს შეცვლა არ უნერია. ეს არის ფეშმარიტი რელიგია, მაგრამ ადამიანთა უმრავლესობა არ უწყიან!“ (რუმი, 30/30)

3. ისლამის რწმენის დოგმატიკა მყარი და განუყოფელია

ისლამის რწმენის დოგმატიკა, რომელიც არც არანაირ გა-დაჭარბებულობას იღებს და არც სხვა ნებისმიერ ცვლილებასა და დამახინჯებას, მყარი დოგმატიკაა.

შეუძლებელი და დაუშვებელია, რათა ვიღაც რელიგიურ მოღვაწეს, სამეცნიერო კონგრესს ან სულიერ საბჭოს (როგორც ეს ქრისტიანობაში ხდება), შეეძლოს რწმენის არსებულ პირობებს რაიმე, რაც რწმენის დოგმატიკაში არ არის, დაამატოს ან შეამოკლოს ის, რაც მასშია. ყველაფერი, რაც ისლამის რწმენის დოგმატიკას ემატება ან აკლდება, არ მიიღება. ამასთან დაკავშირებით ჩვენმა შუამავალმა ﷺ ბრძანა: „ის, ვინც ჩვენზე (შუამავალზე და იმაზე, რაც მან გადმოსცა) იმის გამოგონებას დაიწყებს, რაც სინამდვილეში არ ყოფილა, უარყოფილი იქნება“. (ბუჰარი „სულჰი“, 5. მუსლიმი „აკდია“, 17. იბნ მაჯე, „მუყადდიმე“, 3. აჰმედ ბინ ჰანბელი 270)

წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „ან იქნებ ჰყავთ მათ თანაზიარნი, რომლებმაც დაუკანონეს მათ სარწმუნოებაში ის, რისი უფლებაც ალლაჰს არ მიუცია? და რომ არა სიტყვა გადავადებისა, უთუოდ, გადაწყდებოდა მათ შორის არსებული. და უეჭველად, უსამართლოთათვისაა მწარე სასჯელი“. (ზურა, 42/21)

ამიტომ ზოგიერთი მითი, ზღაპარი და სიახლე, რომელიც ისლამის დებულებებს არ შეესაბამება, მაგრამ ხალხშია გავრცელებული, არის ფუჭი და მცდარი და ისლამი მათ არ მიიღებს.

4. ისლამის რწმენის დოგმატიკა ეყრდნობა უტყუარ მტკიცებულებებს

ის არ შემოიფარგლება რაღაც აბსტრაქტული დებულებების დეკლარირებით, არამედ ეყრდნობა მტკიცებულებებს. აქ ადგილი არ აქვს ისეთ შეხედულებებს, როგორებიც სხვა რწმენებში არსებობს. მაგალითად, „ყველაფერზე თვალი დახუჭება და დაემორჩილე“, „უმეცრება ღვთიურობის დედაა“ ან პირიქით: „და თქვეს: „ვერავინ და ვერასოდეს შევა სამოთხეში იუდეველთა და ქრისტიანთა გარდა.“ ეს მათი ოცნებებია. უთხარი: მოიტანეთ თქვენი მტკიცებულება, თუ თქვენ მართალი ხართ!“ (ბაყარა 2/11)

ისლამის რწმენის დოგმატიკა არ კმაყოფილდება ადამიანის სულისა და სინდისისადმი მიმართვით. მასში ასევე არის ადგილი მყარი, დასაბუთებელი მტკიცებულებებისთვისაც და ლოგიკური დასკვნებისთვისაც. წმინდა ყურანს იმ საკითხებში, რომლებიც ეხება ალლაჰის არსებობას, მის ერთადერთობას

და სრულყოფილ ატრიბუტებს (სიფათებს), არგუმენტები მოჰყავს ისტორიიდან, გარემომცველი სამყაროდან. მაგალითად, როდესაც პირველი ადამიანის გაჩენაზე, მიწისა და ზეცის შექმნაზე, ყოველწლიურად განმეორებად, გაზაფხულზე ბუნების გამოღვიძებაზე მოვითხრობს, წმინდა ყურანს, ადამიანი თანდათანობით სიკვდილის შემდეგ გაცოცხლების აზრამდე მიჰყავს.

5. ისლამის რწმენის დოგმატიკა—ეს არის უკიდურესობებისა და დაუდევრობებისგან შორს მყოფი მსოფლგაგების სისტემა

1. ისლამის რწმენის დოგმატიკა არის მსოფლგაგების ზომიერი სისტემა, რომელიც იყავებს საშუალო მდგომარეობას გრძნობათა ორგანოების მიერვე აღქმული ზებუნებრივის უარმყოფელებსა და მათ შორის, რომლებიც იგონებენ მრავალი ღმერთის არსებობას და სწამთ ადამიანებში, ცხოველებში და მცენარეებშიც კი ღვთიური სულის ხორცშესხმის. ისლამის რწმენის დოგმატიკა მრავალლმერთიანობას უარყოფს და ამტკიცებს, რომ ამ სამყაროს ჰყავს ერთადერთი გამჩენი და მის გარდა სხვა ღვთაება არ არსებობს. სურა „მუმინუნი“ 23/84-89 აცხადებს: „ჰკითხე: ვის ეკუთვნის მინა და ისინი ვინც მას ზეა, თუკი უწყით თქვენ?“ იტყვიან: „ალლაჰსო“. უთხარი: „ნუთუ აღარ შეიგონებთ?“ ჰკითხე: „ვინ არის ღმერთი შვიდფაცისა და დიდებული ტახტრევანისა?“ იტყვიან: „ალლაჰია!“ უთხარი: „ნუთუ არ შეიქმნებით ღვთისმოშიშნი?“ ჰკითხე: თუ იცით: „ვინაა იგი, ვის ხელთაცაა მეუფება ყოველი საგნისა? და ვინ არის დამცველი და ვინ არ საჭიროებს დაცვას?“ იტყვიან: „ალლაჰია!“ უთხარი: „მაშ, როგორდა ჰტყუვდებით!“

2. ისლამის რწმენის დოგმატიკა ალლაჰის ატრიბუტებთან დაკავშირებულ საკითხებში ოქროს შუალედს ემხრობა. ის არ ვარდება იმ ბერძნული ფილოსოფიისთვის დამახასიათებელ უკიდურესობებში, რომელიც უარყოფს ღვთიურ ატრიბუტებს. ამასთან ის არ ამსგავსებს ალლაჰს გაჩენილებს (თეშიპი), როგორც იუდაიზმი, არ იღებს ალლაჰს სხეულად (თეჯსიმი) და არ წარმოადგენს მას რაიმე ნივთით. ერთის მხრივ, ის უარყოფს ალლაჰის მსგავსებას გაჩენილებთან (თენზიპი), მეორე მხრივ ამტკიცებს, რომ ალლაჰს აქვს სრულყოფილი ატრიბუტები. ყურანში ნაბრძანებია: „იგი გამჩენია ცათა და ქვეყნის!

დაადგინა თქვენთვის მეუღლენი თქვენი სულიდანვე, და ასევე საქონელი წყვილებად. გამრავლებთ თქვენ იქ. არაფერია მსგავსი მისი, რამეთუ იგია ყოვლისმსმენი, ყოვლისმხედველი!“ (შურა, 42/11)

„არ არის ღვთაება, გარეშე მისი, ალლაჰისა, უკვდავისა, მარადისა, თვლება არ ეუფლება მას და არცა ძილი. მისია, რაცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა და მის წინაშე არავის შეუძლია იშუამდგომლოს, თუ არა ნება მისი. მან იცის, რაც მათ უნინარებაა და რაც მათ შემდგომაა. ისინი კი მის ცოდნისგან მხოლოდ იმას გასწოდებიან, ინებებს რასაც. ტახტი მისი გარემოიცავს ცათა და ქვეყანას და დაცვა მათი არ უმძიმს მას. და იგი უზენაესია, დიდებულია.“ (ბაყარა, 2/255)

3. ისლამის რწმენის დოგმატიკა არის მსოფლგაგების სისტემა, რომელიც იკავებს საშუალო მდგომარეობას მათ შორის, რომლებიც მოჰყებიან სრულიად გაუგებარ იდეებს და რომლებსაც აპსოლუტურად ყველაფრის, ღვთიური არსის ცოდნაც კი უნდათ.

4. ისლამის რწმენის დოგმატიკა სხვა აღმსარებლობებთან ურთიერთობებში ოქროს შუალედს ემხრობა. მასში არ არის ფანატიზმი, მაგრამ სხვა რელიგიებს მასში შერევის საშუალებას არ აძლევს: „სასოებდე ალლაჰს, რამეთუ შენ ცხად ჭეშმარიტებას ემყარები!“ (ნებლი, 27/79)

„მაშ, ჩაეჭიდე იმას, რომელიც ზეშთაგეგონა შენ. უეჭველად, შენ ჭეშმარიტ გზას ადგახარ!“ (ზუხრუფი 43/43)

ზემოთმოყვანილი აიათები ბრძანებს: „სწორედ ამიტომ მოუწოდედა მტკიცედ დადექი, როგორც გებრძანა და არ აჰყვებათ ნადილს და თქვი: „ვირწმუნე იგი, რაც ალლაჰმა გარდმოავლინა ნიგნთაგან და მებრძანა, რომ სამართლიანად განვსაჯოთ თქვენს შორის. ალლაჰი ჩვენი ღმერთიცაა და თქვენი ღმერთიც. ჩვენთვისაა ჩვენი საქმენი და თქვენთვისაა თქვენი საქმენი. არ არს დავა ჩვენსა და თქვენს შორის. ალლაჰი შეკრებს ყოველ ჩვენთაგანს და მასთანაა მისაქციელი.“ შურა. 42/15:

„...ის (ალლაჰი) ჩვენი ღმერთიცაა და თქვენი ღმერთიც? ჩვენი ნამოქმედარი ჩვენთვისაა და თქვენი ნამოქმედარი თქვენთვის, და ჩვენ ვართ მისადმი გულწრფელნი.“ (ბაყარა, 2/139)

სურა „ქაფირუნი“ აცხადებს: „თქვენი რჯული თქვენ, და ჩემი რჯული მე!“

„და თუ ცრუდ შეგრაცხეს შენ, მაშინ უთხარი: ჩემი საქმე მე მეკუთვნის, და თქვენი თქვენ გეკუთვნით. თქვენ შორსა ხართ იმისგან, რასაც მე ვაკეთებ, და მეც შორსა ვარ იმისგან, რასაც თქვენ აკეთებთ!“ (იუნუსი, 10/41)

მომდევნო აიათი ახალისებს სხვა რელიგიის მიმდევართა ისლამისკენ მოხმობას;

„ვინც ალლაპისკენ მოუხმო, ჰქმნა სიკეთე და თქვა: უეჭველად, მე მუსლიმთაგანი ვარ, ვანა არის მასზე უკეთესი ვინმე სიტყვით?“ (ფუსსილეთი 41/33)

სურა „ბაყარას“ 2/256 აიათიდან ნათლად ჩანს, რომ იძულება დაუშვებელია: „იძულება არა სარწმუნოებაში. ჭეშმარიტი გზა ნათლად გამოირჩა ცდომილისგან. მაშ, ვინც უარყოს ტაღუთი (ეშმაკი და ეშმაკისეული გზა) და ინამოს ალლაპი, უეჭველად, ის მყარ საყრდენს არის ჩაჭიდებული, რომლის ნგრევა შეუძლებელია. უეჭველად, ალლაპი ყოვლისმსმენია, ყოვლისმცოდნეა.“

5. გარდა ამისა, ისლამის რწმენის დოგმატიკა შუამავლებთან მიმართებაში ზომიერ პოზიციას იკავებს. ისინი არასდროს აჰყავთ ღმერთის დონემდე და არ ამდაბლებენ ადამიანის ყველაზე მანკიერ მდგომარეობამდე. ისლამის რწმენის დოგმატიკის თანახმად, შუამავლები მხოლოდ გაჩენილები არიან. თუმცა ალლაპმა აამაღლა ისინი, მათზე ღვთიური ზეშთაგონებების ზეგარდმოვლენით, დაიცვა დიდი ცოდვების ჩადენისგან და ადამიანებისთვის სამაგალითო გახადა.

თავი პირველი

როგორ და მისი საფუძვები

I. იმანის განსაზღვრება და შინაარსი

ა. იმანის განსაზღვრება და შინაარსის თვალსაზრისი

სიტყვა „იმანის“ - რწმენის ლექსიკური მნიშვნელობა არის, რომელიმე ადამიანის მიერ ნათქვამის სიტყვების დადასტურება და მიღება, ამ სიტყვების მყარი დაჯერება, მცირეოდენი ყოყ-მანისა და ეჭვის გარეშე, მათი შეთვისება სულიერი სიმშვიდით და ნდობით. (იბჰ მანსური „ლიმანულ არაბი“ XIII, 21 (ბეირუთი).

სიტყვა „იმანის“ - რწმენის ტერმინოლოგიური მნიშვნელობაა — გჯეროდეს მთელი გულით წმინდა მუჰამმედის ﷺ მეშ-ვეობით უზენაესი ალლაჰის მიერ გადმოცემული რელიგიური დებულებები და ლრმად იყო დარწმუნებული მათში, ასევე მიიღო, ყოყმანის გარეშე, შუამავლის ﷺ ცნობები და გულწრფე-ლად გნამდეს მათი ჭეშმარიტების, უტყუარობისა და სამართლიანობის. მორწმუნე ადამიანს „მუშინს“ უწოდებენ. ეს არის ეპლი სუნას (ეპლი სუნა ვალ-ჯამაათ — ყურანის, მუჰამმედის ﷺ სუნნეთისა და იჯმას მიმდევრები — სუნიტი მეცნიერ-მუ-ჯაჰადების ერთი სახელწოდება) მეცნიერთა განსაზღვრება. მათი აზრის თანახმად:

1. რჩევა არის მისი გულით დადასტურება

ეშარისა და მათურიდის მიმდევართა მოსაზრების თანახ-მად, რწმენა არის იმ საკითხების გულით დაჯერება, რომლე-ბიც უნდა ვირწმუნოთ. ასეთ თვალსაზრისს ემხრობოდნენ ისეთი სუნიტი ღვთისმეტყველები, როგორებიც იყვნენ იმამი მათურიდი (გარდ. ჰიჯრით 333 წ. ჩვ. წ. აღ. 944 წ). ეშარი (გარდ. ჰიჯრით 324. წ. ჩვ. წ. აღ. 936 წ), ჯუვაინი (გარდ. ჰიჯრით 478. წ. ჩვ. წ. აღ. 1085). გაზალი (გარდ. 505. წ. ჩვ. წ. აღ. 1111 წ). აბდულ-

მუინ ნასაფი (გარდ. ჰიჯრით 508 წ. ჩვ. წ. აღ. 115 წ). შაპრისტანი (გარდ. 548 წ. ჩვ. წ. აღ. 1153 წ). ამიდი (გარდ. ჰიჯრით 631 წ. ჩვ. წ. აღ. 1233 წ).

აიათებისა და გადმოცემული ჰადისების თანახმად, რწმენა მდგომარეობს გულით დადასტურებასა და მოწონებაში.

ა. აიათები

1. სურა „იუსუფში“, როდესაც შუამავალ იაყუბს მიმართეს, შუამავალ იუსუფის ძმებმა: „შენ არ დაგვიჯერებ“. ამ აიათს აქვს შემდეგი აზრი: „შენი გული არ დაადასტურებს (არ მიიღებს) ჩვენს მონაყოლს (იუსუფზე)“ ნმინდა ყურანი არაბულ ენაზე ზეგარდმოვლინდა (სურა „იუსუფი“, 12/2, „იბრაჰიმი“ 14/4, „შუარა“ 26/195). ამ ენაზე სიტყვა იმანი იხმარება „დადასტურების, გულით მიღების“ მნიშველობით.

2. არაბული ენის ყველა სპეციალისტი ამაში თანხმდება. როდესაც უზენაესი ალლაჰი სურაში „მაიდა“ 5/41 ფარისევლების შესახებ საუბრობს, გვამცნობს, რომ რწმენა მდგომარეობს გულით დადასტურებაში: „ო, შუამავალო! არ დამწუხერდე იმათ გამო, რომელიც ურნმუნოებაში უჯიბრებიან ერთმანეთს, მათგან რომელიც პირით იტყვიან: ჩვენ ვინამეთ, გულებს მათსას კი არ სწამთ; და იმათგან, რომელიც იუდეველინი არიან, მსმენელნი სიცრუისა, მსმენელნი სხვა ხალხისა, ვინც შენთან არ მოსულა; ისინი სიტყვას ამახინჯებენ, მის შემდეგ რაც ის იყო თავის ადგილზე, ამბობენ: თუ მოგეცათ თქვენ ეს, მაში, აიღეთ იგი, და თუ არ მოგცემიათ ეს, მაშინ განერიდეთ! და ვისი გამოცდაც ინებოს ალლაჰმა, მის დაცვას შენ ვერასდროს შეძლებ ალლაჰისგან. სწორედ ეგენი არიან, რომელთა გულების განნმენდაც ალლაჰის ნება არ არის. და მათვისაა ამქვეყნად დამცირება, ხოლო იმქვეყნად მძიმე სასჯელი !“.

3. სურაში „ენდამი“ 6/125 შემდეგია ნაბრძანები: „და ვის ჭეშმარიტ გზაზე დადგენას ინებებს ალლაჰი, გახსნის იმის გულს ისლამისთვის. და ვის გზააბნევაში დატოვებასაც ინებებს, შეუკუმშავს იმას გულს, და შეუნუხებს ისე, თითქოს ცაში ადიოდეს. და ასე მიაგებს ალლაჰი სასჯელს, რომელთაც არ სწამთ.“

4. ყურანში ნათქვამია, რომ თუ ადამიანი იძულებით (თუ სიცოცხლე საფრთხეშია) ურნმუნოების დამადასტურებელ სიტყვებს წარმოთქვამს, ეს მის გულში არსებულ რწმენას ზიანს ვერ მიაყენებს: „გარდა მათი, ვისი გულიც რწმენით იყო გაუღენითილი, მაგრამ იძულებული გახდა, ხოლო ვინც უარყო ალლაჰი მას მერე, რაც ირწმუნა, და გული გაუხსნა ურნმუნოებას, მაშინ მათზეა რისხვა ალლაჰისგან და მათვისაა დიდი სასჯელი!“ (სურა „ნაჰლი“ 16/106)

5. სურაში „ჰუჯურათი“ 49/14, უსნავლელი ბედუინების შესახებ, რომლებმაც გულით არ ირწმუნეს და მათი რწმენა სიტყვით ამოინურებოდა, ასეა ნაბრძანები: „თქვეს ბედუინებმა: „ვირწმუნეთ!“ უთხარი: „არ გირწმუნიათ, არამედ თქვით „დავმორჩილდით“. რწმენა ჯერ არ შესულა თქვენს გულში. თუ თქვენ დაპმორჩილდებით ალლაჰს და მის შუამავალს, არაფერს მოაკლებს თქვენს საქმეებს. უეჭველად, ალლაჰი შემნდობია, მწყალობელია.“

6. სურაში („მუჯადელე“ 58/22) საუბარია სამოთხის მარადიულ ბინადრებზე, რომლებითაც ალლაჰი კმაყოფილია და რომლებიც ალლაჰის კმაყოფილნი იქნებიან: „ვერ ჰპოვებ ხალხს, რომელთაც სწამთ ალლაჰი და დღე უკანასკნელი, მეგობრობდნენ იმასთან, ვინც ეურჩა ალლაჰსა და მის შუამავალს, რომც იყვნენ ეგენი თავიანთი მამა-პაპანი, შვილები, ძები ან ჯიში-ჯილაგი. სწორედ ეგენი არიან, რომელთა გულებში ჩანერგა რწმენა და განამტკიცა ეგენი მისგან სულით; და შეიყვანს მათ სამოთხენში, სადაც ძირს მდინარეები მოედინება. იქ დარჩებიან სამუდამოდ. ალლაჰი კმაყოფილია მათი და მისით კმაყოფილი არიან ისინი. სწორედ ეგენი არიან ალლაჰის მიმდევრები. კარგად შეიმეცნეთ, უეჭველად, ნეტარ არიან მიმდევარნი ალლაჰისა!“

ბ. ჰადისები

1. როგორც ერთ ჰადისშია გადმოცემული, ალლაჰის შუამავლის თანმიმდევარმა, უსამა ბინ ზეიდმა ბრძოლის დროს შეპყრობილი მტერი მოკლა, მიუხედავად იმისა, რომ ამ უკანასკნელმა თქვა: „არ არსებობს სხვა ლვთაება გარდა ალლაჰისა.“ როდესაც უსამამ ამის შესახებ ჩვენ შუამავალს ﴿ უამბო, ის ძალიან

განაწყენდა და თქვა; „როგორ გაიგე, შენს მიერ მოკლულმა ადამიანმა სიკვდილის ნინ სიმართლე თქვა თუ იცრუა? ნუთუ მას გული გაუხსენი და შეი ჩაიხედე?“ (მუსლიმი „იმანი“, 41. აბუ დაუდი „ჯივადი“, 95, იბნ მაჯე „ფითენი“, ახმად ბინ ჰანბელი „მუსენდი“, IV, 439). ალლაპის შუამავლის ﴿۱۷﴾ ეს სიტყვები ამტკიცებს იმას, რომ ადამიანის რწმენა გულით დასტურდება.

2. როგორც აბუ ჰურეირა გადმოგვცემს, ალლაპის შუამავლთან მისულმა თანმიმდევრებმა შემდეგი თქვეს: „ჩვენ შინაგანად ისეთ რამეს ვგრძნობთ, რომ თითოეული ჩვენებანი დიდ ცოდვად ჩათვლიდა ამაზე საუბარსაც კი“. მუჰამმედმა ﴿۱۸﴾ მათ ასე უპასუხა, „მართლა იგრძენით ეს?“ - „დიახ, ეს ასეა, ჩვენო შუამავალო“, -დაადასტურეს მათ. მუჰამმედმა ﴿۱۹﴾ ნარმოთქვა: „სწორედ ეს არის ნამდვილი რწმენა“. (მუსლიმი „იმანი“, 60; აჰმედ ბინ ჰანბელი „მუსენადა“ II, 358, 397, 411). ასე გაუსვა მან ხაზი იმას, რომ რწმენა გულის ნიშან-თვისებაა.

3. ალლაპის შუამავალი ﴿۲۰﴾ თავის მრავალ ჰადისში გვაცნობებს, რომ თუ ადამიანის გულში არის, თუნდაც სულ მცირე ხარისხის რწმენა, რომელიც მდოგვის ან ხორბლის მარცვლის ტოლია, ის საერთო ჯამში, სამოთხეში მოხვდება (ბუჰარი „თევზიდი“, 19; მუსლიმი „იმანი“, 84; თირმიზი „ბირრ“, 61; ნასაი „იმანი“ 18). ერთ-ერთ თავის ჰადისში ალლაპის შუამავალი ﴿۲۱﴾ გვამცნობს: „როდესაც სამოთხის მკვიდრი იქ შევლენ, ხოლო ჯოჯოხეთის მკვიდრი ჯოჯოხეთისკენ გაეშურებიან, უზენაესი ალლაპი იტყვის: „გამოიყვანეთ ჯოჯოხეთიდან ის, ვისაც გულში თუნდაც მდოგვის მარცვლისოდენა რწმენა ჰქონდა“ (ბუჰარი „იმანი“, 15; მუსლიმი, 82). ზემოთმოყვანილი აიათებიდან და ჰადისშიდან გამომდინარე, სუნიტმა ლვთისმეტყველებმა თქვეს, რომ რწმენა გულით დადასტურება და ადამიანი, რომელმაც გულით ირწმუნა, ალლაპის ნინაშე ჭეშმარიტ მორწმუნედ ითვლება, თუნდაც ის თავისი რწმენის შესახებ ხმამაღლა არ აცხადებდეს. თუმცა ადამიანმა თავისი რწმენის შესახებ, მიწიერი რელიგიური დებულებების შესასრულებლად ხმამაღლა უნდა განაცხადოს—ეს აუცილებელი პირობაა.

არსებობს ზემოთ მოყვანილისგან განსხვავებული, რწმენის სხვა განმარტებებიც. ჩვენ მათი ჩამოთვლა შემდეგი თანმიმდევრობით შეგვიძლია:

2. ოცნება - ცოდნაა გულში

ჯაპმიეს მოძრაობის სწავლების თანახმად, რომლის და-
მაარსებელი იყო ჯაპმ ბინ საფვანი (გარდ. ჰიჯრით 128 წ. ჩვ.
წ. აღ. 745 წ). რწმენა არის ალლაპის არსებობისა და ალლაპის
შუამავლის მიერ გადმოცემული ზემთაგონებების ცოდნა
მათი გულით დადასტურების გარეშე. (ესარი „მაქალეთულ ისლა-
მინ“, 132, 141; შაპრისტანი „ელ-მილალ ვან-ნიპალ“, 88)

მიუხედავად იმისა, რომ ჭეშმარიტების დადასტურებასა და მის ცოდნას აქვს საერთო წყარო—გული, მათ შორის დიდი
განსხვავებაა. ჭეშმარიტების მტკიცებულების გულით მიღე-
ბა, წარმოადგენს სულის შენაძენს და წარმოიქმნება როგორც
ნებისყოფის ძალისხმევის, თავისუფალი არჩევანისა და შე-
თანხმების შედეგი. შეცნობის უნარი ასევე გულში მდებარე-
ობს, მაგრამ არ წარმოადგენს მის შენაძენსა და არჩევანს. ადა-
მიანს ცოდნის შეძენა ყველაზე განსხვავებული მეთოდებით
შეუძლია. იმისათვის, რომ მას რწმენა ვუწოდოთ, აუკილებე-
ლია გულით ამ ცოდნის ნებაყოფლობით აღიარება. რწმენა არ
არის აბსტრაქტული ცოდნა. საზღაურისა და სასჯელის მიღე-
ბა ხდება არა მისი, არამედ ნების, ძალისხმევის, ნებაყოფლო-
ბითი არჩევანის მიხედვით. როდესაც იმამი მათურიდი (გარდ.
ჰიჯრით 333 წ. ჩვ. წ. აღ. 944 წ). ამ მტკიცებულებას უარყოფ-
და ამბობდა; „რწმენა გულის აბსტრაქტული ცოდნა არ არის.
ცოდნა უმეცრების ანტიპოდია. ამასთან რწმენის ანტიპოდი
ურწმუნობაა. ცოდნა რომ რწმენა ყოფილიყო, ხოლო ცოდნის
არარსებობა ურწმუნობა, მაშინ ყველა უმეცარი ურწმუნო
(ქაფირი) იქნებოდა, ხოლო ყველა სწავლული — მორწმუნე.
მაგრამ ეს ასე არ არის“. (მათურიდი, თევზიდი”გვ.380)

ზაპირ იბნ ხაემმა (გარდ. ჰიჯრით 456 წ. ჩვ. წ. აღ. 1064 წ).
ამასთან დაკავშირებით თქვა: „რწმენა რომ ცოდნა ყოფილიყო,
მაშინ იუდეველები და ქრისტიანები, რომლებმაც მუპამედის
შესახებ იციან ისე, როგორც შაითანი, რომელმაც ალლაპის
შესახებ იცის, მორწმუნებად ჩაითვლებოდნენ, მაგრამ ეს ენი-
ნააღმდეგება ნმინდა ყურანის აიათებს“ (იბნ ჰაზმი „ელ-ფასლი“ III,
188, 198(ბეირუთ 1395ხ. ჰიჯრი/1975); მუსტაფა ბილგინი „ყურანი ქერიმი-
იმან ილიშქისი“ (ბურსა 1984წ.)

3. რწმენა არის მის შესახებ სიტყვით გაცხადება

„იქრარი“- არის საკუთარი რწმენის შესახებ ხმამაღლა და ლიად გაცხადება. მურჯიესა და ქელამის მიმდინარეობების მიმდევრებმა შემდეგი განსაზღვრება მოვცეს; რწმენა არის იმ მცნებების გულით დადასტურების გარეშე სიტყვით აღიარება, რომლებიც უნდა ვირწმუნოთ. ეს მიმდინარეობები თავიანთი შეხედულებების დამატებიცებელ არგუმენტებად იყენებდნენ ჰადისს, რომელშიც ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ბრძანა:

„მე დამევალა ადამიანებთან ბრძოლა იქამდე, სანამ ისინი არ დაადასტურებენ, რომ არ არსებობს სხვა ღვთაება გარდა ალლაჰისა და რომ მუჰამედი ﷺ მისი შუამავალია. თუ ისინი ამას გააკეთებენ, ჩემგან თავიანთ სიცოცხლესა და ქონებას დაიცავენ, ხოლო იმისათვის, რაც გულში აქვთ პასუხს ალლაჰის წინაშე აგებენ“. (ბუჰარი „ჯიჰადი“, 102, „იმანი“, 102, 17; მუსლიმი „იმანი“, 8; აბუ დაუდი „ჯიჰადი“, 104).

მაგრამ ეს ჰადისი სრულებითაც არ არის იმის მტკიცებულება, რომ რწმენა მდგომარეობს მხოლოდ სიტყვებით მის დადასტურებში. რწმენა, რომ მხოლოდ საკუთარი რწმენის შესახებ განცხადებით შემოიფარგლებოდეს, მაშინ ფარისევლები ნამდვილი მუსლიმები იქნებოდნენ. სინამდვილეში კი ეს ასე არ არის.

„(ჰეი, ურწმუნოებო!) როგორ უარყოფთ ალლაჰს? მევდარნი იყავით და მან გაგაცოცხლათ, მერე ისევ წაგართმევთ სიცოცხლეს და ისევ გაგაცოცხლებთ, და ბოლოს კვლავ მის წინაშე წარსდგებით!“ (ბაყარა 28)

„თქვეს ბედუინებმა: „ვირწმუნეთ!“ უთხარი: „არ გირწმუნიათ, არამედ თქვით „დავმორჩილდით“. რწმენა ჯერ არ შესულა თქვენს გულში. თუ თქვენ დაპმორჩილდებით ალლაჰსდა მის შუამავალს, არაფერს მოაკლებს თქვენს საქმეებს. უეჭველად, ალლაჰი შემნდობია, მწყალობელია.“ (ჰუჯურათი 49/14)

„ისინი გაყვედრიან შენ, რომ მიიღეს ისლამი. უთხარი: „ნუ მაყვედრით, რომ გამუსლიმდით. არამედ, ალლაჰი იღებს თქვენზე მადლს, რომ დაგადგინოს თქვენ რწმენას, თუ კი ხართ მართალნი.“ (ჰუჯურათი, 49/17)

„როცა მოვიდნენ შენთან ორპირნი, თქვეს: ვამოწმებთ, უეჭველად, შენ ალლაჰის შუამავალი ხარ. ალლაჰი უნყის, რომ შენ მისი შუამავალი ხარ. და ალლაჰი ამოწმებს, რომ ორპირნი დიახაც ცრუნი არიან.“ (მუნაფიუნი 63/1)

4. რწმენა არის მისი გულით დადასტურება და სიტყვებით აღიარება

ისეთი კანონმცოდნე ჰანეფიტი სწავლულების, როგორებიც იყვნენ ებუ ჰანიფე (გარდ. ჰიჯრით 150 წ. ჩვ. წ. აღ. 767 წ.), ფეზდევი (გარდ. ჰიჯრით 482 წ. ჩვ. წ. აღ. 1089 წ.) სარაპსი (გარდ. ჰიჯრით 490 წ. ჩვ. წ. აღ. 1097 წ.) მოსაზრებების თანახმად რწმენა მდგომარეობს იმ დებულებების გულით დადასტურებასა და აღიარებაში, რომლებიც უნდა ირწმუნო, ასევე საკუთარი რწმენის ღიად, ხმამალლა გაცხადებაში. (ნახ. საბუნი „ელ-ქიფაი“, 86; ბაიადი „იშარეთულ-მარამი“, 69 ეგვიპტე 1367/1949); ჰარკუთი; თენქიჭულ ქელამ ფი აქაიდილ ელი ლ-ისლამ“ 252)

არგუმენტის სახით მათ მიერ მტკიცებულებად შემდეგი ჰადისი არის გამოყენებული:

„მას, ვისაც გულში თუნდაც მცირეოდენი, ხორბლის ან ქერის მარცვლისოდენა რწმენა აქვს, ჯოჯოხეთიდან გამოვა, თუ ამ დროს ის შემდეგ სიტყვებს იტყვის; „არ არსებობს სხვა ლვთაება ალლაპის გარდა და მუჰამედი მისი შუამავალია“ (ბუჰარი „იმანი“, 33; მუსლიმი „იმანი“, 84; თირმიზი „ჯეჰენნემი“, 9; იბნ მაჯე, „ზუჰდი“, 37)

რადგანაც ადამიანებმა არ იციან, თუ რა არის სხვა ადამიანის გულში დამალული, მას რწმენის აღიარების შესახებ მის სიტყვებზე დაყრნობით უნდა მოვექცეთ. ჰანეფიტების ამ თვალსაზრისის თანახმად, არსებობს რწმენის ორი შემადგენლი ნაწილი. ეს არის რწმენის გულით მიღება და დადასტურება და მის შესახებ ღია სიტყვიერი გაცხადება.

ჰანეფის სკოლის (მეზჰების) სხვა სწავლულების (მათურიდის ლვთისმეტყველები) და ეშარი, როგორც ადრე იყო აღნიშნული, მიიჩნევენ, რომ რწმენის სიტყვიერი აღიარება აუცილებელი პირობაა მიწიერი რელიგიური ბრძანებების შესასრულებლად. ანუ ისინი, რწმენის შესახებ სიტყვიერ განცხადებას აღიარებენ არა როგორც რწმენის საფუძველს, მის არს და ნაწილს, არამედ როგორც მის პირობას. ამგვარად, ორივე მოსაზრება არსით ერთმანეთთან ახლოსაა, მაგრამ ფორმულირებულია სხვადასხვაგვარად.

ის, რომ ადამიანი მორწმუნება, ვიგებთ მისი სიტყვებიდან ან მის მიერ ლვთისმსახურების განსაზღვრული სახეობების შესრულების წყალობით, ისეთის როგორიცაა, მაგალითად, კოლეგტიური ლოცვა. მაშინ მას აღვიქვამთ, როგორც მორწმუნეს

და ვეპყრობით, როგორც მუსლიმს. მას შეუძლია დაქორნინ-დეს ისლამის აღმსარებელ ქალზე, ჩვენ შეგვიძლია მის უკან ვილოცოთ, მის მიერ დაკლული ცხოველის ხორცი ვჭამოთ, ის ვალდებულია, ზექათი გადაიხადოს. ჩვენ ვიღებთ იმას, რომ მისი სიცოცხლე და ქონება უზენაესი ალლაჰის დაცვისა და მფარველობის ქვეშ არის. მისი გარდაცვალების შემდეგ ვას-რულებთ მის განსასვენებელ ლოცვას (ჯანაზა) და ვკრძალავთ მას მუსლიმთა სასაფლაოზე.

თუ ადამიანს გულით სწამს, მაგრამ თავისი რწმენის შესახებ, საპატიო მიზეზის გარეშე, სიტყვიერად არ აცხადებს, ჩვენ მის მიმართ ზემოთ ნახსენები, მუსლიმების თვის განკუთვნილი მოვალეობების შესრულება არ შეგვიძლია, ვინაიდან იმის შესახებ, რაც მას გულში აქვს მხოლოდ უზენაესმა ალლაჰმა იცის.

ამგვარად, რწმენის საფუძველს, მის არსს და უცვლელ პირობას წარმოადგენს მისი გულით დადასტურება და მის შესახებ სიტყვით გაცხადება—ეს არის პირობა, რომელიც გარშემომყოფთა მიერ ამ რწმენის აღიარებას უზრუნველყოფს.

5. რწმენა არის მისი გულით დადასტურება, მის შესახებ სიტყვიერად გაცხადება და პრატიკული ქმედებები, რომელიც მასთან არის დაკავშირებული

ხარიჯიტების, მუთეზილებისა და ზაიდების მიმდინარეობების სწავლებების თანახმად, რწმენა არის მისი გულით დადასტურება, მის შესახებ სიტყვით გაცხადება და ისლამის დებულებების შესრულება. მათი აზრით, რწმენა შედგება სამი ნაწილისგან: მისი გულით დადასტურება, მის შესახებ სიტყვებით გაცხადება და ქმედებები. რომელიმე მათგანის არარსებობის შემთხვევაში, რწმენა რეალიზებული არ იქნება, ხოლო ადამიანი, რომელიც უგულებელყოფს ქმედებებს, ვერ იძენს მორწმუნის თავისებურებებს, ანუ მუსლიმი არ არის.

თუმცა პიჯრით პირველი სამი საუკუნის სწავლული ღვთის-მეტყველები, ისეთები, როგორებიც იყვნენ იმამი მალიქი (გარდ. პიჯრით 179 წ. ჩვ. წ. აღ. 795 წ.), ავზაი (გარდ. პიჯრით 157 წ. ჩვ. წ. აღ. 774 წ.), შაფიი (გარდ. პიჯრით 204 წ. ჩვ. წ. აღ. 819 წ.) აპმედ ბინ ჰანბელი (გარდ. პიჯრით 241 წ. ჩვ. წ. აღ. 855 წ.), ჰადისოლოგი სწავლულები იბნ ჰაემი (გარდ. პიჯრით 456

წ. ჩვ. წ. აღ 1054 წ.) და იბნ თეიმიე (გარდ. ჰიჯრით 728 წ. ჩვ. წ. აღ 1328 წ.), რომლებიც ქმედებებს მიიჩნევდნენ იმ ადამიანის რწმენის ნაწილად, რომელიც მიმართულია ყიბლისკენ და რომლის გულშიც არის ხმამაღლა გაცხადებული რწმენა, და ამასთან თუ მან ჩაიდინა რაიმე ცოდვა, მას ურწმუნოდ არ მიიჩნევდნენ და ცოდვილ მუსლიმად თვლიდნენ. ანუ ადამიანი, რომელიც უგულებელჲპყოფს და არ უარჲყოფს ქმედებების (ისლამის დებულებების) შესრულების აუცილებლობას, ვერ იძენს ღრმა მორწმუნის თავისებურებებს, მაგრამ ამასთან ის მუსლიმია სუსტი რწმენით (ცოდვილი).

ხარიჯიტების მოაზროვნეთა წარმომადგენლები ადამიანს, რომელიც რწმენის სამი ნაწილიდან ერთს, კერძოდ კი ქმედებებს უგულებელჲპყოფს, ურწმუნოდ მიიჩნევდნენ. მუთაზილისა და ზეიდიეს მიმდინარეობებს მიღებული ჰქონდათ შუალედური საფეხური რწმენასა და ურწმუნოებას შორის, რომელსაც „ფასიყი“ ეწოდებოდა. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ თუ ამ საფეხურზე მყოფი ადამიანი გარდაიცვლებოდა, ის, როგორც ურწმუნო, ჯოჯოხეთში სამუდამოდ ხვდებოდა.

ა. მათ, რომლებიც ქმედებებს რწმენის ნაწილად მიიჩნევდნენ, ყურანის აიათები და ჰადისები შეხედულებათა საკუთარი სისტემის მიხედვით გამოიყენეს.

„და ვინც მორწმუნეს მოკლავს განზრახ, ჯოჯოხეთია მისი საზღაური, სადაც დარჩება მუდმივად. განურისხდა მას ალლაჰი და დაწყევევლა იგი და გაუმზადა მას სასჯელი საშინელი“: (ნისა, 4/93)

ამ აიათზე დაყრდნობით, ქმედებების რწმენის ნაწილად ჩამთვლელი, მუთაზილისა და ზეიდიეს წარმომადგენლები, ამ აკრძალვის დამრღვევ, ანუ ქმედებების უგულებელჲმყოფ ადამიანს მუსლიმად არ თვლიდნენ. სხვათა შორის სუნიტი ღვთისმეტყველები ამ აიათს შემდეგნაირად ხსნიდნენ; „თუ ვინმე მოკლავს მუსლიმს, ჩათვლის რა მის მკვლელობას რელიგიით დაშვებულად“ ან კიდევ; „თუ ვინმე მუსლიმს მისი რწმენის გამო მოკლავს, მისი სასჯელი ჯოჯოხეთში სამუდამოდ ყოფნა იქნება“. (მათურიდი იგივე ნანარმოები გვ. 349; ჯუვაინი, იგივე ნანარმოები, გვ. 388; შაჰრისტანი: ნიაიათულ-იყდამი, გვ. 477 ბალდადი). ვინაიდან ის ადამიანი, რომელიც დარწმუნებულია იმაში, რომ ისეთი ქმედების ჩადენა, როგორიცაა მუსლიმის მოკვლა მისი რწმენის-ისლამის გამო ან ისეთი ქმედების ჩადენა, რომელიც

ყურანში აკრძალულად და ცოდვილად არის მიჩნეული, შარიათით დაშვებული საქმეა, არ შეიძლება მორწმუნე იყოს.

ამასთან ამ აიათის აზრი ნამდვილად ისეთი რომ ყოფილიყო, როგორიც ამას მუთაზილესა და ხარიჯიტების მიმდინარეობების მომხრები განმარტავენ, მაშინ ის წინააღმდეგობაში მოვიდოდა სურა „ნისას“ 4/48 აიათის აზრთან, რაც შეუძლებელია. ამ აიათში ნაბრძანებია: „უეჭველად, აღლაპი არ მიუტევებს, რომ თანაზიარნი გაუჩინონ მას, და მიუტევებს ამის გარდა კველაფერს, ინებებს ვისაც. და ვინც აღლაპს თანაზიარს გაუჩენს, მაშინ უდიდეს ცოდვას სჩადის“.

ბ. მუთაზილესა და ხარიჯიტების მიმდინარეობებს თავიანთი შეხედულებების სისწორის დასამტკიცებლად მოჰყავთ სურა „სექდეს“ 32/18 შემდეგი აიათი: „განა მორწმუნე მსგავსია უკეთურისა? ისინი არ არიან თანაბარნი“

გ. სუნიტმა ლვთისმეტყველებმა თქვეს, რომ სწორედ ამ აიათში ნახსენები დიდი ცოდვა ნიშნავს ურწმუნოებას, ხოლო რადგანაც ის წარმოადგენს უპატიიებელ ცოდვას, მისი ჩამდენი, გახდება რა ურწმუნო, ვერასგზით იქნება მორწმუნის თანასწორი (თავთაზანი „შეკრუ-აქაიდი“, გვ.265)

„სულაც არა! ვისაც ავი საქმე მოუხვეჭავთ და თავიანთი ცოდვა გარშემოურტყამთ, აი ეგენი არიან ცეცხლის ბინადარნი, და იქ დარჩებიან სამუდამოდ.“ (ბაყარა 2/81)

სუნიტების აზრით, არგუმენტის სახით წამოყენებული მუთეზილებისა და ხარიჯიტების მიერ ამ აიათის განმარტება, არასწორია. სინამდვილეში ბოროტება წარმოადგენს იმ უპატიიებელ ცოდვას, რომელიც არის აღლაპისთვის მოზიარების დაწესება, ვინაიდან შეუძლებელია წარმოიდგინო მორწმუნე მუსლიმი, რომელსაც გარს აკრავს ცოდვა, რადგანაც მისი რწმენა ამ ცოდვის წინაღობას წარმოადგენს (შაჰრისტანი იგივე ნაწარმოები, გვ. 477) აღლაპის შუამავალი ლერთ-ერთი ჰადისით აცხადებს: „არ მრუშობს ადამიანი, თუ ის (ლრმბ) მორწმუნეა, არ ქურდობს ადამიანი, თუ ის (ლრმბ) მორწმუნეა. არ სვამს ადამიანი, თუ ის (ლრმბ) მორწმუნეა“. (ბუჰარი „ეშრიბა“, 1; მუსლიმი, „იმანი“, 24; თირმიზი „იმანი“, 11)

დ. ხარიჯიტების და მუთეზილეს მიმდინარეობის წარმომადგენლები, იყენებენ რა ამ ჰადისს არგუმენტის სახით, ამბობენ: „ქმედება რწმენის ნაწილი, რომ არ ყოფილიყო, მაშინ ცოდვების ჩამდენი (ამ ჰადისში) მორწმუნები იქნებოდნენ“.

სუნიტი სწავლულები კი, განმარტავენ რა ამ ჰადისს ისლამის დებულებების მიხედვით, მიიჩნევენ, რომ ადამიანს მრუშობის ჩადენის მომენტში არ შეიძლება ჰქონდეს ისეთი ღრმა და სრულყოფილი რწმენა, როგორც იმ მუსლიმს, რომელიც მსგავს ქმედებას არ სჩადის. ისინი ასევე მიიჩნევენ, რომ თუ ადამიანი მრუშობის ჩადენის მომენტში თვლის, რომ ეს საქმე ნებადართულია შარიათის მიერ, მაშინ რა თქმა უნდა, ის მორნმუნე არ არის. (სმ. ბაქილანი „ეთ-თევზიდი“ გვ. 369, „ალ-ინსაფი“, გვ. 73 (ეგვიპტე 1382 ხ. ხიჯრი/1963 წ); ამიდი, იგივე ნანარმოები, 264)

მოცემული დასკვნა შეესაბამება ალლაჰის შუამავლის ﷺ მომდევნო ჰადისსაც. აბუ ზერ დაფარი (გარდ. ჰიჯრით 35 წ. ჩვ. წ. აღ. 652 წ.) მოგვითხრობს: „ალლაჰის შუამავალმა, ﷺ წარმოთქვა რა ერთდმერთიანობის ალიარების ფორმულა, ბრძანა: „დედამინაზ არ არსებობს ისეთი მოკვდავი, რომელიც სიკვდილის წინ იტყვის, რომ არ არსებობს სხვა ღვთაება ალლაჰის გარდა და სამოთხეში არ მოხვდება“. მე შუამავალს ﷺ ვკითხე: „მაშინაც კი თუ ეს ადამიანი მრუშობას ან ქურდობას ჩაიდენს?“.

მან მიპასუხა: „დიახ მაშინაც კი, თუ მან მრუშობა ან ქურდობა ჩაიდინა, სამოთხეში მაინც მოხვდება“. შუამავალს ﷺ კი-თხვა გავუმეორე და იგივე პასუხი მივიღე. ასე განმეორდა სამჯერ. მეოთხეჯერ მან შემდეგი სიტყვები წარმოთქვა: „დიახ, ადამიანი სამოთხეში მოხვდება, მაშინაც კი, თუ ეს აბუ ზერს არ მოსწონს“. (ბუჰარი, „თევზიდი“, 33, „რიყाय“, 16; მუსლიმი „იმანი“, 40; თირმიზი „იმანი“, 18.)

პ. კავშირი რწმენასა და ქმედებებს შორის სური ღვთისმეტყველთა თვალსაზრისით

1. ქმედება რწმენის შემაღებელი ნაწილი არ არის

მათურიდისა და ეშარის მიმდევართა თვალსაზრისით, ქმედება რწმენის ნაწილი არ არის. ადამიანი, რომელმაც საკუთარ გულში რწმენა განიმტკიცა, თავისი რწმენის შესახებ ხმამაღლა განაცხადა, მაგრამ უგულებელყოფს ერთ ან რამდენიმე ქმედებას, ცოდვილი მუსლიმია. თუ ალლაჰი მოისურვებს, თავისი გულმოწყალების წყალობით, შეუძლია მას მიუტევოს, ხოლო თუ არ მოინდომებს, შეუძლია, დასაჯოს კიდეც. მაგრამ, რადგანაც ამ ადამიანის რწმენა მის გულში განმტკიცდა, საბო-

ლოო ჯამში ალლაჰი მას სამოთხეში შესვლის ნებას დართავს. სუნიტ ლვთის მეტყველებს იმის დასამტკიცებლად, რომ რწმენა და ქმედება სხვადასხვა რამეა, მოჰყავთ შემდეგი არგუმენტები:

ა. წმინდა ყურანში არის მრავალი აიათი, რომელიც შემდეგი სიტყვებით იწყება: „**უეჭველად, რომელთაც ირწმუნეს, ქმედებენ კეთილი საქმენი,**“ (ბაყარა 2/277; ჰუდ 11/23; ანქებუთი 29.7; ფატირი 35/7; ფუსსილეთი 4/18; შუარა 42/22; ბურუჯი 85/11; ბეინა 98/7).

ამ აიათებში მორწმუნები და კეთილი საქმეების შემსრულებელნი ცალ-ცალკე არიან მოხსენიებულნი. ქმედება რომ რწმენის შემადგენელი ნაწილი ყოფილიყო, მაშინ გამოთქმის „**მათ, რომლებმაც ირწმუნეს**“ გამოყენების დროს აღარ იქნებოდა საჭირო შემდეგი სიტყვების დამატება; „**და კეთილ საქმეებს ასრულებდნენ**“. ვინაიდან, როდესაც ჩვენ ვამბობთ, რომ ალი მოვიდა, ჩვენ ამასთან არ ჩამოვთვლით ცალ-ცალკე მისი სხეულის ნაწილებს და არ ვამბობთ, რომ მოვიდა ალი, მისი ხელები, ფეხები, თავი და ა.შ. გარდა ამისა, ასო „ვავ“-ით ერთ-მანეთთან დაკავშირებული სიტყვები („**მაღტუფ-მაღტუფუნ ალეიჰ**“), არაბული გრამატიკის მიხედვით, განსხვავებულია როგორც სახელწოდებით, ასევე არსით. ქმედება რომ რწმენის ნაწილი ყოფილიყო, მაშინ ასო „ვავ“-ის საშუალებით მთლიანს მისი ნაწილი დაუკავშირდებოდა, რაც არაბული გრამატიკის წესებთან წინააღმდეგობაში მოვიდოდა.

ზოგიერთ აიათში ნათქვამია, რომ რწმენა არის იმის პირობა, რათა ქმედებები მიღებული იყოს. მაგალითად, სურა „ტა-ჰა-ჰა-ჰა“ 20/112 აიათი ასე უდერს: „**ხოლო ვინც იქმს სიკეთევებს და ამავე დროს მორწმუნება, არც ტანჯვისგან** (უსამართლობის დატეხისგან) **შეშინდეს და არც გაღარიბებისგან!**“.

ამ აიათიდან ნათლად ჩანს, რომ რწმენა არის კეთილი საქმეების მიღების პირობა. რწმენა და ქმედებები იდენტური რომ ყოფილიყო, ან კიდევ ქმედება რწმენის ნაწილს რომ ნარმოადგენდეს, მაშინ ისინი ერთმანეთისგან განცალკევებულად ნახსენები არ იქნებოდა. და კიდევ, არაბული გრამატიკის წესის თანახმად, პირობა და მისი განმსაზღვრელი არსი, სხვადასხვა რამეა.

ბ. ზოგიერთ აიათში ნახსენებია იმის შესახებ, რომ რწმენის გვერდით შეიძლება არსებობდეს დიდი ცოდვაც. სურა „**ჰუჯურათის**“ 49/9 აიათში ნათქვამია: „**და თუ ორი ჯგუფი მორწმუნეთაგან ერთმანეთს შეებრძოლება, მაშინ გამოასწო-**

რეთ მათ შორის არსებული. მაგრამ თუკი ზღვარს გადავა მათგან ერთ-ერთი მეორის მიმართებაში, მაშინ შეებრძოლეთ იმ ჯგუფს, რომელიც ზღვარს გადავიდა, ვიდრელა დაუბრუნდებოდეს ალლაჰის ბრძანებას. ამის შემდეგ თუ შემობრუნდება, გამოასწორეთ მათ შორის არსებული პატიოსნად და იყავით სამართლიანნი, რამეთუ ალლაჰს უყვარს სამართლიანნი. (49/9)

გ. ამ აიათებში იმ ადამიანებთან მიმართებაში, რომლებმაც ისეთი მძიმე ცოდვა ჩაიდინეს, როგორიცაა მკვლელობა და რომლებიც დაუდევრად მოეკიდნენ კეთილი საქმეების შესრულებას, გამოყენებული იყო სიტყვა „მორნმუნე“. ქმედებები რომ რწმენის ნაწილი ყოფილიყო, შეუძლებელი იქნებოდა ამ ადამიანებისთვის „მორნმუნეები“ გვეწოდებინა.

დ. წმინდა მუჰამმედის ﷺ შუამავლობისპერიოდიდან დაწყებული, უდიდესი რელიგიური მოღვაწეები, ღვთისმეტყველი სწავლულები, მორნმუნედ მიიჩნევდნენ ადამიანებს, რომელთა გულებშიც რწმენა იყო, მაშინაც კი თუ ისინი, აცხადებდნენ რა სიტყვიერად საკუთარი რწმენის შესახებ, უგულებელჲყოფადნენ აკრძალულს და არ ასრულებდნენ რელიგიური დებულებებით განსაზღვრულ ქმედებებს. რელიგიური მოღვაწეები არ გამოდიან იმის წინააღმდეგ, რომ ამ ადამიანებმა რელიგიური დებულებების მიხედვით იცხოვრონ. ღვთისმეტყველები მივიდნენ საერთო აზრამდე იმასთან დაკავშირებით, რომ ეს ადამიანები მორნმუნეები არიან. (საბუნი, იგივე ნაწარმოები, გვ.87; ჯურჯანი „შერჰულ-მავაქიფი“, III,248)

2. ქმედებების აუცილებლობა

ღვთისმსახურებების შესრულებისგან თავის არიდება და სიზარმაცე კეთილი საქმეების ჩადენაში მორნმუნე ადამიანს ურნმუნოდ არ ხდის. თუმცა, იმისათვის, რომ რწმენაში სრულყოფილებასა და სულიერების მაღალ ხარისხს მივაღწიოთ და ამით ალლაჰის მიერ შეპირებული უსაზღვრო წყალობები და სიკეთე დავიმსახუროთ, აუცილებელია ღვთისმსახურებებისა და ღვთისნიერი საქმეების შესრულება. რწმენა, რომელიც მხოლოდ აზრებსა და გულებშია, მაგრამ არ გამოიხატება ქმედებებსა და კეთილ საქმეებში, ჰგავს იმ ხეს, რომელსაც ნაყოფი არ მოაქვს. იმისათვის, რომ ჩვენს გულებში ანთებული რწმენის სინათლე არასდროს ჩაქრეს და მხოლოდ გაძლიერდეს,

არსებობს რელიგიური რიტუალების შესრულების აუცილებლობა. ალლაჰისადმი ერთგულება, ადამიანსა და უზენაესს შორის კავშირი, რომელიც თანდათან სუსტდება, შესაძლებელია სავსებით გაქრეს, თუ ადამიანი იმ დებულებების მხოლოდ გულით მიღებით კმაყოფილდება, რომლებიც უნდა ირწმუნოს, არ ასრულებს ლვთისმსახურებებს და არღვევს ალლაჰის მიერ აკრძალულს. ამგვარად, ადამიანს შეუძლია თავზე დაიტეხოს ალლაჰის უკმაყოფილება და სასჯელი. აი რატომ აძლიერებს ლვთისმსახურება და კეთილი საქმეები ადამიანის რწმენას, ეხმარება მას თავიდან აიცილოს ჯოჯოხეთის ტანჯვა და გახდეს ალლაჰის მიერ შეპირებული მრავალი სიკეთის ღირსი. თუ ადამიანმა მტკიცედ იცის იმის შესახებ, რომ თაყვანისცემის ისეთი სახეები, როგორებიცაა ლოცვა, მარხვა, წარმოადგენს მოვალეობებს, ხოლო სპირტიანი სასმელების მიღება და მრუშობა არის ცოდვილი და აკრძალული ქმედებები, მაგრამ მაინც არ ასრულებს თავის მოვალეობებს და სჩადის ცოდვებს, ის ურწმუნო არ ხდება. თუმცა ასეთი ადამიანის რწმენა ქრება და ის ჯერ კიდევ არ არის მყარი და სრულყოფილი. ადამიანი, რომელსაც რამდენიმე თითო მოკვეთეს, მიუხედავად ამ ნაკლისა, მაინც ადამიანად რჩება. ხე, რომელსაც ტოტები არ აქვს, მაინც ხედ რჩება, მაგრამ მას დაკარგული აქვს თავისი სილამაზე და ერთხელაც, ამის გამო, შესაძლოა, გახმეს. ამის მსგავსად ქმედებებით გაუმყარებელი რწმენა, მაინც რწმენაა. აი, რატომ არსებობს ანდაზა: „რწმენის შენარჩუნება უფრო ძნელია, ვიდრე მისი მოპოვება“.

გ. საერთოს რწმენა და ცალკეულების რწმენა

1. საერთოს რწმენა (იჯაჭალი იხან)

ეს არის იმის რწმენა, რაც მოკლედ არის გამოხატული ისლამის დამოწმების ფორმულასა (შეჰადეთი) და ერთლმერთიანობის აღიარებაში.

ერთლმერთიანობის აღიარების ფორმულა: „არ არსებობს სხვა ლვთაება ალლაჰის გარდა და მუჰამმედი მისი შუამავალია“.

ისლამის დამოწმების ფორმულა: „ვამოწმებ, რომ არ არსებობს სახვა ლვთაება ალლაჰის გარდა და ვამოწმებ, რომ მუჰამმედი მისი მონა-მსახური და შუამავალია“.

ეს არის რწმენის პირველი საფეხური და ისლამის რელიგიის ფუნდამენტი. ალლაჰის ერთადერთ ღვთაებად, ხოლო მუჰამ-მედის **شیعی** მის შუამავლად აღიარება ნიშნავს ასევე იმის რწმე-ნას, რაც ალლაჰის შუამავლმა **شیعی** თან მოიტანა. ვინაიდან ეს ცოდნა ალლაჰმა თავისი შუამავლის **شیعی** საშუალებით გადმო-გვცა. ვინაიდან ზემოთ მოყვანილ ფორმულებში ნახსენები არ არის რწმენის ყველა ბურჯი, მას უწოდებენ საერთოს რწმე-ნას.

იმისათვის, რომ ადამიანი მუსლიმი იყოს, მას მტკიცედ უნდა სწამდეს ერთადერთი ღვთაების არსებობა, მისი უსაზღვრო ყოვლისშემძლეობისა და ძალის, ასევე უკეთილმობილესი მუ-ჰამმედის **شیعی** შუამავლობის მისის. ეს ადამიანის უპირველესი მოვალეობაა. შემდეგ უნდა შევისწავლოთ რწმენის ბურჯები და რელიგიის დებულებები, თითოეული ცალ-ცალკე.

2. ცალკეულების რწმენა (თავისილი იმან)

ეს არის რწმენა, რომლის დროსაც ადამიანს აქვს ნათელი და დეტალური წარმოდგენა თითოეულ იმ დებულებაზე, რო-მელიც უნდა სწამდეს. მას აქვს სამი ხარისხი.

ა. პირველი ხარისხი: ნიშნავს ალლაჰის, წმინდა მუჰამმე-დის **شیعی** შუამავლობისა და განკითხვის დღის მტკიცე რწმენას. წვრილმანების რწმენის პირველი ხარისხი უფრო ნათელი და მკაფიოა, ვიდრე საერთოს რწმენა. ვინაიდან აქ არის არა მარ-ტო ალლაჰისა და მისი **شیعی** შუამავლის, **شیعی** არამედ განკითხვის დღის რწმენაც.

ბ. მეორე ხარისხი: მოიცავს ალლაჰისა და მისი ანგელო-ზების, წმინდა წიგნების, **شیعی** შუამავლების, განკითხვის დღის, სამოთხისა და ჯოჯოხეთის, ჯილდოსა და სასჯელის, ასევე ბედისწერის რწმენას. სწორედ რწმენის ასეთი განსაზღვრება მოგვცა ჩვენმა საყვარელმა **شیعی** თავის ერთ-ერთ ჰადისში. (მუსლიმი „იმანი“, 1; აბუ დაუდი „სუნნა“, 15; თირმიზი „იმანი“, 4; იბნი მაჯე „მუყადდიმე“, 9).

სუნიტ ღვთისმეტყველთა თვალსაზრისის მიხედვით, იმი-სათვის, რომ რაღაც რწმენის ბურჯი გახდეს აუცილებელია, რომ ის ნახსენები იყოს ყურანში ან საიმედო ჰადისებში (მუთე-ვათირ), ხოლო ცნობილი (მეშჰური) და სუსტი (ახად) ჰადისები, არ შეიძლება არგუმენტების სახით იყოს მიღებული. ზოგიერ-თი მეცნიერი მიიჩნევდა, რომ ბედისწერის რწმენა მიეკუთვნე-

ბა ალლაპის ატრიბუტების თემას იმიტომ, რომ ბედისწერის რწმენა წმინდა ყურანში და საიმედო ჰადისებში ნახსენები არ არის. ისინი მხოლოდ ცნობილ ჰადისებში გვხვდება, რომლებიც, როგორც ზემოთ იყო ნახსენები, არ შეიძლება არგუმენტს წარმოადგენდეს. (სმ. ჰუსეინ ათაი „ყურანა გორე იმან ესასლარი“, გვ. 89-87 (ანკარა 1961).)

ამის საპასუხოდ წამოყენებული იქნა შემდეგი თვალსაზრისი: ალლაპის ატრიბუტების რწმენა აუცილებელს ხდის ასევე ბედისწერის რწმენას. (სმ. ალი არსლანი აიდინი „ისლამ ინანჩლარი ფელსეფესი“, გვ. 123 (ანკარა) ეს ეხება ალლაპის ისეთ ატრიბუტებს, როგორებიცაა ცოდნა, ნებისყოფა, ძლიერება და გაჩენა. მიუხედავად იმისა, რომ ეს საკითხი განყენებულად ნახსენები არ არის წმინდა ყურანში, რომელიც რწმენის ბურჯებს გვაცნობს, ზოგიერთ აიათში აღნიშნულია, რომ ყველაფერი უზენაესი ალლაპის ნინასწარ განზრახვას ემორჩილება („ყემერი“ 54/49; „მერიემი“ 19/21; „ფურყანი“ 25/2; „ჰიჯრი“ 15/21) გარდა ამისა, ალლაპის შუამავალმა ﷺ თავის ზოგიერთ ჰადისში ბედისწერის რწმენა ახსენა, როგორც რწმენის ერთ-ერთი ბურჯი. (მუსლიმი „იმანი“, 1; აბუ დაუდი, „სუნა“, 15; იბნ მაჟე, „მუჟადდიმა“, 9). როგორც ღვთისმეტყველთა ნაწარმოებების შესწავლის დროს ჩანს, ბედისწერის საკითხი ფართოდ არის განხილული ალლაპის ატრიბუტების თემაში. ამ თემის მნიშვნელობაზე დაყრდნობით, მას განიხილავენ, როგორც რწმენის მექენეს ბურჯს.

გ. მესამე ხარისხი: ნიშნავს თითოეული რელიგიური, პრაქტიკული, მორალურ-ეთიკური, შესასრულებლად აუცილებელი იმ დებულების რწმენას, რომელიც დაფუძნებულია აიათებსა და საიმედო ჰადისებზე, რომლებიც ჩვენამდე მოტანილია წმინდა შუამავლის ﷺ მიერ უზენაესი ალლაპისგან. მაგალითად, შესასრულებლად აუცილებელია (ფარძი) ლოცვა, მარხვა, ზექათი (ზექათი არის სავალდებულო შენირულობა, რომლის გადახდაც წელინადში ერთხელ ხდება შეძლებულ მუსლიმთა მიერ ღარიბთა, გაჭირვებულთა და ასევე იმათ სასარგებლოდ, რომლებსაც რელიგიის მიხედვით, ამაზე უფლება აქვთ) ჰაჯობა, ასევე ის, რაც ნებადართულია (ჰალალი) და ის, რაც აკრძალულია (ჰარამი). ყველა ამ ბრძანების გულით დაჯერება წარმოადგენს ცალკეულებში რწმენის მესამე ხარისხს. მუსლიმი, რომელიც უარყოფს დებულებებს, დაფუძნებულს არა საიმედო, არამედ ცნობილ და სუსტ ჰადისებზე, რწმენიდან არ გამოდის.

დ. მიგაძვითი რწმენა (თაქლიდი) და გააზრეპული რწმენა (თაჰიდი)

რწმენა, რომელიც წარმოიქმნება მშობლების, გარშემომყოფი ადამიანების ქცევებზე დაკვირვების და მათგან რწმენის საფუძვლების შესწავლის შედეგად, არის რწმენა, რომელიც დამყარებულია მიბაძვაზე. სწავლულთა უმრავლესობის თვალსაზრისის თანახმად, რწმენის ეს სახეობა დასაშვებია. მაგრამ ადამიანი პასუხისმგებელია იმაზე, რომ არ აძლიერებს თავის რწმენას გონებრივი, ლოგიკასა და ჭკუაზე დამყარებული მტკიცებულებების მეშვეობით, ასევე იმ არგუმენტების დახმარებით, რომლებიც ყურანსა და ჰადისებს ეყრდნობა (ს. საბური „ალ-ბიდაა“, გვ. 181). რწმენის ეს სახეობა, დამახასიათებელია ადამიანთა უმრავლესობისთვის. მიბაძვით რწმენას შეუძლია, შეარყიოს რწმენის უარმყოფელი და უმეცარი ადამიანების ეჭვებმა. ამიტომ საჭიროა რწმენის განმტკიცება, რელიგიის არგუმენტებზე დაყრდნობით, ასევე რაციონალური, ლოგიკაზე დაფუძნებული გზით. ვინაიდან არგუმენტებსა და მტკიცებულებებს შეუძლია, გაზარდოს რწმენის უნარი, რათა მან წინააღმდეგობა გაუწიოს სხვადასხვა ეჭვებსა და მერყეობებს. მტკიცებულებებით განმტკიცებულ რწმენას, გააზრებულ ანუ ისეთ რწმენას უწოდებენ, რომელიც შეძნილია აზრების ლოგიკური მსვლელობისა და არგუმენტების მოყვანის შედეგად.

ე. რწმენის გაძლიერება და შესუსტება

ისეთი მიმდინარეობების დოქტრინის მიხედვით, როგორიც არის მუთეზილე, ზეიდიე და სელეფის სკოლა, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ქმედებები არის რწმენის ნაწილი და მისი ბურჯი, რწმენა ძლიერდება და სუსტდება რაოდენობრივად და ხარისხობრივად. ღვთისნიერი, კეთილი საქმეების წყალობით, რწმენა ძლიერდება, ხოლო ცოდვების ჩადენით სუსტდება. ეს აშკარა ხდება წმინდა ყურანის ზოგიერთი აიათიდან: „და როცა რამ სურა გარდმოევლინება, მაშინ მათგან ვინც ეუბნება: რომელ თქვენგანს განუმტკიცა მან რწმენა? მაგრამ რომელთაც ირჩმუნეს, განუმტკიცა რწმენა მათ და ხარობენ ეგენი“ (თუვბე, 9/124).

„იგია, რომელმაც ზეგარდმოავლინა სიმშვიდე მორწმუნებათ გულებში, რათა განემტცებინა მათი რჩმენა.“ (სურა ფეთიბი 48/4)

„უეჭველად, მორწმუნენი არიან ისინი, რომელთაც გულები შიშით უთრთიან, როცა ხსენდება ალლაჰი, ხოლო როცა მისი აიათები ეკითხებათ, რჩმენას ჰმატებს იგი და მიენდობიან თავიანთ ღმერთს“. (ენფალი 8/2)

სუნიტ ლვთისმეტყველთა მოსაზრების თანახმად, რწმენის გაძლიერებისა და შესუსტების საკითხი ორი მხრიდან უნდა განვიხილოთ.

1. რწმენა იმ დებულებების რაოდენობის თვალსაზრისით, რომელიც უნდა გვნამდეს (რწმენის ბურჯები), არც იზრდება და არც მცირდება. ვინაიდან, თუ ვინმემ ალლაჰის, მისი წიგნების, შუამავლების, განკითხვის დღის ირწმუნა, ხოლო მაგალითად, ანგელოზების არა, მსგავს შემთხვევაში ასეთი ადამიანი მუსლიმად არ ითვლება. თუ ადამიანმა რწმენის ერთერთი ბურჯი არ მიიღო, როგორ შეიძლება ვისაუბროთ ასეთი რწმენის გაზრდაზე ან შემცირებაზე, როდესაც ის მორწმუნე საერთოდ არ არის. თითოეული ადამიანი ვალდებულია, ერთი და იგივე რამის ირწმუნოს. ამ მხრივ სწავლულსა და უმეცარს, შუამავალსა და ჩვეულებრივ ადამიანს, ქალსა და მამაკაცს შორის არანაირი განსხვავება არ არსებობს. იმ დებულებების რაოდენობის გაზრდა, რომლებიც უნდა ვირწმუნოთ, აქტუალური მხოლოდ ბედნიერების ეპოქაში იყო.

იმამმა ებუ ჰანიფემ ამ თემასთან დაკავშირებით შესანიშნავი განმარტება მოგვცა: „რწმენა არც იზრდება და არც იკლებს. ვინაიდან რწმენის გაზრდა შესაძლებელია მხოლოდ ურწმუნოების შემცირებით, ხოლო რწმენის შემცირება ურწმუნოების გაზრდით. თუმცა იმის შესახებ ფიქრი, რომ ერთი და იგივე ადამიანი შეიძლება, ერთდროულად მორწმუნეც იყოს და ურწმუნოც არასწორი იქნებოდა“. (ალი ალ-ყარი „შერჰულ-ფიქჰ ალ-ექబერ“, გვ.79 ეგვიპტე 1373.)

2. რწმენა შეიძლება გაძლიერდეს ან შესუსტდეს, მისი ხარისხის თვალსაზრისით. ზოგიერთს აქვს მყარი და სრულყოფილი რწმენა, ხოლო სხვებში ის ზედაპირული და სუსტია. ვიღაცას რწმენა აქვს ინფორმაციის საფუძველზე, რელიგიის დებულებებს იცავს მათ შესახებ დეტალური ცოდნის გარეშე (ილმ ალ-იაყინ), ზოგიერთში ის მაღლდება ინფორმაციის დაწვრილებით შესწავლის დონემდე, შემდეგ ის ცოდნასა და

შეგნებულ შესრულებაში გადადის (**ლაინ ალ-იაყინ**), ვიღაცაში კი ეს ამ ცოდნის სულიერი განცდისა და შესრულების (**ჰაყ ალ-იაყინი**) დონემდე აღწევს. ქვემოთ მოყვანილ აიათებში საუბარია რწმენის ასეთი სახის გაძლიერებასა და შესუსტებაზე. მაგალითად, იბრაჰიმ შუამავალს სურდა, რომ ალლაპს მისთვის ეჩვენებინა, თუ როგორ გააცოცხლებდა ის მკვდრებს. წმინდა ყურანში ნათქვამია, რომ იბრაჰიმის სურვილის საპასუხოდ ალლაპმა მას ჰქითხა: „**ნუთუ არ გწამს?**“ (2/260)

იბრაჰიმ შუამავალმა უპასუხა: „**და როცა შეევედრა იბრაჰიმმა: დმერთო ჩემო, მახილვინე მე, როგორ აცოცხლებ მკვდრებს, ბრძანა (ალლაპმა): ნუთუ არ გწამს? მიუგო (იბრაჰიმმა): პირიქით, ოღონდ დასაშოშმინებლად გულისა ჩემისა. უთხრა: მაშინ დაიჭირე თხი ჩიტი, შეიჩივი შენთან, შემდეგ ყოველ გორაკზე თითო ნაჭერი დადე მათი, და მოუხმე მათ, ისინი ქროლვით გამოქანდებიან შენსკენ. და იცოდე, რომ ალლაპი ძლევამოსილია, ბრძენია.**“ (ბაყარა 2/260)

3. კავშირი რწმენას (იმანს) და ისლამს შორის

ლექსიკური მნიშვნელობით სიტყვა „ისლამი“ ნიშნავს „სულით მიჯაჭვულობას“, „სიჯანალესა და კეთილდღეობაში ყოფნას“. მისი ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა კი არის „მორჩილება უზენაესი ალლაპისადმი, ყველა იმ ჭეშმარიტების შეთვისების დადასტურება, რომელიც რელიგიას ეხება და რომელიც გადმოცემულია ალლაპის შუამავლის الله მიერ“.

წმინდა ყურანში „იმანი“ და „ისლამი“ ზოგჯერ გამოყენებულია ერთნაირი მნიშვნელობით, ზოგჯერ კი განიხილება, როგორც ორი განსხვავებული მცნება. იმ შემთხვევაში, როდესაც სიტყვები „იმანი“ და „ისლამი“ ერთნაირი მნიშვნელობით არის გამოყენებული, გასაგები ხდება, რომ „ისლამი“ არის რელიგია ისლამის დებულებები, რომლებიც უნდა ვირწმუნოთ და მისი ვალდებულებები, რომლებიც უნდა შევასრულოთ. ისლამი უნდა აღვიქვათ, როგორც რელიგიაც და როგორც მისი დაცვაც. „ისლამი“ არის მეტად ფართო მცნება, რომელიც ნიშნავს „მორჩილებას“. მორჩილება კი სამი სახისაა; მორჩილება „გულით“, რაც ნიშნავს „მყარ რწმენას“, მორჩილება ენით (საკუთარი რწმენის შესახებს სიტყვიერი გაცხადება), სხეულის ნაწილებით მორჩილება, რომელიც გამოიხატება თაყვანისცემაში (იბადა). ყველაზე შესანიშნავი სახე არის გულით

მორჩილება. ისლამში მორჩილების სწორედ ეს სახე წარმოადგენს „იმანს“ (რწმენა). გამომდინარე აქედან, მათურიდის სკოლის მიმდევრებმა თქვეს, რომ „იმანსა“ და „ისლამს“ შორის განსხვავება არ არის და ისინი ერთი და იმავეს აღნიშნავს (ნახ. მათურიდი, იგივე ნაწარმოები, 398, საბუნი „ალ-ქიფაიյ“). არსებობს აიათები, რომლებიც გვიჩვენებს მცნებების „იმანისა“ და „ისლამის“ იდენტურობას.

„და უთხრა მუსამ: ხალხო ჩემო! თუ თქვენ ირწმუნეთ ალლაჰი, მაშ, მიენდეთ მას, თუ თქვენ ხართ მუსლიმები!“ (იუნუსი 10/84).

„და გზააპნევიდან ვერ გამოიყვან ბრძებს ჭეშმარიტ გზაზე. შენ შეძლებ შეასმინო მხოლოდ მორწმუნებს. მათ, ვინც პმორჩილა ჩვენს აიათებს!“ (ნებლი, 27/81)

„და მაშინ გამოვიყვანეთ იქიდან მორწმუნენი. „ისედაც ვერ ვჰპოვეთ იქ, გარდა მუსლიმთა ერთი სახლისა.“ (ზარიათი 51/35-36)

ერთ-ერთ ჰადისში ალლაჰის შუამავალი ბრძანებს: „ ისლამი დაფუძნებულია ხუთ ბურჯზე: იმის დამოწმება, რომ არ არსებობს სხვა ღვთაება გარდა ალლაჰის და რომ მუჰამმედი მისი შუამავალია, ნამაზის შესრულება, ზექათის გადახდა, ჰაჯობა და რამაზნის თვეში მარხვის დაცვა“. (ბუჰარი „იმანი“, 1, 3; მუსლიმი „იმანი“, 5; თირმიზი „იმანი“, 3; ნასაი „იმანი“, 13).

თუ „იმანს“ და „ისლამს“ ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვთ, კერძოდ კი, თუ „ისლამს“ გავიგებთ, როგორც ისლამის რელიგიის ყველა ბრძანების გულით მიღებას, მაშინ თითოეული მუმინი (მორწმუნე) არის მუსლიმი (ალლაჰის მორჩილი, ერთგული), ხოლო თითოეული მუსლიმი — მუმინი.

ეშარისა და მათურიდის სკოლების მიმდევარი, ებულ-მულინ ნასაფი (გარდ. ჰიჯრით 508 წ. ჩვ. წ. აღ. 1115 წ.) მიიჩნევდა, რომ „იმანი“ და „ისლამი“ სხვადასხვა მცნებებია. (ეშარი „ელ-იბანე, ახ უსულიდ-დიანე, გვ. 10 მედინა1975წ.) ბაკილანი „ქითაბუ ეთ-თეგმიდი“, გვ.347; შაპრისტან „ელ-მილალი ვე-ნნიპალ“, I, 40; ნასაფი „თებსირათულ-ადილე“ II, 817)

მისი კონცეფციის თანახმად, თითოეული მუმინი — მუსლიმია, მაგრამ ყველა მუსლიმი მუმინი არ არის. ვინაიდან „ისლამი“ ამ გაგებით ნიშნავს არა გულის, არამედ ენისა და სხეულის ნაწილების მორჩილებას, რომელიც მდგომარეობს განსაზღვრული მოქმედებების შესრულებაში. ამ შემთხვევაში „ისლამი“ არის უფრო ფართო მცნება, ხოლო „იმანი“ უფრო ვიწრო.

მაგალითად, ფარისეველს შეუძლია ენით საკუთარი რწმენის შესახებ განაცხადოს და თქვას, რომ მუსლიმია, შეიძლება ისე გააკეთოს, თითქოს ღვთისმსახურებას ასრულებს, მაგრამ ამ დროს მას გულით არ სწამს. ფარისეველმა, რომელიც მუმინი არ არის, შესაძლოა, მუსლიმის შთაბეჭდილება დატოვოს. წმინდა ყურანის ერთ-ერთ აიათში, რომელიც იმის დემონსტრირებას ახდენს, რომ „იმანი“ და „ისლამი“ სხვადასხვა მცნებებია, ასეა ნათქვამი: „თქვეს ბედუინებმა: „ვირწმუნეთ!“ უთხარი: „არ ვირწმუნიათ, არამედ თქვით „დავმორჩილდით“. რწმენა ჯერ არ შესულა თქვენს გულში. თუ თქვენ დაპირისპილდებით ალლაჰს და მის შუამავალს, არაფერს მოაკლებს თქვენს საქმეებს. უეჭველად, ალლაჰი შემნდობია, მწყალობელია.“ (პუჯურათი 49/14).

ალლაჰის შუამავალმაც ﴿ „ჯიბრილის ჰადისის“ სახელით ცნობილ ერთ-ერთ ჰადისში გვიჩვენა, რომ იმანი, ისლამი და იჰსანი სამი სხვადასხვა მცნებაა. აბუ ჰურეირე მოგვითხრობს: „ერთხელ, როდესაც ალლაჰის შუამავალი ﴿ ხალხთან ერთად იყო, მასთან ვიღაც ადამიანი მოვიდა და ჰკითხა:

- „რა არის იმანი?“ მან უპასუხა:
- „ეს არის ალლაჰის, მისი ანგელოზების, წიგნების, შუამავლებისა და ასევე განკითხვის დღის რწმენა“. უცნობმა კვლავ ჰკითხა:

- „რას ნიშნავს ისლამი?“ ალლაჰის შუამავალმა ﴿ უპასუხა:

- „ეს არის იმის დამოწმება, რომ არ არსებობს სხვა ღვთაება, ალლაჰის გარდა და რომ მუჰამედი ალლაჰის შუამავალია, ნამაზის შესრულება, ზექათის გადახდა და რამაზნის თვეში მარხვის დაცვა.“ ამ ადამიანმა ჰკითხა:

- „რა არის იჰსანი?“ ალლაჰის შუამავალმა ﴿ წარმოთქვა:
- „ეს არის ალლაჰისადმი თაყვანისცემა ისე, თითქოს მას ხედავდე, ხოლო თუ მას ვერ ხედავ, ის ყოველთვის გხედავს“. (ბუჰარი, იმან, 37; თეფსირუ სურე 31; მუსლიმ, იმან, 1; ებუ დავუდ, სუნნეთ, 15.)

ამ ჰადისიდან ირკვევა, რომ „იმანი“ არის ადამიანის რწმენა, რომელიც მოწონებული და დამტკიცებულია გულის მიერ, ხოლო „ისლამი“ არის შინაგანი რწმენის გამოვლინება განსაზღვრული მოქმედებების შესრულების მეშვეობით. როგორც ვხედავთ, შეხედულებები ისეთ მცნებებთან დაკავში-

რეპულ შეკითხვებზე, როგორებიც არის „იმანი“ და „ისლამი“, თავისი არსით მსგავსია, ხოლო უთანხმოება მხოლოდ ფორმულირებებში არსებობს.

ზ. მყარი და ჯეშარიტი რწმანისთვის აუცილებელი პირობები

იმისათვის, რომ რწმენა მყარი იყოს და რწმენის მქონე ადამიანმა შეძლოს ხსნის მოპოვება მარადიულ ცხოვრებაში, მას შემდეგი პირობების დაცვა სჭირდება:

1. რწმენა არ უნდა ემყარებოდეს გარდაუვალი სასჯელის შიშსა და სასოწარკვეთას. თუ ადამიანი, რომელიც მუსლიმი არ არის, სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებში, დაინახავს რა სასჯელს, რომელიც მას თავს დაატყდება, შეეცდება რწმენის შეძენას, მისი რწმენა მიღებული არ იქნება. ერთ-ერთ აიათში, რომელიც გარდაუვალი სასჯელისგან ხსნის იმედის დაკარგვის მდგომარეობაში წარმოქმნილი რწმენის არმიღების შესახებ გვამცნობს, ნათქვამია: „შემდეგ როცა იხილეს ჩვენი საშინელი სასჯელი, თქვეს: „ვინამეთ ალლაჰი და მისი ერთადერთობა და ვუარყავით იგი, რასაც ზიარუქმნიდით მას! უკვე ვეღარ არგო მათ თავიანთმა რწმენამ, როცა იხილეს ჩვენი საშინელი სასჯელი. კანონი ალლაჰის, ან გარდასული თავის მსახურთა მიმართ. სწორედ იქ განადგურდნენ ურწმუნოები!“ (მუმინი 40/84-85)

2. ადამიანს რწმენა მაშინ აქვს, როდესაც უხილავის სწამს, ხოლო თუ უხილავს მხოლოდ იმის შემდეგ ირწმუნებს, როდესაც მას დაინახავს, ის იძენს არა რწმენას, არამედ ცოდნას.

3. მართლმორნმუნე მუსლიმმა თავი უნდა აარიდოს ისეთ რამეს, რომელსაც იგი ურწმუნოებისკენ მიჰყავს. ადამიანი არ შეიძლება ჩაითვალოს მუსლიმად, თუ ის ერთ თავისებურებასაც კი, რომელიც გამჩენისთვის არის დამახასიათებელი, ან რწმენის რომელიმე ბურჯს უარყოფს. (მაგალითად, ალლაჰისა და მისი შუამავლების არსებობის გულით დამმოწმებელი, რომელსაც ამავე დროს, არ სწამს წმინდა მუჰამედის ﷺ შუამავლობის მისის); თუ თავისი წებით უარჲყოფს შარიათის ერთ-ერთ დებულებას (მაგალითად, ლოცვის შესრულებას, ან ალკოჰოლური სასმელების მიღების აკრძალვას, რომლებიც ცნობილია, როგორც შესასრულებლად აუცილებელი); თუ ეთაყვანება კერპს ან ჯვარცმულს.

მორწმუნებ თავი არ უნდა აარიდოს ისლამის არც ერთი ბრძანების შესრულებას, ყველა ისინი ერთ მთლიანობაში უნდა მიიღოს. მან სიჯიუტე არ უნდა გამოიჩინოს და მათ შესრულებას იგნორირება არ უნდა გაუკეთოს. მაგალითად, ადამიანი კარგავს რწმენას, თუ მას არ მოწონს თაყვანისცემის რომელიმე სახე (ლოცვა, მარხვა) და მათ დაცინვას იწყებს; ან ის უგულებელყოფს ღვთისმსახურების შესრულებას მხოლოდ იმის გამო, რომ მათი შესრულება ალლაჰის ბრძანა: ან კიდევ ალლაჰის მიერ აკრძალულ ცოდვას სჩადის, ყოვლისშემძლე გამჩენის არაღიარებისა და უარყოფის მიზნით.

4. მორწმუნებ უზენაესი ალლაჰის წყალობის იმედი არ უნდა დაკარგოს ან დარწმუნებული არ უნდა იყოს, რომ სასჯელს თავიდან აიცილებს. ის შიშა და იმედს შორის მუდმივად უნდა იმყოფებოდეს. მორწმუნის ყოფნას ისეთ მდგომარეობაში, როდესაც ის დარწმუნებულია, რომ საკუთარი რწმენის გამო ჯოჯოხეთის ტანჯვისგან დაცულია და აუცილებლად სამოთხეში მოხვდება ისევე, როგორც ალლაჰის წყალობის იმედის დაკარგვას იმის გამო, რომ ბევრი ცოდვა ჩაიდინა, ერთნაირად შეუძლია რწმენის დაკარგვის მიზეზი გახდეს. უზენაესმა ალლაჰი ყურანში ბრძანა: „ჰეი, შვილნო ჩემნო! წადით, იუსუფი და მისი ძმა კარგად მოძებნეთ. და ალლაჰის წყალობის იმედს ნუ გადაინურავთ. უეჭველად, არ ენურებათ იმედი ალლაჰის მოწყალებიდან, გარდა ურწმუნო ხალხისა.“ (იუსუფი 12/87)

„ნუთუ დაზღვეული ეგონათ თავი ალლაჰის მახისგან? ვერ იქნება დაზღვეული ალლაჰის მახისგან, გარდა ნაწყმედილნი ხალხისა!“ (არაფი 7/99)

თ. ურმაულება, მრავალდერთიანობა, რმენიდან განდგომა, ფარისევლობა (ქუფრი, შირქი, ირთიდად, ნიფა)

1. ურმაულება (ქუფრი)

სიტყვა „ქუფრის“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის „დაფარვა“, „გადაფარვა“, „დამალვა“. ტერმინოლოგიში კი სიტყვა ქუფრი აღნიშნავს „ისეთი რამის უარყოფას, რაც ცნობილია უტყუარად, როგორც ალლაჰის შუამავლის الله მიერ მოტანილი“. მათ რომლებმაც თავიანთი თვალსაზრისი გამოთქვეს

„რწმენის“ შინაარსთან დაკავშირებით, განმარტება „ურწმუნოებასაც“ მისცეს.

„უეჭველად, რომელთაც უარყვეს და ისე მოკვდნენ, რომ ურწმუნოებად დარჩენენ, მათზეა წყევლა ალლაჰისა, ანგელოზებისა და ყველა ადამიანისა! (ისინი) სამუდამოდ იქ დარჩებიან, არ შეუმსუბუქდებათ სასჯელი მათ და არ იქნებიან შეწყალებულნი (ვინძესგან).“ (ბაყარა, 2/161-162)

„უეჭველად, რომელთაც უარყვეს ჩვენი აიათები, სულ მალე შევუნთებთ მათ ცეცხლში! ყოველ ჯერზე, როცა მათ დაეწვიათ კანი, შევუცვლით სხვა კანით, რათა იგემონ სასჯელი. უეჭველად, ალლაჰი ძლევამოსილია, ბრძენია!“ (ნისა, 4/56)

„...და უეჭველად, ჯოჯოხეთი გარშემოერტყმება ურწმუნებს!“ (თევზე, 9/49)

„არასოდეს შემსუბუქდება მათი სასჯელი და ისინი მასში სასონარკეთილნი იქნებიან.“ (ზუპრუფი, 43/75)

„უკვე არ არგებთ მათ შუამადგომლობა შუამდგომელთა.“ (მუდდესირ, 74/48)

2. მრავალღერთიანობა (გირეი)

შირქი — ეს არის ალლაჰისთვის მოზიარის დაწესება და უზენაესთან ერთად მათთდამითაყვანისცემაც, ანუ მათი გაღმერთება. გაღმერთებული საგანი ან არსება შეიძლება იყოს ადამიანი, მზე, მთვარე, შუამავალი, შეიხი, ჯინი, ვარსკვლავი, მმართველი და ა.შ. უზენაესი ალლაჰი შირქის შესახებ ამბობს:

„უეჭველად, არ მიუტევებს ალლაჰი მისთვის თანაზიარის გაჩენას, და მიუტევებს სხვა ყველაფერს, ინებებს ვისაც. და ვინც ალლაჰს თანაზიარს გაუჩენს, დიახაც, რომ დიდი გადაც-დომით გადავიდა იგი გ ზას!“ (ნისა, 4/116)

„...უეჭველად, ვინც ალლაჰს თანაზიარს გაუხდის, იმას აუკრძალა ალლაჰმა სამოთხე და მისი თავშესაფარი ცე-ცხლია...“. (სურა მაიდე, აიათი 72)

„და არ შეეწევიან მათ თავიანთი თანამოზიარენი, ისინი ისე-დაც განუდგებიან თავიანთ თანამოზიარენს!“ (რუმი, 30/13)

იმ ადამიანის ხვედრი, რომელიც სხვა ღვთაებებს ეთაყვანება და წარმართად მოკვდება, ჯოჯოხეთში ყოფნაა. ხოლო ის ადამიანი, რომელიც ამ ქვეყანას გულში რწმენით დატოვებს, ყველა თავისი ცოდვისა და მათ გამო სასჯელის მიუხედავად, საბოლოო ადგილი სამოთხეა.

გადმოგვცემენ ალლაჰის შუამავლის შემდეგ სიტყვებს:

„გინდათ შეიტყოთ ცოდვათა შორის უდიდესის შესახებ? ეს შირქია!“: (ბუპარი, ქითაბ-უშ-შეპადათი 2654, მუსლიმი ქითაბ-ულ-იმანი 87)

სხვა ჰადისში შუამავალი მუჰამედი ამბობს: „ერიდეთ შვიდ დამღლუბველი ცოდვის ჩადენას“ და მათ შორის შირქიც დაასახელა. (ბუპარი, ქითაბ- ულ-ვესაია 2766)

3. ორიენტაც განლაგონა (ირთიდად)

რწმენიდან განდგომის ლექსიკური მნიშვნელობა არის „განდგომა, დაბრუნება“. როგორც ტერმინი „ირთიდად“ და „რიდა“ ნიშნავს „განდგომას, მუსლიმური რწმენიდან გასვლას, ან სხვა რომელიმე რელიგიის მიღებას“. რწმენიდან გასულ ადამიანს რწმენიდან განდგომილს (მურთედს) უწოდებენ. მიუხედავად იმისა, რომ რწმენაში ყოფნის თვალსაზრისით, ურწმუნოსა და რწმენიდან განდგომილს შორის არსებობს მსგავსება, რელიგიის ბრძანება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა მოვექცეთ რწმენიდან განდგომილს, განსხვავდება იმისგან, რაც გამოყენებულია ურწმუნოს მიმართ. იმამ მავერდის (გარდ. ჰიჯრით 450 წ. ჩვ. წ. აღ. 1058 წ.) თვალსაზრისის თანახმად, ეს განსხვავებები შემდეგია:

ა. დაუშვებელია რწმენიდან განდგომილებთან სამშვიდობო ხელშეკრულების ან კავშირის დადება. თუმცა ეს შესაძლებელია იმ ადამიანებთან, რომლებიც ისლამს არასდროს აღიარებდნენ (ქაფირ ასლი).

ბ. დაუშვებელია რწმენიდან განდგომილს ისევე მოვეპყროთ, როგორც სხვა რელიგიის მიმდევარს (ზიმმის), რომელსაც გარანტირებული აქვს უსაფრთხო ცხოვრება ისლამური სახელმწიფოს საზღვრებში, გადასახადის (ჯიზიას) გადახდის სანაცვლოდ.

გ. რწმენიდან განდგომილს აქვს ალტერნატივა თავიდან მიიღოს ისლამი. ის არ შეიძლება გახდეს მონა. მისი ცოდვა უპატიებელია და შეწყალებას არ ექვემდებარება.

დ. რწმენიდან განდგომილის ქონება არ შეიძლება განაწილდეს, როგორც სამხედრო ნადავლი. ის გადადის სახელმწიფო ხაზინაში (ჰანეფიტები მიიჩნევენ, რომ რწმენიდან განდგომამდე კუთვნილი ქონება, შეიძლება მემკვიდრეობით გადაეცეს).

ე. ტყვედ ნამყოფ რწმენიდან განდგომილს ან ადამიანს, რომელიც შემჩნეულია რწმენიდან განდგომაში, ისევ მუსლიმად

გახდომას სთავაზობენ. ის უნდა შეეცადოს წინასწარ მოიშოროს სულიერი ხასიათის ეჭვები, თუ ის არსებობს, ან მიზეზი, რომელმაც მას რწმენიდან განდგომისკენ უპიძგა. აუცილებლობის შემთხვევაში მას მოსაფიქრებელი დრო ეძღვევა.

თუ ისლამი არ მიიღო ასეთ ადამიანს არ ესალმებიან, და არ აძლევენ მუსლიმ ქალზე დაქორნინების საშუალებას. მისი სიკვდილის შემდეგ მისი განსასვენებელი ლოცვა (ჯანაზის ლოცვა) არ სრულდება და მას მუსლიმთა სასაფლაოზე არ კრალავენ.

4. ზარისევლობა (ნიფაჟი)

სიტყვა „ნიფაჟი“ ნიშნავს „გულით არ იღებს რა ალლაჰს, მის შუამავალს და ყოველივე იმას, რაც მან ადამიანებს აცნობა, გარეგნულად ტოვებს იმ ადამიანის შთაბეჭდილებას, რომელიც ისლამის აღმსარებელია“. როგორც ადრე უკვე იყო ნახსენები, ეს არის ურნმუნოების ნაირსახეობა. ადამიანებს, რომლებმაც რწმენა გულით არ მიიღეს, მაგრამ თავს მორწმუნებად აჩვენებენ, „მუნაფიყებს“—ფარისევლებს უწოდებენ. ვინაიდან ცხოვრებაში ადამიანზე წარმოდგენას მისი გარეგნული იერის მიხედვით იღებენ, ამიტომ ასეთ ცრუ მუსლიმფარისეველს ისე ეპყრობიან, როგორც მუსლიმს. ვინაიდან ასეთი ადამიანები სინამდვილეში ურნმუნოები არიან, ამიტომ მომავალ ცხოვრებაში ისინი მარადიულ ტანჯვას იმსახურებენ. წმინდა ყურანში ნათქვამია: „და არსებობენ ადამიანები, რომელნიც ამბობენ: ვირნმუნეთ ალლაჰი და დღე უკანასკნელი, თუმცა არ არიან მორწმუნენი“. (სურა ბაყარა, აიათი 8).

„აი, ეს იმისთვის, რომ ირწმუნეს, მერე უარყვეს. ამრიგად მათი გულები იქნა დალუქული, ამოტომაც ისინი ვერ შეიმეცნებენ“. (სურა მუნაფიყუნი, 63/3)

„უეჭველად, თვალთმაქცები ცეცხლის უფსკრულში იქნებიან და ვერ მოუნახო შენ მათ შემწე“. (ნისა 4/145)

დასასრულს ავხსნით ზოგიერთ სიტყვას, რომელიც უშუალოდ არის დაკავშირებული ამ თემასთან. ადამიანებს, რომლებიც არიან ისეთი რელიგიების წარმომადგენლები, როგორებიც არის იუდაიზმი და ქრისტიანობა, რომელთა კანონებიც ისლამის მოსვლის შემდეგ გაუქმდა, „ნიგნბოძებულებს“ უწოდებენ. ადამიანები, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ დრო და მატერია მარადიულად არსებობს, ხოლო ყველა მომხდარი მოვლენა

დროს ეყრდნობა, მატერიალისტები არიან (არ სწამთ განკი-თხვის დღის), ხოლო ადამიანები, რომლებიც ალლაჰის არსე-ბობას უარჲყოფენ—ათეისტები. მათ, რომლებიც უკეთილშ-ობილესი მუჰამმედის ﷺ შუამავლობაზე საუბრობენ, მაგრამ ამავე დროს თავიანთ ურწმუნოებას მალავენ, ფარისევლებს უწოდებენ. (თავთაზანი „შერჲულ-მაქსადი“, II, 268).

II. დიდი ცოდვა (ქაბირ-ფისი)

1. განსაზღვრება

დიდი ცოდვები (ქაბაირი)—ეს არის მძიმე დანაშაული, რო-მელთა საშიშროების შესახებაც აიათები და ჰადისები გვაფრ-თხილებს. ისინი წარმოადგენს მინიერ და მარადიულ ცხოვრე-ბაში იმათი დასჯის მიზეზს, რომლებიც ამ ცოდვებს სჩადიან. დიდ ცოდვებს ასევე აკუთვნებენ სხვა ქცევებსა და ქმედებებს, რომლებიც ყურანსა და ჰადისებში არ არის ნახსენები, მაგრამ თავიანთი სიმძიმით ჰგავს მათში ნახსენებ ცოდვებს. ყველა-ზე დიდი ცოდვები, რომლებსაც ალლაჰი არ ჰატიობს, არის ურწმუნოება და მრავალლმერთიანობა. ვინაიდან უზენაესი ალლაჰი ერთადერთი ღმერთია და მის გარდა სხვა ღვთაება არ არსებობს.

2. რაოდენობა

დიდი ცოდვების რაოდენობაზე კამათობდნენ. ამის მიზეზი ჰადისების განსხვავებული გადმოცემებია. ერთ-ერთ თავის ჰადისში ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ბრძანა: „გინდათ, გაცნო-ბოთ იმის შესახებ, თუ რომელი ცოდვებია უფრო მძიმე?.. ესე-ნი არის მრავალლმერთიანობა, უპატივცემულო დამოკიდებუ-ლება მშობლების მიმართ და ცრუმონმეობა“ (ბჟჰარი „ადაბი“, 6; მუსლიმი „იმანი“ 38; თირმიზი „თეფსირი“ 5; დარიმი „დიათი“, 9)

სხვა ჰადისში კი ნათქვამია: „ერიდეთ შვიდ საშინელ, და-მღუპველ ცოდვას: ალლაჰისთვის მოზიარეების დაწესებას, უდანაშაულო ადამიანის მოკვლას, ობლის ქონების არა-სამართლებლივ გამოყენებას, მევაბშეობას, ბრძოლის ველი-დან დეზერტირობას, უმანკო მუსლიმი ქალის მრუშობაში და-დანაშაულებას.“.

ამგვარად, განსაზღვრული იქნა შვიდი უდიდესი ცოდვა. აბუ დაუდის (გარდ. ჰიჯრით 275 წ. ჩვ. წ. აღ. 889 წ.) გადმოცემის მიხედვით დიდი ცოდვების რიცხვი ათსა აღნევს. ზემოთჩამოთვლილ შვიდ ცოდვას დაემატა კიდევ ორი: მმობლების არა-დაჯერება და მთავარ მეჩეთ „ალ-ჰარამში“ რაიმე აკრძალული ქმედების ჩადენა. ჰაფიზ ზაჰაბის (გარდ. ჰიჯრით 748 წ. ჩვ. წ. აღ. 1347 წ.) ნიგნში „ქითაბულ-ქებაირი“ ნახსენები დიდი ცოდვების რიცხვი სამოცდაათს აღნევს, ხოლო ჰაითამის (გარდ. ჰიჯრით 973 წ. ჩვ. წ. აღ. 1566 წ.) ნაშრომში—467-ს.

3. დიდი ცოდვის ჩამდენის მდგომარეობა

დიდი ცოდვის (ქებირა, ფისკი) ჩამდენის „მურთაქიბი ქებირას“ ან „ფასიყს“ უწოდებენ. მუთეზილესა და სხვა მიმდინარეობების მოსაზრების თანახმად, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ რწმენა შედგება გულით დამტკიცების, საკუთარი რწმენის შესახებ სიტყვიერი გაცხადების და ქმედებებისგან, დიდი ცოდვილი—ფასიყი მორწმუნება არ არის და ის იმყოფება რწმენასა და ურწმუნოებას შორის არსებულ საფეხურზე. თუ ასეთი ადამიანი მოუნანიებლად მოკვდება, ის სამუდამოდ განწირული იქნება ჯოჯოხეთის ტანჯვისთვის, თუ მოინანიებს, მაშინ მორწმუნედ გარდაიცვლება. ხარიჯიტები კი დიდ ცოდვილებს—ფასიყებს მთლიანად ურწმუნოებად თვლიდნენ. სუნიტების მოსაზრების თანახმად, დიდი ცოდვის ჩამდენი ადამიანი, რომელმაც რაიმე მიზეზის გამო ის არ მოინანია, მაინც მორწმუნეა. (აბუ დაუდი, „ვასაა“, 10). თუმცა ის დასჯილი იქნება ჩადენილი ცოდვის გამო. თუ უზენაესი ალლაჰი მოისურვებს, მარადიულ ცხოვრებაში (აახირეთში) შესაძლოა, მას ცოდვა აპატიოს, ან ცოდვებისთვის მიუზღოს. მაგრამ, რადგანაც ადამიანის გულში არის რწმენა, საბოლოოდ, ალლაჰი მას სამოთხეში შესვლის ნებას დართავს. არსებობს აიათები, რომლებიც ამტკიცებს, რომ, მრავალლმერთიანობისა და ურწმუნოების გამოკლებით, დიდი ცოდვის ჩამდენი ადამიანები, მორწმუნენი არიან. მაგალითად: „ჰეი თქვენ, რომელთაც ირჩმუნეთ! სავალდებულო გახდა თქვენდა სამაგიეროს გადახდა მოკლულთათვის“. (2/178)

ამ აიათში მკვლელებზე საუბარია, როგორც მორწმუნე ადამიანებზე. სურა „ჰუჯურათის“ 49/9 აიათში ნაბრძანებია: „და თუ ორი ჯგუფი მორწმუნეთაგან ერთმანეთს შეებრძოლება, მაშინ გამოასწორეთ მათ შორის არსებული“.

როგორც ამ აიათიდან ჩანს, ერთმანეთთან მებრძოლ მუს-ლიმებს მორნმუნებს უწოდებენ.

„ჰეი თქვენ, რომელთაც ირნმუნეთ! შესთხოვეთ ალლაჰს მიტევება გულწრფელი მიტევებით“. (თაპრიმი 66/8)

ამ აიათში უზენაესი ალლაჰი მიმართავს იმ ადამიანებს, რომლებმაც დიდი ცოდვები ჩაიდინეს „თქვენ, რომლებმაც ირნმუნეთ“, მოუწოდებს რა მათ მონანიებისკენ. არსებობს ჩვენ მიერ ადრე ნახსენები, აბუ ზერრა ალ-ღაფფარის მიერ გადმოცემული ჰადისი, რომელიც ასევე არის იმის მტკიცებულება, რომ ცოდვის ჩამდენი მორნმუნე არის ცოდვილი მუსლიმი და არა ურნმუნო. ის, ვინც დიდი ცოდვა ჩაიდინა, მაშინაც კი თუ მას რელიგიაში არავითარი გამართლება გააჩნია, მიღებულია, რომ მუსლიმად ჩაითვალოს. ამ ადამიანებისთვის სრულდება განსასვენებელი ლოცვა (ჯანაზა ლოცვა), ასევე მისთვის ცოდვების ჰატიებას უზენაესს ალლაჰს შესთხოვენ და ასე გრძელდება ჩვენს დრომდე, კეთილდღეობის ეპოქიდან დაწყებული.

II. რწმენის პურვები

ა. ღვთიურობა

1. ალლაჰის რწმენა

ა. ალლაჰის რწმენის აუცილებლობა

კაცობრიობის ისტორია გვიჩვენებს, რომ ყველა ეპოქაში ადამიანებს ჰქონდათ აზრები ღმერთზე—გამჩენზე, რომელიც ფლობს უმაღლეს ძალასა და ძლიერებას—და მისადმი თაყვანისცემის სურვილი, ანუ იყო რელიგიური რწმენაც. ამაზე ნათლად გვიყვება, მაგალითად, უბრალო პირობებში მცხოვრები, ჩვენი წინაპრების მიერ კლდეზე დატოვებული ნახატები. მაგრამ არსებობს სხვაობა განათლებული ადამიანის რწმენასა და ცრუ სარწმუნოების მითებს შორის და ის მდგომარეობს იმის განსაზღვრაში, თუ ვინ არის უმაღლესი ძალის მფლობელი და როგორი სახელები და ატრიბუტებია მისთვის დამახასიათებელი.

ეს თვისება, კერძოდ კი ღმერთისა და რწმენის გრძნობა, ეჭვგარეშეა, რომ ადამიანს დაბადებიდან აქვს თანდაყოლილი. ადამიანი ამქვეყნიური სიცოცხლის დასაწყისიდან საკუთარ თავში გრძნობდა ყოვლისშემძლე ალლაჰისადმი მაღლიერების გამოხატვის, მისით აღფრთოვანების, მისი დახმარებით, გარემომცველი სამყაროს შეცნობის სურვილს. ყოვლიშემძლის რწმენაში ადამიანი პოულობდა ძალებს ცხოვრებისეულ სიძელეებთან გასამკლავებლად, მასში ეძებდა დაცვას და მას აუცილებლად იღებდა.

რამდენადაც საკუთარი თავის შეგრძნება, საკუთარი არ-სებობის გაცნობიერება წარმოადგენს გრძნობებისა და აზრების გამოვლენას, იმდენად იმის გაცნობიერებისა და გაგების მცდელობაც, რომ არსებობს ამ სამყაროს გამჩენი, ეჭვგარეშეა, რომ ასევე ამ გრძნობებისა და აზრების გამოვლინებაა. ამიტომ ერთი ღმერთის—ალლაჰის რწმენა, რომელსაც ტოლი არც ჰყავს და არც შეიძლება ჰყავდეს, ამ გრძნობებისა და ფიქრების აუცილებელი, გარდაუვალი შედეგია. ეს ასევე არის სიმწიფის ასაკს მიღწეული, თითოეული გონიერი ადამიანის ვალდებულება.

იმ ადამიანებმაც კი, რომლებიც რელიგიას არ იცნობენ და შორეულ ადგილებში ცხოვრობენ, თავიანთი გონებით ალლაჰის არსებობა უნდა შეიმეცნონ, ვინაიდან ადამიანი დაბადებიდან დაჯილდოებულია თანდაყოლილი თვისებით—რწმენის გრძნობით, დაინახავს რა სამყაროში სრულყოფილ ჰარმონიას, უბრალოდ ვალდებულია, იმ ერთი გამჩენის არსებობა დაიკვეროს, რომელსაც მსგავსი და თანასწორი არ ჰყავს და რომელიც ამ სამყაროში უზადო წესრიგს უზრუნველყოფს. წმინდა ყურანში ნაპრანებია: „უთხრეს: „ნუთუ ეჭვი გეპარებათ ცათა და დედამიწის გამჩენ ალლაჰში?“ (იბრაჰიმი 14/10)

ბ. ალლაჰის არსებობის მტკიცებულებანი

ისლამის ზოგიერთ სწავლულთა მოსაზრების თანახმად, არ არსებობს ალლაჰის არსებობის გარეგნული მტკიცებულების ძებნის აუცილებლობა, ლოგიკური მსჯელობებისა და წონადი არგუმენტების მოყვანით, რადგანაც ალლაჰის რწმენა წარმოადგენს თანდაყოლილ თვისებას, შინაგან გრძნობას, რომელიც აუცილებლად აქვს თითოეულ ადამიანს. ყველა სალად მოაზროვნე ადამიანს შეუძლია აღმოაჩინოს და გაიგოს, რომ ალლაჰი არსებობს და რომ ის ერთადერთია.

ამ გზაზე წარმოდგენილი მტკიცებულებების მიზანი მხოლოდ ერთია, გააღვიძოს ადამიანში მასში არსებული ცოდნა ალლაჰის, მისი ერთადერთობის შესახებ, ასევე განავითაროს და გააღრმაოს ის. ეს შეიძლება შევადაროთ მაგნიტის ზემოქმედებას: მასთან მიახლოებისას რკინა მიიზიდება. ეს თვისება არის დაფარული თავისებურება და სანამ ის არ გაქრება, მასში ჩადებული მოქმედება შესრულდება.

ასევე ადამიანიც, რომელიც თავის შინაგან და გარეგან სამყაროში ალლაჰის არსებობის დამადასტურებელ მინიშნებებს ძერწავს, ღმერთის მიერ ამის შესათვისებლად არის გაჩენილი. ამასთან ერთად თვით ადამიანის გაჩენა, მისი ბუნება, მისი დაბადება წარმოადგენს ალლაჰის არსებობის აშკარა მტკიცებულებას. ასეთია იმამი გაზალის და შაპრისტანის შეხედულებები.

ისლამის სწავლულების სხვა ნაწილის აზრის თანახმად, ადამიანებს, შინაგანი და გარეგანი სამყაროს მთელ რიგ იმ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით, რომლებიც ალლაჰის არსებობას ამტკიცებს, შეუძლიათ, გამჩენის არსებობა გააცნობიერონ. მაგრამ გრძნობათა ორგანოების დახმარებით უზენაესი ალლაჰის პირდაპირ აღქმა შეუძლებელია. ამის შესახებ სურა „ენდამის“ 6/103 აიათში ნაბრძანებია: „თვალნი ვერ მიწვდება მას, ხოლო ის მიწვდება თვალნს. და ყოვლისჩამნვდომი, ყოვლისშემცნობია იგი.“

გრძნობათა ორგანოები საკვებს ჩვენს გონებას აძლევს, რომელიც ისრააფვის ალლაჰის შეცნობისკენ. ჰარმონია და წესრიგი სამყაროში, გარემომცველი ბუნება—ყველაფერი ეს მინიშნებებია, რომლებიც ალლაჰის არსებობას ამტკიცებს. ადამიანის გონება, ფიქრობს რა მსგავს გამოვლინებებზე, გამჩენის ძებნას იწყებს. სურა „ფუსსილეთის“ 41/53 აიათში ნაბრძანებია: „სულ მალე ვუჩვენებთ მათ ჩვენს სასწაულებს ცის კაბადონზე და მათ სულებში, რათა განცხადდეს მათთვის, რომ იგი ჭეშმარიტებაა. განა არ კმარა, რომ იგი უნყის ყველაფერს?!“

ვერდავთვლით უზენაესი ალლაჰის შეცნობის გზებს და მისი არსებობის მტკიცებულებებს. შევეცდებით მხოლოდ მოკლედ ავხსნათ ამ მტკიცებულებებიდან ყველაზე ცნობილი.

(1) ყურანში ალლაჰის არსებობის აუცილებლობის მტკიცებულებები (ისბათი ვაჯიბ)

წმინდა ყურანში, იმ აიათების უმრავლესობის თემას, რომლებიც მიძღვნილია უზენაესი ალლაჰისადმი, წარმოადგენს მისი ატრიბუტები. ამ აიათებიდან ვიგებთ იმის შესახებ, რომ არ არსებობს უზენაესი ალლაჰის მსგავსი და თანასწორი, ხაზი აქვს გასმული მისი, როგორც ერთი ღმერთის არსებობას. ყურანში ნათქვამია, რომ ალლაჰის არსებობის შესახებ ცოდ-

ნა, არის სრულიად ბუნებრივი, რომელიც ადამიანს მოცემული აქვს დაბადებიდან. ანუ თავისი ბუნებით უნაკლო ქმილება—ადამიანი, არსობრივად იცნობს საკუთარ გამჩენს. „მაშ, მოაქციო შენი სახე ერთმორწმუნე სარწმუნოებისკენ, ალლაჰმა ასეთი თვისება თანდააყოლა ადამიანს დაბადებიდანვე...“ (სურა „რუმი“ 30/30)

წმინდა ყურანის აიათების შესწავლის დროს ადამიანის აზრი მიმართული უნდა იყოს შემდეგ მომენტებზე:

1. იმ უზენაესი ალლაჰის შემეცნება, რომელმაც ადამიანი გააჩინა სრულყოფილი სხეულით, ორგანოებით, რომელთა-განაც თითოეულს საკუთარი ფუნქცია აქვს, რაც თვალნათ-ლივ გვიჩვენებს ერთი ღმერთის, თანასწორის არმყოლის, უზენაესი ალლაჰის ძლიერებას, ცოდნასა და სიბრძნეს.

2. დავიჯეროთ ალლაჰის არსებობა, დავთიქრდებით რა მის მიერ გაჩენილ ცხოველთა სამყაროზე, რომელიც მოიცავს მოსიარულე, მფრინავ, მხოხავ, ოთხფეხა და ორფეხა არსებებს და ადამიანთა სამსახურში მათ ჩაყენებაზე, ყოველივე ეს მისი სიძლიერის დემონსტრირებას ახდენს.

3. დავთიქრდეთ დედამიწის შექმნაზე, მისი სრულყოფილად დარეგულირებული წესრიგით და ბუნებაში ჰარმონიით, მისი ღრმა ზღვებით, მტკნარი და მარილოვანი წყალსატევებით, დიდებული მთებით. დედამიწა იდეალურად არის მოწყობილი ცოცხალი არსებების ცხოვრებისთვის და წარმოადგენს ადა-მიანის თავშესაფარს. დავთიქრდეთ დედამიწის უნაკლოდ შექმნაზე მისი ატმოსფეროთი და ზეცით, რომლებიც ჰარმონიაშია ერთმანეთთან, წელიწადის დროების მონაცვლეობასა და ბუნებაში მეტამორფოზებზე, რომლებიც ამის შედეგად ხდება და ა.შ. მივიღებთ რა მხედველობაში იმას, რომ დედამიწაზე და ზეცაში ყოველივე არსებული ადამიანის სამსახურშია ჩაყენებული, გვნამდეს აპსოლუტური ძლიერებისა და ძალის მფლობელი ალლაჰის არსებობის, რომელმაც ყოველივე ეს შექმნა და მართავს.

4. დავთიქრდეთ წყალზე, რომელიც ყველა ცოცხალის საფუძველს შეადგენს, გარდაცვლილთა გაცოცხლებაზე, გა-მომხმარ მიწაზე, რომლისგანაც მაცოცხლებელი ტენის მეშვეობით სხვადასხვა ბალახი და ნაყოფი აღმოცენდება. და-ვთიქრდეთ ქარზე—წყლის მახარობელსა და ორუბლების გამფანტავზე, იმ საკვების მრავალფეროვნებაზე, რომლითაც

დედამიწაზე ყველა ის ცოცხალი არსება იკვებება, რომელიც ადამიანებს ეხმარება. ამაზე დაფიქრებით, აღმოვაჩინთ უდიადეს გამჩენს—ალლაჰს, რომელმაც ყოველივე ეს ადამიანის განკარგულებაში გასცა.

5. ვიფიქრებთ რა მთვარეზე, მზეზე, ვარსკვლავებზე და პლანეტებზე, რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებული არის ზუსტი კანონებითა და უცვლელი წესრიგით, დღეზე, რომელიც განკუთვნილია ადამიანის სიცხიზლისა და საქმიანობისთვის, ღამეზე, რომელიც შექმნილია ძილისთვის და ღვთისნიერი საქმების შემდეგ დასვენებისთვის, ადამიანისთვის და ყველა არსებულისთვის ყოველივე ამის უდიდეს სარგებელზე, ყოველივე ამის გამჩენი უზენაესი ალლაჰის არსებობასაც ვიწამებთ.

6. ვიფიქრებთ რა ადამიანებზე, სურსათსა და სხვა მრავალ-ფეროვან საგნებზე, რომლებიც გემებს გადააქვთ, სამკაულებზე, რომლებსაც ზღვები გვრუენის, ყოველივე ამაში, ყველა ამ სიკეთის გამჩენი ღმერთი უნდა ვეძებოთ.

7. არსებობს აიათები, რომლებშიც საუბარია იმაზე, რომ, როდესაც ადამიანი ახერხებს საკუთარი სიჯიუტის, ამპარტავნობის, უცოდინარობის ბარიერების გადალახვას, ის აუცილებლად მიმართავს ვედრებებით არა ვინმეს, არამედ სწორედ უზენაეს ალლაჰს.

მოვიყვანთ რამდენიმე აიათს, სადაც უზენაესი ალლაჰი მოუწოდებს ადამიანებს დაფიქრდნენ მის ქმნილებებზე: „დაე, დაფიქრდეს ადამიანი, რისგანაა გაჩენილი! გაჩენილია წყლის-გან, სპერმისეულისგან, რომელიც გამოედინება ხერხემლისა და გულ-მკერდის ძვლიდან.“ (ტარიყი 86/5-7)

„ნუთუ არ შეხედავენ აქლემებს, როგორდა გაჩენილა? და ზეცას, როგორ ამაღლებულა? და მთებს, როგორ არის დარჭობილი (დედამიწაზე)? და მინას, როგორ გადაჭიმულა?“ (დაშივე 88/17-20)

„ჰეი, ხალხო! მაგალითისთვისაა იგავი, მაშ მოუსმინეთ. უეჭველად, რომელთაც თქვენ ეთაყვანებით, გარდა ალლაჰისა, ვერ შექმნიან ბუზსაც კი, რომც გაერთიანდნენ ამისთვის. თუ ბუზი რამეს ნაართმევს მათ, ისინი ვერ შეძლებენ მის უკან დაბრუნებას. სუსტია ის, ვინც თხოულობს და ისიც, ვისაც სთხოვენ!“ (ჰაज़ 22/73)

თუ ყურადღებით შევისწავლით წმინდა ყურანის აიათების შვიდ ჯგუფს, რომლებიც ალლაჰის არსებობას ამტკიცებს, შეგვიძლია შევამჩნიოთ, რომ მათში ორი მეთოდია გამოყენებული:

- გაჩენილებზე დაკვირვებით აღმოვაჩენთ მათ გამჩენს. ქმნილებებიდან გამომდინარე, გამოვავლენთ მათ შემქმნელს.

სამყარო და ყველაფერი ის, რასაც ირგვლივ ვხედავთ, არწარმოადგენს „აუცილებლად არსებულს“, არამედ არის „შესაძლო არსებული“, ვინაიდან სამყაროს ყოფიერებისა და არსებობის ალბათობა ტოლია. რადგანაც ეს სამყარო მაინც გაჩენდა და არსებობს, შესაბამისად არსებობს ისიც, ვინც უპირატესობა მის ყოფიერებას მისცა. ამასთან ის არ შეიძლება გაჩენილი იყოს, ამ სამყაროს მსგავსად, რომელსაც ისევე, როგორც ბუნებას საკუთარი თავის უზრუნველყოფა არ შეუძლია და საჭიროებს მას, ვინც ის გააჩინა. შესაბამისად არსებობს ის, რომელიც საკუთარი ყოფისთვის არაფრის საჭიროებას განიცდის და რომელმაც სამყარო არარსებობიდან ყოფიერებაში გამოიყვანა. მისი სახელია—უზენაესი ალლაჰი. (შესაძლებლის წარმოქმნის მტკიცებულება).

-სამყაროს წარმოქმნასა და მასში მიმდინარე ყველა პროცესში მეფობს კანონი და წესრიგი, რისი უარყოფაც შეუძლებელია. ამიტომ აუცილებელია, არსებობდეს ის, ვინც ასეთი უნაკლო სახით სამყაროში წესრიგს ორგანიზებას უკეთებს. სწორედ ეს არის ერთი ღმერთი, მარადიული, საკუთარი არსებობის დასაწყისისა და დასასრულის არმქონე. ღმერთი, რომლის სახელი უზენაესი ალლაჰია. (ჰარმონიის მტკიცებულება).

(2) ალლაჰის არსებობის მტკიცებულება, დამყარებული ადამიანის ბუნებაზე (ფითრათზე)

საღად მოაზროვნე ადამიანი იგებს იმას, რომ არსებობს ყოვლისშემძლე და ყოვლადდლიერი გამჩენი. ალლაჰის არსებობის გაცნობიერება და მისი რწმენა არის ბუნებრივი გრძნობა, რომელიც დამახასიათებელია ადამიანისთვის. ეს გრძნობა და ეს ცნობიერება ზოგჯერ, როდესაც ადამიანი სიჯიუტისა და ამპარტავნობის მდგომარეობაში იმყოფება, შესაძლოა, მოდუნდეს. მაგრამ ის მთლიანად არასდროს ქრება. ადამიანში ალლაჰის არსებობის გაცნობიერების წარმოქმნაზე ზეგავლე-

ნას ვერახდენს ვერც მისი მცდელობები, ვერც მისი შეხედულებები და ვერც მისი აზრების ლოგიკური მსვლელობა. როგორც კი ადამიანი რთულ სიტუაციაში ხვდება ან რაიმეს განიცდის, ის ლმერთისგან დახმარების ძებნას იწყებს, ლოცულობს და მას მიმართავს. ასეთი ქცევა მის ბუნებაშია ჩადებული. ეს არის ადამიანის მოთხოვნილება. აი, რა არის ნათქვამი ადამიანის ამ ბუნებრივი ქცევის შესახებ, სურა „იუნუსის“ 10/12 აიათში: „და როცა კაცს უბედურება ეწევა, გვევედრება ჩვენ ნამოწოლილი ან მჯდარი ან ფეხზე მდგომი. მაგრამ როცა ავარიდებთ მას უბედურებას, ისე ჩაიგლის, თითქოს არც ეთხოვოს ჩვენთვის შენევნა თავსდატეხილი უბედურების გამო. აი, ასე მოეკაზმათ ზღვარგადასულებს, რასაც სჩადიან.“

ამ თემასვე ეძღვნება სურების „ნემლის“ 27/62 და „ზუმერის“ 38/8, 49 აიათები. ადამიანის ბუნებაზე დამყარებული მტკიცებულება ატარებს რწმენის ხასიათს, რომელიც გასაგებია ყველა ადამიანისათვის.

(3) სამყაროს გაჩენაზე დამყარებული მტკიცებულება

ღვთისმეტყველთა ყველაზე ცნობილი არგუმენტი, რომელიც გამოყენებულია ალლაჰის არსებობის აუცილებლობის მტკიცებულების სახით, ე.ნ. „ჰუდუსი“, შემდეგი სახით შეიძლება გადმოვცეთ.

სამყარო შედგება განსაზღვრული თვისებების (ფერი, სუნი, გემო და ა.შ.) მქონე სუბსტანციისგან ნარმოქმნილი სხეულებისგან. შეუძლებელია, ნარმოვიდგინოთ, რომ სუბსტანციებს და სხეულებს ისე შეეძლოთ არსებობა, რომ საკუთარი თვისებები და ნიშნები არ ჰქონდეთ. მაგრამ თვისებებიც არ არის დამოუკიდებელი კატეგორიები, ანუ საჭიროებს რაიმე სხეულს, რათა იარსებოს და ამავე დროს მუდმივად იცვლებოდეს და ახლდებოდეს. ის კი, რაც მუდმივად იცვლება, არ შეიძლება მარადიული იყოს. ასეთ შემთხვევაში სამყარო, რომელიც შედგება სუბსტანციებისა და მათი თვისებებისგან და რომელიც გამუდმებით ხდება ცვლილებები, არ შეიძლება იყოს მარადიული, ის ლდესლაც ნარმოიქმნა. რადგანაც ის ნარმოიქმნა და მას აქვს საწყისი, მაშინ მას ჰქონდა ორი სხვადასხვა ალბათობა—ყოფიერება ან არარსებობა. ის, რომ სამყარო მაინც არსებობს, ასევე ის, რომ ის ნარმოიქმნა განსაზღვრულ დროს, ამტკიცებს იმის არსებობას, ვინც სამყაროს არსებობა მის არ-

ყოფნას ამჯობინა და ის არარსებობიდან ყოფიერებაში გამოიყვანა, ანუ გააჩინა.

მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის პრინციპის თანახმად, ყოველ წარმოქმნილ საგანს უნდა ჰყავდეს მისი შემქმნელი. ჩვენი სამყაროს შემქმნელი კი მარადიულად არსებული და დასაბამის არმქონე უზენაესი ალლაჰია. შეუძლებელია იმის წარმოდგენაც კი, რომ გამჩენი თავად იყოს გაჩენილი და დასაბამი ჰქონდეს, ვინაიდან ამ შემთხვევაში მას გამჩენი დასჭირდებოდა და მაშინ ასეთი ჯაჭვი უსასრულო და უშედეგო იქნებოდა.

(4) შესაძლებლის წარმოქმნაზე დამყარებული მტკიცებულება

ლოგიკა განსაზღვრავს არსებობის სამ კატეგორიას: შესაძლებელი, აუცილებელი და აბსურდი. შესაძლებელი არის ისეთი არსებობა, რომლის ყოფნისა და არყოფნის ალბათობა ტოლია, ანუ ასეთი არსებობა დამოკიდებულია განსაზღვრულ მიზეზებზე. ამის საწინააღმდეგოდ, აუცილებლად მიიჩნეულია ისეთი არსებობა, რომლის არყოფნაც შეუძლებელია. აუცილებელი არსებობა არავის მიერ განისაზღვრება, არავისზე არის დამოკიდებული, სხვა ნაწილებს არ საჭიროებს. ეს არის მარადიული არსებობა დასაბამისა და დასასრულის გარეშე. აბსურდი არის ის, რისი არსებობაც შეუძლებელია.

ჩვენი სამყარო შედგება მრავალი ნაწილისგან, რომელთაგანაც თითოეული უფრო მცირე ნაწილებისგან შედგება. თითოეული ნაწილის არსებობა დამოკიდებულია მათი შემდგენელის არსებობაზე, შესაბამისად, თითოეულ ნაწილს და მთლიანად სამყაროს შესაძლებლის კატეგორიას აკუთვნებენ.

რადგანაც შესაძლებელი მაინც არსებობს, გამოდის, რომ სახეზეა მიზეზის არსებობა, რომელმაც ამაზე ზეგავლენა მოახდინა და უპირატესობა მისცა მისი არსებობის შესაძლებლობას. თუ ეს მიზეზი „შესაძლო არსებულია“, მაშინ მასაც უნდა ჰქონდეს თავისი მიზეზი. ამგვარად, წარმოიქმნება მიზეზთა უწყვეტი ჯაჭვი, რომელსაც რაიმე შედეგამდე ან არ მივყავართ ან მიდის იმ გამჩენამდე, ვისი არსებობაც აუცილებელია.

ამგვარად, იმისათვის, რომ სამყარომ იარსებოს, აუცილებელია გამჩენი, რომელმაც უპირატესობა მისცა და მისი არსებობა განახორციელა. მარადიული, საწყისის გარეშე, რომლის

არსებობა არავისზე და არაფერზე არის დამოკიდებული, უზენაესი ალლაჰია.

(5) ჰარმონიაზე დამყარებული მტკიცებულება

ბუნებაში და იმ პროცესებში, რომლებიც მასში მიმდინარეობს, არსებობს უშეცდომო თანხმობა და წესრიგი, რომლებსაც გრძნობის ორგანოებით აღვიქვამთ. სამყაროში ეს წესრიგი არის გამჩენის მოღვაწეობის შედეგი, რომელმაც შექმნა ყველაფერი—პირველადი მიზეზიდან უკანასკნელ შედეგამდე— და ფლობს უსაზღვრო სიბრძნესა და ცოდნას. სამყარო არის უზენაესი ალლაჰის ნაწარმოები, რომელსაც ეკუთვნის ყველა ცოდნა, როგორც დაფარული, ასევე აშკარა. ამ მტკიცებულებას ასევე უწოდებენ სისტემისა და მიზნის მტკიცებულებას (ანუ დაფარული აზრის სიბრძნესა და უზადო შესრულებას).

მაშინ, როცა შესაძლებლის წარმოქმნისა და სამყაროს წარმოქმნის მტკიცებულება შესაძლოა, ზოგიერთი ადამიანის-თვის გაუგებარი იყოს, სისტემისა და მიზნის მტკიცებულებას შეუძლია, დააკმაყოფილოს, როგორც სწავლული, ასევე ნაკლებად განათლებული ადამიანიც. ვინაიდან თითოეულს შეუძლია უსაზღვრო ცოდნისა და ძლიერების მქონე უდიდესი გამჩენის ქმნილებებში სიბრძნისა და დაფარული აზრის არსებობა დაინახოს.

ვუყურებთ რა სამყაროს ვხედავთ, რომ ეს არის კანონებისა და მიზნების სისტემა. შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ, რომ ეს ნატიფი კანონები, ჩანაფიქრები, გაანგარიშებები ბრმა შემთხვევითობის საქმე იყოს. აუცილებელია იმ გამჩენის არსებობა, რომელსაც აქვს ყველა არსებულის სამსახურში ჩაყენებული, კანონების დამარტინირებელი და მომწესრიგებელი სიბრძნე და ცოდნა. აი, რა არის ნაბრძანები სურა „ფურყანის“ 25/61 აიათში: „დიდება მას, რომელმაც დაადგინა ცაზე ზოდიაქოს თანავარსკვლავედი და ასევე მნათობი და მთვარე მანათობელი“.

ხოლო სურა „ალი იმრანი“ 3/191 შემდეგს აცხადებს: „რომელნიც ალლაჲს ახსენებენ ფეხზე მდგომარე, მჯდომარე თუ მნილიარე, და ფიქრობენ ცათა და ქვეყნის გაჩენაზე, (ამბობენ): „დმერთო ჩვენო! შენ ეს ამაოდ (ტყუილად) არ გავიჩენია! დიდება შენდა! დაგვიფარე ჩვენ ცეცხლის სასჯელისგან“.

(6) კაცობრიობის ისტორიაზე დამყარებული მტკიცებულება

როგორც ისტორია გვიჩვენებს, დედამიწის ყველა ხალხი, მიუხედავად რასისა, საცხოვრებელი ადგილისა, რელიგიურ შეხედულებებში განსხვავებისა, არასდროს ეჭვობდა იმას, რომ გარემომცველი სამყარო გამჩენის ნაწარმოებს წარმოადგენს. ისინი აღიარებდნენ სიბრძნის, ცხადისა და საიდუმლოს შესახებ ცოდნის მფლობელი გამჩენის არსებობას და მას ეთაყვანებოდნენ. სადაც უნდა იყოთ, ყველგან შეიძლება შეხვდეთ, თუნდაც ყველაზე უხეშ და უპრალო ფორმაში, ზღაპრებსა და მითებთან ერთად, იდეებს ღმერთზე და რელიგიაზე. ის ადამიანებიც კი, რომლებიც აბსოლუტურად უარყოფენ ღმერთის არსებობას, შეხვდებიან რა უბედურებას, ამჯობინებენ მფარველობა და დაცვა არა ხეში, ქვასა და მიწაში, არამედ ყოვლის-შემძლე გამჩენში ეძებონ. შესაბამისად, თვით იდეა ღმერთზე და რელიგიური გრძნობები, ამტკიცებს ალლაჰის არსებობას.

(7) მტკიცებულება დამყარებული მოძრაობაზე

ვიცით, რომ სამყაროში ყველაფერი მოძრაობას. ყველა მოძრავს აქვს ის, რაც მათ მოძრაობისკენ აღძრავს, ანუ რაღაც მამოძრავებელი. თუ ეს მამოძრავებელი, ასევე მოძრაობაში იმყოფება, მაშინ მასაც აქვს მამოძრავებელი. ასე ეს ჯაჭვი, შესაძლოა უსასრულობამდე გაგრძელდეს. ვინაიდან თავის-თავად მოძრაობაში არაფერი მოდის. ასეთ შემთხვევაში უნდა არსებობდეს ის, ვინც მათ მოძრაობა აიძულა. მთელი სამყაროსთვის ყოფიერებისა და მოძრაობის მიმცემი უზენაესი ალლაჰია—ის, ვისი არსებობაც აუცილებელია.

(8) სრულყოფილებაზე დამყარებული მტკიცებულება

ფარაბიმ (გარდ. ჰიჯრით 339 წ. ჩვ. წ. აღ. 950 წ.) მოახდინა ამ არგუმენტის ფორმულირება და მას მისცა სახელწოდება „ყველაზე სრულყოფილი არგუმენტების მფლობელის ყოფნის მტკიცებულება“. მოგვიანებით დეკარტი (1596-1650 წ.წ.) ეს მტკიცებულება შემდეგნაირად წარმოადგინა:

„ჩემში ცხოვრობს რაღაც წარმოდგენა სრულყოფილებაზე. ამაში არანაირი ეჭვი არ არსებობს. ამ წარმოდგენას არ შეუძლია ჩემამდე თვით ჩემიდან მოვიდეს. ვინაიდან მე არას-

რულყოფილი ვარ. ეს აზრი ასევე არ შეიძლება არარსებობი-დან მოვიდეს. ვინაიდან არარსებობას (არაფერს) არ შეუძლია იყოს მიზეზი და არ შეუძლია, რამის შექმნა. რადგანაც ჩვენს გარემომცველ სამყაროს, ასევე აქვს ნაკლოვანებები, ჩემთვის წარმოდგენის მოცემა სრულყოფილებაზე არც მას შეუძლია. ასეთ შემთხვევაში, ჩემთვის სრულყოფილებაზე წარმოდგენის მოცემა მხოლოდ სრულყოფილების მფლობელს, გამჩენ ღმერთს ძალუძს“.

(9) უსასრულობაზე დამყარებული მტკიცებულება

არგუმენტაციის მეთოდის თვალსაზრისით, უსასრულობასა და სრულყოფილებაზე დამყარებულ მტკიცებულებებს შორის არანაირი განსხვავება არ არსებობს. ეს მტკიცებულება ასეთია; „ჩემში ცხოვრობს იდეა უსასრულობაზე. ვფიქრობ იმაზე, ვისი ყოფიერებაც არ დასრულდება. ამ წარმოდგენას არ შეუძლია ჩემთან ჩემით მოვიდეს. ვინაიდან მე მოკვდავი ვარ. მას არ შეუძლია ჩემამდე მოვიდეს გარემომცველი საგნებიდან. ვინაიდან დასასრული მათაც აქვთ. უსასრულობის შესახებ აზრი მხოლოდ მას შეუძლია ჩამინერგოს, რომლის არსებობასაც დასასრული არ აქვს, ანუ უზენაეს ალლაპს.“

(10) სათნოებასა და ზნეობრიობაზე დამყარებული მტკიცებულება

სამყაროში ყოველივე არსებული ემორჩილება განსაზღვრულ კანონებს. არის კანონები, რომლებიც არეგულირებს ცოცხალი და არაცოცხალი ბუნების ყოფიერებას და ზნეობრივი კანონები, რომლებიც აწესებს უწყვეტ კავშირს ბედნიერებისკენ ადამიანის სწრაფვასა და სიხარულის მომტანის სათნო ქცევებს შორის. თუ ბუნების კანონები მოქმედებს რომელიმე გაჩენილის ნებისგან დამოუკიდებლად, ადამიანის მიერ ზნეობრივი კანონის დაცვა ნებაყოფლობითია. ანუ ადამიანი, ბედნიერების მიღწევის იმედით, საკუთარ თავს აიძულებს სიძნელეების გზით იაროს. ძალა, რომელიც ადამიანს შინაგანად მიმართავს განსაზღვრულ წესებზე ნებაყოფლობითი მიყოლისკენ, შეიძლება მოდიოდეს მხოლოდ უმაღლესი ძალის მფლობელი აბსოლუტური ავტორიტეტისგან. ასეთი კი გამჩენი ღმერთია.

ყველა ადამიანმა სულის სიღრმეში იცის, რომ ბედნიერება აუცილებლად ეწვევა ზნეობრივი ქმედებების შესრულების დროს (ანუ განიცდის დაკმაყოფილების გრძნობას, რომელიც მას უბიძებს სიკეთის კეთებისკენ). მას შეუძლია, შეასრულოს განსაზღვრული ქმედება, რომელსაც ბედნიერების მოპოვება შეუძლია, მაგრამ სასურველი შედეგი მიღწეული არ იქნება, ვინაიდან ბედნიერების დადგომა ასევე დაკავშირებულია გარეგან სამყაროსთან და სხვა ადამიანების ნებასთან. ამიტომ იმისათვის, რომ ადამიანმა ბედნიერება მოიპოვოს, აუცილებელია უმაღლესი ძალა, რომელიც ყველაფერს განაგებს. ასეთი უმაღლესი ძალის მფლობელი კი უზენაესი ალლაჰია, რომელმაც ჩაგვინერგა შინაგანი ცოდნა ბედნიერებაზე და გარანტირებული გახადა მისი დადგომა.

(11) ალლაჰის არსებობა თასავვუფის თვალსაზრისით

თასავვუფის სწავლულები ალლაჰის არსებობასთან დაკავშირებულ განსჯებს უადგილოდ მიიჩნევენ. მათი თვალსაზრისით, გონებამ, შესაძლოა, ადამიანი უმეცრებაში შეიყვანოს, ამიტომ ისინი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ცოდნას ალლაჰზე, რომელიც მიღებულია გულით ალლაჰის შეცნობაზე დაყრდნობილი, სულიერი გამოცდილების შედეგად. მათი აზრით, ადამიანებისთვის ცნობილ, ყველა არსებულს შორის, ყველაზე აშკარა ალლაჰის არსებობაა. ადამიანს არ აქვს ალლაჰის არსებობაზე უფრო ნათელი, გარკვეული და აშკარა ცოდნა. არ არის იმის აუცილებლობა, რომ ალლაჰის არსებობა ვამტკიცოთ, რადგან ცხადის მტკიცება არის ძალების ფუჭი და უსარგებლო ხარჯვა.

ეს სწავლებები ასევე ემხრობიან იმ აზრს, რომ შეუძლებელია იმის არსებობის მტკიცება, რომლის არსებობაც აუცილებელია და რომლის არაარსებობაც შეუძლებელია. თუ მსგავს ცდას მივმართავთ, ანუ იმის არსებობის მტკიცებას დავიწყებთ, რომლის არსებობაც გარკვეულია და თავისთავად იგულისხმება, შესაძლოა მოვხვდეთ სულელურ და ლოგიკას მოკლებულ სიტუაციაში. შეუძლებელია, გაჩენილის—შეზღუდული და დამოკიდებული, ნაკლოვანებების მქონე არსების—მოსაზრებებზე დაყრდნობით, დავეუფლოთ, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, ჭეშმარიტ ცოდნას იმის შესახებ, ვისაც აქვს მარადიული აბსოლუტური და სრულყოფილი ატრიბუტები.

(12) ჩვენ დროში წამოყენებული, ალლაჰის არსებობის ზოგიერთი მტკიცებულება

ალლაჰის არსებობის აუცილებლობის თანამედროვე არგუმენტაცია ძირითადად მიდის მატერიალიზმისა და შემთხვევითობის თეორიის უარყოფისკენ, ან იმის ახსნისკენ, თუ როგორია ევოლუციის ზემოქმედების როლი ბუნებაზე. შემოვიფარგლებით ზოგიერთი მსგავსი მტკიცებულების ხსენებით.

ლოგიკის წესებთან შესაბამისობაში შეიძლება დავუშვათ სამყაროს შექმნის მხოლოდ სამი ალბათობის არსებობა.

1. იმის ალბათობა, რომ სამყარო თავისთავად გაჩნდა, შექმნა რა საკუთარი თავი არაფრისგან (არარსებობისგან). მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის კანონიდან გამომდინარე, ყოველ შედეგს თავისი მიზეზი უნდა ჰქონდეს, ყველა ნაწარმოებს ჰყავს თავისი ავტორი, ხოლო ყველა გაჩენილს—თავისი გამჩენი. შესაბამისად, რადგანაც სამყარო არსებობს, გამოდის, რომ არის ის, ვინც უზრუნველპყო მისი შესაძლო არსებობა. მოსაზრება, რომ სამყარო თავად შეიქმნა ისეთივე აბსურდულია და არ პასუხობს ლოგიკის კანონებს, როგორც, მაგალითად, იმის რწმენა, რომ შესაძლებელია ნახატი მხატვრის გარეშე შეიქმნას, ან რეაქტიული თვითმფრინავი მფრინავის გარეშე გაფრინდეს, ან გემმა უავარიო ცურვა კაპიტნის გარეშე შეძლოს.

გარდა ამისა, სამყაროს ნაწილს უსულო ქმნილებები შეადგენს, მაგალითად, მიწა, წყალი და სხვა. რაიმეს გამჩენი კი სიცოცხლესა და ძლიერებას უნდა ფლობდეს. რაც შეეხებათ ცოცხალ არსებებს, თავიდან ისინი უსულონი იყვნენ და საკუთარი თავის შესახებ არაფრი იცოდნენ. რაიმეს გამჩენი კი სიცოცხლე და ცოდნა უნდა ჰქონდეს.

შეუძლებელია იმის წარმოდგენა, რომ ბუნებაში არსებულ საგნებს ერთმანეთის გაჩენა შეეძლოთ, ვინაიდან ისინი ოდესლაც არ არსებობდნენ და მხოლოდ შემდეგ წარმოიქმნენ. საგანს, რომ იმის შესაძლებლობა ჰქონოდა, რომ თავისი მსგავსი, სხვა საგანი შეექმნა, პირველ რიგში საკუთარ თავს შექმნიდა. უფრო ადრე ჩვენ ვისაუბრეთ იმის შესახებ, რომ სამყაროს

საკუთარი თავის შექმნა არ შეუძლია. შესაბამისად, საუბარიც არ შეიძლება იყოს სამყაროს ასეთ შექმნაზე.

წმინდა ყურანი ამტკიცებს, თუ რამდენად დაუსაბუთებელი და საეჭვოა იმის ალბათობა, რომ სამყაროს თავისთავად შექმნა შეეძლო, არ დასჭირდებოდა ვინმეს მონაწილეობა, რათა ისეთი გამხდარიყო, როგორიც დღეს არის: „თუ გამჩნდნენ გამჩნენის გარეშე? ან იქნებ თავად არიან გამჩნები? ან იქნებ მათ გააჩინეს ცანი და ქვეყანა? არა, მათ ნამდვილად არ სჯერათ!“ (ტური 52/35-36)

2. სამყაროს წარმოქმნის, ასევე მასში არსებული წესრიგისა და ჰარმონიის წარმოქმნის ალბათობა ბრმა შემთხვევითობის წყალობით. ზოგიერთებს კიდევ შეეძლოთ, დათანხმებოდნენ შემთხვევითობის როლს ზოგიერთი უმნიშვნელო მოვლენის წარმოქმნაში, მაგრამ როგორმა გონებამ და ლოგიკამ შეუძლია მიიღოს ის, რომ დედამინის, ადამიანების, ცხოველების, მცენარეების უსულო საგნების გაჩენა, ასევე სამყაროში თავიანთი ორბიტების გარშემო ვარსკვლავებისა და პლანეტების უდიდესი სიჩქარით ბრუნვა ისე, რომ ერთმანეთს არ ეჯახებიან, უკვე მილიონობით წელია, წმინდა შემთხვევითობა იყოს?! უდაოდ, საგნების, ბუნების და მასში გაბატონებული უცვლელი, უზადო და უშეცდომო კანონების ასეთი გრანდიოზული მოწყობილობა, სისტემების მიზნების შექმნა და მათი ფუნქციონირების გაგრძელება, არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება იყოს დაკავშირებული ბრმა შემთხვევითობასთან. ამას წმინდა ყურანიც უარყოფს: „და მისი სასწაულებიდანაა ცათა და მინის გაჩენა, თქვენი ენების და ფერის სხვადასხვაობაც. უეჭველად, ამაში სასწაულებია მცოდნეთათვის!“ (რუმი 30/22)

„დედამინაზე ნაკვეთებია ერთმანეთის მეზობლად განლაგებული: ზვრები, ნათესები, ხურმის ხეები, ტოტებიანი და უტოტო. ყოველივე ერთი წყლით ირწყვება. მაგრამ ჩვენ მათ ერთიმეორეზედ უკეთეს გემოს ვუდგენთ. უეჭველად, ამაში სასწაულებია გონიერ ხალხთათვის.“ (რადი 13/4)

აი, მეცნიერთა მიერ მოყვანილი რამდენიმე მაგალითი, რომელიც გვიჩვენებს, რომ შემთხვევითობას არასდროს შეუძლია იყოს საკმარისი მიზეზი ბუნების წარმოქნისა და მასში არსებული წესრიგის ასახსნელად.

პროტეინი ყველა ცოცხალი ორგანიზმის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი სუბსტანციაა. როგორც ცნობილია, ეს ცილოვანი ნივთიერება შედგება ხუთი ელემენტისგან: ნახ-

შირბადისგან, წყალბადისგან, აზოტისგან, უანგბადისა და გოგირდისგან. პროტეინის ერთ უჯრედში დაახლოებით ათასი მოლეკულაა. მოცემულ მომენტში ცნობილია 100 ქიმიურ ელემენტზე მეტი, რომლებიც ბუნებაში არსებობს თავისუფალი შეფარდებით. ახლა ვიფიქროთ, როგორია პროტეინის მხოლოდ იმ ერთი უჯრედის შექმნის პროცენტული ალბათობა, რომელიც ხუთ ელემენტს შეიცავს? რამდენი დრო და ნივთიერება დაჭირდება ამის შექმნას?

მოვიყვანთ შემთხვევითობის გამომრიცხავ, კიდევ ერთ მაგალითს. ჩავიდოთ ჯიბეში ათი დანომრილი მარკა, წინასწარ ერთმანეთს შევურიოთ და შევეცადოთ ნუმერაციის მიხედვით სათითაოდ ამოვილოთ. ამასთან ყოველ ამოლებულ მარკას, არასწორი ნომრით ისევ ჯიბეში ვიდებთ და გულდასმით ვურევთ სხვებში. მათემატიკაში არსებული ალბათობის თეორიის თანახმად, პირველი ცდით, ნომრით „1“ მარკის ამოლების ალბათობა არის $1/10$ -თან. ერთმანეთის მიყოლებით, „1“ და „2“ რიგითი ნომრების მქონე მარკების ამოლების ალბათობა ტოლია ერთი ასთან. ერთმანეთის მიყოლებით, „1“, „2“ და „3“ რიგითი ნომრების მქონე მარკების ამოლების ალბათობა, უდრის $1/1000$ -თან და ა.შ. ამ მარკების ამოლების ალბათობა მათი რიგითი ნომრების მიხედვით „1“ დან „10“-მდე უდრის $1/1000000000$ -თან, რაც ნულოვან ალბათობას ნიშნავს.

კიდევ ერთი მაგალითი. დედამინა თავისი ღერძის გარშემო ბრუნავს საათში 1000 მილის სიჩქარით, ეს რომ ასე არ ხდებოდეს და ვთქვათ, დედამინა საათში 100 მილი სიჩქარით ბრუნავდეს, მაშინ დღეები და ღამეები გაცილებით გრძელი იქნებოდა, ვიდრე ახლა არის. ეს კი იმის მომასწავებელი იქნებოდა, რომ ყოველი გაგრძელებული დღე მთელ მცენარეთა სამყაროს დასწვავდა, ხოლო გაგრძელებული ღამე გაყინვით, ყველა დანარჩენს გაანადგურებდა, ცხადია იმ პირობებში თუ მცენარეთა სამყაროს რაიმე ნაწილი გადარჩებოდა.

ყველა ამ და მსგავსი მაგალითებიდან ცხადი ხდება, რომ სიცოცხლე დედამინაზე შემთხვევითობა არ არის.

3. პირველი ორი ალბათობის სიმცდარე ცხადია. ჩვენ გვრჩება, რომ გონებით მესამე ალბათობა მივიღოთ კერძოდ კი: არსებობს გამჩენი რომელმაც ეს სამყარო შექმნა და მასში წესრიგს უზრუნველყოფს. ამ გამჩენის სახელია—უზენაესი ალბაჟი. ყურანში ნაბრძანებია: „მათმა შუამავლებმა უთხრეს:

„ნუთუ ეჭვი გეპარებათ ცათა და დედამიწის გამჩენ ალლაჰში?“ (იბრაჰიმი 14|10)

ჩვენ არ ვუარყოფთ ბუნებაში განვითარების პროცესის არსებობას და მის როლს. მაგრამ ეს პროცესი მიმდინარეობს განსაზღვრულ და შემოსაზღვრულ ჩარჩოებში და მისი დახმარებით შეუძლებელია, აიხსნას პირველი არსების გამოჩენაც და მნიშვნელოვანი გარდაქმნებიც, რომლებიც ბუნებაში ხდება. მატერიალისტები კი ეყრდნობიან სწორედ ევოლუციას, როგორც ბუნებაში მიმდინარე ყველა პროცესის ძირითად ფაქტორს.

მაგრამ ჩატარებული გამოკვლევების შედეგად გამოირკვა, რომ არც ნახტომისებური განვითარება, არც გარდაქმნები ხელს არ უწყობენ ცოცხალი არსებების ახალი სახეობების გამოჩენას. უმრავლეს შემთხვევაში გარდაქმნებსა და მეტა-მორფოზებს მივყავართ ლეტალურ შედეგამდე, გადაშენებამდე ანუ უარყოფით მუტაციამდე. მეცნიერები ემხრობიან მოსაზრებას, რომ სახეცვლილების გზით ერთი თაობიდან მეორეში რაიმე ახალი თვისების გადასაცემად საჭიროა, რომ ეს თვისება თაობიდან თაობაში მილიონჯერ გადავიდეს. ასეთი ცოცხალი არსებების დღის სინათლეზე გამოჩენა ჩვენ დროში და ასეთი ტემპის პირობებში უბრალოდ შეუძლებელია. ცოცხალი არსებების უნარი განვითარებისკენ არის იმის კიდევ ერთი მტკიცებულება, რომ ის გაჩენილია ბრძენი გამჩენის მიერ. პოზიტიურად განწყობილი სწავლულები, რომელთა ამოსავალი წერტილი არის არა უარყოფის ხმა, არამედ ობიექტიურობა, ალიარებენ უზენაესი ალლაჰის არსებობას. ასე, მაგალითად ნიუ-იორკის მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზენტმა ა. გრესიმ აღნიშნა: „მამაკაცებისა და ქალების ყველა უჯრედში არის ქრომოსომები და გენები. უჯრედის შიგნით არის პატარა ბირთვი, რომელიც შეიცავს გენებს. გენები არის ძირითადი ფაქტორი, რომელიც ზეგავლენას ახდენს თითოეული ცოცხალი არსების, მათ შორის ადამიანის თავისებურებებზე. ციტო-პლაზმა კი, რომელიც მდებარეობს გამრავლების ორგანოების უჯრედებში, არის ფენომენალური სუბსტანცია, რომელიც შედგება სხვადასხვა ქიმიური შენაერთებისგან და ყველა მხრიდან გარს აკრავს ქრომოსომებსა და გენებს, დედამიწაზე მცხოვრები ყველა ადამიანის ინდივიდუალური თავისებურებები, ფსიქოლოგიური, რასობრივი თავისებურებების, კანის ფერის ჩათვლით, დამოკიდებულია ამ გენებზე, რომლებიც

ისეთი პატარაა, რომ თუ მათ ერთად შევკრებთ ისინი სათითე-საც კი ვერ შეავსებენ. მშვენიერია, მაგრამ როგორ გამოდის, რომ ამ ე.წ. გენს შეუძლია საკუთარ თავში დაფაროს ასეთი დიდი რაოდენობის ადამიანების თავისებურებები და თვისე-ბები, როგორ ხდება, რომ ასეთ მცირე სივრცეში მას შეუძლია შეინარჩუნოს ადამიანთა სრულიად განსხვავებული ფსიქოფი-ზიოლოგიური თავისებურებები? სისტემების შენება უმცირე-სი, უჩინარი რამდენიმე მილიონი ატომისგან, რომლებიც გე-ნებს წარმოქმნიან, ამ სისტემების მართვა შეიძლება მხოლოდ ყოვლისმცოდნე და ყოვლისშემძლე გამჩენის ძალის შედეგი იყოს. სხვა თეორიებს და მოსაზრებებს არ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს.” ამ ჭეშმარიტებას წმინდა ყურანი ასე ხსნის: “და მისი სასწაულებიდანაა ცათა და მიწის გაჩენა, თქვენი ენების და ფერის სხვადასხვაობაც. უეჭველად, ამაში სასწაულებია მცოდნეთათვის!” (რუმი 30|22)

გ. ალლაჰის სახელები

(1) ალლაჰი—საკუთარი სახელია

არც არაბულში და არც სხვა რომელიმე ენაში შეუძლებე-ლია, ვიპოვოთ ღმერთის სახელთან—ალლაჰთან სრულად შესაბამისი სიტყვა, რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა მისი შეცვლა. ამ საკითხში მეცნიერები მივიდნენ ერთობლივ აზრა-მდე. ვინაიდან სიტყვა „ალლაჰი“ არის საკუთარი სახელი, ხოლო საკუთარი სახელი სხვა ენებზე არ ითარგმნება, სხვა სახელს, თუნდაც მას არაბული წარმომავლობა ჰქონდეს, მისი შეცვლა არ შეუძლია. თუმცა წმინდა ყურანში ალლაჰის სხე-ნების დროს გამოყენებულია ისეთი სახელები, როგორებიცაა „ილაჰ“ (ღვთაება), „რაბბი“ (უფალი) ამიტომ ისეთ სიტყვებს, როგორებიცაა სპარსულ ენაში გამოყენებული „ხოდა“, „ია-ზდან“ და თურქულში გამოყენებული „თანრი“, „ჩალაბი“, არ შეუძლიათ საკუთარი სახელის „ალლაჰის“ შეცვლა. ისეთი სახელები, როგორებიცაა აიათებში და ჰადისებში ნახსენები „ილაჰ“, „მევლა“ და „რაბბი“ შეიძლება გამოყენებული იყოს ალლაჰის სხვა სახელების სახით.

(2) „ისმი აზამ“-ალლაჰის ყველაზე უდიდესი სახელი

ისლამის მეცნიერთა ნაწილმა არ გამოჰყო რა ალლაჰის არც ერთი სახელი, განაცხადა, რომ ყველა ეს სახელი არის შე-სანიშნავი და უდიდესი. მეცნიერთა სხვა ჯგუფი კი, იღებს რა ორიენტირად ჰადისებს, ემხრობა იმ აზრს, რომ ალლაჰის ზოგიერთი სახელი უფრო დიდებული და ამაღლებულია. ამ ჯგუ-ფის წარმომადგენლები მიემხრნენ სხვადასხვა თვალსაზრისს იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი უდერს ალლაჰის სახელ-თავან უფრო დიდებულად. ერთნი ამბობდნენ, რომ დიდებუ-ლად უდერს ალლაჰის შემდეგი სახელი.

ელ-ჰაიულ-ყაიუმ, რაც ნიშნავს „მარად ცოცხალი, არსე-ბული, რომელიც არაფერს საჭიროებს, ხოლო თვითონ სიცო-ცხლეს და არსებობას უნარჩუნებს ყველა თავის გაჩენილს“.

სხვები კი ამტკიცებდნენ, რომ გაცილებით დიდებუ-ლია შემდეგი სახელი: „ზულ-ჯელალი ვალ-იქრამი“, რაც ნიშნავს—„ჭეშმარიტი დიდებისა და ღირსების მფლობელი.“

(3) „ესმაულ-ჰუსნა“-“ალლაჰის უშესანიშნავესი სახე-ლები ყველა“

„არსებით სახელს“ და „ზედსართავ სახელს“ რომელსაც უზენაესი ალლაჰი საკუთარ თავს არქმევს „ესმაულ-ჰუსნა“ ანუ „ალლაჰის უშესანიშნავესი სახელები ენოდება“. ალლაჰის აქვს ყველაზე ლამაზი სახელები, ვინაიდან ის არის ყველა ღირსებისა და სრულყოფილების მფლობელი. მისი სახელები არის წმინდა სიტყვები, რომლებიც გამოხატავს უმაღლესი ხა-რისხის დიდებულებას და აბსოლუტურ სრულყოფილებას.

„არ არის ღვთაება, გარდა მისი - ალლაჰისა! მას ეკუთვნის ყველაზე მშვენიერი სახელები!“ (ტაჰა 20/8)

„იგია ალლაჰი. არ არსებობს ღვთაება, გარდა მისი. იგი უწყის უხილავს და ცხადს. იგი მოწყალეა, მწყალობელია!“ (ჰა-რი 59/24)

წმინდა ყუარნსა და საიმედო ჰადისებში ნახსენებია მისი სახელების ძალზედ მნიშვნელოვანი რაოდენობა. ღვთის მო-ნა-მსახური, გაეცნობა რა ამ სახელებს, შეიცნობს ალლაჰს. უზენაესი გამჩენი წმინდა ყურანში ბრძანებს, რათა მისკენ მი-მართული ჩვენი ვედრებების დროს მისი ულამაზესი სახელები გამოვიყენოთ. სურაში “ალრაფი” (7\180) ნათქვამია: „ყველაზე

საუკეთესო სახელები ალლაჰისაა. მაშ, შევევედრეთ მას ამით და განერიდეთ, რომელიც მის სახელების შესახებ ჭეშმარიტებას ცვლიან. მალე მიეზღვებათ იმისათვის, რასაც სჩადიოდნენ!"

მშვენიერი სახელების დიდი რაოდენობით არსებობა არ ნიშნავს მათი მფლობელების დიდი რაოდენობით არსებობას. ყველა ისინი ამტკიცებს მხლოდ ერთი გამჩენის არსებობას. სურაში „ისრა“ 17\110 ნაბრძანებია: „უთხარი: „მოუხმეთ ალლაჰს ან მწყალობელს! როგორც უნდა უხმოთ, ყველა მშვენიერი სახელია მისი. „და არ აუწიო ხმას ლოცვაში და არც დაუწიო მას, ამ ორ შორის საშუალო გზა დაიდგინე!"

ჩვენმა შუამავალმა თავის ერთ-ერთ ჰადისში აღნიშნა: „უეჭველად, უზენაეს ალლაჰს აქვს 99 სახელი ვინც მათ ისნავლის, გაიგებს რა მათ მნიშვნელობას და ხშირად გაიმეორებს, ის სამოთხეში შევა. უდაოა, რომ ალლაჰი ერთია და ერთადერთობა უყვარს“ (ელ-ბუჰარი „დაავათი“, 68; მუსლიმი „ზიქრი“ 2).

მშვენიერი სახელების სი 99 სახელით არ შემოიფარგლება მას აქვს სხვა სახელებიც, რომლებიც მოხსენიებულია ჰადისებსა და აიათებში. უბრალოდ ესენი ალლაჰის უფრო ფართოდ გავრცელებული და ცნობილი სახელებია. მათ ასევე უწოდებენ „დათვლილ სახელებს“. თირმიზისა და იბნ მაჯეს გადმოცემულ ერთ ჰადისში ალლაჰის 99 სახელიდან თითოეული ჩამოთვლილი და დათვლილი იყო. ეს სახელებია:

„ალლაჰ“, სამყაროს გამჩენი და მმართველი, ყოველგვარი დიდებისა და ღვთისმსახურებისთვის შესაფერისი (ლირსი), აუცილებელი არსების თვისების მქონე, ერთადერთი სათაყვანებელი და უზენაესის ყოვლისმომცველი კერძო სახელი.

„არ-რაჰმან“ (ამ ქვეყანაზე ყველას მიმართ მწყალობელი). „არ-რაჰმიმ“ (იმ ქვეყანაზე მხოლოდ მორწმუნეთა მიმართ მწყალობელი). „ალ-მალიქ“ (ყველაფრის მბრძანებელი). „ალ-ყუდდუს“ (ნაკლოვანებებისაგან თავისუფალი). „ას-სალაამ“ (თავისი გაჩენილებისთვის მშვიდობისა და უსაფრთხოების მიმცემი). „ალ-მუმინ“ (თავისი ერთგული მონა-მსახურებისთვის საიმედოებისა და უსაფრთხოების მიმცემი). „ალ-მუჰამიდინ“ (დამქვემდებარებელი). „ალ-აზიზ“ (უდიდესი, დაუმარცხებელი). „ალ-ჯებბაარ“ (თავისი ნებით ყველაფრის მმართველი, ძალის მფლობელი), „ალ-მუთექებბირ“ (ჭეშმარიტი დიდებულების ერთადერთი მფლობელი). „ალ-ხაალიყ“ (გამჩენი).

„ალ-ბაარი“ (უნაკლოდ გამჩენი). „ალ-მუსავვირ“ (ყველა-ფრისტვის ფორმის მიმცემი). „ალ-ღაფურ“ (მიმტევებელი და ცოდვების დამფარავი). „ალ-ყაჰჰაარ“ (შეუსმენელთა გამანადგურებელი). „ალ-ვაჰჰააბ“ (უანგაროდ მბოძებელი). „არ-რაზზააყ“ (სიკეთისა და სარჩოს მომცემი). „ალ-ფეთთააპ“ (სიკეთისა და მადლის კარის გამლები). „ალ-ალიიმ“ (ყოვლის-მცოდნე). „ალ-ყაბიდ“ (სულების ამრთმევი), „ალ-ბაასიტ“ (არსებობისტვის სახსრების გამზრდელი და სიცოცხლის გამაგრძელებელი), „ალ-ხააფიდ“ (ურწმუნოთა დამმდაბლებელი), „ალ-რააფილ“ (მორწმუნეთა ამმაღლებელი), „ალ-მულიზზ“ (განმადიდებელი), „ალ-მუზილ“ (იმის დამმდაბლებელი, ვისაც მოისურვებს წაართმევს რა ძალებსა და გამარჯვებებს), „ას-სემიილ“ (ყოვლისმსმენელი), „ალ-ბასირ“ (ყოვლის-მხედველი). „ალ-ჰაჟემ“ (უზენაესი მსაჯული, რომელიც კარგს ცუდისაგან აცალკევებს), „ალ-ადლ“ (სამართლიანი), „ალ-ლატიიფ“ (მონა-მსახურებებისტვის წყალობის აღმომჩენი), „ალ-ხააბირ“ (ყველაფერში გარკვეული), „ალ-ხალიმ“ (მიმტევებელი), „ალ-ლაზიმ“ (უდიადესი). „ალ-ლაფუურ“ (ბევრისმპატიებელი). „აშ-შექუურ“ (დამსახურებულზე მეტი ჯილდოს მიმცემი), „ალ-ლალი“ (ამაღლებული, ამმაღლებელი), „ალ-ქებიირ“ (დიადი, ის, რომლის წინაშეც ყველაფერი არარაობაა), „ალ-ჰაფიიზ“ (დამცემელი), „ალ-მუყიით“ (სიკე-თის შემქმნელი), „ალ-ჰასიიბ“ (ანგარიშის ამლები), „ალ-ჯე-ლიილ“ (უდიდესი ატრიბუტების მფლობელი), „ალ-ქერიმ“ (უგულუხვესი), „არ-რაყიიბ“ (დამკვირვებელი), „ალ-მუ-ჯიიბ“ (ვედრებებისა და თხოვნის მიმღები), „ალ-ვაასილ“ (შეუზღუდავი წყალობისა და ცოდნის მფლობელი), „ალ-ჰა-ქიიმ“ (სიბრძნის მფლობელი), „ალ-ვადუუდ“ (თავისი მორწ-მუნე მონა-მსახურების მოყვარული), „ალ-მაჯიიდ“ (ყველაზე პატივდებული), „ალ-ბაალის“ (სიკედილის შემდეგ გამცო-ცხლებელი და შუამავლების ზეგარდმომვლენი), „აშ-შაჰიიდ“ (მოწმე, ყველაფრისა თანმსწრები, მცოდნე), „ალ-ჰაყუ“ (ჭეშმა-რიტი), „ალ-ვექიილ“ (მფარველი), „ალ-ყავიი“ (ყოვლადილიე-რი), „ალ-მეთიინ“ (უდიდესი ძალის მფლობელი, უძლიერესი), „ალ-ველიი“ (მორწმუნების დამხმარე), „ალ-ჰამიიდ“ (ქება დიდების ღირსი), „ალ-მუჰსიი“ (ყველაფრის დამთვლელი), „ალ-მუბდიი“ (შემქმნელი), „ალ-მულიიდ“ (მოკვდინების შე-მდეგ ხელახლა გამცოცხლებელი), „ალ-მუჰჰიი“ (გამცოცხლე-ბელი, სიცოცხლის მიმცემი), „ალ-მუმიით“ (მომაკვდინებე-ლი), „ალ-ჰაიუ“ (მარად ცოცხალი), „ალ-ყაიუუმ“ (ყველა

გაჩენილისათვის არსებობის მიმცემი), „ალ-ვააჯიდ“ (რასაც მოისურვებს, იმის აღმსრულებელი), „ალ-მააჯიდ“ (ის, ვისი გულუხვობა და სიდიადე უდიდესია), „ალ-ვააჰიდ“ (ერთადერთი), „ას-სამედ“ (არაფრის საჭიროების მქონე), „ალ-ყაადირ“ (ყოვლისშემძლე), „ალ-მუყთადირ“ (უძლიერესი, ყველაფრის საუკეთესოდ მომწყობი), „ალ-მუყადდიმ“ (ვისაც მოისურვებს, ნინ ნამომწევი), „ალ-მუახსირ“ (უკან გადამწევი), „ალ-ეველ“ (დასაბამის არმქონე), „ალ-აასირ“ (უსასრულო), „აზ ზააჰირ“ (აშკარა, ის ვისი არსებობაც ცხადია), „ალ-ბაატინ“ (დაფარული, ის, ვინც ამ სამყაროში უჩინარია), „ალ-ვაალიი“ (მმართველი, ყველაფერზე მბრძანებელი), „ალ-მუთელაალი“ (უზენაესი, ნაკლოვანებებისგან თავისუფალი, ნმინდა, ის, ვისი წყალობაც უდიდესია), „ალ-ბერრუ“ სიკეთისა და წყალობის უხვად მქმნელი„ათ-თავვაპ“ (მონანიების მიმღები), „ალ-მუნთეყიმ“ (დაუმორჩილებლებისთვის მიმზღვევი), „ალ-ლაფუვვ“ (მჟატიებელი), „არ-რაუფ“ (მიმტკვებელი), „მაალი-ქულ-მულე“ (ყველა არსებულის ჭეშმარიტი მბრძანებელი), „ზულ-ჯელაალი ველ-იქრაამ“ (ჭეშმარიტი სიდიადისა და გულუხვობის მფლობელი), „ალ-მუყსიტ“ (სამართლიანი), „ალ-ჯაამილ“ (წინააღმდეგობათა გამანონასწორებელი), „ალ-ლანიი“ (მდიდარი, რომელიც არავის საჭიროებს), „ალ-მულნიი“ (გამამდიდრებელი), „ალ-მაანილ“ (დამჭერი, ამკრძალავი), „ად-დააარ“ (ვისთვისაც მოისურვებს, სიკეთის ნამრთმევი), „ან-ნააფილ“ (ვისთვისაც მოისურვებს, მრავალი სარგებლის მომტანი). „ან-ნუურ“ (რწმენის, სინათლის მბოძებელი), „ალ-ჰაადი“ (ვისაც მოისურვებს ჭეშმარიტების გზაზე დამყენებელი), „ალ-ბედიილ“ (საუკეთესო სახით შემქმნელი) „ალ-ბააყიი“ (უსასრულო), „ალ-ვაარის“ (მემკვიდრეობის ნამდვილი მიმღები), „ალ-რაშიიდ“ (სწორ გზაზე დამყენებელი), „ას-საბუურ“ (მომთმენი).

გარდა უზენაესი ალლაჰის იმ სახელებისა, რომლებიც ყურანსა და ჰადისებშია ნახსენები, არსებობს ასევე სახელები, რომლებიც დაფარულ ცოდნაშია და რომლებიც მან შეუძლია, აცნობოს თავის რჩეულ მონა-მსახურებს.

ჩვენმა შუამავალმა ^{عليه السلام} თავის ერთ-ერთ ჰადისში ბრძანა: „ჩემო ალლაჰი, მოგმართავ თითოეული სახელით, რომელიც შენ გეკუთვნის. ეს არის სახელი, რომელიც შენს თავს უწოდე ან შენ მიერ ზეგარდმოვლენილ წიგნში გვამცნე. ან ის სახელი, რომელიც შენ რომელილაც, შენს მიერ გაჩენილს გააცანი. ან

მხოლოდ შენ იცი, შენი იდუმალი ცოდნით.“ (სუუტი „ალ-ჯამი-ლუს-სადირ“, I, 132).

ალლაჰის სახელების კლასიფიცირება შეიძლება შემდეგ-ნაირად მოვახდინოთ:

1. სახელები, რომლებიც ამონმებენ ალლაჰის არსებობას:

„ჰეკითხე შენ: „რა არის ყველაზე დიდი მონძეობა?“ უპასუხე: „ალლაჰია. (ენდამი 6/19)

„შენ უწყი იმას, რაც ჩემშია, მე კი არ ვიცი ის, რაც შენშია. “ (მაიდა 5/116)

2. სახელები, რომლებიც ამონმებს უზენაესი ალლაჰის განსაკუთრებულ, „აუკილებელ არსებობას“, როგორებიც არის, მაგალითად, „ალ-ყადიმ“ (დასაბამის არმქონე), „ალ-ეზელ“ (დასაბამიერი), „ალ-ებრედ“ (მარადიული, უცვლელი), „ალ-ბაყი“ (უსასრულო), „ად-დაიმ“ (უსასრულო).

3. პირდაპირი სახელები, როგორებიც არის, მაგალითად: „ალ-ალიმ“ (ყოვლისმცოდნე), „ალ-ყადირ“ (ყოვლისშემძლე), „ალ-ხაიი“ (მარადცოცხალი), „ას-სამი“ (ყოვლისმსმენელი), „ალ-ბასიირი“ (ყოვლისმხედველი).

4. მეტაფორული სახელები, მაგალითად: „ალ-ევვალ“ (პირველი), „ალ-აახირ“ (უკანასკნელი), „აზ-ზააჰირ“ (ის, ვისი არსებობაც ცხადია), „ალ-ბატიინ“ (ის, ვისი არსიც დაფარულია).

5. ალლაჰის სახელები, რომლებიც ამონმებს მის სრულყოფილებას და უარყოფს მისი არსისთვის მიუღებელს, როგორებიც არის, მაგალითად: „ალ-ყუდდუს“ (ნაკლოვანებების არმქონე), „ას-სელაამ“ (უზადო, სრულყოფილი).

6. სახელები, რომლებიც მის არსს კი არ ამონმებს, არამედ მის ღვთიურ ქმედებებს აღწერს, როგორებიცაა, მაგალითად: „ალ-ხალიფ“ (გამჩენი), „არ-რეზზაყ“ (სიკეთისა და სარჩოს მომცემი).

საკითხი, რომელიც შეეხება ალლაჰის სახელების რაოდენობის შეზღუდვას, საკამათოა. მუთეზილების ნაწილმა თქვა, რომ შეიძლება, ალლაჰს ახალი სახელები მიეცეს, თუ ისინი ლოგიკური და ნებადართულია. მათი თვალსაზრისის მიხედვით, დასაშვებია ალლაჰისთვის სახელის დარქმევა, როგორც თვით სიტყვის, ასევე სხვა ენიდან ამ სიტყვის სინონიმის გამოყენებით. ამიტომ ალლაჰს შეიძლება ვუწოდოთ სახელე-

ბი, რომლებიც არ არის ნახსენები არც ყურანში და არც სუნ-ნეთში, ისეთები როგორებიცაა „ვაჯიბულ—ვუჯუდი“—ის, ვისი არსებობაც აუცილებელია. „ვუჯუდი მუთლაქი“—ის, ვისი არსებობაც აბსოლუტურად სრულყოფილია. „ვაჯიბ თა-ლია“—უზენაესი, ვისი არსებობაც აუცილებელია.

პირველ ხანებში სუნიტი ღვთისმეტყველები ემხრობოდნენ იმ მოსაზრებას, რომ ალლაჰის სახელების რაოდენობა შეზღუ-დულია. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ ალლაჰს გააჩნია მხოლოდ ის სახელები, რომლებიც ნახსენები არის წმინდა ყურანში და საიმედო ჰადისებში, დაუშვებელია ალლაჰს ვუნიდოთ სახე-ლი, რომელიც დაფუძნებულია გონების კარნახზე ან წარმო-ქმნილია ანალოგის მიხედვით, ასევე არ შეიძლება ალლაჰს ის სახელი მივცეთ, რომელიც წმინდა ყურანში არ არის ნახსენე-ბი. თუმცა დროთა განმავლობაში სუნიტი ღვთისმეტყველები მივიღნენ საერთო აზრამდე (იჯმა), რომ დაეშვათ, ალლაჰის-თვის ეწოდებინათ ისეთი სახელები, რომლებიც ყურანში არ არის ნახსენები. როგორებიც არის, მაგალითად: „ალ-მავჯუდ“ (დამსწრე). „ალ-ყადიმ“ (წინარე), „ალ-ვაჯიბ“ (აუცილებელი).

დ. ალლაჰის ატრიბუტები

უზენაესი ალლაჰის რწმენა—ეს ნიშნავს იმ სრულყოფილი ატრიბუტების რწმენას, რომლებიც მისი არსისთვის არის და-მახასიათებელი და მოკლებულია ყოველგვარ ნაკლ. ალლაჰს გააჩნია ყველა, უმაღლესი და მისი დიდებულების ღირსი ატრიბუტი. ალლაჰის ყველა ატრიბუტი მარადიულია დასაწყი-სისა და დასასრულის გარეშე. მისი ისეთი ატრიბუტები, როგო-რებიც არის ცოდნა, ნებისყოფა, სიცოცხლე, საუბარი, მსგავ-სებაში არ მოდის სხვა არსებების თვისებებთან, მიუხედავად მათი ერთნაირი გამოთქმისა (სახელწოდების). რადგანაც ჩვენ, თვითონ არ შეგვიძლია, ალლაჰის არსი შევიცნოთ, მის შესახებ ვიგებთ მისი სახელებისა და ატრიბუტების მეშვეობით. სურა „ენდამი“ 6/133 გვიხსნის, რომ ალლაჰის აღქმა გრძნობათა ორ-განოებით შეუძლებელია: „და ღმერთი შენი ყოვლადმდიდა-რია, აღსავსეა მოწყალებით და თუ ინებებს, ნავიყვანთ თქვენ და თქვენს შემდგომ სხვას ჩაანაცვლებს, ინებებს ვისაც, რო-გორც თქვენ გაგაჩინათ სხვა ხალხის შთამომავალნიდან.“

ჩვენმა შუამავალმა ბრძანა: „იფიქრეთ ალლაჰის მიერ გაჩენილებზე, მაგრამ არ დაფიქრდეთ ალლაჰის არსებულობა, თქვენ არ გაქვთ არანაირი ძალა ამისათვის“. (სუიუტი „ალ-ჯამიუს-სალიირ“, 1, 132)

ალლაჰის ატრიბუტების კლასიფიკაცია ხუთ კატეგორიად არის შესაძლებელი:

1. არსის საკუთარი ატრიბუტი (**ალ-ვუჯუდი**).
2. ატრიბუტებს, რომლებიც უარპყოფს ალლაჰის არსის-თვის არადამახასიათებელ შეუძლებელს, უღირსის უარმყოფელს უწოდებენ (**ათ-თანზიპათი ან ას-სელბი**).
3. ატრიბუტებს, რომლებიც ალლაჰს აღწერს და მისთვის აუცილებლად არის დამახასიათებელი, აუცილებელი ეწოდება (**ას-სუბუთი**).
4. ალლაჰის მოქმედებების აღმწერ ატრიბუტებს, რომლებიც ალლაჰისთვის აუცილებელი არ არის, ანუ მას შეუძლია მათ ფლობდეს ან არ ფლობდეს, შესაძლებელი ანუ ღვთიური ქმედებების ატრიბუტები ეწოდება (**ალ-ჯაიზი და ალ-ფილი**).
5. ატრიბუტები, რომლებიც არსებობს ყურანსა და ჰადისებში და რომელთა პირდაპირი მნიშვნელობით გაგებას (სიტყვების გარეგნული ფორმით) შეუძლია უმეცრებაში ჩაგვაგდოს, მაგალითად გაჩენილებზე ალლაჰის დამსგავსება, მისთვის სხეულის მიწერა. ეს არის ინფორმაციული ატრიბუტები.

(1) ყოფიერების ატრიბუტი (სიფათი ნეფსიე)

ყოფიერება არსებობას ნიშნავს. ალლაჰი არსებობს. მისი არსებობა ყველასგან განსხვავებულია. მისი არსის არსებობა აუცილებელია. ყოფიერების სანინააღმდეგო არის არარსებობა, რომელიც მიუღებელია უზენაესთან მიმართებაში. სუნიტი ღვთისმეტყველების უმრავლესობის მოსაზრების თანახმად, ყოფიერების ატრიბუტი—ალლაჰის არსებობა, არის საწყისის გარეშე მარადიული ატრიბუტი, რომელიც ალლაჰს აღწერს. შეუძლებელია, წარმოვიდგინოთ ალლაჰის არსის არარსებობა. ყოფიერების ატრიბუტი არის ალლაჰის ყველა ატრიბუტის საფუძველი და არსი. ისლამის ფილოსოფიის აბულ ხასან ალ-ეშარი (გარდ. ჰიჯრით 324 წ. ჩვ. წ. აღ. 936 წ.) და მუთებილე ღვთისმეტყველი აბულ ჰუსეინ-ალ-ბასრი (გარდ. ჰიჯრით 436

წ. ჩვ. წ. აღ. 1044 წ.), რომლებიც აღიარებდნენ, რომ ყოფიერება და არსი ერთი და იგივეა, მიიჩნევდნენ, რომ ყოფიერება არის არა აღმნერი, არამედ არსის საკუთარი ატრიბუტი.

(2) უღირსის უარმყოფელი ატრიბუტები (ათ-თანზიპათ)

ატრიბუტებს, რომლებიც ათავისუფლებენ ალლაჰის არსის-თვის არადამახასიათებელი ყოველივე არასარულყოფილისა და უარყოფითისგან, უწოდებენ უღირსის უარმყოფელ ატრიბუტებს, ვინაიდან ისინი გვამცნობენ იმის შესახებ, როგორი არ არის აღლაჰი. ღვთისმეტყველთა ნაშრომებში ალლაჰი ასეა აღწერილი:

„მას არ აქვს არც დასაბამი და არც დასასარული. ალლაჰი არ არის არც შემთხვევითობა, არც მინიშნება, არც სხეული, არც სუბსტანცია. მას ფორმა არ აქვს. ის სივრცეში შეზღუდული არ არის. მისი შეცვლა შეუძლებელია. ის განუყოფელია და ნაწილებად გაფანტვა არ შეუძლია. ის არ არის შენაერთების კომბინაცია. ის უკვდავია. მისთვის დამახასიათებელი არ არის ადგილი. ის დროსთან დაკავშირებული არ არის და არავის ჰეგავს. ის არც ორგანიზმია და არც ორგანო“. ალლაჰის ყველა ეს აღწერილობა, უარყოფით ფორმაში გამოხატული, არის უღირსის უარმყოფელი ატრიბუტები. ისინი მრავალია. მაგრამ მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი ხუთია:

(1) დასაბამის არქონა (ყიდება)

ეს ნიშნავს უკვდავად ყოფნას, საწყისის არქონას. როგორც უნდა ჩავეფლოთ დროის სიღრმეში, შეუძლებელია იმის წარმოდგენა, რომ ოდესლაც, დროის გამოჩენამდეც კი, ალლაჰი არ არსებობდა. ალლაჰი მარადიულად არსებობს და მისთვის დამახასიათებელი არ არის დაბადება ან წარმოქმნა. ის, რომ ვინმეს ქმნილება ყოფილიყო, მაშინ იარსებებდა რომელიმე სხვა გამჩენის საჭიროება. ვისაც გამჩენი ესაჭიროება არ შეიძლება იყოს ის, ვისი „არსებობაც აუცილებელია“. დასაბამის არქონის საწინააღმდეგო არის გაჩენა, რომელიც დამახასიათებელია გაჩენილებისთვის. მოსაზრება იმის შესახებ, რომ უზენაესი ალლაჰი გაჩენილი იყო, აბსურდული და სულელურია.

(2) უსასრულობა (ბევა)

ეს ნიშნავს უკვდავად ყოფნას, არსებობის დასასრულის არ-ქონას. ალლაჰს არ გააჩნია ყოფიერების დასასრული. უსასრულობა არის „აუცილებელი არსებობის“ ერთ-ერთი ატრიბუტი. დასაბამის არმქონეს არც დასასრული აქვს. უსასრულობის საწინააღმდეგო არის გაქრობა. მიუღებელია ვიფიქროთ, რომ ალლაჰი გაქრება. სურა „ჰადიდის“ 57/3 აიათში ნაბრძანებია: „იგია პირველი და უკანასკნელი, საცნაური და მალული. იგი ყოველთა ყოვლისმცოდნება.“

სურა „ალ-ყასასში“ 28/88 ასევე ნაბრძანებია: „ყოველი საგანი დაიღუპება, მისი არსის გარდა. “.

სურა „არ-რაჰმანი“ 55/26-27 გვამცნობს: „ყოველივე ვინც მასზეა წარმავალია. და მარადიულია არსი შენი ღმერთისა, ბრწყინვალისა და დიდებულისა“.

მიუხედავად იმისა, რომ ღვთისმეტყველები მივიღნენ ერთიან აზრამდე ალლაჰის არსის უსასრულო არსებობის საკითხით, ისინი ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში შევიდნენ თვით უსასრულობის ატრიბუტის გაგების საკითხში. მაშინ, როდესაც ეშარი და მათი მიმდევრები ამბობდნენ, რომ უსასრულობა არის ატრიბუტი, რომელიც აღნერს ალლაჰს ისე, როგორც სხვა ატრიბუტები, მათურიდის სკოლა უსასრულობას განიხილავს, როგორც ალლაჰის არსის ატრიბუტს. ასეთ შემთხვევაში უსასრულობა არის არსის ყოფიერების გაგრძელება.

(3) გაჩენილებისგან განსხვავება (მუჰალეფეთუ ლილ-ჰევადისი)

ნიშნავს „გაჩენილი ქმნილებების არა მსგავსად ყოფნას“. ალლაჰის გარდა, ყოველივე მოგვიანებით გაჩნდა. ალლაჰს თავის გაჩენილებთან საერთო არაფერი აქვს და მათი მსგავსი არ არის. ალლაჰი არის ის, ვინც ჩვენი წარმოსახვის ფარგლებს გარეთ იმყოფება. მისთვის დამახასიათებელი არ არის გაჩენილთა ისეთი თვისებები, როგორებიც არის სხეული, სუბსტანცია, ფორმა, დრო, სივრცე, სიდიდე, ორგანიზმი და ორგანოები. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „არაფერია მსგავსი მისი, რამეთუ იგია ყოვლისმსმენი, ყოვლისმხედველი!“ (სურა 42/11)

ყურანის აიათებში ნახსენები ალლაჰის სახელები და ატრიბუტები არ ჰგავს გაჩენილთა სახელწოდებებსა და თვისებებს.

ალლაჰის სახელები და ატრიბუტები მტკიცდება რაიმესთან მათი დამსგავსების ან გათანაბრების, მისთოვის სხეულის (და შესაბამისად დროის) მიწერის გარეშე, ვინაიდან არ არსებობს ალლაჰის მსგავსი არც არსით, არც ატრიბუტებით და არც ქმედებით.

(4) დამოუკიდებელი არსებობა (ყიამ- ბინეფსიჰი)

ნიშნავს, რომ „ალლაჰი არსებობს მარადიულად, არ საჭიროებს არავის და არაფერს ანუ არსებობს თავისთავად“. არსებობისათვის, ის არ საჭიროებს არც არანაირ გამჩენს, არც ადგილს, არც დროს, არც რაიმე მიზეზს, ვინაიდან რაიმეს საჭიროება წინააღმდეგობაში მოდის ცოდნასთან ალლაჰის შესახებ, რომლის არსებობაც აუცილებელია. დამოუკიდებული არსებობა (ყიამ- ბინეფსიჰი) ანუ რაიმეს საჭიროება წარმოადგენს თვითკმარობის (ყიამ- ბინეფსიჰი) საპირისპიროს. ეს არანაირად შეიძლება დამოუკიდებლად არსებულ ალლაჰის არსა მივაკუთვნოთ. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია შემდეგი: „თქვი: ის, ალლაჰი ერთადერთია!“ ალლაჰი, რომელიც არაფერს საჭიროებს. (იხლასი 112\1-2). სურა (ფატირის) 35\15 აიათი შემდეგს აცხადებს: „ჰეი, ხალხ! თქვენ ალლაჰის წინაშე დატაკნი ხართ, ხოლო ალლაჰი ყოვლადმდიდარია, ყოვლადქებულია!“

(5) ერთადერთობა (ვაჰდანიეთ)

ალლაჰს არ ჰყავს არც თანასწორი, არც მსგავსი და ის თავისი არსით, ატრიბუტებით და ქმედებებით ერთადერთია. ერთადერთობის ანტიპოდები—გაყოფადობა (დაყოფა და ერთზე მეტად ყოფნა) და მრავლობითობა (მრავალლმერთიანობა-თანამონანილების ყოლა) ენინაღმდეგება ჭეშმარიტებას ალლაჰის შესახებ. ის ერთია არა რიცხობრიობის თვალსაზრისით, არამედ იმით, რომ არ არსებობს მისი მსგავსი არც არსით, არც ატრიბუტებით, არც ქმედებებით. მას არ ჰყავს მოზიარები, არ არსებობს სხვა გამჩენი, ვისაც შეიძლება ჰქონდეს ღვთიურობა და ვინც თაყვანისცემის ღირსი იქნებოდა. წმინდა ყურანის მრავალი ადგილი ეძღვნება ამ ასპექტს: „ალლაჰს, რომ ენება დადგენა ძისა, უთუოდ, აირჩევდა გაჩენილებისგან, რაც ნებავს. დიდება შენდა! იგია ალლაჰი, ერთადერთი, ყოვლისშემძლე!“ (ზუმერი 39\4)

„თქვი: ის, ალლაჰი ერთადერთია! ალლაჰი „სამედია“ (ანუ ის არაფერზეა დამოკიდებული, პირიქით, ყველაფერი მასზეა დამოკიდებული)! არ შობილა და არც უშვია (მშობელი არ ყოფილა) და არც არავინ ყოფილა ბადალი მისი (და ვერც იქნება)!“ (იხლასი 112/1-4)

„არ დაუდენია ალლაჰს ძე და არ არის მასთან ერთად სხვა ღვთაება. ასე რომ ყოფილიყო, უთუოდ, ყოველი ღვთაება მოსპობდა იმას, რაც გააჩინა და უთუოდ ერთნი აღმატებულ იქნებოდნენ მეორეზე. დიად არს ალლაჰი იმაზე, რასაც მიაწერენ ისინი!“ (მუმინუნი 23/91)

„და ვფიცავ! ჩვენ განვმარტეთ ყურანში, რათა შეეგონათ, მაგრამ არაფერი შეჰმატა მათ, გარდა ზიზლისა. უთხარი: „რომ ყოფილიყვნენ მის ერთად ღვთაებები, როგორც თვითონ ამბობენ, მაშინ უთუოდ მოინადინებდნენ ისინი მიღწევას ტახტრევნის მეუფემდე.“ (ისრა 17/42-43)

ერთადერთობის მტკიცებულება:

სამყაროს გამჩენი ერთია, ვინაიდან წმინდა ყურანში სურა „ენბიას“ 21/22 აიათში ნაპრანებია: „რომ ყოფილიყო ორივეში ალლაჰის გარდა სხვა ღვთაებები, უთუოდ ორივე აირევ-დაირეოდა. თუმცადა ტახტრევნის გამჩენი ალლაჰი დიადია იმაზე, რასაც მიაწერენ!“

თუ ვივარაუდებთ, რომ არსებობს ორი სრულყოფილი ატრიბუტით აბსოლუტურად თანასწორი ორი ღვთაება, მაშინ მათ სამყაროს გაჩენის საკითხში შეეძლოთ მისულიყვნენ ან ერთმანეთში ურთიერთთანხმობამდე, ან წინააღმდეგობამდე ანუ ნებისყოფების შეჯახებამდე. განვიხილოთ თითოეული ეს შემთხვევა დაწვრილებით.

ალლაჰის ერთადერთობის მტკიცებულება, რომელიც ღვთისმეტყველთა შორის ცნობილია, როგორც „ბურჰანი თემანუ“, „მტკიცებულება დაფუძნებული ნებისყოფათა შეჯახებამდე“, გამოტანილი იქნა ზემოთმოყვანილი აიათიდან. ეს მტკიცებულება შეიძლება შემდეგნაირად ავხსნათ. თუ ჰიპოთეტურად ვივარაუდებთ, რომ სამყაროში არსებობს ორი აბსოლუტურად ერთმანეთის თანასწორი ღვთაება, ნების გამოვლენის და სიძლიერის მფლობელები, ერთ მათგანს უნდა, რომ ადამიანი იყოს მოძრაობაში, ხოლო მეორეს სურს, რათა ის იყოს მოსვენების მდგომარეობაში, მაშინ, ამ შემთხვევაში, არსებობს მხოლოდ შემდეგი სამი ალბათობა:

1. დაე, ყველაფერი ისე იყოს, როგორც ეს ორ ღვთაებას სურს. თუმცა შეუძლებელია, რომ ერთ სივრცეში, ერთსა და იმავე დროში რეალიზდებოდეს ორი ისეთი ურთიერთსანი-ნააღმდეგო მდგომარეობა, როგორიც არის მოძრაობა და უმო-ძრაობა. შესაბამისად ეს აღბათობა აბსურდულია.

2. დავუშვათ, რომ ორივე ღვთაების სურვილი არ სრულ-დება. ეს აღბათობაც ასევე არარეალურია, ვინაიდან ის, ვისი სურვილიც არ სრულდება ანუ ძალაში შეზღუდულია და ძლიე-რი არ არის, არ შეიძლება იყოს ღმერთი იმიტომ, რომ შესაძლე-ბლობის არქონა და უუნარობა ეს არის „შესაძლებელი არსე-ბობის“ ანუ გაჩენილის ნიშნები...

3. ვივარაუდოთ, რომ სრულდება ერთ-ერთი ღვთაების სურვილი, მაგრამ ის, ვისი სურვილიც არ სრულდება შეზღუ-დულია ძალებში, ხოლო სუსტი ძალის მქონე არ შეიძლება ღმერთი იყოს. რადგანაც სხვა ღვთაება ყველაფერში პირვე-ლის თანასწორია, მაშინ, გამოდის, რომ ის ასევე სუსტი ძა-ლის პატრონი და ძლიერების არმქონეა ანუ მასაც არ შეუძლია ღმერთი იყოს. შესაბამისად ეს აღბათობაც ასევე მცდარია. ასეთ შემთხვევაში, ვინაიდან იმის აღბათობა, რომ სამყაროს შესაძლებელია ორი გამჩენი ჰყავდეს, აბსურდული და გამო-რიცხულია, შესაბამისად არსებობს მხოლოდ ერთი ღმერთი და ის ერთადერთი უნდა იყოს მთელი სამყაროსთვის.

არსებობს ერთადერთობის სხვა მტკიცებულება, რომელიც ეყრდნობა ზემოთმოყვანილ აიათს და „ბურჰანი თევარუდ“ მტკიცებულება ეწოდება. ის შემდეგში მდგომარეობს:

თუ ვივარაუდებთ რომ სამყაროს რამდენიმე გამჩენი ჰყავს, ეს შეიძლება ნიშნავდეს:

1. რაიმეს შესაქმნელად მათ თავიანთი ძალისა და ძლიერე-ბის გაერთიანება დასტირდებოდათ. მაშინ გამოდის, რომ არც ერთ ღვთაებას არ აქვს დამოუკიდებლად შექმნის უნარი. ეს კი ნიშნავს ძლიერების შეზღუდულობას, რაც ღმერთის ატრიბუ-ტი არ არის.

2. რაიმე იქმნებოდა თითოეული ღვთაების მიერ ერთმანე-თისგან განცალკევებულად, დამოუკიდებლად. ასეთ შემთხ-ვევაში, შეიძლება გამოჩენილიყო ორი, ერთნაირი უზადო ქმ-ნილება, მაგალითად მზე, ხოლო უკვე არსებული უნიკალური რამის განმეორებით შექმნას აზრი არ აქვს.

3. ან საგანი იქმნებოდა მხოლოდ ერთი გამჩენის ძალით მეორის მონაწილეობისგან დამოუკიდებლად, მაგრამ ეს სხვა ღვთაებებს წართმევდა არჩევანს და უპირატესობას. შედეგად ისინი ვერაფერს შექმნიდნენ, რადგანაც გაჩენა ხდება უპირატესობის საფუძველზე. მაგრამ, რადგანაც ყველა ღვთაება თავის ატრიბუტებში თანასწორია, მაშინ, გამოდის, რომ პირველსაც არა აქვს არჩევანი და არ შეუძლია რაიმეს არსებობას უპირატესობა მიანიჭოს და ეს სამყარო არ იარსებებდა.

როგორც კი გასაგები გახდება ამ სამი ალბათობის არარეალურობა, მაშინ აზრი ალლაჰის ერთადერთობის შესახებ ნათელი და აშკარა იქნება.

(1) თუ ორი ღვთაება მივა ურთიერთთანხმობამდე, მაშინ ეს კავშირი შეიძლება იყოს ან:

ა) იძულებითი, ასეთ შემთხვევაში ორი ღვთაებიდან თითოეული შეზღუდულია ძალასა და სიძლიერები (ანუ მათ ერთმანეთი სჭირდებათ). ღმერთს კი არ შეუძლია ასეთი იყოს.

ბ) ან მათი კავშირი ნებაყოფლობითია, ანუ ერთ-ერთი ღვთაება თანახმა იქნება თავისი თავისუფალი ნება მეორეს დაუკვემდებაროს. ასეთ შემთხვევაში დამქვემდებარებელმა ღვთაებას

-ან შეუძლია მეორეს შეეკამათოს და მაშინ წარმოიქმნება შეჯახება ან სურვილთა ბრძოლა (ნახ. ბურჰანი თემანუ);

-ან არ შეუძლია მეორეს შეედაოს და მაშინ ის ყოვლიშე-მძლე აღარ იქნება. ყველა მხრივ პირველის თანასწორი მეორე ღვთაება კი ასევე შეზღუდული იქნება თავის ძლიერებაში, ხოლო ღმერთი ასეთი არ შეიძლება იყოს;

-ან ძლიერების არსებობის შემთხვევაში არ ექნება არჩევანი და სურვილი, ანუ შეზღუდული იქნება თავის ნებაში, რაც ასევე არ შეესაბამება ღმერთის ატრიბუტებს (ნახ. ბურჰანი თამანიუ, პარაგრაფი 3). ვინაიდან ყველა ეს ალბათობა არარეალური და შეუძლებელია, ალლაჰის ერთადერთობა აუცილებელი და დამტკიცებულია.

აუცილებელი ატრიბუტები (ვს-სუბუთი)

უზენაესმა ალლაჰის, რომლის არსებობაც აუცილებელია, საკუთარი თავი აღწერა ყველა მასთან არსებული აუცილებელი ატრიბუტით, რომლებსაც აუცილებელი ეწოდება. ეს

ატრიბუტები უცვლელია და მუდმივია საწყისისა და დასასრულის გარეშე. მას აქვს უსაზღვროდ სრულყოფილი ატრიბუტები. სუნიტი ღვთისმეტყველების მოსაზრებების თანახმად, აუცილებელი ატრიბუტების დასახელებებში, შეიძლება გამოვიყენოთ როგორც სიტყვები, რომლებიც წაერმოადგენს ზედსართავ სახელებს, ისეთები როგორიც ცოცხალი, მცოდნე, ყოვლისშემძლე, ასევე არსებითი სახელები (მასდარი) ისეთები, როგორებიცაა სიცოცხლე, ცოდნა, ძლიერება.

3. მაგრამ მუთაზილები სუნიტი ღვთისმეტყველების მიერ მიღებულ აუცილებელ ატრიბუტებს ორ ჯგუფად ყოფენ. მათი აზრით პირველ ჯგუფში შედის ისეთი სიტყვები, როგორებიც არის ცოცხალი, მცოდნე, ყოვლისშემძლე, რომლებიც ზედსართავი სახელებით ნაწარმოები ატრიბუტებია. მუთეზილეებმა ისინი ალლაჰის აუცილებელი ატრიბუტების სახით მიიღეს და მისცეს მას სახელწოდება „ატრიბუტი მანევი“. მეორე ჯგუფში კი შედის სიტყვები, რომლებიც შეადგენს „საკუთარი ატრიბუტების“ საფუძველს, ისეთები როგორებიცაა მაგალითად, სიცოცხლე, ცოდნა, ძლიერება, რომლებიც წარმოადგენს სახელზმნებს. ისინი მათ უწოდებდნენ „რიტორიკულ ატრიბუტებს“. მუთაზილები მათ ალლაჰის ატრიბუტებს არ აკუთვნებენ. გამომდინარე აქედან, ისინი იღებენ მტკიცებულებას, რომ „ალლაჰი მცოდნეა“, მაგრამ მტკიცებულებას, რომ „ალლაჰი ცოდნის მქონეა“ არ იღებენ. მუთაზილების მოსაზრების თანახმად, იმის ნაცვლად, რომ ვთქვათ, ალლაჰი არსობრივად მცოდნეა, თუ ვიტყვით, რომ ალლაჰი ცოდნის მფლობელია და რომ არსებობს საწყისის გარეშე მისი მარადიული ატრიბუტი ცოდნა, მაშინ გამოდის, რომ ალლაჰის არსის გარდა ასევე არსებობს „ცოდნაც“, დამოუკიდებელი რიტორიკული ცნების სახით. მაშინ ალლაჰის ატრიბუტის სახით მიღებული ეს მცნება მარადიული იქნება საწყისის გარეშე ისევე, როგორც ალლაჰის არსი. ასეთ შემთხვევაში გამოვა, რომ ალლაჰის არსის გარდა, მარადიულად, საწყისის გარეშე რიტორიკული ცნებებიც იარსებებს, რაც მიგვიყვანს საწყისის გარეშე მარადიულად არსებულების რიცხვის გაზრდამდე (თაადუდი ყუდემა) ეს კი აშკარა წინააღმდეგობაში მოდის ისლამის რელიგიის ერთომერთიანობის პრინციპთან.

როგორც ირკვევა, სუნიტ ღვთისმეტყველთა და მუთეზილეთა შორის არის უთანხმოება ალლაჰის „მანევის ატრიბუტებთან“ დაკავშირებით უთანხმოება კი იწყება ალლაჰის ერთომერთიანობის პრინციპთან.

მიმართებაში „რიტორიკული ატრიბუტების გამოყენების ირგვლივ.“ სუნიტმა ღვთისმეტყველებმა ისეთი ატრიბუტები, როგორიც არის სიცოცხლე, ცოდნა, ნება, ძლიერება, ხედვა, სმენა, საუბარი, გაჩენა მიიღეს როგორც საწყისის გარეშე მარადიული, ალლაპში აუცილებლად არსებული ატრიბუტები, ვინაიდან:

ა. ვინაიდან ალლაპში წმინდა ყურანში საკუთარ თავს უწოდა: ცოცხალი, ძლიერი, მცოდნე არაბი ენათმცოდნების მიერ სიტყვათა ეს გარდაქმნა, წარმოადგენს სახელწოდებებს, რომლებსაც განსაზღვრული მნიშვნელობა აქვთ. როდესაც ეს სახელწოდებები პიროვნებებს უხება, მაშინ ამ სიტყვათა ფესვებიც ასევე ამ პიროვნებას ეკუთვნის ვამბობთ რა, რომ „ალი მცოდნეა“, ჩვენ ამის ქვეშ ვგულისხმობთ იმას, რომ ალის აქვს ცოდნის ნიშნები, ხოლო როდესაც ალლაპზე ვსაუბრობთ, რომ „ალლაპი მცოდნეა“. ჩვენ ვამტკიცებთ მასში ცოდნის ატრიბუტის არსებობას;

ბ. რაც შეეხება მუთაზილების მტკიცებას ე.წ. მარადიული საწყისის გარეშე არსებულების გაზრდასთან დაკავშირებით, მაშინ თუ მივიღებთ, ისე როგორც ისინი მიიჩნევენ რიტორიკული ატრიბუტების, როგორც მარად მარადიული საწყისის გარეშე ალლაპის არსისგან დამოუკიდებლად არსებობას, მაშინ ამ შემთხვევაში გამოდის, რომ მარადიული საწყისის გარეშე არსებულების რაოდენობა გაიზრდება. ორ რამეზე საუბარი რომ ისინი ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად არსებობენ არიან რა განსხვავებული საგნები იმის აღმნიშვნელი იქნებოდა, რომ არსებობს ორი არსი, მაგრამ ატრიბუტები განუყოფელია არსისგან, ამიტომ გამოთქმაში „ცოდნის მფლობელი“ ერთი სიტყვა გულისხმობს თვით არსის არსებობას ხოლო მეორე-მის ატრიბუტს (და არა მეორე არსს).

გ. ალლაპის ეს ატრუბუტები და არსი ინდეტური არ არის ვინაიდან ინდენტურობა ნიშნავს, რომ ორი არსი აზრითაც და აღნიშვნითაც ერთი და იგივეა. ამ მიზეზის გამო, სუნიტების თვალსაზრისით, ალლაპის ატრიბუტები არ არის არც მისი არსის ინდენტური და არც მისთვის უცხო. ანუ ამ ატრიბუტებს ცნობიერებაში ადამიანი წარმოიდგენს ალლაპის არსისგან განცალკევებულად (არსის არაინდენტურად), მაგრამ გარეგან სამყაროში ისინი შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ, როგორც ალლაპის არსისგან განცალკევებული სხვა დამოუკიდებელი არსებები (არსისთვის უცხო).

ახლა კი განვიხილოთ ალლაჰის აუცილებელი ატრიბუტები ცალ-ცალკე.

1. სიცოცხლე (ელ-ჰაიათ)

ელ-ჰაიათ „ნიშნავს ცოცხლად ყოფნას“ უზენაესი ალლაჰი ცოცხალია და ის სიცოცხლეს აძლევს ყველაფერს, მშრალ მკვ-დარ მიწასაც კი, ის ფლობს საწყისისა და სასარულის გარეშე მარადიულ სიცოცხლეს. სიცოცხლე ეს არის უზენაესი ალლაჰის სრულყოფილების ატრიბუტი. ვინაიდან სრულყოფილი არსებობა მხოლოდ ცოცხალს შეუძლია, ისეთი ატრიბუტების მფლობელი როგორიც არის ცოდნა, ნება, ძლიერება, ცოცხალი უნდა იყოს, სიცოცხლის საპირისპირო არის სიკვდილი. აბსურდული და შეუძლებელია ეს გაგება ალლაჰის მიმართ გამოვიყენოთ. აიათი სურადან „ფურყანი“ 25\58 აცხადებს: „და სასოებდე მარადიულს, რომელიც არ მოკვდება, და ქებითა განადიდე იგი. იგი საკმარისია, თავის მსახურთა ცოდვების მცოდნედ!“

სურა „ტაჰას“ 20\111 აიათში ნათქვამია: „ყველა სახე დაიხრება უკვდავის, მარადისის ნინაშე და წარწყმედილნი იქნებიან, ვინც უსამართლობის ტვირთი იტვირთა!“

2. ცოდნა (ალ-ილიმ)

ალ-ილიმ ნიშნავს „ცოდნას“. ალლაჰი არის ის, ვინც იცის აბსოლუტურად ყველაფრის შესახებ. მან იცის წარსულზე და მომავალზე, დაფარულსა და აშკარაზე. ალლაჰის ცოდნა, არ არის მისი გაჩენილების ცოდნის მსგავსი, ის არ იზრდება და არ მცირდება. ალლაჰმა დასაბამიდან იცის ყველაფრის შესახებ, არ ახდენს რა ჩვენზე ძალდატანებით ზემოქმედებას ჩვენ მიერ განსაზღვრული ქმედებების შესრულებაზე. მარადიული ცოდნა მოიცავს ყველაფერს, მათ რიცხვში მომავალსაც, ისეთი ატრიბუტი, როგორიც არის ცოდნა, ალლაჰისთვის აუცილებელია, ხოლო უმეცრება, რომელიც ცოდნის საპირისპიროა ალლაჰთან მიმართებაში შეუძლებელი და სულელურია. წმინდა ყურანში ნათქვამია: „და მისთანაა გასაღებნი დაფარულისა, არავინ უწყის მის გარდა. და იცის, რაც ხმელეთზეა და ზღვაში. ერთი ფოთოლიც არ ჩამოვარდება მისი ცოდნის გარეშე, და არცა მარცვალი ნედლი და ხმელი მიწის წყვდიადში, რომ არ იყოს ცხად წიგნში.“ (ენლამი 6\59)

სურა „მუჯადელეს“ 58\7 აიათში შემდეგია გაცხადებული: „განა ვერ ხედავ, რომ ალლაჰი უწყის, რაცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა? და არ იქნება საიდუმლო ბჭობა სამთა, რომ არ იყოს მეოთხე ის და არც ხუთთა, რომ იგი არ იყოს მეექვსე და არც ნაკლები ამაზე და არც მეტი, რომ არ იყოს იგი მათგან, სადაც არ უნდა იყვნენ. მერე აღდგომის დღეს მათ ამცნობს იმას, რაც ჰქმნეს. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლისმცოდნეა...“

3. ნება (ელ-ირადე)

ელ-ირადე ნიშნავს „ნდომას, სურვილს“. უზენაესი ალლაჰისთვის დამახასიათებელია სურვილის გამოხატვა. ის ირჩევს: რომელი საგანი იყოს და რომელი არ იყოს, განსაზღვრავს მის დროსა და ადგილს, სად და როდის იყოს ის და სად და როდის არ იყოს. ის, რაც ალლაჰს უნდა, იქნება, ხოლო, ის, რაც არ უნდა, არ იქნება. საკუთარი ნების გამოხატვის (საკუთარ სურვილებში აბსოლუტური დამოუკიდებლობა) საპირისპირო არის იძულება (არათავისუფლება, დამოკიდებულება), რომელიც არაგამოყენებადია უზენაესი ალლაჰის მიმართ). სიტყვა „მეშიერთს“ აქვს იგივე მნიშვნელობა, როგორც სიტყვას „ირადე“. ალლაჰის ატრიბუტ-ძლიერებისთვის ამა თუ იმ მოვლენის განხორციელება ან პირიქით, არგანხორციელება, ასევე ამ მოვლენის თანამდევი დრო, ადგილი და გარემოება მისი განხორციელების შემთხვევაში, თანასწორი და ადეკვატურია. ალლაჰი ნების ატრიბუტით აკეთებს არჩევანს მრავალრიცხოვან ვარიანტთა შორის, რომლებიც მისთვის თანასწორი და ადეკვატურია. ნების ატრიბუტს დამოკიდებულება აქვს მხოლოდ დასაშვებ რამესთან „შესაძლებელთან“ და არ ეხება „აუცილებელს“ და „აბსურდულს“, ვინაიდან „აუცილებელი“ და „აბსურდული“ შესაბამისად აუცილებელია არსებობდეს ან არ არსებობდეს. დავფიქრდეთ წმინდა ყურანის სტრიქონებზე:

„თქვი: ღმერთო ჩემო, ქონების ბატონ-პატრონ! უბოძებ ქონებას, ინებებ ვისაც, და ართმევ მას, ინებებ ვისაც, და აამაღლებ, ინებებ ვისაც, და დაამდაბლებ, ინებებ ვისაც; სიკეთე ხომ მხოლოდ შენს ხელთაა, უეჭველად, შენ ყოვლისშემძლებარ!“ (ალი იმრანი 3|26)

„ალლაჰისაა მეუფება ცათა და ქვეყნის. აჩენს, ინებებს რასაც; სჩუქნის ასულებს, ინებებს ვისაც და სჩუქნის ძეებს, ინებებს ვისაც;“ (სურა 42|49)

ეს ალლაჰის ნების ატრიბუტის არსებობის მხოლოდ რამდენიმე მტკიცებულებაა. უზენაეს ალლაჰს აქვს ნების ორი სახე:

ა) გამჩენის ნება (თექვინიი ირადე): ნების ეს სახე მოიცავს ყველა გაჩენილს, თუ ნების ამ სახეს დამოკიდებულება ექნება რაიმე ნივთთან, მაშინ ის მაშინვე გაჩნდება. სურაში „ნაპლი“ 16\40 გამოყოფილია ნების სწორედ ეს სახე.

„ალლაჰისაა მეუფება ცათა და ქვეყნის. აჩენს, ინებებს რასაც; სჩუქნის ასულებს, ინებებს ვისაც და სჩუქნის ძეებს, ინებებს ვისაც.“

ბ) საკანონმდებლო ნება (თაშრიი ირადე): ეს არის ალლაჰის სიყვარული და კმაყოფილება რაიმეთი, მისი მოწონება და მიღება. ამ ნებით რაიმეს მოწონება მის გამოჩენას აუცილებელს არ ხდის, ნების ამ სახის მაგალითი შეგვიძლია ვნახოთ სურაში „ნაპლი“ 16\50: „ეშინიათ თავიანთი ღმერთის, მათი მბრძანებელის და ასრულებენ იმას, რაც დაევალათ“.

გაჩენის ნებას დამოკიდებულება აქვს სიკეთესა და ბოროტებასთან, მორჩილებასა და დაუმორჩილებლობასთან. საკანონმდებლო ნება არ ეხება მხოლოდ სიკეთესა და მორჩილებას.

4. ძლიერება (ელ-ყუდრეთ)

ელ-ყუდრეთ ნიშნავს, რომ უზენაესი ალლაჰი არის უსაზღვრო ძლიერებისა და ძალის მფლობელი. ამ ატრიბუტით ის ძალაუფლებას ამყარებს მთელ პლანეტაზე, ზემოქმედებს, ცვლის, იცავს მას, სიტყვა „ძლიერების“ უძლურობა შეუძლებელია ალლაჰთან მიმართებაში. სამყაროში ისეთი არაფერია, რომელზეც მისი ძლიერება არ ვრცელდებოდეს, სამყაროში ყველაფერი ალლაჰის ძლიერების წყალობით მიმდინარეობს.

„ალლაჰი ცვლის დღესა და ღამეს. ამაშია შეგონება თვალხილულთათვის! ალლაჰმა გააჩინა ყოველი ცხოველი წყლიდან. მათგან ერთინი მუცელზე ხოხავენ, მეორენი ორ ფეხზე დადიან, ზოგი კი ოთხ ფეხზე. ალლაჰი იქმს იმას, რასაც ინებებს. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლისშემძლეა!“ (ნური 24\44-45)

ძლიერების ატრიბუტს, ისევე როგორც ნების ატრიბუტს დამოკიდულება აქვს მხოლოდ შესაძლებელთან“. მათურიდის და ეშარის სკოლები მივიდნენ შეთანხმებამდე იმასთან დაკავშირებით, რომ ძლიერება არის საწყისის გარეშე მარადიული ატრიბუტი. მაგრამ ეშარის თვალსაზრისის მიხედვით, ძლიე-

რება არის ატრიბუტი, რომელიც ზეგავლენას ახდენს არარ-სებობიდან შესაძლებელი არსებების გაჩენის განხორციელებაზე.

5. სმენა (ეს-სემი)

ეს-სემი ალლაჰი მსმენელია. მას ესმის ჩურჩულით, ხმა-მაღლა, ღიად და მაღლულად ნათქვამი ყველაფერი, რის შესახებაც საუბარი მიდის. ალლაჰს ყოველთვის ესმის. ალლაჰისთვის არ არსებობს არანაირი წინააღმდეგობა ყოველივე იმის ერთდროულად აღსაქმნელად, რის შესახებაც საუბრობენ. ალლაჰს არ ესაჭიროება არავითარი ორგანო იმისათვის, რათა ესმოდეს. სიყრუე და მოსმენის შეუძლებლობა ალლაჰისთან შეუსაბამოა.

6. ხედვა (ალ-ბასარ)

ალ-ბასარ ალლაჰი მხედველია. ალლაჰის მხედველობას ვერაფერი დაემაღლება. საიდუმლო, აშკარა, სინათლე, წყვდიადი, ყველაფერი, რაც სამყაროში არსებობს, ის ხედავს, ალლაჰისთვის ხედვის შეუძლებლობა აბსურდია. წმინდა ყურანში არსებობს მრავალი აიათი, რომელიც გვაძლევს ცნობებს იმის შესახებ, რომ ალლაჰი ყველაფერს ხედავს და ყველაფერი ესმის. ერთ-ერთი აიათი ასე უდერს: „იგი უწყის თვალთა სიმუხთლეს და რასაც მაღავენ გულნი. და ალლაჰი განსჯის ჭეშმარიტებით. ხოლო რომელნიც მოუხმობენ მის მაგიერ, ვერაფერს განსჯიან. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლისმსმენი, ყოვლისმხედველია!“ მუმინი 40\19-20

7. საუბარი (ალ-ქელამ)

ალ-ქელამ, ამ ატრიბუტით ალლაჰი შუამავლებს წმინდა წიგნები გადასცა, ხოლო ზოგიერთ მათგანთან საუბრობდა კიდეც. უზენაესი ალლაჰის ეს ატრიბუტი მარადიულია საწყისისა და დასასრულის გარეშე. რამდენადაც ეს ატრიბუტი ხაზს უსვამს სრულყოფილებას, ის არის ალლაჰი აუცილებლად არსებული. სიტყვის „საუბარი“-ს ანტიპოდები არის „დუმილის დაცვა“ და „სიმუნჯე“, რომლებიც შეუსაბამოა ალლაჰის არსთან და ამიტომ აბსურდულია, ჩვენ არ შეგვიძლია ვიცოდეთ საუბრის ატრიბუტის არსი. ის არ შედგება ბგერებისა და ასოებისგან. უზენაესის ატრიბუტს-საუბარს „აუცილებელ-

თან”, „შესაძლებელთან” და „აბსურდულთან”, ყოფიერებას-თან და არარსებობასთან ისეთივე დამოკიდებულება აქვს როგორც ცოდნას. უზენაესი ალლაჰი ამ ატრიბუტით პრძანებს, კრძალავს და გვამცნობს. წმინდა ყურანში ნაპრძანებია: „და როცა მუსა მოვიდა ჩვენს დანიშნულ დროს, მისი ღმერთი დაულაპარაკა მას.” (არაფი 7|143)

უთხარი: „რომ გარდაიქცეს ზღვები მელნად ჩემი უფლის სიტყვებისთვის, უთუოდ, დაიშრიტებოდა ზღვები, ვიდრე ჩემი უფლის სიტყვები გათავდება, რომც დავუმატოთ ამდენივე ნასაშველებლად!” (ქვეფი 18|109)

ყველა სკოლა მივიდა ერთიან აზრამდე იმასთან დაკავშირებით, რომ უზენაესი ალლაჰი მოლაპარაკეა, თუმცა ისინი წინააღმდეგობაში შევიდნენ მისი საუბრის დამამტკიცებელ ყურანთან დაკავშირებით, კამათობენ რა იმაზე, იყო თუ არა ყურანი შექმნილი. სელეფიტების მოსაზრების თანახმად, ყურანი არის ალლაჰის საუბარი და ის შექმნილად არ გვევლინება. ყურანი, არსებობს მარადიულად საწყისის გარეშე ისევე, როგორც ალლაჰი და მუდმივად დამახასიათებელია უზენაესისთვის. ყურანი შედგება არა მარტო ასოების, სიტყვების ან მხოლოდ მნიშვნელობებისგან, ის შედგება, როგორც ასოების, ასევე მნიშვნელობებისგან, ამიტომ ყურანის ასოებიც და სიტყვებიც შექმნილი არ არის.

მუთეზილები კი ამტკიცებენ რომ ყურანი, რომელიც შედგება ასოებისგან, ბერებისგან და აიათებისგან სურებისგან და ჯუზებისგან (30 ნაწილი) წარმოადგენს ნაწარმოებს, რომელსაც აქვს შექმნილის ისეთი ნიშნები, როგორიც არის მოწესრიგებულობა, გარდაქმნა, ზეგარდმოვლენა და ამიტომ ისინი ყურანს ალლაჰსა და ადამიანებს შორის შუამავლობის-თვის შექმნილად მიიჩნევდნენ. მუთაზილების თვალსაზრისის მიხედვით საუბარი ალლაჰის, როგორც მოლაპარაკეს შესახებ, ნიშნავს „ალლაჰის მიერ ჯიბრილში, შუამავალში, ბედისწერის წიგნში და ადამიანში, მათ მიერ ყურანის კითხვის დროს”. ამასთან ერთად სუნიტი ღვთისმეტყველების თვალსაზრისის თანახმად, ალლაჰი მოლაპარაკეა არა იმიტომ, რომ მან საუბარი შექმნა, არამედ იმიტომ, რომ მას დასაბამიდან პქონდა საუბრის ატრიბუტი. ვინაიდან, მუთეზილების მტკიცება, რომ სწორი ყოფილიყო, მაშინ ალლაჰი დახასიათდებოდა ყველაფრით, რაც მან შექმნა, მაგალითად, რადგანაც მან გააჩინა დღის სინათლე, მისთვის „თეთრი” უნდა ეწოდებინა.

სინამდვილეში კი ალლაჰის თვის ეს დამახასიათებელი არ არის. სუნიტმა ღვთისმეტყველებმა, ემხრობოდნენ რა შუალედს სე-ლეფებისა და მუთეზილების შეხედულებებს შორის, საუბარი დაპყვეს საკუთრად და სიტყვიერად, საკუთარი საუბარი უზენაესი ალლაჰის თვის აუცილებლად არის დამახასიათებელი, ის მარადიულია საწყისისგარეშე და მისი არსი ჩვენთვის გაუგებელია, ალლაჰი ფლობს რა ამ ატრიბუტს, მოსაუბრეა. სიტყვიერი საუბარი, რომელიც ამტკიცებს საკუთარი საუბრის არსებობას, არის ყურანის სიტყვები, რომელიც შედგება ბეგერებისა და ასოებისაგან და არ წარმოადგენს მარადიულს საწყისის გარეშე, ვინაიდან მას აქვს გაჩენილებისათვის და-მახასიათებელი თავისებურებები.

იმამ ეშარის (გარდ. ჰიჯრით 324 წ. ჩვ. წ.აღ. 936 წ.) აზრის თანახმად, საკუთარი საუბრის მოსმენა, რომელიც საწყისის გარეშე უზენაესი ალლაჰის მარადიული ატრიბუტია, შეიძლება. ვინაიდან რაც არსებობს, იმის მოსმენაც შეიძლება. უზენაესი ალლაჰი ყურანში ბრძანებს: „და თუ რომელიმე წარ-მართო თავშესაფარს გთხოვს, შეიფარე იგი, რათა მოისმინოს ალლაჰის სიტყვა. მერე კი უსაფრთხო ადგილას მიიყვანე. ეს იმიტომ, რომ ისინი უცოდინარი ხალხია.“ (თუვბე 9/6)

მათურიდის სკოლის მოსაზრების მიხედვით, ალლაჰის საკუთარი საუბრის მოსმენა შეუძლებელია. ამ აიათში მოხსე-ნიებული გამოთქმა „დაე, მან ალლაჰის საუბარი გაიგონოს“ ნიშნავს შემდეგს; „დაე, მან მოისმინოს ალლაჰის საუბრის მტ-კიცებულება (ანუ სიტყვიერი საუბარი).

8. გაჩენა (თექვინ)

ნიშნავს „არაფრისგან, არარსებობიდან რაიმეს გაჩენას“. სიტყვის „თექვინი“ სინონიმებია „ფიილ“, „ჰალიფ“, „თაპლიე“, „იჯად“, „იპდას“, „იპთირა“. უზენაესი ალლაჰი ერთადერთ გამჩენი და შემქნელია. იცის რა საწყისის გარეშე მარადიული ცოდნით და უნდა რა ეს საკუთარი ნებით, ის აჩენს ამას თა-ვისი უსაზღვრო ძლიერებით. სამყაროში არ არის არაფერი, რომელიც მის მიერ არ არის შექმნილი. აქვს რა გაჩენის ატრი-ბუტი, ალლაჰი ქმნის, აძლევს ფორმას, საკვებს, წყალობას და სიკეთეს, აძლევს და ართმევს სიცოცხლეს, ზეგარდმოავლენს მნუხარებას. სურაში „ჰაშრი“ 59/24 ნათევამია: „იგია ალლაჰი, გამჩენი, მაარსებელი, გამომსახველი...“

გაჩენა არის საწყისის გარეშე ალლაჰის მარადიული ატრიბუტი. ის განსხვავდება ისეთი ატრიბუტებისგან, როგორიც არის ცოდნა, ნება, ძლიერება, ვინაიდან, ცოდნით წყალობით არსებობს ინფორმაცია იმის შესახებ, რა მოხდება. ძლიერების წყალობით ხორციელდება, ან პირიქით, არ ხორციელდება „შესაძლო“ ქმედება. ნების წყალობით, ქმედება, მისი განხორციელების ან არგანხორციელების არჩევა. ამ ქმედების გაჩენა ხდება გაჩენის ატრიბუტის წყალობით. გაჩენის უნარს აქვს უშუალო დამოკიდებულება ძლიერებასა და ნებასთან. მათურიდის სკოლის მიხედვით, გაჩენა არის ალლაჰისთვის აუცილებლად დამახასითებელი, საწყისის გარეშე მარადიული ატრიბუტი.

ემარის სკოლის მიხედვით, რომლებიც ამ საკითხში ყველაზე ახლოს არიან მათურიდის სკოლასთან, გაჩენის ატრიბუტი არ ჰგავს ცოდნისა და ძლიერების ატრიბუტებს. ის არის იმ ღვთიური ქმედებების ატრიბუტი, რომლებიც ალლაჰისთვის შესაძლებელია და არა აუცილებელი. გაჩენის ატრიბუტის როლი არის გაჩენა, შექმნა. თუმცა ძლიერებისა და ნების ატრიბუტების შეერთებით ისეთივე შედეგი მიიღება და ცალკე ატრიბუტის გამოყოფის საჭიროება გამოირიცხა. ეშარიტებს არ შემოაქვთ ალლაჰისთვის აუცილებლად დამახასიათებელი გაჩენის ატრიბუტი, ვინაიდან მათი აზრით, თუ გაჩენას მივიღებთ საწყისის გარეშე მარადიულ ატრიბუტად, მაშინ გაჩენილიც ასევე საწყისის გარეშე მარადიული იქნება.

მათურიდის სკოლის წარმომადგენლები კი თვით გაჩენის ატრიბუტს საწყისის გარეშე მარადიულად მიიჩნევენ, ხოლო მის მიერ გაჩენილს—წარმოქმნილად, არა მარადიულად. ის, რომ გაჩენა წარმოადგენს მარადიულს, საწყისის გარეშე, ალლაჰისთვის აუცილებლად დამახასიათებელ ატრიბუტს, ისინი შემდეგნაირად ცდილობენ დაამტკიცონ:

1. თუ გაჩენას წარმოქმნილ ატრიბუტად მივიჩნევთ, მაშინ დამტკიცდებოდა, რომ წარმოქმნილი ატრიბუტი უწყვეტად იქნებოდა დაკავშირებული ალლაჰის არსთან, რაც სრულიად შეუძლებელია და აბსურდულია.

2. უზენაესმა ალლაჰმა, საწყისის გარეშე, თავის მარადიულ სიტყვაში საკუთარ თავს გამჩენი უნოდა. ალლაჰი საწყისის გარეშე, მარადიული გამჩენი რომ არ ყოფილიყო, მაშინ ის ან სიცრუეს ლაპარაკობდა, ან აუცილებელი იყო, რომ მიატოვებდა რა სიტყვა „გამჩენის“ ჭეშმარიტ მნიშვნელობას, მისული-

ყო მეტაფორული აზრის მქონე ასეთი ტიპის გამოთქმებამდე: „ალლაჰი გამჩენია მომავალში“ ან „ალლაჰს აქვს უნარი და ძალა, რათა გააჩინოს“. ალლაჰთან მიმართებაში ყველა ეს მოსაზრებები მიუღებელია.

3. გაჩენის ატრიბუტი, რომ წარწმოქმნილიყო, მაშინ ის სხვა გამჩენის მიერ იქნებოდა შექმნილი. ამან შესაძლოა, მიგვიყვანოს უსასრულო, უშედეგო ჯაჭვის ფუჭ წარმონაქმნამდე, რისგანაც გამოვიდოდა, რომ სამყაროს არ უნდა ეარსება, ან შედეგი იმ გამჩენის გარეშე გაჩენილების არსებობა იქნებოდა, რომელსაც თავისი არსებობისთვის არაფერი სჭირდება. ეს, თავის მხრივ მიგვიყვანდა იმ აბსურდულ აზრამდე, რომ სამყარო შეიძლებოდა გაჩენილიყო, მისი გამჩენის-ალლაჰის გარეშე.

4. ისეთ აუცილებელ ატრიბუტებს, როგორიც არის ცოდნა, ნება და ძლიერება, რომლებიც ადრე უკვე ვახსენეთ, კავშირი აქვს საგნების გაჩენასთან, მაგალითად, ცოდნისა და ნების ატრიბუტებისთვის, რომლებსაც კავშირი აქვთ ცნობილ და ჩვენთვის სასურველ საგნებთან, რატომ არ არის სრულებით აუცილებელი წარმოქმნილი იყოს? და როდესაც ეს გაჩენის ატრიბუტს ეხება, მაშინ რატომ ხდება ის წარმოქმნილი? ლოგიკით ხომ, ის არ უნდა იყოს წარმოქმნილი.

ლვთიური ქმედებების ატრიბუტები (ალ-ჯაიზი ან ალ-ფილი)

ლვთიური ქმედებების ატრიბუტები—ეს არის ალლაჰის მოქმედებების ატრიბუტები, რომლებიც მისთვის აუცილებელი კი არა, არამედ შესაძლებელია, ანუ ისინი შეიძლება ალლაჰი იყოს ან არ იყოს. ეს ატრიბუტები არის არადამოუკიდებელი და წარმოიქმნება მისი ძლიერებისა და ნების წყალობით, ხოლო გაჩენის ატრიბუტი მათი წარმოქმნის წყაროს წარმოადგენს. ამ ატრიბუტების განხილვა მათი ხუთ ნაწილად გაყოფით შეიძლება.

(1) გაჩენა (ათ-თაპლივ)

უზენაესი ალლაჰი ყველაფრის გამჩენია, რაც დედამიწაზე და ზეცაშია. ალლაჰს შეუძლია გააჩინოს ყველაფერი, რაც უნდა. თუ მას სურს, მაშინ ამას ქმნის, თუ არ სურს არ ქმნის. ის ქმნის სიკეთესაც და ბოროტებასაც. თუმცა ის კმაყოფილია ჩვენ მიერ სიკეთის არჩევით და არ იწონებს ჩვენ მიერ არჩეულ ბოროტებას. ყველაფერი, რაც მას უნდა, ქმნის, არის მისი ცოდნის, ძლიერებისა და სამართლიანობის შედეგი. მის მიერ გაჩენილ ყველა საგანში არის თავისი სიპრძნე და და თავისი იდუმალი აზრი. ჩვენ ყოველთვის ვერ აღვიქვამთ და ვაცნობიერებთ ამ დაფარულ აზრებს და მიზეზებს. აშკარა ნივთების (ცხადი მიზნით) გაჩენა არ არის ალლაჰის ვალდებულება. ეს, რომ მისი ვალდებულება ყოფილიყო, მაშინ ალლაჰის არ იქნებოდა ის, ვისთვისაც დაშვებულია შექმნას ყველაფერი, რასაც მოისურვებს. წმინდა ყურანში არის შემდეგი აიათი: „**ალლაჰი ქმნის ყველაფერს, რაც უნდა**“.

(ალი იმრანი 3/470)

(2) ჭეშმარიტების გზაზე გამოყვანა (ალ-ჰიდაიე) და უმერების გზაზე გაყვანა (ად-დელალე)

ალლაჰი თავისი სურვილის მიხედვით მიმართავს ჭეშმარიტების გზაზე ან პირიქით უმეცრებისა და შეცდომების გზაზე ყველას, ვისაც ისურვებს. არავის ალლაჰის გარდა, არ შეუძლია ადამიანები მიმართოს არც ჭეშმარიტების გზაზე (სწორი რწმენა) და არც უმეცრების გზაზე (არასწორი რწმენა). ერთიც და მეორეც ეს არის ალლაჰის მოქმედება. თუმცა ლვთის მონა-მსახურის უმეცრების გზაზე დადგომა, სხვა არა-ფერია, თუ არა მონა-მსახურის არასწორი არჩევანი, მის მიერ საკუთარი ნების არა სასიკეთოდ, არამედ ბოროტად გამოყენება. ალლაჰის ნება და ძლიერება არ აიძულებს და არ უბიძებს მონა მსახურს უმეცრებისა და შეცდომების გზისკენ. ადამიანი თვითონ აკეთებს არჩევანს და თავის პირად ნებას მცდარი გზისკენ მიმართავს.

„**უეჭველად, ალლაჰი აცდენს ჭეშმარიტ გზას, ინებებს ვისაც და დაადგენს სწორ გზაზე, ინებებს ვისაც**“.

(ფათირი 35/8)

სუნიტ ლვთისმეტყველთა აზრით ეს აიათი ასე უნდა გავი-გოთ:

„ალლაჰი ქმნის იმისთვის, ვისაც ისურვებს ჭეშმარიტების გზას, და ქმნის იმისთვის, ვისაც მოინდომებს—უმეცრების გზას“.

(3) შუამავლების გამოგზავნა და წიგნების გარდმოვლენა

რადგანაც უზენაესი ალლაჰი მიმტევებელი, მომფრთხილებელი და თავისი მონა-მსახურების დამცველია, გარემოიცავს რა მათ თავისი წყალობებით, მან ადამიანებს შუამავლები გაუგზავნა, რომლებსაც შეეძლოთ მათვის სწორი გზის ჩვენება. წიგნების საშუალებით, რომლებიც მათ შუამავლებთან ერთად გარდმოევლინებოდათ, ის უხსნიდა ჭეშმარიტებასა და სიმართლეს. ალლაჰის ყველა ქმედება შესაძლებელია, მაგრამ მისთვის არა აუცილებელი. მას რომ მოესურვებინა, შეეძლო შუამავლები და წმინდა წიგნები არც გამოეგზვნა. მაგრამ თავის მონა-მსახურების მიმართ გულმოწყალე უზენაესმა, მათ შუამავლები და წმინდა წიგნები გარდმოუვლინა.

„და არ წარვეიგ ზავნიხარ შენ, თუ არა მოწყალებად სამყაროთათვის!“ (ენბია 21/107)

(4) ალდგომა და შეკრება (ალ-ბალს ვე ალ-ჰაშრ)

ალდგომა ნიშნავს ალლაჰის მონა-მსახურების ხელახალ გაცოცხლებას სიკვდილის შემდეგ. შეკრება, ნიშნავს ყველა გაცოცხლებულის ერთ ადგილზე შეკრებას, ჩადენილზე მათგან ანგარიშის მისაღებად. წმინდა ყურანში არის ასეთი სიტყვები: „ხოლო შემდეგ, განკითხვის დღეს, თქვენ აღგადგენებ.“ (მუმინი 23/18)

„უთხარი: „გააცოცხლებს მას, რომელმაც გააჩინა თავდაპირველად, რამეთუ იგი ყველა გაჩენილს უწყის.“ (იასინი 36/79)

სურაში „იასინი“ 36/51 ასევე საუბარია იმაზე, რომ ალლაჰი, გააცოცხლებს რა ხელახლა თავის მონა-მსახურებს, მათ ერთ ადგილზე შეკრებს: „და ჩაიბერება საყვირში, მაშინ ისინი სამარეებიდან (წამომდგარნი) თავიანთი ღმერთისკენ გაემართებიან!“

თუმცა ალლაჰისთვის თავისი მონა-მსახურების ხელახლა გაცოცხლება და მათ ერთ ადგილზე შეკრება ანგარიშის ჩასა-

ბარებლად არის არა აუცილებელი, არამედ დასაშვები ქმედება.

5. წყალობის გაღება (ათ-თანლიმ) და ტანჯვისა და მწუხარების ზეგარდმოვლენა (ათ-თაღზიბ)

ვისთვისაც მოისურვებს, უზენაესი ალლაჰი წყალობებს და სიკეთეს აძლევს, ხოლო ვისთვისაც ისურვებს-ტანჯვას და მწუხარებას. თუ მას უნდა, მონა-მსახურს, თუნდაც მცირე გა-დაცდომისთვის, სასჯელის გარეშე არ დატოვებს, ხოლო თუ უნდა, შეუძლია დიდი ცოდვაც კი აპატიოს, ურწმუნოებისა და მრვალლერთიანობის გამოკლებით. (ნახ. სურა „ნისა“ 4/48).

მონა-მსახურებისთვის წყალობის განევა, ასევე მათთვის ტანჯვისა და მწუხარების მოვლენა არის ალლაჰის არა აუცი-ლებელი ქმედება. ერთ-ერთ აიათში ნაბრძანებია:

„შეუნდობს, ინებებს ვისაც; და დასჯის, ინებებს ვისაც. ალლაჰისაა მეუფება ცათა და ქვეყნის და რაც მათ შორისაა. და მასთანაა მისაქციელი!“ (მაიდა 5/18)

მაინცორმირეპელი ატრიბუტები (ალ-ხაბარ)

ასე ეწოდება ატრიბუტებს, რომლებიც გადმოცემულია ყუ-რანსადა ჰადისებში. მაინცორმირებელიატრიბუტების ნაწილი არის მხოლოდ წმინდა ყურანში, ასევე უტყუარ ჰადისებში (მუ-თავათირი). ალლაჰის ატრიბუტები არ არის სხვა გაჩენილთა თვისებების მსგავსი, მიუხედავად მათი ერთნაირი წარმოთქ-მისა (სახელწოდების). თუ ეს ატრიბუტები, მაინც ზედაპირუ-ლი აზრით იქნება აღქმული, მაშინ ეს მიგვიყვანს გაჩენილებზე ალლაჰის დამსგავსებისკენ ან მისთვის სხეულის მიცემისკენ, რომელიც სივრცეში მდებარეობს (თეჯსიმ).

განვიხილოთ მიდგომა საკითხისადმი იმის შესახებ, თუ რო-გორ უნდა აღვიქვათ მაინცორმირებელი ატრიბუტები ქარაგ-მულ ჰადისებსა და მუთაშაბიჰ-აიათებში ოთხი პოზიციიდან.

1. **მუშებბიჰების, მუჯასსიმებისა და ჰაშევიების** თვალ-საზრისის მიხედვით, ყურანის ტექსტში მოხსენიებული მაინ-ცორმირებელი ატრიბუტები მათ მიერ აღიქმება გარეგნული აზრის მიხედვით. ამ ატრიბუტებს ისინი აღიქვამენ და თარგმ-ნიან პირდაპირი მნიშვნელობით, ამით მათ ამსგავსებენ გა-

ჩენილთა თვისებებს. ისინი თავიანთ მსჯელობებს ისე აწყობენ, რომ საფუძვლად (პირველად პირობად) ცხად აიათებს არ იღებენ და ისინი მხოლოდ დამატების (მეორადი შესწორებები) სახით მოჰყავთ. აქვე ამატებენ, რომ ისინი ამას იგებენ ალლაჰის დიდებულებისთვის ღირსეული სახით. მაგრამ ეს შესწორებები არ შეესაბამება არსის ატრიბუტებს—ულირსის უარყოფა და გაჩენილებზე არდამსგავსება, იმიტომ, რომ ალლაჰს ისინი წარმოიდგენენ ობიექტად (სხეულის, ადგილისა და სხეულის ისეთი თვისებების მქონე, როგორიც არის გადადგილება, ორგანოებად დაყოფა).

მაგალითად:

„იედ“—ხელი

„ვეჯჰ“-სახე.

„აინ“-თვალი.

„ისტივა“-მტკიცებულება, ამაღლება.

„მაჯი“-მოსვლა,

„იტიან“-მოვლენა, მოსვლა.

„ნუზული“-ჩამოსვლა.

ეს მოძრაობები უმეცრებაში ჩავარდნენ, რადგანაც მხედველობაში არ მიიღეს ალლაჰისთვის ულირსის უარყოფისა და გაჩენილებზე მისი არდამსგავსების პრინციპი, რომელიც დაფუძნებულია ცხად აიათებ-მუჰაკემებზე, რომლებიც წარმოადგენს ამოსავალ წერტილს ჰადისებისა და აიათებ-მუშებისების მიხედვით მსჯელობების გამოსატანად.

წმინდა ყურანში, ცხად აიათ-მუჰაკემში წაბრძანებია: „არა-ფერია მსგავსი მისი“. (შურა 42/110)

2. ისეთი მიმდინარეობების მოსაზრებების თანახმად, როგორიც არის ებუ ყადერიასა და მუჰაკემების მოძრაობები, ყურანის ქარაგმული აიათები, რომლებიც პირდაპირ გამოხატავს შედარებასა და დამსგავსებას, არ შეიძლება აღვიქვათ მათი გარეგნული აზრის მიხედვით, ამიტომ, შესაძლებლობის მიხედვით, საჭიროა აზრის განმარტება. თუმცა თუ ეს შეუძლებელი აღმოჩნდება, მაშინ ამ შემთხვევაში ისინი უარყოფაზე ორიენტირდებიან. მაგალითად, როდესაც მუჰაკემები ატრიბუტ „იედის“ ან „ისტივას“ ინტერპრეტაციას აკეთებენ, ისინი

მიდიან მომდევნო, მარადიულ ცხოვრებაში ალლაპის ჭვრეტის (რუიათულაპი) შესაძლებლობის უარყოფამდე.

3. სელეფებს სჯეროდათ მაინფორმირებელი ატრიბუტების, არ წარმოიდგენდნენ მათ არანაირად და არ განმარტავდნენ, რათა დამსგავსებაში არ ჩავარდნილიყვნენ. ისინი აიათებს განმარტებას მთლიანობაში მხოლოდ ზოგჯერ აძლევდნენ. მათი თვალსაზრისის მიხედვით, უზენაესი ალლაპის დიდებულებასთან შესაბამისი ამ ატრიბუტების არსი და ჭეშმარიტება, მხოლოდ სამყაროთა მბრძანებლისთვის არის ცნობილი, ხოლო ადამიანის გონებას მათი აღქმა არ შეუძლია. სურაში „ალი იმრანი“ 3/7 ნაბრძანებია: „ჩვენ ეს ვირწმუნეთ, —ეს ყველაფერი ჩვენი ღმერთისგან არის.“

სელეფების მოსაზრების მიხედვით: „ალლაპს აქვს ატრიბუტი „იად“. ჩვენ მას პირდაპირ ვერ ვიგებთ, არ ვთარგმნით და არ განვმარტავთ. ჩვენ მხოლოდ გვწამს მისი“. მაინფორმირებელი ატრიბუტების შესახებ საკითხში სელეფების შეხედულებების სისტემას ასეთი რეზიუმე შევვიძლია გავუკეთოთ: დამტკიცება (გულით), წარმოდგენის (გონებით), პირდაპირი თარგმნისა და განმარტების გარეშე, ვუარყოფთ ალლაპის დიდებულებისთვის ყოველივე ულისრსა.

4. პირველი სუნიტი ღვთისმეტყველები, ისეთები, როგორც იყვნენ იმამი მათურიდი (გარდ. 333/944) და ეშარი (გარდ. 324/936), ასევე სელეფებს მიჰყვნენ და არ განმარტავდნენ მაინფორმირებელ ატრიბუტებს. თუმცა, დაწყებული იმამ ალ-პარამეინ ებულ-მაალი ალ-ჯუვეინი (გარდ. ჰიჯრით 478 წ. ჩვ. წ. ალ. 1065 წ.) განმარტებები სუნიტთა ღვთისმეტყველებაშიც დაიწყო. შემდგომი ღვთისმეტყველების მოსაზრებების მიხედვით, ამ ატრიბუტების განმარტება უნდა ხდებოდეს გამჩენის დიდებულებისთვის საკადრის ფორმაში. ასეთნაირად სურა „ალი იმრანის“ მეშვიდე აიათი შემდგომში განმარტებული იქნა იმ სწავლულთა მიერ, რომლებიც მეცნიერებაში ავტორიტეტები იყვნენ და ფლობდნენ ცოდნასა და კომპტეტენტურობას. თუმცა, განმარტების დროს, კატეგორიულად დაუშვებელია იმ დასკვნის გაკეთება, რომ ალლაპს სწორედ ეს ჰქონდა მხედველობაში.

აქედან გამომდინარე, მაინფორმირებელ აიათებს ისინი შემდგნაირად განმარტავენ:

- „იეჟ“—ალლაჰის წყალობა, ძლიერება, მბრძანებლობა.

- „ვეჯჰ“—ალლაჰის არსი, არსებობა.

- „აინ“—ხედვა, დაკვირვება.

- „ისტივა“—მბრძანებლობა, ალლაჰის სიდიადე, ბატონობა.

- „მაჯი“—ალლაჰის ბრძანებების მოსვლა, ან მისი სიძლიერის ნიშნების გამოჩენა.

- „ითიან“—ალლაჰის სასჯელის დადგომა.

- „ნუზული“—ალლაჰის წყალობის ჩამოსვლა.

მოვიყვანთ რამდენიმე აიათს, რომლებიც შეიცავს მაინ-ფორმირებელ ატრიბუტებს და განმარტებულია სუნას ახალი სწავლულების მიერ: „ხელი ალლაჰისა მათ ხელთა ზედაა“: (ფე-თპი 48/10)

„უთხრა: „ჰე, იბლის! რამ დაგაბრკოლა შენ, რომ სეჯდე არ აღასრულე იმისთვის, ვინც გავაჩინე ჩემი ხელით? გადიდგულ-დი თუ გაამაყდი?“ (სადი 38/75)

„და მარადიულია არსი შენი ღმერთისა, ბრწყინვალისა და დიდებულისა.“ (რაჰმანი 55/27)

„და გადმოვასხი მე შენდა სიყვარული ჩემგან, რათა ალზრ-დილიყავი ჩემი მფარველობის ქვეშ!“ (თაპა 20/39)

„მოწყალებ მესვეურობა ზემო აღმართა!“ (თაპა 20/5)

„მოევლინება ღმერთის ბრძანება და ანგელოზები მწკრივე-ბად დადგებიან!“ (ფეჯრი 89/22)

„ნუთუ ისინი მხოლოდ იმას ელოდებიან, რომ ალლაჰი გა-მოეცხადებათ ღრუბლების საფარიდან ანგელოზებითურთ? საქმენი გადაწყდა და საქმენი დაბრუნდებიან ალლაჰთან.“ (ბა-ყარა 2/210).

„დამის უკანასკნელ მესამედში (ნუზული)—ჩამოდის ჩვენი გამჩენის წყალობა უახლოეს ზეცაზე“ (ბუჰარი “თაპაჯვეუდი”, 14; მუსლიმი “სალათ ელ-მუსაფირინი”, 24).

სუნიტი ღვთისმეტყველები აღნიშნავდნენ, რომ არსებობს ორი გზა, რომელსაც მაინფორმირებელი ატრიბუტების აღ-ქმის საკითხში ისინი მიჰყვებიან, ერთი მათგანი არის სელე-ფების გზა. ხოლო მეორე—ჰალეფების (ჰალეფები არის იმამ მათურიდისა და ეშარის მიერ დაარსებული სკოლები), უფრო რაციონალური და ამხსნელი.

2. პედისცერის რწმენა (წინასწარ განსაზღვრა)

ა. ადამიანის ქმედებები

ადამიანის მოქმედება ორ სახეობად იყოფა: პირველი **ნება-ყოფლობითი** ქმედებები, რომელსაც ადამიანი მისი ნებისა და არჩევანის მიხედვით ასრულებს (მაგალითად, კითხვა, წერა, და ა.შ.).

მეორე **უნებლივი** ქმედებები, რომელიც მისი ნების გვერდის ავლით წარმოიშობა (მაგალითად, ამოსუნთქვა, გულისცემა, კუჭ-ნაწლავთა სისტემის მუშაობა და ა. შ.).

ყველა ისლამური სამართლებრივი სკოლა ემხრობა მოსაზრებას იმის შესახებ, ალლაჰის მიერ შექმნილი უნებლივი (რეფლექტორული) მოქმედებების წარმოქმნის დროს ადამიანის ნება საერთოდ არ მონაწილეობს. მაგრამ ნებაყოფლობითი ქმედებები წარმოიქმნება ჩვენი ნების, ჩვენი სურვილის მიხედვით. ჩვენ ვიძენთ მიზღვევის-სასჯელის ან ჯილდოს-მიღების უფლებას სწორედ ამ ნებაყოფლობითი ქმედებების საშუალებით. სუნიტების მოსაზრებების მიხედვით უზენაესმა ალლაჰიმა გაგვაჩინა ჩვენც და ჩვენი ქმედებების ორივე სახეობაც. მაგრამ მოქმედებები, რომლებსაც გაცნობიერებულად ვასრულებთ, ვიყენებთ რა ჩვენს ნებასა და ძალას, ჩვენ გვეკუთვნის, იმის გამო, რომ ჩვენ ისინი ვამჯობინეთ, სწორედ, ამიტომ ჩვენ პასუხისმგებლობას გვაკისრია. უნებლივი ქმედებებზე პასუხისმგებლობას ჩვენ არ ვატარებთ, რადგანაც ისინი სრულდება ჩვენი ნებისა და ძალის მონაწილეობის გარეშე.

ბ. ნება და მისი როლი ადამიანის ქცევებში

ადამიანებს თავიანთ ქცევებში აქვთ თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა, ადამიანს შეუძლია ამ ჭეშმარიტებას საკუთარ მაგალითზე დააკვირდეს. და დარწმუნდეს, რომ ის თავისუფალია შესრულებულ მოქმედებებში. როდესაც ვამბობთ „ადამიანი თავისუფალია“, ეს ნიშნავს თვით ადამიანის მიერ ამ თავისუფლების გაცნობიერებას და მის რწმენას მასში.

უზენაესმა ალლაჰიმა ადამიანებს წინასწარ განუსაზღვრა იმ არსებებად ყოფნა, რომელთაც აქვთ თავისუფალი არჩევანის

საშუალება, რომელთაც შეუძლიათ მის მიხედვით მოქცევა, ასევე მისცა მათ ნება და ძალა ამისათვის. ამიტომ ადამიანები თავისუფალნი არიან, საკუთარი არჩევანის თანახმად, შეასრულონ ან არ შეასრულონ რაიმე. მათ შეუძლიათ აირჩიონ ორი მიმართულებიდან ერთ-ერთი, რომელსაც მისცემენ უპირატესობას. პასუხისმგებლობა ნებაყოფლობითი მოქმედების შესრულებაზე ისე, როგორც მიზღვევის (სასჯელის ან ჯილდოს) უფლება, გაიცემა სწორედ თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობის მიზეზის გამო. მაგრამ ქმედებების შემქმნელად უზენაესი ალლაჰი გვევლინება, რომელმაც თავიდანვე იცოდა თავისი მონა-მსახურების ქცევები და ისინი წინასწარ განსაზღვრა.

უზენაესი ალლაჰი თვითონ ქმნის თავისი მონა-მსახურების ნებაყოფლობით თვისებებს, მათი არჩევანის მიხედვით. ეს არ ნიშნავს, რომ ადამიანების ქმედებების შექმნა მისი მოვალეობაა. ასეთია ალლაჰის მიერ დაწესებული ბუნების კანონები, რომლებსაც „ადათულლაჰს“ ან „სუნნეთულლაჰს“ ვუწოდებთ. შესაბამისად, ადამიანის წილად მოდის არჩევანი და ქმედებების შეძენა (ქესბი), ხოლო უზენაესმა ალლაჰმა, იცოდა რა თავიდანვე თავისი მონა-მსახურების ქცევები და მისწრაფებები, წინასწარ განსაზღვრავს და ქმნის მათ, ანუ ადამიანი არის შემძინი, ხოლო ალლაჰი-შემქმნელი.

სიკეთის გაკეთებისთვის ადამიანი დაჯილდოებული იქნება, ხოლო ბოროტების ჩადენისთვის პასუხს აგებს: ან დასჯას დაექვემდაბარება ან ალლაჰის მიერ შეწყალებული იქნება. არსებობს აიათები, რომლებიც ამტკიცებენ ადამიანში თავისუფალი არჩევანის არსებობას, ასევე მის პასუხისმგებლობას მისი არჩევანის მიხედვით, შესრულებულ საქმეებზე.

„სულსა და ჩამოყალიბებელსა მისას! და მისთვის (სულის-თვის) უკეთურობისა და მორჩილების შთამგონებელსა!“ (შემსი 91/7-8)

„უეჭველად, ჩვენ დავადგინეთ იგი ჭეშმარიტ გზაზე, მაგრამ მას შეუძლია იყოს მადლიერი ან უმაღური“. (ინსანი 76/3).

„და ვაჩვენეთ მას ბორცვებიანი ორი გზა (ჭეშმარიტი და მრუდე)?“ (ბელედი 90/10).

„უეჭველად, ნეტარ იქმნა (სული), ვინც განნმინდა იგი! უეჭველად, ნარწყმედილ იქმნა (სული), ვინც შეეცადა მის (ნაკლოვანებების) დაფარვას!“ (შემსი 91/9-10)

„შევონებად ადამიანისთვის,“ (მუდდესირი 74/36)

„ვინც ჰქმნა სიკეთე, თავის სასიკეთოდაა. ხოლო ვინც ჰქმნა ავი, იგი თავის საზიანოდაა. და როდია შენი ღმერთი, უსამართლო მსახურთა მიმართ?!“ (ფუსსილეთი 41/46)

ამგვარად, სუნიტ ღვთისმეტყველთა აზრით, ალლაჰმა, იცოდა რა თავიდანვე თავისი მონა-მსახურების ქმედებები, წინასწარ განსაზღვრა ისინი და ქმნის. ამის მტკიცებულებას წარმოადგენს შემდეგი აიათები: „ალლაჰი გამჩენია ყველაფრის. და იგია მფარველი ყველაფერსა ზედა.“ (ზუმარი 39/62)

„თუმცა ალლაჰმა გაგაჩინათ თქვენც და რასაც თქვენ აკეთებთ.“ (საფუათი 37/96)

უზენაესი ალლაჰი აქ საუბრობს იმაზე, რომ სწორედ ის არის ყველაფრის გამჩენი. გაჩენა, რომ ალლაჰის ატრიბუტი არ ყოფილიყო, ის ამის შესახებ არ გვამცნობდა.

„თუმცა ალლაჰმა გაგაჩინათ თქვენც და რასაც თქვენ აკეთებთ“. (საფუათი 37/96)

ამ აიათში ხაზი აქვს გასმული იმას, რომ ალლაჰი ადამიანის ქმედებების გამჩენია.

„ივია, რომელმაც დაადგინა თქვენთვის დედამინა მორჩილად. დაე, იარეთ მის ზურგზე, რამეთუ მასთანაა აღდგომა..“ (მულქი 67/15).

ყოვლისშემძლე ალლაჰი გვევლინება ერთადერთ გამჩენად და გასაჩენი საგნების ყველა წვრილმანის შესახებ ჯერ კიდევ მათ გაჩენამდე იცის. ადამიანმა კი მის მიერ შესრულებული ქმედებების ყველა წვრილმანი და დეტალი არ იცის. ასეთ შემთხვევაში ადამიანი, რომელსაც თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა აქვს (არსებულებიდან), აკეთებს თავის არჩევანს და იძენს მოქმედებას. ალლაჰმა, რა კი იცის ადამიანის არჩევანი ჯერ კიდევ მის გაჩენამდე, თავისი მარადიული ცოდნის მიხედვით წინასწარ განსაზღვრა არჩეული ქმედება და ქმნის მას.

ისლამის ისტორიაში გამოიკვეთა ოთხი თვალსაზრისი ადამიანის ნებასთან და ნებაყლოფლობითი ქმედებების ფორმირებაში მის როლთან დაკავშირებით

ჯებრიე (სრული დამოკიდებულება)

ჯებრიეს მიმდინარეობის თვალსაზრისის მიხედვით, რომლის დამაარსებელი იყო (ჯაჰმა ბინ სავფანი (გარდ. ჰი-ჯარით 128 წ. ჩვ. წ. აღ. 745 წ.), ადამიანი თავისუფალი არ არის

იმიტომ, რომ აბსოლიტურად მოკლებულია თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობას, ნებასა და ძალას.

ადამიანი იძულებულია შეასრულოს ის ქმედებები, რომლებიც მას უზენაესმა აღლაპმა წინასწარ განუსაზღვრა. ის თამაშობს მარიონეტის როლს, არ ასრულებს რა არანაირ, პირადად მისგან გამომდინარე ქმედებებს. ის ზუსტად ისევე ირხევა, როგორც ქარის ნაკადის ქვეშ მის მიმართულებაზე დამოკიდებული ხის ფოთოლი.

ჯებრიების თვალსაზრისის მიხედვით, ყველა მოქმედება, რომელიც ადამიანში წარმოიქმნება, მთლიანად იქმნება აღლაპის მიერ, ხოლო ადამიანს თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა მხოლოდ ეჩვენება. მას არ აქვს არც ნება და არც ძალა. არსებობს მხოლოდ ფორმალური კავშირი მონა-მსახურსა და მის ქმედებებს შორის, სინამდვილეში კი ეს აღლაპის ქმედებებია.

ჯებრიეს მიმდინარეობა ამ თვალსაზრისის დასამტკიცებლად, არგუმენტის სახით იყენებდა შემდეგ აიათებს, მცდარად განმარტავდა რა მათ: „აღლაპი გამჩენია ყველაფრის. და იგია მფარველი ყველაფრსა ზედა.“ (ზუმარი 39/62)

„აღლაპი უნგის, რას ატარებს თითოეული მდედრი, და რას იკლებს საშვილოსნო და რას იმატებს. და ყოველივე მის წინაშე კანონზომიერებითაა.“ (რაღდი 13/8)

„უეჭველად, ჩვენ ყველაფერი გავაჩინეთ თანაზომიერებით.“ (ყამერი 54/49)

„და იძულების გარეშე არ გაიღებდნენ.“ (თევბე 9/54).

„აღლაპი ვისაც დაადგენს ჭეშმარიტ გზაზე, სწორედ, იგი ადგას ჭეშმარიტ გზას, და ვისაც ჭეშმარიტ გზას ააცდენს, სწორედ ეგენი არიან ნაწყმედილები.“ (აღრაფი 7/178)

„და თქვენ ვერ ისურვებთ, თუ არა ნება აღლაპისა. “ (ინსანი 76/30).

სინამდვილეში კი ეს აიათები ამტკიცებს ადამიანში თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობისა და ნების არსებობას. სუნიტმა ღვთისმეტყველებმა და მუთაზილიტებმა მწვავედ გააკრიტიკეს ჯებრიეს მიმდინარეობის თვალსაზრისი, რომლებიც ადამიანში ხედავდნენ ღვთიური ბედისწერის უნებისყოფო, უღონო და იძულებით შემსრულებელს.

ადამიანი, რომ იძულებული ყოფილიყო განსაზღვრული ქმედებები მხოლოდ შეესრულებინა, როგორც ამის შესახებ

ჯებრიები საუბრობენ, ეს იმის აღმნიშვნელი იქნებოდა, რომ მას არ აკისრია პასუხისმგებლობა თავის ქმედებებზე და არ აქვს უფლება მიზღვევაზე (ჯილდოზე ან სასჯელზე). სინამდვილეში კი ალლაჰმა ადამიანებს განსაზღვრული ქცევებისა და ქმედებების შესრულება უბრძანა, ასევე მათ აცნობა იმის შესახებ, რომ აკრძალვის დარღვევის შემთხვევაში ისინი სასჯელს მიიღებენ. ღვთის მონა-მსახურს, რომ პასუხისმგებლობა ეკისრებოდეს იმ ქმედებებზე, რომლებიც წარმოიქმნება მისი მისწრაფებების, ნებისა და ძალისგან დამოუკიდებლად, მაშინ ეს სისასტიკე და უსამართლობა იქნებოდა, რაც უზენაესი ალლაჰისთვის აბსოლუტურად არ არის დამახასიათებელი. ამის შესახებ აცხადებს აიათი სურადან „ფუსსილეთი“ 41/46: „ვინც ჰქმნა სიკეთე, თავის სასიკეთოდაა. ხოლო ვინც ჰქმნა ავი, იგი თავის საზიანოდაა. და როდია შენი ღმერთი, უსამართლო მსახურთა მიმართ?!”

„ყადერიე-მუთეზილე“ (აბსოლუტური თავისუფლება)

მუთეზილების მოსაზრების თანახმად, ადამიანი აბსოლუტურად თავისუფალია. ადამიანები თავად ქმნიან თავიანთ ქმედებებს, ალლაჰის მიერ მათთვის მიცემული და შექმნისათვის მათში მუდამ არსებული ნებისა და ძალის წყალობით. თუ მონა-მსახურის თავისუფალი ნების ნაცვლად ქმედებები არჩეული და შექმნილი თვით უზენაესი ალლაჰის მიერ არის, მაშინ მათთვის მისაგებელი უსამართლობა და ჩაგვრა იქნება. მაგრამ ალლაჰი სამართლიანია და ჩაგვრა მისთვის დამახასიათებელი არ არის.

მუთეზილების მოსაზრების თანახმად, ადამიანის ქმედებები წარმოიქმნება მხოლოდ მისი ნებითა და ძალით. ისინი თავიანთი თვალსაზრისის დამტკიცებას ყურანის შემდეგ აიათებზე დაყრდნობით ცდილობდნენ:

„და ალლაჰს ეკუთვნის რაცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა. და ალლაჰი ხომ ყველაფრის გარემომცველია.“ (ნისა 4/126)

„ღმერთო ჩვენო! უსამართლოდ მოვექეცით საკუთარ თავს.“ (არაფი 7/23)

„რომელთაც ირწმუნეს და გაჰყვნენ მათ შთამომავლობა რწმენით, მივუერთეთ მათაც შთამომავლობა მათი და არა-ფერს დავუკარგავთ დვანლთაგან. ყოველი ადამიანი მძევალია იმისა, რაც მოიხვეჭა.“ (ტური 52/21)

„უეჭველად, ჩვენ დავადგინეთ იგი ჭეშმარიტ გზაზე, მაგრამ მას შეუძლია იყოს მადლიერი ან უმაღური... (ინსანი 76/3)

თუმცა ისინი, განმარტავენ რა მცდარად ამ აიათებს, მათი აზრი დაამახინჯეს, ვინაიდან ეს აიათები სწორედ იმას გვამცნობს, რომ ყველაფერი მხოლოდ ალლაჰის წყალობით იქმნება. მუთეზილების მტკიცება, რომ მონა-მსახური, რომელსაც აქვს ნება და ძალა შესაქმნელად, არის საკუთარი ქცევების შემქმნელი, ასევე ის, რომ არ არსებობს არანაირი კავშირი ალლაჰსა და ადამიანის მიერ შექმნილ ქმედებებს შორის, სუნას ახალი სწავლულთა მხრიდან კრიტიკას დაექვემდებარა. ვინაიდან წმინდა ყურანში თავად უზენაესი ალლაჰი გვამცნობს იმის შესახებ, რომ სწორედ ის არის ერთადერთი გამჩენი.

„ალლაჰი გამჩენია ყველაფრის. და იგია მფარველი ყველაფერსა ზედა.“ (ზუმერი 39/62)

„ნუთუ ალლაჰის გარდა არსებობს სხვა გამჩენი?“ (ფატირი 35/3)

„არ არსებობს ლვთაება გარდა მისი, გამჩენი ყველაფრის.“ (ენდამი 6/102)

ადამიანი პასუხისმგებელია არა ქმედებების შექმნაზე, არა-მედ საკუთარი არჩევანის თანახმად მათ შეძენაზე.

ეშარი

სუნას ახლი სკოლის—ეშარის მოსაზრების თანახმად, რომელიც ორ უკიდურეს მოსაზრებას—სარულ დამოუკიდებლობასა და აბსოლუტურ თავისუფლებას— შორის შუალედურ მდგომარეობას იკავებს, ადამიანში ჩნდება ნება და ძალა, რომლებიც იქმნება მათი გამოყენების მომენტში და აბსოლუტურად არ ახდენს ზეგავლენას ქმედებების შექმნაზე. ალლაჰი ქმნის ადამიანის ქმედებას მისი არჩევანის შესახებ, საკუთარი მარადიული ცოდნის თანახმად, და უჩენს მას ნებასა და ძალას ამ ქმედებების შესაძნად (ქესბი). ამგვარად, ალლაჰი ქმნის ქმედებებს, ხოლო ადამიანი იძენს არჩეულ ქმედებებს. შექმნა ხორციელდება რაიმე საშუალებების გამოყენების გარეშე, ხოლო შეძენა ხორციელდება სწორედ ალლაჰის მიერ, ჩვენთვის მოცემული საშუალებების დახმარებით. ამიტომ ალლაჰი—შექმნელია, ხოლო ადამიანი— შემძენი.

კავშირი მონა-მსახურსა და ქმედებებს შორის მდგომარეობს იმაში, რომ მონა-მსახური არის ქმედებების ობიექტი. ამი-

ტომ ეშარის თვალსაზრისს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ადამიანში წება და ძალა მუდმივად არ არსებობს, ჩნდება და ქრება ლვთიური ნების თანახმად, უწოდებენ „საშუალოს, სრულ დამოკიდებულებასთან ახლოს მყოფს“.

მათურიდი

სუნას ახლი სკოლა—მათურიდისთვის დამახასიათებელია შეხედულება, რომელსაც უწოდებენ „საშუალოს, აბსოლუტურ თავისუფლებასთან ახლოს მყოფს“. ამ შეხედულების თანახმად, ერთადერთი ალლაჰი გამჩენია, ხოლო მონა-მსახური შემძენი პირია. მაგრამ მათურიდის სკოლის მოსაზრების მიხედვით, ადამიანში მუდმივად არსებობს პოტენციური ნება და ძალა, რომელთა საშუალებით მას შეუძლია შესაძლო ქმედებები შეასრულოს. ადამიანის ნება ორ სახეობად იყოფა. ერთ-ერთი მათგანი საერთო (პოტენციური) ნებაა, ალლაჰის მიერ მოცემული და მის მონა-მსახურში მუდმივად არსებული, რომლის საშუალებითაც ადამიანს მრავალი შესაძლებლობიდან რომელიმე ქმედების არჩევა და რომელიმეს უარყოფა შეუძლია (თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა) მეორე—ეს არის კერძო ნება, რომელიც უშუალოდ არის მიმართული იმ ქმედებისკენ, რომელიც ადამიანმა თავისი საერთო ნებით აირჩია. კერძო ნება არის მდგომარეობა, რომელიც გონების საზღვრებს გარეთ არ არსებობს და არ წარმოადგენს რაიმეს, ანუ ობიექტს. ამიტომ მისი აღნერა გაჩენილთა კრიტერიუმებით შეუძლებელია. ყოვლისშემძლე ალლაჰი თავის მონა-მსახურს მისი ნების თანახმად მოქმედების საშუალებას აძლევს, რათა მას პასუხისმგებლობა პქონდეს ჩადენილზე და ამიტომ მისი ნება იცავს მონა-მსახურის ნებას. როგორც ვხედავთ, თავისუფლების საკითხში მათურიდის სკოლა სხვებთან შედარებით მუთეზილეს მიმდინარეობასთან უფრო ახლოს არის. მაგრამ ქმედებების გაჩენის საკითხში ისინი მკვეთრად დაშორდნენ მუთეზილების შეხედულებებს, ამბობენ რა, რომ ყველაფრის ერთადერთი გამჩენი ალლაჰია. (უფრო სრული ინფორმაციისთვის ნების თავისუფლებისა და იმ შეკითხვის შესახებ, რომელიც დაკავშირებულია დვთის მონა-მსახურთა ქმედებების წარმოქმნასთან იხილეთ: საბუნი, მათურიდის აქაიდი, 139-142; თაფთაზანი, ქელამ ილმი ვე ისლამ აქაიდი 190-201; პარფუმი, თენჯიჭულ-ქელამ, 240-242).

იმართლებდნენ რა თავს, მუთეზილები ამბობდნენ რომ სიტყვების: „მონა-მსახური თავისი ქმედებების შემქმნელია“,

ქვეშ მათ მხედველობაში ჰქონდათ „შექმნა არსებულისგან, ალლაჰის მიერ მონა-მსახურისთვის მიცემული ძალის დახმარებით“. იმ დროს, როდესაც ალლაჰი არაფრისგან ქმნის. ისინი მივიღნენ სიტყვა შექმნის ასეთ განსაზღვრებამდე, მიიღეს რა არგუმენტების სახით წმინდა ყურანის შემდეგი აიათები:

„...ოდეს ჩემის ნებით მიწისგან გამოძერნე ჩიტის ქანდაკება, შთაბერე მასში და იგი ჩემსა ნებითვე ფრინველად გადაიქცა;...“ (მაიდა 5/110)

„რაოდენ დიადია ალლაჰი, საუკეთესო გამჩენია!“ (მუმინუნი 23/14)

მათი მოსაზრებით, ამ აიათებში შექმნა მიეწერება ღვთის მონა-მსახურს.

სუნიტი ღვთისმეტყველები კი მიიჩნევენ, რომ ამ აიათებში ნახსენებ სიტყვას „შექმნა“, ადამიანთან მიმართებაში აქვს „ალლაჰის მიერ შექმნილი შეძენილი თვისების“ მნიშვნელობა. მათი აზრით, მონა-მსახურთან მიმართებაში სიტყვა „შექმნის“ გამოყენება იწვევს ალლაჰის მოზიარების არსებობის ასოციაციას მაშინ, როდესაც შემქმნელი მხოლოდ ის არის.

გ. ბედისწერის რწმენა (წინასწარ განსაზღვრა და მისი აღსრულება—ყადერი და ყაზა)

სიტყვა „ყადერის ლექსიკური მნიშვნელობა არის ზომა, რაოდენობა, ასევე რაიმეს შექმნა განსაზღვრული კრიტერიუმების მიხედვით. მისი ლექსიკური მნიშვნელობა კი არის უზენაესი ალლაჰის მარადიული ცოდნა ყველა იმ საგნის შესახებ, რომელიც მის მიერ იქნება შექმნილი. როგორც ამ განსაზღვრებიდან ჩანს, „ყადერი“ არის საკითხი, რომელსაც აქვს პირდაპირი დამოკიდებულება უზენაესი ალლაჰის ატრიბუტ—ცოდნასთან. „ყადერი“ არის ღვთიური კანონი, რომელიც სამყაროს და ასევე მასში არსებულ ყველა გაჩენილს მართავს, განსაზღვრული წესრიგისა და კრიტერიუმების თანახმად. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში ნაპრძანებია: „ალლაჰი უწყის, რას ატარებს თითოეული მდედრი, და რას იკლებს საშვილოსნო და რას იმატებს.“ (რაღდი 13/8)

„არაფერი არსებობს, რომ არ იყოს ჩვენთან მისი საცავნი, და არ გარდმოვავლენთ მას, თუ არა განსაზღვრული რაოდენობით.“ (ჰიჯრი 15/21)

„უეჭველად, ჩვენ ყველაფერი გავაჩინეთ თანაზომიერებით.“ (ყემერი 54/49)

„და მან გააჩინა ყოველი საგანი და განუსაზღვრა ჩინება!“ (ფურყანი 25/2)

სიტყვა „ყაზას“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის ბრძანება, გაჩენა, ხოლო ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა—ალლაჰის მიერ რაიმეს გაჩენა, მისი მარადიული ნებისა და ძლიერების შესაბამისად მათვის განსაზღვრულ დროში, საკუთარი მარადიული ცოდნის შესაბამისად (წინასწარ განსაზღვრის ალსრულება). ამგვარად, „ყაზა“ არის საკითხი, რომელსაც პირდაპირი დამოკიდებულება აქვს ალლაჰის ატრიბუტ-გაჩენასთან. (თექვინი). ეს ახსნა-განმარტებები ეკუთვნის მათურიდის სკოლას.

ეშარების მოსაზრების თანახმად, „ყადერისა“ და „ყაზას“ მნიშვნელობებს აქვთ საპირისპირო აზრი, ანუ „ყაზა“ არის უზენაესი ალლაჰის მარადიული ცოდნა ყველა იმ საგნის ფრონის, ადგილისა, თავისებურებების, თვისებების შესახებ, რომლებიც მის მიერ იქნება გაჩენილი (წინასწარ გაზრახვა). ყადერი კი აღნიშნავს თითოეული რამის გაჩენას, ალლაჰის მარადიული ცოდნისა და წინასწარ განზრახვის მიხედვით მისი ვადის დადგომისთანავე, თვით ალლაჰის მიერ წინასწარ გაზრახულ ფორმაში (წინასწარი განზრახვის ალსრულება).

ბედისწერის და მისი ალსრულების რწმენა (ყადერი და ყაზა) ნიშნავს იმის რწმენას, რომ ყველაფერი ხდება მისი ნებითა და სიძლიერით და იმას, რომ ყველაფერის გამჩენი მხოლოდ ის არის. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ, ის, ვისაც ალლაჰის ამ ატრიბუტების სწამს, დაჯერებულია ბედისწერაშიც (ყადერი და ყაზა).

ამ შემთხვევაში ბედისწერის რწმენა ნიშნავს იმის რწმენას, რომ გამჩენი ალლაჰის გარდა არანაირი სხვა გამჩენი არ არსებობს, ასევე იმას, რომ ყოველივე არსებული სიკეთე და სიავე, კარგი და ცუდი, სიტკბოება და მწუხარება, სულიერი და არასულიერი—ყველაფერი გაჩენილი არის უზენაესი ალლაჰის მიერ. ეს არის ასევე იმის რწმენა, რომ საგნებისთვის დამახასიათებელი ფორმები, სახეობები, თავისებურებები და თვისებები შექმნილი არის ალლაჰის მიერ, მისი ცოდნის, ნებისა და წინასწარ განზრახვის მიხედვით.

ბედისწერის რწმენა ნახსენები არ არის სურების „ბაყარა“ 2/177, 285 და „ნისას“ 4/138 აითებში, რომლებიც გვამცნობს რწმენის ბურჯებს. მაგრამ ჩვენ მიერ ადრე ნახსენებ აითებში ნათქვამია იმის შესახებ, რომ ამ სამყაროში ყველაფერი დაკავშირებულია წინასწარ განზრახვასთან. ჩვენი შუამავალი მუჰამმედი მარტინ ზოგიერთ ცნობილ ჰადისში ასევე გვიხსნის, რომ ბედისწერის რწმენა, რწმენის ერთ-ერთ ბურჯს წარმოადგენს. ჯებრაილის ჰადისის სახელით ცნობილ ჰადისში ნათქვამია იმის შესახებ, რომ ჯებრაილ ანგელოზმა ალლაჰის შუამავალს ჰადისში ჰადითხა: „რა არის რწმენა?“ რაზეც მან უპასუხა; „ალლაჰის, მისიანგელოზების, წიგნების, შუამავლების, განკითხვის დღის, სიკეთისა და ბოროტების წინასწარ განზრახვის რწმენა“.

ყველაფერი, რაც ამ სამყაროში არსებობს, გაჩენილი იქნა უზენაესი ალლაჰის ცოდნით, ნებით და წინასწარ განზრახვით, ანუ გამოდის, რომ ყველგვარ ნივთს, ყოველ გაჩენილს აქვს საკუთარი ბედისწერა. ის, რომ ყველაფერს თავისი ბედისწერა აქვს და ის, რომ ყველაფერი ალლაჰის მიერ შეიქმნა მისი ცოდნის, ნებისა და წინასწარ განზრახვის მიხედვით, იმამ მათურიდის (გარდ. ჩვ. ნ. აღ. 944ნ.) აზრით ნიშნავს შემდეგს:

„ალლაჰის მიერ ყოველივე იმის ცოდნა, რაც თავისუფალი ნების მქონე ადამიანების მიერ იქნება არჩეული, ასევე არჩეული საგნების ადგილი და სახეობები, ამ ცოდნის მიხედვით, ალლაჰის მიერ ამის სურვილი და ამ სურვილის თანახმად, ამ საგნების ბედისწერის წინასწარ განზრახვა და მათი გაჩენა, როდესაც დადგება მათთვის განსაზღვრული დრო, მისი მონამსახურების არჩევანის თანახმად“.

შესაბამისად, დასაბამიდან ალლაჰის ცოდნა რაიმეს შესახებ არ ახდენს ძალადობრივ, იძულებით ზეგავლენას მონამსახურის ნებაზე, არამედ კავშირი აქვს მხოლოდ მონა-მსახურის არჩევანთან. სხვა სიტყვებით, ალლაჰიმა დასაბამიდან იცის იმის შესახებ, რასაც ჩვენ გავაკეთებთ. ამასთან დაკავშირებით, გადმოცემულის ასახსნელად შეიძლება რამდენიმე განსხვავებული მაგალითის მოყვანა:

ჩვენ ასტრონომიული და მეტეოროლოგიური დაკვირვების წყალობით შეგვიძლია, წინასწარ გავიგოთ, თუ როდის მოხდება მზის ან მთვარის დაბნელება. ახლა კი უპასუხეთ შემდეგ კითხვას: „მოხდება მზის დაბნელება მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენ მის შესახებ ვიცით?“ არა. ჩვენ მის შესახებ მხოლოდ იმიტომ ვიცით, რომ ეს დაბნელება უნდა მოხდეს.

შემდეგი მაგალითი:

ვიღაც ადამიანმა იცის იმის შესახებ, რომ მისი შვილი ჭკვიანი, შრომის მოყვარულია, პასუხისმგებლობით ეკიდება დავალებების შესრულებას, რომ აქვს დამახსოვრებისა და მიხვედრილობის უნარი. მაგრამ როგორ შეიძლება ადამიანის ცოდნამ იმის შესახებ, თუ როგორია მისი შვილი, გავლენა მოახდინოს შვილის წარმატებებზე?

შესაბამისად, ცოდნა ობიექტის შესახებ დამოკიდებულია ამ ობიექტზე, ხოლო თვით ობიექტი დამოკიდებული არ არის მის შესახებ ინფორმაციაზე.

როგორც ზემოთნათქვამიდან ჩანს, მათურიდის სკოლის შეხედულებათა სისტემის მიხედვით; „ადამიანს აქვს ბედისწერა, რომელიც მას ალლაჰმა განუსაზღვრა, თვით ადამიანის არჩევანის მიხედვით“.

მუთეზილები კი მიიჩნევენ, რომ „რომ ადამიანი თავად განსაზღვრავს თავის ბედისწერას“. ამიტომ ზოგიერთმა სუნიტმა სწავლულმა ისინი ურწმუნოებაში დაადანაშაულა ან დაახასიათა ისინი, როგორც რელიგიაში სიახლის შემომტანნი.

მაგრამ არ უნდა დავივინყოთ, რომ ბედისწერის არსი არის საიდუმლო, რომელიც მხოლოდ უზენაესმა ალლაჰმა იცის. ადამიანის უსუსურ, შეზღუდულ გონებას ამ პრობლემის გადაჭრა არ შეუძლია. ვინაიდან ადამიანის, რომელიც ემყარება მისთვის განუყოფელ ცნებას „დრო“, შეუძლია ალიქვას ღვთიური ცოდნა, ნება და ძლიერება, მაგრამ არ აქვს მათში ჩაწერილი თავის თენამიმდევრებს, როდესაც ისინი ბედისწერის შესახებ კამათობდნენ. მან მათ შემდეგი სიტყვები უთხრა:

„განა თქვენ ეს გებრძანათ? ან მე თქვენთან ამისთვის მომავლინეს? თქვენამდე მცხოვრებნი განადგურდნენ, როგორც კი ამ თემაზე კამათი დაიწყეს. ამ თემაზე კამათს ყოველთვის უფრთხილდით!“

ბედისწერის (ყადერი და ყაზა) რწმენა ყველა მართლმორწმუნე მუსლიმის ვალდებულებაა. მაგრამ ადამიანებს არ შეუძლიათ თავიდან აიცილონ თავიანთი პასუხისმგებლობა, ბედისწერის მომიზეზებით. ისევე როგორც ადამიანი არ სჩადის ცოდვას იმის მომიზეზებით, რომ „ალლაჰმა წინასწარ ასე განსაზღვრა“, ზუსტად ასევე, ჩაიდენს რა ცოდვას, მან საკუთა-

რი თავი უდანაშაულოდ და უცოდველად არ უნდა ჩათვალოს და არ თქვას: „რა შემიძლია გავაკეთო? ასეთია ჩემი ბედისწერა, ასე განკარგა ალლაჰჰმა“. ადამიანი არ თავისუფლდება პასუხისმგებლობისგან ჩადენილი ქმედებებისთვის. ალლაჰჰმა შექმნა ეს ქმედებები, იცოდა რა დასაბამიდან ადამიანზე და მის არჩევანზე.

ერთხელ, ჩვენი შუამავალი ﷺ ღამის სავალდებულო ნამაზის შესრულების შემდეგ ალისთან ოთახში შევიდა და როდესაც დაინახა, რომ ის დასაბინებლად ემზადებოდა, ჰკითხა: „ნუთუ თეჰჰეჯუდ-ნამაზს არ ასრულებ?“ (ეს ნებაყოფლობითი ღამის ლოცვა ძალიან მოწონებულად მიიჩნევა) ალიმ მას უპასუხა: „ალლაჰჰმის შუამავალო ჩვენი სიცოცხლე ალლაჰჰმის ხელშია, თუ მას უნდა მოგვცემს, თუ არ უნდა, არ მოგვცემს (თუ ალლაჰჰმი ჩემს გაღვიძებას მოინდომებს გამაღვიძებს).“ ალლაჰჰმის შუამავალმა ﷺ თავისი მადლობოსილი ხელი მუხლებზე დაირტყყა და თქვა: „რამდენად ნაჩეარევია ადამიანი თავის დასკვნებში?“

ის უკმაყოფილო დატოვა ალი იბნ აბუ ტალიბის პასუხმა, რომელიც ქმედების გარეშე ბედისწერაზე ამყარებდა იმედს.

აი, კიდევ ერთი შემთხვევა:

ქურდობის ჩამდენი ადამიანი ხალიფა ომართან (გარდ. ჰი-ჯრით 23 წ. ჩვ. წ. აღ. 644 წ.) მიიყვანეს, ხალიფას კითხვაზე, თუ რატომ ჩაიდინა ქურდობა, მან უპასუხა: „ასე განიზრახა წინასწარ ალლაჰჰმა“. ხალიფა ომარმა თქვა: „ოცდაათი დარტყმა მათრახით, ხოლო შემდეგ ხელი მოჰკვეთეთ!“ როდესაც ქურდმა ასეთი მკაცრი სასჯელის მიზეზი იკითხა, ომარმა უპასუხა: „მას, ვინც ქურდობას სჩადის ხელს ჭრიან, მას, ვინც ალლაჰჰმის ცრუობს მათრახს ურტყამენ.“ (იმისათვის, რომ ქურდობასთან დაკავშირებული დანამაულის გადატანა მას ბედისწერაზე უნდოდა და ამით ცდილობდა ჩადენილი ცოდვისთვის პასუხისმგებლობა თავიდან აეცილებინა).

როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, ბედისწერის არსი არის უდიდესი საიდუმლო. უზენაესი ალლაჰჰმის გარდა, არავინ იცის ბედისწერის ყველა წვრილმანის შესახებ. საქმისთვის, რომელსაც ჩვენი არჩევანისა და სურვილის თანახმად ვასრულებთ და რომელიც დასაბამიდან წინასწარაა განზრახული ალლაჰჰმის მიერ მისი ცოდნის მიხედვით, ჩვენ თავადვე ვართ პასუხისმგებელნი, ვინაიდან ჩვენი არჩევანი და წება ამა თუ იმ მხარის-

კენ მივმართეთ და გავხდით იმის მიზეზი, რომ ბედისწერა ამ თუ იმ სახით ჩვენ წინაშე წარსდგა. არასწორი იქნებოდა, თუ ბედისწერის იმედზე, სამუშაოს მივატოვებდით იმის ნაცვლად, რომ მას გულდასმით შევუდგეთ, გამოვიყენებთ რა მას, როგორც ჩვენთვის ბოძებული წარმატების მიზეზს. ვინაიდან უზენაესმა ალლაპმა ყველაფერი მთელ რიგ მიზეზებს დაუკავშირა. თუ ადამიანი მათ შეასრულებს, მაშინ ალლაპი შექმნის ამ მიზეზების შედეგს. ასეთია ღვთიური კანონი.

დ. ალლაპის იმედზე ყოფნა (ეთ-თევექქული)

სიტყვის „ეთ-თევექქულის“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის ნდობა, საყრდენი, საქმის გადაცემა ვინმესთვის. ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა კი არის, საბოლოო მიზნის მისაღწევად ყოველივე აუცილებლის გულდასმით შესრულების შემდეგ სრული იმედის დამყარება უზენაეს ალლაპზე, მისდამი ნდობა და მისთვის ყველაფრის გადაცემა. მაგალითად: ფერმერი დასაწყისში ხნავს მინას, ამზადებს რა ნიადგას დასათესად, შემდეგ თესავს თესალს, წმინდავს მინდორს მავნე ბალახისგან, ასხურებს ნათესებს შხამქიმიკატებს, თუ საჭირო გახდება, შეაქვს სასუქი, ხოლო შემდეგ, კარგი მოსავლის მოლოდინში იმედს ამყარებს ალლაპზე და ენდობარა მას, ელოდება შედეგს. თუ წინასწარ ზემოთ მითითებულ ოპერაციებს არ შეასრულებს და დადებით შედეგს ასე დაელოდება, მაშინ ეს არაფერია თუ არა სიზარმაცე, ხოლო ასეთი პოზიცია არ არის ალლაპის იმედად ყოფნის გაგებასთან თავსებადი. ალლაპის იმედზე ყოფნა მართლმორწმუნე მუსლიმებში არის ბედისწერის რწმენის შედეგი. ადამიანი, რომელიც ალლაპს ემორჩილება და იმედს მასზე ამყარებს, ეს არის ადამიანი, რომელიც უსიტყვოდ ემორჩილება მას, სწამს რა თავის ბედისწერის და თავის დანიშნულების. მაგრამ ეს სრულებითაც არ ნიშნავს ჩამორჩენილობას, სიზარმაცეს და უმოქმედობას. თითოეული მართმორწმუნე მუსლიმი ვალდებულია გაიცნობიეროს ღვთიური კანონებისა და წესრიგის ჩარჩოებში მომხდარი ბუნებრივი მოვლენების მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი. შეუძლებელია მოსავლის ალება თუ თავდაპირველად თესალს არ დავთესავთ. შეუძლებელია ავადმყოფობისგან განკურნება თუ წამალს არ გამოვიყენებთ. შეუძლებელია ალლაპის კმაყოფილების მოპოვება თუ რელიგიის ბრძანებებს არ შევასრულებთ. ასეთია ღვთიური წესრიგი

და ასეთია წინასწარი განზრახვა უზენაესი ალლაჰის მიერ თავისი გაჩენილებისთვის დაწესებული, ხოლო რადგანაც ასეა, ალლაჰის იმედზე ყოფნა ნიშნავს მცდელობას, მუშაობას ამასთან იმის არდავინუებას, რომ „ალლაჰი ჩვენთან არის.“ ჩვენი შრომის შედეგს მისგან უნდა ველოდოთ. ერთი აიათი შემდეგს აცხადებს: „და ოცა რამე საქმეს გადაწყვეტ, ალლაჰს მიენდე, უეჭველად, ალლაჰს უყვარს მინდობილები!“ (იმრანი 3/159)

ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ბედუინს, რომელმაც თავისი აქლემი არ მიაბა და თქვა, რომ ალლაჰის იმედზეა, უთხრა:

„ჯერ აქლემი დააბი, ხოლო შემდეგ ალლაჰის იმედზე იყავი.“
(თირმიზი, ყიამეთ, 60.)

ე. ძალა (აღ-ისთითაათ)

ეს სიტყვა ნიშნავს ძალას, ენერგიას, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის ქცევების და ქმედებების წარმოქმნას. ჯებრიელის მიმდინარეობის თვალსაზრისის მიხედვით, ადამიანი უსულო საგნების მსგავსად მხოლოდ ესწრება ალლაჰის მიერ შექმნილი ქმედებების სცენაზე. ამიტომ შეუძლებელია საუბრის წაყვანაც კი ძალაზე, რომელიც ადამიანში არსებობს ქმედების დაწყებამდე ან მისი შესრულების დროს.

მუთეზილების მიხედვით, ადამიანში ყოველთვის არსებობს ძალა. თავის ქმედებებზე პასუხისმგებელი მონა მსახური აირჩევს რა შესასრულებლად ქმედებას, უნდა ფლობდეს აუცილებელ ძალას მისი შესრულების დაწყებამდე, რომლის დახმარებით ის თვითონ შექმნის თავის ქმედებას, მის წარმოქმნაში ალლაჰის მონაწილეობის გარეშე.

სუნიტი ღვთისმეტყველების (მათურიდის სკოლა) თვალსაზრისის მიხედვით, საუბარი შეიძლება მიღიოდეს ძალის ორ ტიპზე: პირველი ტიპი არის პოტენციური ძალა (შესაძლებლობა), რომელიც ადამიანში არსებობს ნებისმიერი ქმედების წარმოქმნამდე და ნიშნავს საშუალებების, ჯანმრთელობის საკმარისობას და ორგანოთა დაუზიანებლობას. რელიგიური ვალდებულების შესასრულებლად. ძალის ეს სახეობა შეადგენს საფუძველს, ძალის სწორედ ასეთი სახეობის შესახებ, რომელიც ჯანმრთელობის, საკმარისი ქონების და სხვა არსებობას ნიშნავს, რომლებიც რელიგიური ვალდებულების შესრულების საშუალებას გვაძლევს. საუბარი მიდის სურა „ალი იმრანის“ 3/97 აიათში: „ალლაჰში ავალდებულებს ადამიანს, კი-

საც ძალა შესწევს, გაემგ ზავროს (ქააბასკენ) და მოინახულოს ეს სახლი.

მეორე სახეობა არის რეალური ძალა, რომელიც აუცილებელია ადამიანისთვის ნებაყოფლობითი ქმედებების შესასრულებლად. სუნიტების თვალსაზრისის თანახმად, ეს ძალა ადამიანში არასაჭიროების გამო, ქმედების შესრულების მომენტამდე არ არსებობს, მაგრამ, როდესაც ღვთის მონა-მსახური მიიღებს ქმედების შესრულების გადაწყვეტილებას, მიმართავს საკუთარ ნებას ამ ქმედების შესრულებისკენ. უზენაესი ალლაჰი ქმნის საჭირო ძალას და მას მონა-მსახურს აძლევს, ვინაიდან ძალა, რომლის შესახებაც ვსაუბრობთ, ადამიანში მუდმივად კი არა, დროებით არსებობს. ის ხან ჩნდება და ხან ქრება.

ვ. სიკეთე (ელ-ხაირ) და ბოროტება (ეშ-შერრ)

ამ თემასთან დაკავშირებით ისლამში არსებობს სხვადასხვა მოსაზრებები. ყველა რელიგიური მიმდინარეობა, რომლებიც იღებენ იმას, რომ ალლაჰიმა თავისი ნებითა და ძლიერებით შექმნა სიკეთე და მიიჩნევენ, რომ სიკეთე ალლაჰისგან მოდის სხვადასხვა აზრზე არიან იმასთან დაკავშირებით იყო თუ არა ბოროტება ალლაჰის მიერ შექმნილი მისი ნების მიხედვით, შეიძლება თუ არა ჩაითვალოს მართებულად კავშირის გავლება ბოროტების წარმოშობასა და უზენაეს ალლაჰს შორის.

სუნიტების თვალსაზრისის მიხედვით, უზენაესი ალლაჰი, რომელიც სამყაროთა გამჩენია, ქმნის სიკეთესაც და ბოროტებასაც თავისი ნების მიხედვით. ვინაიდან სამყაროში ყველა-ფერი მის ნებას, ძლიერებას და წინასწარ განზრახვას ასახავს. არ არსებობს უზენაესი ალლაჰის გარდა ძლიერების სხვა მფლობელი. თუმცა ღმერთი ქმნის რა ბოროტებას, არ იწონებს მას.

მუთეზილების მიმდინარეობა ბოროტების წარმოშობას ალლაჰთან არ აკავშირებს, რამდენადაც ალლაჰის ნებას ის აღიქვამს როგორც მიწერილობას, მოწონებას. მათი თვალსაზრისის მიხედვით, ალლაჰს სურს და ქმნის სიკეთეს ხოლო ბოროტება მას არ უნდა და არ ქმნის. ვინაიდან, მათი აზრით, ისევე, როგორც საძაგლობაა ბოროტების შექმნა, ასევე სა-ძაგლობაა ბოროტების შექმნის სურვილიც და ეს ნაკლს წარ-

მოადგენს, უზენაესი ალლაჰი კი ნაკლოვანებებისაგან თავი-სუფალია.

სუნიტების თვალსაზრისის მიხედვით, ბოროტების ჩადენა და ბოროტი თვისებების ქონა არის საზიზღრობა. მაგრამ ბოროტების შექმნა ასეთი არ არის. მაგალითად, მხატვარი მის-დევს რა თავისი ხელოვნების ყველა კანონსა და წვრილმანს, ხატავს მახინჯი, უსიამოვნო ადამიანის სახეს. იმისათვის, რომ გამოვხატოთ ჩვენი აღფრთოვანება მისი ოსტატობით, ასევე მოწონება გამოვხატოთ მხატვრის მიმართ, ვამბობთ: „როგორი შესანიშნავი ნახატია.“ ამ სიტუაციაში ის, რომ ნახატის ობიექტი მახინჯია, არ წაერმოადგენს იმის მიზეზს, რათა მი-ვიჩნიოთ, რომ თვით ნახატი უვარებისია.

ამასთან ერთად გამჩენი ღმერთი აბსოლუტური მპრძა-ნებელია, არსებობს მრავალრიცხოვანი იდუმალი აზრი და საიდუმლო, მის მიერ ბოროტების შექმნაში დაფარული საი-დუმლოებებისა და აზრების არსში ჩვენი ჩაწვდომის უუნარობისგან დამოუკიდებლად. უზენაესი ალლაჰის ნებისმიერ გაჩე-ნილში არის ბევრი სარგებელი, როგორც ერთი ადამიანისთვის, ასევე მთლიანობაში მთელი კაცობრიობისთვის. ჩვენ კი თა-ვად, საკუთარი ნებით, ზოგჯერ ბოროტებას ვირჩევთ, ხოლო უზენაესი ალლაჰი, ჩვენი არჩევანის თანახმად, მას ქმნის. მაგრამ ალლაჰი იწონებს მხოლოდ სიკეთეს და არა ბოროტებას. სიკეთის ამრჩეველნი დაჯილდოებულნი იქნებიან, ხოლო ისინი, რომლებმაც ბოროტების კეთება გაიხადეს ცხოვრების მიზნად, დაისჯებიან. ის, რომ ბოროტება ხდება ალლაჰის ნე-ბით და მის მიერ არის შექმნილი, სრულებით არ ნიშნავს, რომ ბოროტება ჭეშმარიტება, სამართლიანობა და სიმართლეა.

უზენაესმა ალლაჰმა საგნები და მათი საპირისპირო ისეთ-ნაირად შექმნა, რომ ადამიანებმა შეძლონ და ადვილად გა-მოიცნონ სულიერი და უსულო, კარგი და ცუდი, კეთილი და ბოროტი, კმაყოფილება და მწუხარება. გარდა ამისა, ალლაჰმა გვიჩვენა მრავალი გზა, რომელიც გვეხმარება თავი დავიცვათ ბოროტებისაგან ასევე მოგვცა ძალა შევენინააღმდეგოთ მას. სამყაროში ბოროტება რომ არ ყოფილიყო, ჩვენ ვერ შევძლებ-დით სიკეთის აზრის გაგებასა და შეფასებას. მაშინ რეალი-ზებული არ იქნებოდა სამყაროს დაფარული აზრი, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ ეს ცოდვილი სამყარო არის ადამია-ნის გამოსაცდელი ადგილი.

დაბადებიდან ადამიანს აქვს მიღრეკილება სიკეთის კეთებისკენ, ხოლო ბოროტებისკენ მიღრეკილებას ის მოვიანებით იძენს. ამაში უდიდეს როლს თამაშობს ალზრდისა და სწავლების სტილი და მეთოდი, ასევე ადამიანის გარემოცვა, საზოგადოების ჩვეულებები და ტრადიციები. უზენაესმა ალლაჰმა სურა „ბაყარას“ 286-ე აიათში გამოიყენა სიტყვა „ქესბი“ სიკეთის შეძენასთან დაკავშირებით და სიტყვა „იქთისაბი“ ბოროტების შეძენასთან დაკავშირებით. სიტყვა ქესბი ნიშნავს „შეძენას“ ხოლო სიტყვა იქთისაბი-ძნელად შეძენას. შესაბამისად ადამიანი სიკეთეს ბუნებრივი სახით, ძალდატანების გარეშე იძენს. ბოროტებას კი იძენს მისი ბუნებისთვის არა-დამახასიათებელი გზით, იმყოფება რა ვინმეს ზეგავლენის ან ზემოქმედების ქვეშ. ასევე საკუთარი გაფუჭებული ხასიათის შედეგად.

3. ჭეშმარიტი გზა (ელ-ჰიდაიე)-უმეცრება (ედ-დელალე). პედნიერება (ეს-საადეთ) უბედურება (აშ-შექავეთ)

როგორც ღვთიური ატრიბუტების შესახებ თავიდან გამომდინარეობს, უზენაეს ალლაჰს შეუძლია, ჭეშმარიტების გზაზე გაიყვანოს ის, ვისაც მოისურვებს, ასევე შეიყვანოს უმეცრებაში თითოეული, ვისაც მოინდომებს. არ არსებობს არავინ ალლაჰის გარდა, ვინც ადამიანებს ჭეშმარიტების გზაზე გაიყვანდა ან მათ უმეცრებაში ჩაგდებას შეძლებდა. ორივე ეს ქმედება ალლაჰის ქმედებებია. რომელიმე გაჩენილისთვის ამ ქმედებების (ადამიანის გაყვანა ჭეშმარიტების გზაზე ან მისი ჩაგდება უმეცრებაში) მიწერა სხვა არაფერია, თუ არა ქარაგმული გამონათქვამები (სურა „შურა“ 42/52, „ისრა“ 17/9, იბრაჰიმი 14/36).

სუნიტ ღვთისმეტყველთა მოსაზრების თანახმად, სურა „ფატირის“ 35/8 აიათი, რომელშიც ნათქვამია: „განა ის, ვისაც თავისი სიავე მოეკაზმა და სიკეთე ჰეგონია? უეჭველად, ალლაჰი აცდენს ჭეშმარიტ გზას, ინებებს ვისაც და დაადგენს სწორ გზაზე, ინებებს ვისაც. მაშ, მათ გამო არ გალიო სული შენი მწუხარებით! უეჭველად, ალლაჰი უწყის, რასაც ისინი აკეთებენ.“ ასე უნდა გავიგოთ:

ალლაჰი უქმნის მას, ვისაც ისურვებს—ჭეშმარიტების გზას, და უქმნის მას, ვისაც ისურვებს—უმეცრების გზას.“

ის, რომ უზენაესი ალლაჰი უქმნის უმეცრების გზას თავის მონა-მსახურს, ნიშნავს იმას, რომ ღვთის ეს მონა-მსახური იყენებს თავის ნებას ბოროტების ჩასადენად. ვინაიდან, თუ ადამიანი მცდარ გზას არ მიანიჭებს უპირატესობას, მას ღვთიური ნება და ძლირება ძალდატანებით უმეცრების გზაზე არ დააყენებს. წმინდა ყურანის სურაში „ნისა“ 4/79 ნაბრძანებია: „რაც კარგი რამ გენიოს შენ, ალლაჰისგანაა ის, და რაც ცუდი რამ გენიოს, შენი საკუთარი თავისგანაა.“

მუთეზილების მიმდინარეობის მოსაზრების თანახმად, ალლაჰი მონა-მსახურს უმეცრად მიიჩნევს და მასზე მსგავსი მსჯელობა იმის შემდეგ გამოაქვს, როდესაც თვით მონა-მსახური უქმნის საკუთარ თავს ამ უმეცრებას. მუთეზილების ეს თვალსაზრისი სწორი რომ ყოფილიყო, მაშინ სურაში „ყასასი“ 28/56, მიმართავს რა თავის შუამავალს, ﷺ უზენაესი ალლაჰი შემდეგ სიტყვებს ბრძანებდა: „უეჭველად, შენ ვერ დაადგენ სწორ გზაზე, ვინც გიყვარს. მხოლოდ ალლაჰი დაადგენს ჭეშმარიტ გზაზე, ინებებს ვისაც“.

ვინაიდან უკეთილშობილესი შუამავალი ﷺ, როგორც საყვარელ, ასევე არასაყვარელ ადამიანებს მიუთითებდა ჭეშმარიტების გზისკენ, რათა დახმარებოდა მათ ნამდვილი რწმენის შეძენაში. მაგრამ მასაც კი არც შეეძლო, ვინმესთვის ჭეშმარიტების გზა ებოძებინა, ვინაიდან ამის გაკეთება მხოლოდ უზენაეს ალლაჰს ძალუძს.

მათურიდის სკოლის მიმდევრები მიიჩნევენ, რომ „ყოფნა ბედნიერად“ (მათ, რომლებიც სამოთხეში მოხვდებიან) ან „უბედურად“ (მათ, რომლებიც ჯოჯოხეთში მოხვდებიან)— ეს არის ადამიანის თვისება. ისინი ამბობენ, რომ ის ვინც ბედისწერის წიგნში (ელ-ლევჰილ-მაჰფუზი) ჩაწერილი იყო, როგორც ბედნიერი (სეღიდ), შესაძლოა უბედური (შექი) გახდეს, ხოლო უბედური შესაძლოა ბედნიერებას ეწიოს. გამომდინარე აქედან, ისინი ამტკიცებენ, რომ ბედნიერ ადამიანს თავისი ქმედებების გამო შეუძლია უბედური გახდეს, ხოლო უბედური, პირიქით ბედნიერი. ვინაიდან ალლაჰს ძალუძს შეცვალოს ის, რაც მის მიერ ბედისწერის წიგნშია ჩაწერილი.

სურა „რალდი“ 13/39 შემდეგსაცხადებს: „და ცვლის ალლაჰი და დააკანონებს იმას, ინებებს რასაც. და წიგნის არსი მასთანაა.“

მაგრამ უზენაესი ალლაჰისთვის, მისი მარადიული ცოდნის წყალობით, ცნობილია ის, რაც ცვლილებებს დაექვემდებარება.

ეშარი კი მცნებებს „ბედნიერად ყოფნას“ და „უბედურად ყოფნას“ განმარტავენ, როგორც ალლაჰის მარადიულ ცოდნას და მის სიტყვას იმის შესახებ, იქნება ადამიანი ბედნიერი (მოხვდება ის სამოთხეში) თუ არა. მათი თვალსაზრისის თანახმად ის, ვინც ალლაჰის მარადიული ცოდნით ჩაწერილია, როგორც ბედნიერი, არ შეიძლება უბედური გახდეს და პირიქით, ვინაიდან ალლაჰის ცოდნაში საუბარიც კი არ შეიძლება მიღიოდეს ცვლილებებზე. როგორც ჩანს, აზრთა სხვადასხვაობის მიზეზი დაფარულია იმაში, რომ სკოლები სხვადასხვანაირად განმარტავენ მცნებას „ბედნიერების ქონას (არქონას). ვინაიდან, საბოლოო ანგარიშით ორივე სკოლა ერთი და იგივე შედეგამდე მიღის. (იზმირლი, იგივე ნანარმოები, II, გვ. 195-197; საბუნი, იგივე ნანარმოები გვ. 163-164; თაფთაზანი, იგივე ნანარმოები გვ. 242-243).

3. სევა საკითხები, რომელიც დაკავშირებულია თემასთან „ლითიურობა“

ა. ყველაზე კარგი და სასარგებლო (სალაჰ-ასლაჰ)

სიტყვა „ასლაჰ (სალაჰ)“ ნიშნავს საუკეთესოს, ყველაზე შესაფერისს და სასარგებლოს.

სუნას ახალი სწავლულთა აზრით, ალლაჰს აქვს დამოუკიდებელი ნება. ის ასრულებს იმას, რაც არ უნდა, ამიტომ არ არის ვალდებული შექმნას „სალაჰი“ თავისი მონა-მსახურებისთვის.

ამის საპირისპიროს, მუთეზილეს მიმდინარეობის წარმომადგენლები, ალლაჰის სამართლიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, ამბობენ: რომ ალლაჰი ვალდებულია შექმნას ეს თავისი მონა-მსახურებისთვის. მათი აზრით, საპირისპიროს მტკიცება შეუძლებელია, რადგანაც თავისი სიბრძნით მას მონა-მსახურებისთვის კარგი უნდა. მუთეზილები ერთხმად მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ „სალაჰის“ შექმნა ალლაჰისთვის ვალდებულებას (ვაჯიბს) წარმოადგენს. მაგრამ მათი აზრი გაიყო იმასთან დაკავშირებით, არის თუ არა ეს ალლაჰისთვის

ვაჯიბი ამ ქვეყანაზე, ან ამ ქვეყანაზე და განკითხვის დღეს, ან მხოლოდ განკითხვის დღეს.

სუნას ახალი სწავლულები აკრიტიკებდნენ ამ თვალსაზრისს, რადგანაც ეს ზღუდავს ალლაჰის ნებას და მიაჩერს მას ვალდებულებას. მტკიცებულებად მათ მოჰყავდათ მრავალი არგუმენტი. აი, ზოგიერთი მათგანი:

1. ალლაჰი რომ ვალდებული ყოფილიყო „სალაჰი“ შეექმნა, მაშინ მას არ შეეძლო გაეჩინა საცოდავი ურწმუნო, რომელიც მწუხარებას განიცდის ამ ქვეყანაზე და განკითხვის დღეს ჯოჯოხეთში დაიტანჯება.

2. ალლაჰი რომ ვალდებული ყოფილიყო „სალაჰი“ შეექმნა, მაშინ მას არ შეეძლებოდა განეკარგა თავისი შესაძლებლობები და მისი წყალობა თავისი მონა-მსახურების მიმართ იძულებითი იქნებოდა. ასეთ შემთხვევაში მონა-მსახურებისგან მაღლიერება საჭირო აღარ გახდებოდა იმიტომ, რომ თავისი მონა-მსახურებისთვის წყალობის ბოძებით, ის თავის ვალდებულებას შეასრულებდა.

3. ალლაჰი რომ ვალდებული ყოფილიყო „სალაჰი“ შეექმნა, მაშინ ის არ უბოძებდა წმინდა შუამავალს (სელლელლაჰუ ალეიჰი ვე სელლემ) უდიდეს წყალობას და მეტ შესაძლებლობებს, ვიდრე ებუ ჯეჰაზილს. ასეთ შემთხვევაში ალლაჰი ორივესთვის ყოველივე საუკეთესოს გააკეთებდა, რაც კი შეეძლო, ეს კი ასე არ არის იმიტომ, რომ უზენაესი ალლაჰი წმინდა ყურანში ბრძანებს: „ესაა ალლაჰის საზღვრები. და ვინც მორჩილებს ალლაჰს და მის შუამავალს, შეიყვანს იმას სამოთხეში, სადაც ძირს მდინარეები მოედინება, იქ დარჩებიან სამუდამოდ, და ესაა უდიდესი ნეტარება!“ (ნისა 4/113).

4. ამ პრინციპიდან გამომდინარე, აბსურდული იქნებოდა ალლაჰისთვის იმის თხოვნა, რათა მან დაგვიცვას ცოდვილი ქმედებებისგან, რათა მოგვცეს წარმატება და ბედნიერება და აგვაცილოს ზიანი და უბედურება. ალლაჰმა თავისი მონა-მსახურებისთვის ყველაფერი ისედაც საუკეთესო სახით შექმნა.

5. ამ პრინციპიდან გამომდინარე ალლაჰს არ შეუძლია „სალაჰის“ შექმნა შეწყვიტოს, ეს კი ნიშნავს ქმედებებში მის სისუსტესა და იძულებას. მას, რომ თავისი ვალდებულებები მიეტოვებინა, ეს იმის აღმნიშვნელი იქნებოდა, ის არ აკეთებს

იმას, რასაც უნდა აკეთებდეს. ალლაჰი ყოველივე ამაზე მაღლა დგას. ამიტომ სუნას ახალმა სწავლულებმა თქვეს, რომ „სალაპის“ შექმნა ალლაჰისთვის არის შესაძლებელი (ჯაიზი). (საბუნი ასევე ეს ნაწარმოები გვ. 155-156. თაფთაზანი, ასევე ეს ნაწარმოები, გვ. 234-247)

პ. სიბრძნე და მიზეზი (ჰიქმეთ-ილლეთ)

ეს თემა მჭიდროდ არის დაკავშირებული „სალაპთან“. ისლამის ყველა სწავლული ალიარებს, რომ ალლაჰი ჰაქიმია (ბრძენი), მაგრამ თითოული მიმდინარეობა მის ამ ატრიბუტს თავისებურად იგებს.

მუთებილების და მათურიდის სკოლის მოსაზრებებით უზენაესი ალლაჰის ყველა ქმედებაში არსებობს სიბრძნე, მიზეზი და სარგებელი. მათში ჩანვდომა ადამიანის გონებას შეუძლია. მაგრამ მუთებილები ამტკიცებენ, რომ ალლაჰი ვალდებულია თავის გაჩენილებში სიბრძნე დაიცვას, მიზეზი და სარგებელი თავისი მონა-მსახურებისთვის, ხოლო მათურიდის სკოლა ამტკიცებს, რომ მის ქმედებებში სიბრძნე, მიზეზი და სარგებელი არის არა ვალდებულება, არამედ ალლაჰის წყალობა თავისი მონა-მსახურებისთვის.

ჯებრიეს მიმდინარეობა და ეშარის სკოლა უარყოფენ ალლაჰის ქმედებებში სიბრძნესა და მიზეზს, ამბობენ რა, რომ ალლაჰის ქმედებების კავშირი რაიმე მიზეზთან მისი დიდებულებისათვის არასაკადრისია. ეს ალლაჰის ნების შეზღუდვას ნიშნავს.

მათურიდის სკოლის მოსაზრების მიხედვით, სამყაროში არ არის არაფერი, რომელიც სიბრძნისა და მიზეზის გარეშე გაჩნდა. მაგრამ ადამიანის გონებას ამაში ჩანვდომა ყოველთვის არ შეუძლია. ალლაჰის ქმედებებში სიბრძნისა და მიზეზის მონაწილეობა ნაკლი კი არ არის, არამედ პირიქით, სრულყოფილებას წარმოადგენს. ეს იმიტომ, რომ ალლაჰი ყველაფერზე მაღლა დგას, რათა რაიმე, ფუჭად და ზერელედ გააჩინოს.

გ. ჰუსნი-ქუპი

სიტყვა „ჰუსნი“ ნიშნავს შესანიშნავს, ლამაზს, კარგს. სიტყვა „ქუპი“ აქვს საპირისპირო მნიშვნელობა ანუ „ცუდი, სა-ძაგელი, საზიზლარი.“

არსებობს „ჰუსნი-ქუბჰის“ 5 ცნობილი მნიშვნელობა:

1. ყველაფერი, რაც თავის მიზანს შეესაბამება, კარგია, ხოლო ის, რაც არ შეესაბამება—ცუდი. მაგალითად, სამართლიანობა—კარგია, ხოლო ჩაგვრა—ცუდი.

2. ის, რაც ადამიანის ბუნებას შეესაბამება კარგია, ხოლო ის, რაც არ შეესაბამება—ცუდი. მაგალითად, სიტკბო—კარგია, მწუხარება—ცუდი.

3. თვისება-ღირსება—შესანიშნავია, ხოლო თვისებანაკლი—საძაგელი. მაგალითად, ცოდნა-კარგია, ხოლო უმეცრება—ცუდი.

4. ქმედება, რომელიც ადამიანთა მოწონებას იწვევს, მშვენიერია, ხოლო ის, რაც გაკიცხვას იმსახურებს—საძაგლობა. მაგალითად გულუხვობა—მშვენიერია, ხოლო სიძუნე—საძაგლობა.

5. ქმედება, რომელიც ალლაჰის კმაყოფილებას და მის მიერ მონა-მსახურის დაჯილდოებას იწვევს, შესანიშნავია, ხოლო ქმედება, რომელიც მის უკმაყოფილებას და შესაბამისად მონა-მსახურის დასჯას იწვევს—ცუდია. მაგალითად, ალლაჰის რწმენა, მისადმი თაყვანისცემა, სამართლიანობა—შესანიშნავია, ხოლო ამის საპირისპირო—ცუდი.

თუ პირველ ოთხ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით განსაკუთრებული უთანხმოება არ არის, მეხუთე მნიშვნელობამ აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია; არის თუ არა თვით ადამიანის ქმედებებში გაეხა „შესანიშნავი-ცუდია“? შეუძლია თუ არა ადამიანის გონებას, ზეგარდმოვლენილი შარიათის გარეშე, დამოუკიდებლად გამოარკვიოს „კარგი-ცუდი“?

„ჰუსნი-ქუბჰის“ ცნებაში, რომელიც განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს „ქელამის“, „აპლაქის“, „უსულ ელ-ფიქჰის“ სწავლულთა ნაშრომებში, არის სამი საკამათო ასპექტი:

1. არის თუ არა თავისუფალი ნებით შესრულებულ ქმედებებში გაეხა „შესანიშნავი-ცუდი“ ანუ „შესანიშნავი-ცუდი“ განისაზღვრება გონებით თუ შარიათით?

2. თუ მივიღებთ, რომ „შესანიშნავი-ცუდი“ განისაზღვრება ლოგიკით, ჩნდება შემდეგი კითხვა: „შარიათის გარდმოვლენამდე ადამიანები მუქელლეფები იყვნენ?“

3. აძლევს თუ არა გაეხა „შესანიშნავი-ცუდი“ მორჩილებისა და დაუმორჩილებლების, შესაბამისად, დაჯილდოებისა და დასჯის შესაძლებლობას, ან აძლევს თუ არა იმის საშუალე-

ბას მიენეროს ადამიანს ის ქმედებები, რომელთა შესრულება მას არ შეუძლია. ამ მესამე ასპექტს ჩვენ განვიხილავთ შემდეგ ნაწილში, „თექლიფუ მა ლა იუტაყ“.

ეშარის სკოლას და მუთეზილეს მიმდინარეობას ამ საკითხებში ერთმანეთისგან აბსოლუტურად საწინააღმდეგო მოსაზრებები აქვთ. მათურიდის სკოლა პირველ და მესამე საკითხი ეთანხმება მუთეზილეს მიმდინარეობის მოსაზრებებს, ხოლო მეორე საკითხში — ნაწილობრივ ეშარის მიმდინარეობას. ჯებრიეს მიმდინარეობა სამივე საკითხში ეთანხმება ეშარის მიმდინარეობას.

ისლამის სწავლულები ამ კითხვებზე ასე პასუხობენ:

1) ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“ განისაზღვრება ლოგიკით თუ შარიათით?

ა) ეშარისა და ჯებრიეს მიმდინარეობის მოსაზრებების მიხედვით, ქმედებებისთვის, მათ საფუძველში, ცნება „კარგი-ცუდი“ დამახასიათებელი არ არის. მხოლოდ შარიათის ზეგარდმოვლენის შემდეგ იძენს ქმედებები ამ თვისებებს. ქმედებები არ არის ნაბრძანები იმის გამო, რომ ისინი „შესანიშნავია“. პირიქით, მათ „შესანიშნავი“ თვისებები მხოლოდ იმის გამო შეიძინეს, რომ ისინი ნაბრძანები იყო. ან ქმედებები აიკრძალა არა იმის გამო, რომ ისინი „საზიზღარია“, არამედ ისინი საზიზღარი გახდა იმის გამო, რომ აკრძალული იყო. თავიანთი მოსაზრებების დასამტკიცებლად ეშარისა და ჯებრიეს მიმდინარეობას მოჰყავთ შემდეგი არგუმენტები:

1. ქმედებებისთვის, თავდაპირველად, თვისება „კარგი-ცუდი“ დამახასიათებელი არ იყო, ამიტომ არ შეიძლება ვთქვათ, რომ ქმედებებს აქვთ ერთი და იგივე თვისება დამოუკიდებლად და მუდმივად. მაგალითად რაიმე ქმედებას ერთი ხალხი შესანიშნავს უნიდებს, ხოლო სხვას — საზიზღარს, რაც ამ ქმედების შეფასებას პირობითად ხდის.

თუმცა მათურიდის სკოლა, ეწინააღმდეგება რა ამ მოსაზრებას, ამტკიცებს, რომ ცნება „კარგი-ცუდი“, შეიძლება განსხვავდებოდეს, თუ გავითვალისწინებთ ერთი ქვეყნის მცხოვრებთა აზრს. მაგრამ ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ მთელი კაცობრიობის აზრი.

სხვადასხვა დროს ასობით ხალხები და საზოგადოებები, რომლებსაც ჰქონდათ თავისებური კულტურები, ერთი და იმავე ქმედებას ან საგანს მიაწერდნენ განსხვავებულ თვისე-

ბებს. ყველა შარიათი ერთადერთი მიზნისთვის ზეგარდმოვლინდა, რათა კაცობრიობას მიეღწია ამ უმაღლეს იდეალამდე—ალლაჰის მიერ ზეგარდმოვლენილი საერთო საკაცობრიო ფასეულობებამდე. ამ მიზეზის გამო მაღალი ზნეობრიობა, ალლაჰის არსებობა და მასთან დაკავშირებული ცოდნა გონიერი ადამიანების მიერ არსად იყო უარყოფილი.

3. ცნება „კარგი-ცუდი“ ქმედებების არსის საფუძველში რომ ყოფილიყო, მაშინ ის მათში უცვლელად იქნებოდა. მაგალითად; სიცრუე რელიგიაში ცუდ ქმედებად ითვლება, მაგრამ თუ საუბარია სიცრუეზე უდანაშაულო ადამიანის გადასარჩენად, მაშინ ის კარგ ქცევად მიიჩნევა და ადამიანი ვალდებული ხდება იცრუოს. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ „სიცრუეს“ არსის საფუძველში ჩადებული არ არის თვისება, „შესანიშნავიცუდი.“

მათურიდის სკოლა ამაზე შემდეგნაირად პასუხობს: სიცრუე ყოველთვის ცუდია, ორი საზიზღარი ქმედებიდან ნაკლებად საზიანოს არჩევა მოგვიხდა. თუ სიმართლეს ვიტყვით, მოკლული იქნება უდანაშაულო ადამიანი და ჩადენილი იქნება უდიდესი ცოდვა. თუ ვიცრუებთ, მაშინ დიდი ცოდვას მცირე ცუდი ქმედებით თავიდან ავიცილებთ, რადგანაც უდანაშაულო ადამიანის მოკვლასთან შედარებით ტყუილის თქმა ძალიან პატარა ცოდვაა. ამ შემთხვევაში უდანაშაულო ადამიანის გადარჩენისათვის ტყუილის თქმა, მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში დაშვებულია. ამიტომ არ შეიძლება ითქვას, რომ სიცრუე ცუდი აღარ არის.

4. ემარის აზრით ადამიანი ქმედებებს ასრულებს ალლაჰის მიერ მისთვის შექმნილი ნების თანახმად. ამიტომ ქმედების შესრულება მხოლოდ გარეგნულად ჰგავს იმას, რომ ადამიანი მას საკუთარი ნებით ასრულებს, სინამდვილეში კი ამას იძულებით აკეთებს, ხოლო კარგისა და ცუდის ძებნა იძულებით ქმედებებში უაზრობაა.

5. ამაზე მათურიდის სკოლა შემდეგნაირად პასუხობს: ადამიანის კერძო ნება, რომელიც ნარმოადგენს ალლაჰის მიერ შექმნილი საერთო ნების (თავისუფალი არჩევანის შესაძლებლობა) ნაწილს, ეს არის მის მიერ საკუთარი ნების მიმართვა რაიმე განსაზღვრულისკენ. კერძო ნება არ არის ობიექტი, ამიტომ მისი აღწერა გაჩენილთა კრიტერიუმებით შეუძლებელია. მას ადამიანი იყენებს, როგორც მისთვის მუდმივად დამახასიათებელ თვისებას. ამიტომ ასეთი ნების გამოყენების

დროს ადამიანი აბსოლიტურად თავისუფალია და ქმედება მას მიეწერება. გარეგან და შინაგან გარემოებებს ამ ნების განადგურება არ შეუძლია. რადგანაც ადამიანის მიერ შესრულებული ქმედებები, მას მიეწერება, ისინი იძენს თვისებას „შესანიშნავი-ცუდი.“

გ. მათურიდებისა და მუთეზილების აზრით ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“ ჩადებულია თვით ქმედებების საფუძველში. ადამიანის გონებას შეუძლია გაიგოს ქმედებების უმრავლესობა და გამოარკვიოს, რა არის შესანიშნავის და რა—ცუდი შარიათის ზეგარდმოვლენის გარეშე. მაგრამ მას შემდეგ, როცა რელიგიამ დაადგინა ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“, რომელიც ქმედებებს ეხება, ადამიანის გონება ამის კრიტერიუმი აღარ არის. მაგრამ ქმედებებს „შესანიშნავი“ და „საზიზღარი“ თვისებები, ზეგარდმოვლენილი შარიათით მაინც არ შეუძნიათ იმიტომ, რომ უზენაესმა ალლაჰმა ამ ქმედებების შესრულება იმის გამო ბრძანა, რომ ისინი თავისი არსით არის „შესანიშნავი“, ხოლო აკრძალა ისინი, რომლებიც თავიანთი არსით „ცუდია“.

მათურიდის სკოლა ადამიანის ქმედებებს სამ ჯგუფად ჰყოფს:

პირველ ჯგუფში შედის შემდეგი ქმედებები: ცოდნა გამჩენის არსებობის შესახებ და მისი რწმენა, შესაძლებელია ლოგიკური განსჯების გარეშე. სამართლიანობის, სიცოცხლის სსნის ცოდნა ზეგარდმოვლენილი შარიათის გარეშე—გონებას მაშინვე შეუძლია გაიგოს, რომ ეს „შესანიშნავია.

მეორე ჯგუფში შედის ქმედებები, რომელთა შესახებ იმის თქმა, არის ისინი „შესანიშნავი“ თუ „საზიზღარი“, მხოლოდ ლოგიკური განსჯის გზით შეიძლება. მაგალითად, უდანაშაულო ადამიანის მკვლელის ხელიდან დახსნა, ტყუილის თქმით, ეს „კარგია“.

მესამე ჯგუფში შედის ქმედებები, რომელთა დამოუკიდებლად აღქმა ადამიანის გონებას არ შეუძლია. მათი თვისება „კარგი-ცუდი“ მხოლოდ შარიათით განისაზღვრება. მაგალითად, ღვთისმსახურების რიტუალები მათი ფორმა და შესრულების თენამიმდევრობა.

შეიძლება მოვიყვანოთ მათურიდებისა და მუთეზილების შემდეგი მტკიცებულებები:

1. ცნება „კარგი-ცუდი“ ქმედებების არსის საფუძველში რომ არ ყოფილიყო, მაშინ შესაძლებელი იქნებოდა იმის თქმა, რომ შარიათის ზეგარდმოვლენამდე სიცრუე და ჭეშმარიტება თანაბარმნიშვნელოვანი იყო. შარიათში რომელიმე მათგანისთვის უპირატესობის მინიჭება აბსურდი იქნებოდა. ხოლო ბრძენ ალლაჰზე შეუძლებელია იმის თქმა, რომ ის აბსურდს სჩადის.

2. ცნება „კარგი-ცუდი“ ქმედებების არსის საფუძველში რომ არ ყოფილიყო, ადამიანისთვის რაიმეს შესრულების ან არ შესრულების დავალდებულება და ამისთვის მისი დაჯილდოება ან დასჯა, ლოგიკური არ იქნებოდა. რელიგიის დებულებები დაფუძნებულია უზენაესი ალლაჰის სიბრძნეზე და ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“ ამ საფუძვლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს.

3. ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“ რომ შარიათით ყოფილიყო განსაზღვრული, მაშინ შეუძლებელი იქნებოდა, რომ მთელი კაცობრიობა განსაზღვრულ ქმედებებს, როგორც „შესანიშნავს“ მოკიდებოდა, ხოლო ზოგიერთს-როგორც „საზიზღარს“.

2. ავალდებულებს თუ არა ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“ ადამიანს პასუხი აეოს ალლაჰის წინაშე შარიათის ზეგარდმოვლენის გარეშე (არის თუ არა ადამიანი ამ შემთხვევაში მუქელლეფი)?

1. რადგანაც ეშარები არ ალიარებენ, რომ გონებას შეუძლია განსაზღვროს ცნება „შესანიშნავი-ცუდი“, შესაბამისად, მათი აზრით, შარიათის ზეგარდმოვლენის გარეშე, გონების მქონე ადამიანს არ აკისრია პასუხისმგებლობა მის მიერ ჩადენილ ქმედებებზე. მუქელლეფად ყოფნა შესაძლებელია მხოლოდ შარიათის ზეგარდმოვლენის შემდეგ იმიტომ, რომ უზენაესმა ალლაჰი წმინდა ყურანში ბრძანა: „და ჩვენ არ ვყოფილვართ დამსჯელნი, სანამ არ წარვე ზავნიდით შუამაგალს!“ (ისრა 17/15)

2. მუთეზილები, რომლებიც ალიარებენ, რომ ცნება „კარგი-ცუდი“ გონებით განისაზღვრება, ამბობენ, რომ იმ ცნებისთვის, რომელიც ადამიანის გონებისთვის მისაწვდომია, ადამიანს პასუხისმგებლობა აკისრია. ამიტომ ადამიანები, რომლებსაც შარიათი არ მიუღიათ, სადაც უნდა ცხოვრობდ-

ნერ ისინი, პასუხს აგებენ გასაგებად მისაწვდომ ქმედებებზე და ამისთვის დაჯილდოვდებიან ან დაისჯებიან.

3. ამ საკითხში მათურიდის სკოლა ორ ნაწილად გაიყო:

-პირველი ჯგუფი ეთანხმება ეშარის აზრს

მეორე ჯგუფი, რომელშიც იმამ მათურიდიც შედის, ამბობს: „ადამიანს პასუხისმგებლობა შარიათის ზეგარდმოვლენის გარეშეც ეკისრება. მან საკუთარი გონების დახმარებით ალლაჰის არსებობა უნდა აღმოაჩინოს და მისი ირწმუნოს, ხოლო დანარჩენი რელიგიური ბრძანებებისთვის, რომელთა გაგებაც სრული მოცულობით არ შეუძლია, მას პასუხისმგებლობა არ აკისრია“.

წმინდა ყურანში ნაპრძანებია: „უთხრეს: „ნუთუ ეჭვი გეპარებათ ცათა და დედამიწის გამჩენ ალლაჰში?“ (იბრაჰიმი 14/10)

იმამი ებუ ჰანიფას მოსაზრება ასევე ამ ჯგუფს ემხრობა.

„თექლიფუ მა ლა იუტაყ“: ნიშნავს „ადამიანისთვის იმის დავალდებულებას, რაც მის ძალებს აღემატება“. ეს თემა არის „ჰუსინ-ქუბჰის“ გაგრძელება.

პირველ რიგში ვუპასუხოთ შემდეგ კითხვას: შეუძლია თუ არა ალლაჰს, დასაჯოს ისეთი ადამიანი, რომელსაც მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში არც ერთი ცუდი ქმედება არ ჩაუდენია და მთელ დროს მისადმი თაყვანისცემაში ატარებდა?

ეშარების მოსაზრების თანახმად ლოგიკურად ეს შესაძლებელია, ვინაიდან ალლაჰის ყველა არსებულის გამჩენი და ბატონ-პატრონია და მას შეუძლია თავის სამფლობელოში ისე განკარგოს, როგორც მოისურვებს, მაგრამ ალლაჰის რელიგიდან გამომდინარე ასეთ მონა-მსახურს არ დასჯის.

მათურიდის სკოლის აზრით, როგორც ლოგიკის ასევე რელიგიის თვალსაზრისით, ალლაჰი არ დასჯის თავის მორჩილ მონა-მსახურს იმიტომ, რომ: „ალლაჰი არ აკისრებს არც ერთ სულს იმაზე მეტს, რაც მას ძალუძს“. (ბაყარა 2/286)

მათურიდებისა მუთეზილების მოსაზრების მიხედვით „ადამიანისთვის იმის დავალდებულება, რაც მის ძალებს აღემატება“ შეუძლებელია იმიტომ, რომ ეს ენინააღმდეგება ალლაჰის ატრიბუტებს, ცოდნას, სიბრძნესა და სამართლიანობას.

ქმედებები, რომელთა შესრულება შეუძლებელია და ადამიანის ძალებს აღემატება, სამ ნაწილად იყოფა:

1. ქმედებები, რომლებიც ლოგიკურად შესაძლებელია, მაგრამ ალლაჰის ცოდნით, ისინი არ მოხდება. მაგალითად: ურნმუნო მუქელლეფთმა უნდა ირწმუნოს. ეს ლოგიკურად შესაძლებელია, მაგრამ ალლაჰმა იცის, რომ ის არ ირწმუნებს. ამ ადამიანის მორწმუნედ გახდომა შეუძლებელია საკუთარი არჩევანით. ამ შემთხვევაში არსებობს ერთი აზრი იმის შესახებ, რომ „ადამიანისთვის იმის დავალდებულება, რაც მის ძალებს აღემატება“ შეუძლებელია.

2. ქმედებები, რომლებიც ლოგიკურად შეუძლებელია. მაგალითად ორი საპირისპიროს ერთ მთლიანობაში და ერთ ადგილზე გაერთიანება (წყვდიადი და სინათლე). არსებობს თანხმობა იმაში, რომ „ამ შემთხვევაში „ადამიანისთვის იმის დავალდებულება, რაც მის ძალებს აღემატება“, შეუძლებელია.

3. ქმედებები, რომლებიც ლოგიკურად შესაძლებელია, მაგრამ ეწინააღმდეგება ალლაჰის კანონებს და რომელთა შესრულება ადამიანს არ შეუძლია. მაგალითად ფრთხების, თვითმფრინავის გარეშე ფრენა.

უთანხმოება სწორედ ამაში ჩნდება. ეშარისა და ჯებრიეს მიმდინარეობა, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ცნება „კარგი-ცუდი“ განისაზღვრება არა ლოგიკით, არამედ შარიათით, ამბობენ, რომ ალლაჰს შეუძლია „ადამიანი დაავალდებულოს იმით, რაც მის ძალებს აღემატება“, ხოლო მუთეზილები და მათურიდები ამას არ იღებენ. (საბუნი იგივე ნაწარმოები გვ. 145-147; თაფთაზანი, იგივე ნაწარმოები გვ. 216-221)

დ. ეჯელი (სიკვდილი)

სიტყვა „ეჯელი“ ნიშნავს რაიმესთვის განსაზღვრულ და დანიშნულ დროს. ტერმინოლოგიაში „ეჯელს“ უწოდებენ განსაზღვრულ დროს, ადამიანისა და სხვა სულიერი არსებების სიცოხლის ვადის დასასრულს. სიტყვა „ეჯელი“ მრავლობითი რიცხვში უღერს როგორც „ეჯააილი“.

თითოეულ ადამიანს, თითოეულ ერს აქვს თავისი ეჯელი. ის ერთია და წინასწარ განსაზღვრულია უზენაესი ალლაჰის მიერ. რადგანაც გამაცოცხლებელი, სარჩოს მომცემი და სულის წამრთმევიც თვით ალლაჰია, ეჯელის წინასწარ განმსაზღვრელიც ის არის. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „ჩვენ დავადგინეთ თქვენს შორის სიკვდილი და არ ვართ ჩვენ უძლურნი“ .(ვაყია 56/60)

დადგენილ დროზე ადრე ან გვიან ეჯელი არ მოდის. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „თითოეულ თემს—თავისი ვადა აქვს. როდესაც მათი ვადა დგება, მათ არ შეუძლიათ არც მისი დაკავება (თუნდაც) ერთი საათით, არც ვასწრება“. (არაფი 7/34)

„და ყველა თემს თავისი დადგენილი დრო აქვს და როცა მოვა დრონი მათნი, არც ერთი საათით ვადავადლება და არც დაჩქარდება!“ (იუნუსი 10/49)

„და არ ვადაუვადებს ალლაჰი არავის, როცა დადგება დანიშნული უამი. უეჭველად, უწყის ალლაჰმა, რასაცა იქმთ!“ (მუნაფიუუნი 63/11)

ეჯელი არანაირი მიზეზის გამო არ იცვლება. ჰადისს, რომელიც გვამცნობს, რომ ღვთისნიერი საქმეები და მოწყალების გაღება სიცოხლის ვადას ახანგრძლივებს (სუიუთ „ალ-ჯაიმუს-სალირი“, II, 44; ეჯლუს „ქეშფულ-ჰაფა“, II, 22).

სუნას ახალი სწავლულები შემდეგნაირად განმარტავენ: ალლაჰის შუამავალმა ﴿۱۷﴾ ეს იმის გამო თქვა, რათა ადამიანები კეთილი საქმეების შესრულებისკენ მოეხმო. „სიცოხლის გახანგრძლივება“ ნიშნავს „უბედურებისაგან შორს მყოფ ცხოვრებას, სიხარულსა და ბედნიერებაში“. თანაც ეს ასეა გაგებული: ალლაჰმა ამ ადამიანებს ხანგრძლივი სიცოხლე მისცა, იცოდა რა, რომ ისინი კეთილ საქმეებს შეასრულებენ. (საბუნი, იგივე ნანარმოები, გვ. 159–160. თაფთაზანი, იგივე ნანარმოები, გვ. 223; ჰარაუტი „თენქიპულ-ქელამი“ გვ. 266–267)

ყველა ისლამური მიმდინარეობა მივიდა ერთ აზრამდე, რომ არაძალადობრივი სიკვდილით გარდაცვლილი ადამიანი სიკვდილამდე თავისი ეჯელის მიხედვით მივიდა, მაგრამ არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა მოკლული ადამიანის შესახებ: ის საკუთარი ეჯელის მიხედვით მოკვდა თუ არა.

სუნას ახალი სწავლულების მოსაზრებების თანახმად, მოკლული თავისი ეჯელის მიხედვით გარდაცვალა იმიტომ, რომ ეჯელი არის ადამიანის სიკვდილი. ადამიანი რომ მოკლული არ ყოფილიყო, მაშინ მას ამ დროს შეეძლო მომკვდარიყო, ან არ მომკვდარიყო. იმის მიზეზად, რომ მკვლელი იმსახურებს სასჯელს, მიუხედავად იმისა, რომ მას ეჯელზე არავითარი ზეგავლენა მოუხდენია, გვევლინება უზენაესი ალლაჰის ბრძანება: „და თავი არ მოიკლათ.“ (ნისა 4/29)

„და არ მოკლათ სულიერი, რომელიც აკრძალა ალლაჰმა, გარდა სამართალის აღდგენისა.“ (ენდამი 6/151)

ადამიანის მოკლით, მან ალლაჰის კანონი დაარღვია და საკუთარი თავისუფალი ნებით ჩაიდინა ქმედება, რომელსაც ალლაჰი არ იწონებს.

მუთეზილების მოსაზრებები ეჯელთან დაკავშირებით სამ ჯგუფად იყოფა:

1. ებუ ჰუზეილე ელ-ელაფის აზრით, ადამიანი რომ არ მოკლათ, ის ამ დროს მაინც მოკვდებოდა;

2. ბალდადის სკოლის მუთეზილების აზრით, მოკლული მოკვდა მკვლელობის მიზეზის გამო. რომ არ მოკლათ, ის ცოცხალი იქნებოდა. მათი აზრით, მკვლელი იმსახურებს სას-ჯელს იმიტომ, რომ მან შეწყვიტა ეჯელი—ადამიანისთვის მი-ცემული სიცოცხლის ვადა.

3. მუთეზილების იმ ჯგუფის აზრი, რომელშიც შედის ყადი აბდულ-ჯებბარი, ემთხვევა სუნას ახალ სწავლულთა მო-საზრებას, ანუ მოკლული მოკვდა თავისი ეჯელის მიხედვით.

ეჯელი ყაზა და ეჯელი მუსამმა:

წმინდა ყურანში ნაპრძანებია: „იგია, რომელმაც გაგაჩინათ თქვენ ტალახისგან, მერე დააწესა ვადა და მასთანაა ვადა გან-საზღვრული. და თქვენ კიდევ ეჭვი გეპარებათ?“ (ენდამი 6/2)

ეს აიათი არ მიუთითებს იმაზე, რომ არსებობს რამდენიმე ეჯელი. აიათში ნახსენებ გამოთქმებს „ეჯელი ყაზა“ და „ეჯე-ლი მუსამმა“—ს აქვს რამდენიმე განმარტება:

1. „**ეჯელი ყაზა**“ ნიშნავს იმ ადამიანთა სიკვდილს, რომლე-ბიც ჩვენამდე ცხოვრობდნენ. „**ეჯელი მუსამმა**“ კი ნიშნავს ჯერ კიდევ არ გარდაცვლილი ადამიანების სიკვდილს. გარ-დაცვლილი ადამიანების ეჯელი ცნობილი გახდა სხვებისთ-ვის— „ყაზა“, ანუ აღსრულებულად. შეუძლებელია იმ ადამია-ნების ეჯელის გაგება, რომლებიც არ გარდაცვლილან, ამიტომ აიათში ნათქვამია, რომ ალლაჰს აქვს „ეჯელი მუსამმა.“

2. „**ეჯელი ყაზა**“ ნიშნავს სიკვდილს. „**ეჯელი მუსამმა**“ ნიშ-ნავს განკითხვის დღეს, რომლის დადგომის დროც მხოლოდ ალლაჰისთვის არის ცნობილი.

3. „**ეჯელი ყაზა**“ ნიშნავს ადამიანის სიცოხლის ვადას მისი გაჩენიდან სიკვდილამდე. „**ეჯელი მუსამმა**“ ნიშნავს სიცოხლის

ვადას სულთა სამყაროში—„ბერზაპი“, ანუ სიკვდილიდან მკვ-დრეთიდან აღდგომამდე.

4. „ეჯელი ყაზა“ არის სიზმარი. „ეჯელი მუსამმა“ კი—სიკვ-დილი.

5. „ეჯელი ყაზა“ არის სიცოცხლის ვადა, რომელიც ჩაწე-რილია ბედისწერის წიგნში „ელ-ლევჰილ-მაჰფუზ“. „ეჯელი მუსამმა“ არის სიცოხლის ვადა, რომელიც განსაზღვრულია ალლაპის მარადიული ცოდნით.

6. „ეჯელი ყაზა“ არის იმ სიცოცხლის ვადა, რომელიც ადა-მიანმა იცხოვრა. „ეჯელი მუსამმა“ არის სიცოხლის ვადა, რო-მელიც ადამიანმა კიდევ უნდა იცხოვროს.

7. ორივე ნიშნავს სიკვდილს. „ეჯელი ყაზა“ არის სიკვდილი მახვილით, წყლით, ცეცხლით და ა.შ. „ეჯელი მუსამმა“ კი არის ბუნებრივი სიკვდილი.

ისლამის ფილოსოფოსების მოსაზრების თანახმად, „ეჯე-ლი ყაზა“ არის ბუნებრივი სიკვდილი, ხოლო „ეჯელი მუსამ-მა“—არაბუნებრივი სიკვდილი. ბუნებრივი სიკვდილი არის „სითბოს“ გამოსვლა გაჩენილის სხეულიდან, ან სიკვდილი სიბერისგან იმის გამო, რომ ფიზიკური შესაძლებლობები ამოწურულია. არაბუნებრივი სიკვდილი არის გარდაცვალება ავადმყოფობის, უბედური შემთხვევის, ძალადობის და სხვა მსგავსი შედეგებით.

სუნას ახალი სწავლულები ზემოთ ჩამოთვლილი განმარტე-ბებიდან უფრო მეტად იღებენ მეორე პარაგრაფის განმარტე-ბას: „ეჯელი ყაზა“— ეს არის თითოეული ადამიანისთვის გან-საზღვრული სიკვდილის ვადა (სამყაროს მცირე დასასრული), ხოლო „ეჯელი მუსამმა“— ეს არის განკითხვის დღე (სამყაროს დიდი დასასრული). (რაღიბი აღ-ისპაპანი „მუფრედათი“, გვ. 11; ფარუ-დდინი ერ-რაზი „მუფათიპულ-ღაიბი“, XII, გვ. 153-154)

ე. სარჩო (რიზყი)

სიტყვა „რიზყი“ ნიშნავს გადასაცემ საგანს, რომელსაც სარგებელი მოაქვს. ტერმინოლოგიაში ნიშნავს ყველაფერს, რაც უზენაესმა ალლაპმა თავის სულიერ ქმნილებებს მისცა: საკვებს, სასმელსა და ყველაფერს, რასაც სარგებლობა მოა-ქვს. ამ განსაზღვრებით დაშვებულიც (ჰალალი) და აკრძალუ-ლიც (ჰარამი) რიზყია.

ჩამოვთვლით სუნას ახალი სწავლულების შემდეგ მოსაზრებებს:

1. ერთადერთი, ვინც რიზყს გვაძლევს, ალლაჰია. ყურანში ნაბრძანებია: „და არ მოიძებნება დედამიწაზე სულიერი, ალლაჰს რომ არ მიეცა მისთვის სარჩო.“ (ჰუდი 11/6)

რიზყით უზრუნველყოფა არის ღვთიური ქმედების ატრიბუტი, რომელიც სრულდება გაჩენის ატრიბუტით (თექვინი).

2. ადამიანის მიერ შეძენილი აკრძალული რამე მისთვის არის რიზყი.

3. აკრძალული რამე რიზყია, მაგრამ ალლაჰი არ არის კმაყოფილი იმით, რომ ადამიანი დაუშვებელს (ან დაუშვებელი გზით) იძენს. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „მაშ, ალალად და კეთილად მიირთვით, რაც რამ ალლაჰმა სარჩოდ გიბოძათ და იყავით მადლიერნი ალლაჰის წყალობის, თუკი მხოლოდ მას ეთაყვანებით თქვენ!“ (ნაჰლი 16/114)

4. თითოეული მხოლოდ თავის რიზყს მოიხმარს.

მუთეზილების აზრით, რიზყი არის დაშვებული რამ, რომელსაც ადამიანი ნებადართული გზით მოიპოვებს და მას ეკუთვნის. ანუ საგნები, რომლებსაც სარგებლობა მოაქვს და ისინი არ არის აკრძალული. აქედან გამომდინარე, რიზყი არის მხოლოდ ნებადართული (ჰალალი), ხოლო ჰარამი რიზყი არ არის. თუ რიზყს ასეთნაირად აღვწერთ, მაშინ აქედან გამომდინარეობს, რომ ალლაჰმა არ მისცა რიზყი იმ ადამიანებს, რომლებიც აკრძალულს ჭამენ.

მუთეზილები თავიანთ თვალსაზრისს ასე ხსნიან. რიზყის მომცემი არის ალლაჰი, ვინაიდან მის გარდა არავინ არსებობს, ვისაც რიზყის მოცემა შეუძლია. ადამიანი, რომელიც აკრძალულს მოიხმარს, „ცუდად მოიქცა და სასჯელს იმსახურებს. ხოლო ღვთიური ქმედება არ შეიძლება „ცუდი“ იყოს. ვინაიდან აკრძალული „ცუდია“, მისი მიწერა ალლაჰის ქმედებისთვის არ შეიძლება.

სუნას ახალმა სწავლულებმა თქვეს, რომ „ცუდის“ შექმნა „ცუდს“ არ წარმოადგენს, ხოლო მისი შეძენა „ცუდია“. ადამიანი სასჯელს იმსახურებს იმისთვის, რომ თავისი რიზყი აკრძალული გზით შეიძინა, ანუ გამოიყენა თავის კერძო ნება არასწორი გზით და შეიძინა ამით ის, რაც შარიათით მოწნებული არ არის. (საბური, იგივე ნაწარმოები, გვ. 157-158.; თაფთაზანი, იგივე ნაწარმოები, გვ. 226-227.; ჰარამუტი, იგივე ნაწარმოები, გვ. 260-261).

პ. შუამავლობა

1. შუამავლების რეაცია

ისლამის რელიგიის ერთ-ერთი საფუძველი არის შუამავლების რწმენა. შუამავალი არის ადამიანი, წარმოგზავნილი ალლაჰის მიერ უზენაესი გამჩენის და მის მონა-მსახურებს შორის კავშირის განსახორციელებლად. ალლაჰმა თავის მსახურებს აუწყა აუცილებელი ბრძანებებისა და აკრძალვების შესახებ მთელი რიგი პიროვნებების მეშვეობით, რომლებიც მან აირჩია უბრალო მოკვდავ ადამიანთა შორის, დაკისრა რა მათ თავის მონა-მსახურებთან კავშირის განხორციელების ვალდებულება. ასეთ შემთხვევაში, შუამავლების რწმენა ნიშნავს იმის რწმენას, რომ უზენაესმა ალლაჰმა თავის მიერ არჩეული პიროვნებები ადამიანებისთვის ჭეშმარიტების გზის საჩვენებლად წარმოგზავნა, იმის რწმენას, რომ ისინი, ნამდვილად ალლაჰმა წარმოგზავნა, იმის ჭეშმარიტების რწმენას, რომ მათ ადამიანებს ალლაჰისგან აცნობეს და იმ თავისებურებების აღიარებას, რომლებიც დამახასიათებელია შუამავლებისთვის.

შუამავლობა არის ღვთიური ნიჭი. შრომით ადამიანს შეუძლია დიდ სიმაღლეებს მიაღწიოს, მაგრამ დამოუკიდებლად მას შუამავლად გახდომა არ შეუძლია. ყოვლისმხედველმა გამჩენმა იცის იმათ შესახებ, რომლებიც შუამავლობას იმსახურებენ და ამ მისიას საუკეთესო ადამიანებს აკისრებს. მათი საშუალებით მან თავის მონა-მსახურებს აცნობა რელიგიისა და თავისი კანონების (შარიათის) შესახებ. ერთ-ერთ აიათში ნაბრძანებია: „ესაა მადლი ალლაჰისა. უბრძებს, ინებებს გისაც. რამეთუ ალლაჰი უდიდესი წყალობის მფლობელია!“

ჯუმა 62/4

უზენაესმა ალლაჰმა ყველა მუსლიმს უბრძანა ერწმუნათ ყველა შუამავლის და მათ შორის განსხვავება არ გაეკეთებინათ.

სუარში „ბაყარა“ 2/136 ნათქვამია: „თქვი, რომ: ვინამეთ ჩვენ ალლაჰი და ის, რაც მოგვევლინა ჩვენ, და რაც მოევლინა იბრაჰიმს, ისმაილს, ისჰაკს, იადყუბს და შტოებს; და რაც ებოდა მუსას, ლისას და სხვა შუამავლებს მათი ღმერთისგან. და არ განვასხვავებთ რომელსამეს მათ შორის, და ჩვენ მორჩილნი (მუსლიმი) ვართ მისი (ალლაჰისა).“

სურაში „ბაყარა“ 2/285 ასევე შემდეგია ნათქვამი: „ირწ-
მუნა შუამავალმა, რაც თავისი ღმერთისგან ზემოევლინა და
(ინამეს) მორჩმუნებმაც. ინამა ყველამ ალლაჰი, მისი ანგე-
ლოზები, მისი წიგნები, მისი შუამავლები. არ განვასხვავებთ
მის შუამავალთაგან არც ერთს! და თქვეს მათ: შევისმინეთ და
ვიქმენით მორჩილნი! ღმერთო ჩვენო, (გვედრებით) მიტევე-
ბასა შენსას და შენდა მოვიქცევით!“

თუ ადამიანს ზოგი შუამავლის სწამს, ზოგის კი არა, მაშინ
ის ურწმუნო ხდება.

ერთ-ერთ აიათში ამის შესახებ ნათქვამია: „უეჭველად, რო-
მელნიც უარყოფენ ალლაჰსა და მის შუამავალთ და სურთ გა-
ნაცალევონ ალლაჰი და მისი შუამავალნი, და ამბობენ: ჩვენ
გვნამს ზოგი და ზოგს უარყოფთ. და სურთ ამათ შორის გაი-
დონ გზა, სწორედ ეგენი არიან ნამდვილად ურწმუნონი. და
ურწმუნოთათვის ჩვენ მზად ვყავით სასჯელი დამამცირებე-
ლი!“ (ნისა 4/150-151)

მრავალი საუკუნის განმავლობაში უზენაესი ალლაჰი აგზა-
ვნიდა შუამავლებს და ადამიანებს მათი მეშვეობით ღვთისნიე-
რი გზისკენ და ჭეშმარიტი რწმენისკენ მოუწოდებდა. არ არ-
სებობდა არც ერთი ხალხი და საზოგადოება, რომლისთვისაც
ჭეშმარიტი რწმენის შესამეცნებლად შუამავალი არ ყოფილა
გაგზავნილი.

წმინდა ყურანში ამასთან დაკავშირებით ასეა ნათქვამი:
„ვფიცავ ალლაჰს, შენამდეც ნარვგ ზავნეთ ხალხთან, მაგრამ
ეშმაკმა შეულამაზა მათ თავიანთი საქმენი.“ ნაპლი 16/63)

„უეჭველად, ჩვენ ნარვგ ზავნეთ ჭეშმარიტებითურთ მახა-
რობლად და შემგონებლად; არ არს თემი, რომ არ ყოფილიყო
იქ შემგონებელი!“ (ფატირი 35/24)

„და ყველა თემს ჰყავს შუამავალი. როცა შუამავალი მი-
დიოდა მათთან, მათ შორის სამართლიანი განაჩენი აღევლი-
ნებოდა.“ (იუნუსი 10/47)

ა. შუამავლების ნარმოგზავნის იდუმალი მნიშ- ველობა და გათში აღამიანთა მოთხოვნილება

შუამავლების ნარმოგზავნა არის უზენაესი ალლაჰის ქმე-
დება მისთვის შესაძლებელ ქმედებათა რიცხვიდან (ჯაიზი) და
ეს მისთვის სავალდებულო არ არის. შუამავლების ნარმოგზა-

ვნა არის ალლაჰის უდიდესი წყალობა და მასში ბევრი სიბრძნე და სარგებელია ადამიანებისთვის. ვინაიდან ადამიანებში არ-სებობს იმ შუამავლების მოთხოვნილება, რომლებიც მათ ჭეშ-მარიტი რწმენის შეცნობის გზას უჩვენებენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანებს აქვთ იმის უნარი, რომ თავიანთი გონებით გაიცნობიერონ ალლაჰის არსებობა და ირნმუნონ, რომ ის ერთადერთი ღმერთია, მაინც არსებობს ალლაჰის მთელი რიგი ატრიბუტები, რომელთა გაგებაც ადამიანებს დამოუკიდებლად არ შეუძლიათ. გარდა ამისა, ადამიანებისთვის უცნობია, თუ როგორ უნდა შეასრულონ ლვთისმსახურება, მათ არაფერი იციან, მომავალი, მარადიული ცხოვრების შესახებ (ახირეთი), სამოთხეზე და ჯოჯოხეთზე, წყალობისა და ტანჯვის სახეობებზე, არ იციან იმის შესახებ, როგორ უნდა დაიმსახურონ სამოთხე ან როგორ აიცილონ თავიდან ჯოჯოხეთის ტანჯვა. ადამიანის სულიერი და მორალურ-ზნეობრივი ამაღლება, მიწიერ და მარადიულ ცხოვრებაში ბედნიერების მიღწევა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის უზენაესი ალლაჰის მიერ ნაბრძანებ პირდაპირ, უნაკლო გზას გაჰყვება, შეასრულებს რა შუამავლების მიერ გადმოცემულ ყველა მის ბრძანებას და განერიდება აკრძალულს.

ადამიანის ამ მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად უზენაესმა ალლაჰმა წარმოგზავნა შუამავლები, რომლებსაც ყველაფერი აცნობა და ადამიანებისთვის ჭეშმარიტებისა და სამართლიანობის გზის ჩვენების ვალდებულება დააკისრა. გარდა ამისა, ადამიანებთან შუამავლები რომ არ ყოფილი-ყვენენ წარმოგზავნილნი, ისინი იძულებულნი იქნებოდნენ დიდხანს დაფიქრებულიყვნენ იმაზე, როგორი საგნებია სასარგებლო და როგორი-საზიანო და მაშინ ისინი ამაზე ძალიან ბევრ დროს დახარჯავდნენ, უგულებელჲყოფდნენ რა სხვა საქმეების შესრულებას. ან მაშინ ადამიანები ექსპერიმენტების ჩატარებას დაიწყებდნენ, რათა საკუთარ გამოცდილებაზე შეეტყოთ, რა არის სასარგებლო და რა—საზიანო, რასაც მთელი მათი სიცოცხლე დასჭირდებოდა მანამ, სანამ სიკვდილს არ შეეჩებოდნენ. ამიტომ უზენაესმა ალლაჰმა წარმოგზავნა შუამავლები, რაც ადამიანებისადმი მისი წყალობის გამოვლინებაა. (საბუნი,,ალ-ბიდაია”, გვ. 109-110; თაფთაზანი „შარჷული-აქაიდი”, გვ. 293-295.)

„უეჭველად, მე თქვენთვის წარმოგზავნილი სანდო შუამავლი გარ.“ (შუარა 21/107)

შუამავლების მოვლენის ერთ-ერთი სიბრძნე შემდეგია:

„მაგრამ ალლაჰი ადასტურებს, რაც ზემოგივლინა შენ, რომელიც ზემოავლინა თავისი სიბრძნით და ანგელოზები ადასტურებენ“. (ნიხა 4/165).

შუამავლები, რომ მოვლენილნი არ ყოფილიყვნენ, მაშინ ადამიანებს თავის გასამართლებლად უამრავი საპატიო მიზეზი ექნებოდათ, ხოლო ჯოჯოხეთის ტანჯვის დანახვისას, ისინი წამოიძახებდნენ: „ოჳ, ჩვენო გამჩენო, ჩვენთვის რომ შენი შუამავალი გამოგეგზავნა, რომელიც შენი ბრძანებებისა და აკრძალვების, შარიათის შესახებ გვაცნობებდა, მაშინ შენს კანონებს დავემორჩილებოდით, მოვერიდებოდით შენ მიერ აკრძალულს და ჩვენი უმეცრების გამო ჯოჯოხეთის ეს ტანჯვა არ დაგვემუქრებოდა.“ (იაზირი „ჰაკ დინი ყურანი ქერიმ“, II, 1531 (სტამბული 1936წ.).

ამგვარად, გამჩენმა ღმერთმა შუამავლების მოვლენით, ყველა ეს თავის მართლება უაზრო გახადა.

პ. შუამავალთა თვისებები

თითოეულ შუამავალს იმ თვისებების გარდა, რომლებიც უბრალო ადამიანს გააჩნია, აქვს მთელი რიგი თვისებები, რომლებიც მათთვის აუცილებელია.

1. გულმართლობა (სიდყ)

შუამავლები გულმართლები არიან ყველაფერში. თითოეული შუამავალი გულმართალი, გულწრფელი და წესიერია. ისინი სიცრუეს არასდროს ლაპარაკობენ. ისინი რომ ცრუობდნენ, ადამიანების ნდობას დაკარგავდნენ და მაშინ მათი მოვლენის მიზანი არ განხორციელდებოდა. სიტყვა „ტყუილი“, რომელიც სიტყვის „ჭეშმარიტების“ ანტონიმია, შუამავლებს არ ეკუთვნით. არცერთ შუამავალს მთელი თავისი სიცოხლის განმავლობაში, შუამავლობის მისიის დადგომამდე და ამ მისიის დროს არც ერთი ტყუილი არ უთქვამს. წმინდა ყურანში არის აიათები, რომლებიც ამტკიცებს მათ გულმართლობას. სურაში „მარიამი“ 19/41 წაბრძანებია: „და გაიხსენე წიგნში იბრაჰიმი: უეჭველად, იგი მართალი და ერთ-ერთი შუამავალი იყო!“

2. სანდობა (ამანათ)

ყველა შუამავალი სანდო ადამიანია. ისინი არასდროს ღალატობენ. სურა „იმრანის“ 3/161 აიათში ნათქვამია: „შეუძლებელია შუამავალმა იცრუოს. და ვინც იცრუებს, თავისივე ტყუილით წარსდგება აღდგომის დღეს.“

სანდობა შუამავლების აუცილებელი თვისებაა, ხოლო ღალატი მათთვის დამახასიათებელი არ არის.

3. უცოდველობა (ისმეთ)

შუამავლები ცოდვებს არასდროს სჩადიან, არც შუამავლობამდე და (განსაკუთრებით) არც შუამავლობის დროს. მაშინაც კი თუ იმ მიზეზის გამო, რომ ადამიანები არიან და შეცდომებს დაუშვებენ, რომლებიც ცოდვები არ არის, ისინი აუცილებლად ეპატიებათ მათ, ალლაჰისგან მიღებული წყალობით.

შუამავლების ასეთ მცირე შეცდომებს „ზილლე“ ეწოდება. არსებობს აიათები, სადაც მოცემულია შუამავლები ცოდვებს ერიდებიან და იმას, რომ მათი აღზრდა ალლაჰის ზედამხედველობის ქვეშ ხდება: „და გადმოვასხი მე შენდა სიყვარული ჩემგან, რათა აღზრდილიყავი ჩემი მფარველობის ქვეშ!“ (ტაჰ 20/39)

„ჩვენ დავადგინეთ ისინი ნინამდლოლებად, რომლებიც ჩვენი ბრძანებით სწორ გზაზე ადგენდნენ. ჩვენ შთავაგონებდით მათ სიქველე ეკეთებინათ, ელოცათ, გაეღოთ ზექათი და ისინი მხოლოდ ჩვენი თაყვანისმცემელნი იყვნენ!“ (ენბია 21/73)

შუამავლების უცოდველობასთან დაკავშირებით არსებობს სუნას ახალი ეპლი სუნა ველ ჯამაათ-მუსლიმთა თემი, რომელიც მისდევს ყურანს, მუჰამედის ﷺ სუნნეთს და იჯმას (ისლამის სწავლულ-მუჯთეჲიდების მიერ გამოტანილი ერთიანი დასკვნა ყურანისა და სუნნეთის საფუძველზე). ღვთისმეტყველთა შემდეგი მოსაზრებები:

ა) შუამავლები დაცულნი არიან სიცრუისგან იმ საკითხებში, რომლებიც დაკავშირებულია რელიგიური ბრძანებულებების გადაცემასთან და ღვთის მონა-მსახურების ჭეშმარიტების გზაზე დაყენებასთან. ეპლი სუნას ყველა სწავლული თანხმდება ამაში (იჯმა).

ბ) შუამავლები არასდროს სჩადიოდნენ ურწმუნობას (ქუ-ფრი) და მრავალმერთიანობას (შირქი) არც შუამავლობამდე და არც მის დროს. ეს მოსაზრებაც ერთხმად არის მიღებული.

გ) შუამავლობამდე შუამავლებს შეეძლოთ ცოდვის ჩადენა, მაგრამ ისინი მათ შეგნებულად არ სჩადიოდნენ, ხოლო ზეშ-თაგონებების მიღების შემდეგ ყველა შუამავალი დაცული იყო ცოდვის ჩადენისგან.

დ) შუამავლების მთელი სიცოცხლის განმავლობაში, გაუგე-ბრობის გამო შესაძლებელი იყო შეცდომები დაეშვათ, მაგრამ ამ შეცდომებს უზენაესი ალლაჰი საჭიროების შემთხვევაში უსწორებდა.

შესაძლებელია მათ მიერ მცირე ცოდვების ჩადენა, რო-გორც შევნებულად, ასევე გაუგებრობის გამო (მაგრამ ისინი მათ არ სჩადიოდნენ). (თავთაზანი, ივივე ნანარმოები, გვ.302-304).

4. გამჭრიახობა (ფეთანეთ)

შუამავლებისთვის აუცილებლად არის დამახასიათებელი გონივრულობა, გამგებიანობა და გამჭრიახობა. სისულელე, როგორც ზემოთ ნახსენები თვისებების ანტონიმი, შუამა-ვლებისთვის დამახასიათებელი არ არის. შუამავლები რომ ჭკვიანები და გამჭრიახები არ ყოფილიყვნენ, მაშინ ისინი იმ ადამიანთა დარწმუნებაში, რომლებსაც ქადაგებით მიმართა-ვდნენ, წარმატებას ვერ მიაღწევდნენ.

5. ქადაგება (თებლილ)

სიტყვა „თებლილის“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის გა-დაცემა, შეტყობინება. ტერმინოლოგიაში კი ის ნიშნავს შუა-მავლების მიერ ადამიანებამდე ალლაჰის ყველა ბრძანებისა და აკრძალვის მიტანას. სიტყვა „თებლილის“ ანტონიმი არის „ქეთმ“, რაც ნიშნავს „დამალვას“ და ის არ შეიძლება იყოს შუამავლებისთვის დამახასიათებელი. მისი გამოყენება მათ მიმართ აბსურდულია. თითოეულმა შუამავალმა მიღებული ცნობები საკუთარ თემამდე სიტყვა-სიტყვით, ყოველგვარი ცვლილების გარეშე მიიტანა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი თავიანთ მისიას ვერ შეასრულებდნენ.

ერთ-ერთი აიათი აცხადებს: „ო, შუამავალო! აუწყე, რაც ზემოვევლინა შენ შენი ღმერთისგან. და თუ ამას არ იქმ, მაშინ მისი წერილი სრულყოფილად არ ვადაგიცემია. ხოლო ალლაჰი დაგიფარავს იმ ადამიანებისგან. უეჭველად, ალლაჰი ურწმუნო ხალხს არ დაადგენს ჭეშმარიტ გზას!“ (ზაიდე 5/67)

აცნობებენ რა რელიგიის შესახებ, შუამავლები ერთ-დროულად ასრულებენ ვალდებულებებს, რომლებიც მდგომარეობს ადამიანებისთვის რელიგიის საფუძვლების ახსნაში, ამ საფუძვლების შესწავლაში, ასევე ენევიან საკუთარი თემის ზნეობრივ აღზრდას, წმენდენ მათ ყოველივე ცუდისა და ბოროტისგან. (ჰარფუთი „თენქიპულ-ქელამი“, გვ. 282-284)

არსებობს ისლამის სწავლულთა აზრთა სხვადასხვაობა იმ საკითხთან დაკავშირებით, უნდა იყოს თუ არა შუამავალი აუცილებლად მამრობითი სქესის წარმომადგენელი. ემარის სკოლის წარმომადგენელთა და ზაჰირის მიმდინარეობის თვალსაზრისით, ქალსაც შეუძლია შუამავალი იყოს, ვინაიდან წმინდა ყურანის სურაში „ყასასი“ 28/7 ნათქვამია იმის შესახებ, რომ მუსა შუამავლის დედას ალლაჰისგან ზეშთაგონება გადაეცა. გარდა ამისა, არსებობს აიათები, რომლებშიც მითითებულია, რომ ჩვენი ქალბატონი მარიამი არჩეული იქნა ისევე, როგორც შუამავლები. „და როცა ანგელოზებმა უთხრეს: მარიამ! უეჭველად, ალლაჰმა შენ აგირჩია, უმნიკვლო გყო და გამოგარჩია სამყაროს ქალებს შორის“. („ალი იმრანი“ 3/42; „მარიამი“ 19/17). „ ბავშვით ხელში თავის ხალხთან დაბრუნდა. უთხრეს: „ჰეი მარიამ, ძალიან ცუდი საქმე ჩაიდინე!“

მათურიდის სკოლის თვალსაზრისით კი, შუამავალი აუცილებლად მამარობითი სქესის წარმომადგენელი უნდა იყოს, ვინაიდან შუამავალი ვალდებულია ადამიანთა შორის იყოს, მუდმივად მოუწოდოს მათ ჭეშმარიტი რწმენის გზაზე დადგომისკენ. ქალი კი ჩვეულებრივ ოჯახურ წრეში იმყოფება, გარდა ამისა, არსებობს ქალისთვის განსაკუთრებული მდგომარეობები. მათურიდის სკოლის თვალსაზრისის თანახმად, ზემოთ ხსენებული აიათები არ მიუთითებს იმაზე, რომ შეიძლება შუამავლები მდედრობითი სქესის წარმომადგენლებიც იყვნენ, ვინაიდან მათი აზრით, ზეშთაგონება, რომლის შესახებაც ამ აიათებშია საუბარი, ვაჰი—რელიგიური ზეშთაგონება, რომელიც შუამავლებს გადაეცემათ, არ არის. (მათურიდის სკოლის წარმომადგენლები მიიჩნევენ, რომ ღვთიური ზეშთაგონების სახე—ვაჰი მხოლოდ შუამავლებს ზეგარდმოევლინებოდათ,

ხოლო ღვთისმოშიშ წმინდანებს უზენაესი ალლაჰი ზეშთაგონებებს „ილჰამის“ საშუალებით გადასცემდა. (იხ. ასევე ამ წიგნის თემა „ღვთიური ზეშთაგონებები და მათი მოსვლის გზები). ისინი ამბობენ, რომ მაგალითად, სურა „ნაპლში“ 16/68) ნათქვამია: „შენმა ღმერთმა ზეშთაგონა ფუტკარს: „გაიკეთე საცხოვრებელი მთებში, ხეებსა და ხალხის ნაშენებზე.“

აქ საუბარია ინსტიქტზე, შინაგან შეგრძნებაზე, მაგრამ არა რელიგიურ ზეშთაგონებაზე (საშუალებით იგივე ნაწარმოები, გვ. 111; ჰარფუთი, იგივე ნაწარმოები, გვ. 281-282; იზმირლი „იენი ილმ-ქელამი“, I, გვ. 115). (სურა „მარიამი 19/17), ხოლო სურაში „ენბია“ 21/17 ნათქვამია იმის შესახებ, რომ შუამავლები მხოლოდ მამრობითი სქესის ნარმომადგენლები შეიძლება იყვნენ:

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَسَلَّمُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

„და არ ნარმოვვიგ ზავნია შენამდე, გარდა მამაკაცებისა, რომელთაც ზეშთაგაგონებდით. მაში, თუკი არ იცით, ჰკითხეთ ცოდნის მფლობელთ!“ (ენბია 21/7)

8. შუამავლებისთვის დამახასიათებელი სხვა თვისებები

შუამავლები ისევე, როგორც ჩვენ, ადამიანები არიან. ამ თვალსაზრისით ადამიანებსა და შუამავლებს შორის არანაირი სხვაობა არ არსებობს. ისინი ისევე, როგორც ყველა ადამიანი, იქმაყოფილებენ თავიანთი ბუნებრივ მოთხოვნილებებს ჭამაში, სმაში, მათში ასევე განვითარებულია გვარის გაგრძელების ინსტიქტი და ამიტომ ქორწინდებიან, ყავთ ოჯახები და შვილები. ყოველივე ეს შუამავლებისთვის დასაშვებია. წმინდა ყურანში არის აიათები, რომლებშიც საუბარია შუამავლების-თვის ნებადართულ საგნებზე: „უთხარი: მე მხოლოდ ადამიანი გარ თქვენსავით.“ (ქეპფი 18/10)

„არც შენ ნინ მოგვივლენია შუამავალები, რომლებიც არ ჭამდნენ და არ დადიოდნენ ბაზარში.“ (ფურყანი 25/20)

„და ვფიცავ, ჩვენ ნარმოვვ ზავნეთ შუამავალნი შენამდე, ვუბოძეთ მათ ცოლები და შვილები .“ (რადი 13/38)

„მუჰამედი მხოლოდ შუამავალია, მის მოსვლამდეც განვლეს (უამრავმა) შუამავალთა. თუ ის მოკვდება ან მოკლავენ, ნუთუ უკანგამოქუსლავთ? დავინც უკანმოიქცევა, ამითვერა-

ფერს დააკლებს ალლაჰს. და მიუზღავს ალლაჰი მადლიერთ!“
(ალ-იმრანი 3/144)

„არა! ჩვენ ვადგამთ ქეშმარიტებას სიცრუეზე ზედა, მაშინ
მას გაანადგურებს. ნახავთ, რომ იგი აღარ არსებობს. და თქვენ
სასჯელი იმისთვის, რასაც თხზავთ!“ (ენბია 21/18)

შუამავლებს ისევე როგორც ადამიანებს, თავიანთ საქმეებ-
ზე პასუხისმგებლობა აკისრიათ.

„მაშინ, აუცილებლად მოვეითხავთ მათ, რომელთაც შუა-
მავალნი მოევლინათ და აუცილებლად მოვთხოვთ შუამავალ-
თაც.“ (ელრაფი 7/6)

შუამავლები ბევრ რამეში ჩვეულებრივ ადამიანებს ჰგვა-
ნან, მაგრამ მათი თითოეული ქმედებისა და ქცევიდან ჩანს,
რომ ისინი მუდამ აცნობიერებენ იმას, რომ ალლაჰის რჩეული
მონა-მსახურები არიან, მისაბაძი მაგალითის სახით, ადამია-
ნებთან გაგზავნილნი. ამიტომ გაჭირვებაში ან ნებისმიერ სხვა
რთულ სიტუაციაში მყოფი უდიდეს ალლაჰს მადლობას სწი-
რავენ. შური, ორპირობა და ხასიათის სხვა, ამის მსგავსი, მან-
კიერი თვისებები მათთვის დამახასიათებელი არ არის.

დ. შუამავლების რაოდენობა და მოიდა ყურადღი ნახსენები შუამავლები

კაცობრიობის ისტორიაში იყო მრავალი შუამავალი, რო-
მელთა მოვლენა დაიწყო პირველი შუამავლის-ადამისგან და
დამთავრდა უკანასკნელი შუამავლით მუჰამედით ﷺ. უზე-
ნაესმა ალლაჰმა თითოეულ თემს თავისი შუამავალი მოუვლი-
ნა. წმინდა ყურანში მვლენილი შუამავლების ზუსტი რიცხვი
მოყვანილი არ არის. მაგრამ მათ რაოდენობაზე შეგვიძლია გა-
ვიგოთ რამდენიმე ჰადისიდან. როდესაც წმინდა მუჰამედს ﷺ
შუამავლების რაოდენობაზე ჰკითხეს მან მოიყვანა ციფრი 124
ათასი (სხვა ცნობებით 224 ათასი). (აჰმედ ბ. ჰანბელი, V, 226)

სურა „მუმინი“ 40\78 ნათქვამია: „და ვფიცავ, ნარმოვგ ზა-
ვნეთ შუამავალნი შენამდეც. მათ შორის, ვისზეც გიამბეთ და
ვისზეც არაფერი გვითქვამს შენთვის. და არ ყოფილა რომელი-
მე შუამავალი, რომ მოეტანა აიათი, თუ არა ალლაჰის ნება.“

ზოგიერთმა ისლამის სწავლულმა თქვა, რომ რადგანაც ყუ-
რანში მითითებული არ არის შუამავლების ზუსტი რაოდენო-

ბა, უადგილოა მათი განსაზღვრული რიცხვის დადგენა, ვინაიდან ასეთი ციფრის განსაზღვრის შემთხვევაში შემდეგი რამ გამოვიდოდა; თუ სინამდვილეში შუამავლების რაოდენობა დადგენილ ციფრზე მეტი აღმოჩნდებოდა, მაშინ შეიქმნებოდა სიტუაცია როდესაც ნამდვილ შუამავლებს ასეთებად არ მიიღებდნენ. ან თუ შუამავლების რაოდენობა დადგენილ ციფრზე ნაკლები აღმოჩნდებოდა, მაშინ შეიქმნებოდა იმის საშიშროება, რომ შუამავალთა რიცხს იმათ მიათვლიდნენ რომლებიც სინამდვილეში ღმერთის მოვლენილები არ იყვნენ, ამიტომ ისინი მიიჩნევდნენ, რომ მიზანშეწონილია ასე ვთქვათ: „მე ვირწმუნე ყველა შუამავლის ალლაჰის მიერ მოგზავნილის, დაწყებული ადამ შუამავლიდან და დამთავრებული მუჰამედ შუამავლით” ﴿۱۷﴾. შუამავალთა ნაწილი, კერძოდ კი მათგან 25 ნახსენებია ყურანში: სურაში „ენდამი“ 6\83-86, ხოლო დანარჩენი 7 ნახსენები არიან სხვა აიათებში.

„და აი ჩვენი მტკიცებულება, რომელიც იბრაჰიმს ვუბოძეთ მისი ხალხის ნინააღმდეგ. ავამაღლებთ ხარისხებით იმათ, ვინებებთ ვისაც. უეჭველად, ღმერთი შენი ბრძენია, ყოვლის-მცოდნება. და ჩვენ ვაჩუქერ მას ისპაყი და იაღყუბი და სწორ გზაზე დავადგინეთ ყველა, ნინათ ჭეშმარიტ გზაზე დავადგინეთ ნუჰი და მისი შთამომავლები: დავუდი და სულეიმანი და ეიუბი და იუსუფი და მუსა და ჰარუნი. და ასეთნაირად მივაგებთ სიკეთისმქმნელთ! და ზაქარია და იაჰია და ღისა და ილიასი ყველანი იყვნენ კეთილმოღვაწენი. და ისმაილი, იესელი, იუნუსი და ლუტი და ყველა აღმატებულვპყავით სამყაროთა ზედა.“ (ენდამი 6\83-86)

„უეჭველად, ამოარჩია ალლაჰმა ადამი და ნუჰი, იბრაჰიმის მოდგმა და მოდგმა იმრანისა სამყაროთა შორის“. (ალი იმრანი 3\33) „და ადის ხალხთან მათი ძმა ჰუდი...“ (არაფი 7\65) „და სემუდის ხალხთან მათი ძმა სალიჰი...“ (ჰუდი 11\61) „და მედიენის ხალხთან მათი ძმა შუდეიბი...“ (ჰუდი 11\84) „და ისმაილი, იდრისი და ზულ-ქიფლი. ყოველი მათგანი იყო მომთმენი!“ (ენდია 21\85)

„და არ არის მუჰამმედი არც ერთი თქვენგანის მამა, მაგრამ იგი აღლაპის ნარმოგ ზავნილი და შუამავალთა ბეჭედია. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლისმცოდნეა!“ (აჰზაბი 33\40)

ე. შუამავლების ხარისხი და კლასიფიკაცია

ჩვენ ყველა შუამავლის გვწამს. „...არ განვასხვავებთ მის შუამავალთაგან არც ერთს!...” (ბაყარა 2|285)

მაგრამ ჩვენ ვიღებთ იმას, რომ შუამავლებს შეუძლიათ ალლაჰის წინაშე სხვადასხვა საფეხური დაიკავონ, ვინაიდან სურა „ბაყარა” 2|253 აცხადებს შემდეგს:

„ჩვენ შუამავალთაგან ერთი ნაწილი აღმატებულ ვჰქმენით სხვა დანარჩენზე. ალლაჰმა მათგან ზოგს დაელაპარაკა, ზოგ-ნი კი ხარისხით უმაღლესჲყო...”

ჩვენი შუამავალი მუჰამედი صلی اللہ علیہ وسالہ واتھ იკავებს ყველაზე საპატიო ადგილს სხვა შუამავლებს შორის და ფლობს სხვებზე უპირატეს თვისებებს. ჩვენ შეგვიძლია ჩამოვთვალოთ წმინდა შუამავლის უპირატესობები.

ჩვენი შუამავალი صلی اللہ علیہ وسالہ واتھ არის ყველაზე უდიდესი პიროვნება ალლაჰის მიერ გაჩენილებიდან და მისი უსაყვარლესი მონამსახური. ამასთან დაკავშირებით სურა „ალი იმრანი” 3|110 შემდეგს აცხადებს: „თქვენა ხართ ყველაზე საუკეთესო თემი, ვინც კი მოვლენილა ხალხთა შორის...”

შესაბამისად ამ საუკეთესო თემის ლიდერიც ყველაზე გამოჩენილი პიროვნებაა.

მუჰამედის صلی اللہ علیہ وسالہ واتھ შუამავლობა ვრცელდება ყველა ადამიანსა და ჯინზე, მაშინ, როცა დანარჩენი შუამავლები მოვლენილი იყვნენ მხოლოდ განსაზღვრული ხალხებისა და საზოგადოებებისთვის. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში ნათქვამია: „და არ ნარმოგვიგზავნიხარ შენ, თუ არა მთელი ხალხისთვის მახარობლად და შემგონებლად, მაგრამ ხალხის უმეტესმანია მანილმა არ უწყის!” (სუბ 34|28)

მუჰამედის صلی اللہ علیہ وسالہ واتھ შუამავლობა გაგრძელდება განკითხვის დღემდე, მაშინ, როცა წინარე შუამავლების შუამავლური მისია ვრცელდებოდა მხოლოდ დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში.

წმინდა მუჰამედი صلی اللہ علیہ وسالہ واتھ უკანასკნელი შუამავალია. მომდევნო აიათში ნათლად არის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ მის შემდეგ არ იქნება არანაირი სხვა შუამავალი. „და არ არის მუჰამედი არც ერთი თქვენგანის მამა, მაგრამ იგი ალლაჰის ნარმოგზავნილი და შუამავალთა ბეჭედია. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლის-ცოდნეა!” (აჰზაბი 33|40)

მუჰამედ შუამავლის მიერ მოტანილმა შარიათმა გააუქმა ყველა წინა კანონი და არის ყველაზე უკანასკნელი და ყველაზე სრულყოფილი. ის მოქმედებაში იქნება თვით განკითხვის დღემდე. სურა მაიდე 5\3 შემდეგს აცხადებს: „....დღეს მე სრულვჰყავი თქვენი რჯული თქვენთვის, სრულად გიბოძეთ ნყალობა ჩემი და ავირჩი ისლამი თქვენს სარწმუნოებად...“

შუამავლები ხარისხის მიხედვით შეიძლება სამ ჯგუფად განვიხილოთ:

1. უდიდესი შუამავლები (ულულ-აზმი)

სიტყვათა შეთანხმება „ულულ-აზმი“ ნიშნავს შუამავლების ისეთ თვისებებს, როგორიც არის შეურყევლობა, მდგრადობა, შეუპოვრობა. ის არის განსაზღვრება შუამავლებისთვის მიცემული მათვის მიცემული ვალდებულებების შესრულების წინაშე, მათი უშიშრობის გამო მათ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა ადამიანებამდე რელიგიის მიტანის საქმეში და ისინი ამ დროს უძლებენ ყველა გასაჭირსა და სიძნელეს. ზოგიერთი სწავლულის მოსაზრების თანახმად, ყველა შუამავალს აქვს შეურყევლობა და შეუპოვრობა. თუმცა ბევრი ლვთისმეტყველი ემხრობა შეხედულებას, რომ შუამავლები მუჰამედი, ნუჰი, იბრაჰიმი, მუსა და ისა, რომელთა სახელები ნახსენებია მომდევნო აიათებში, არიან შუამავლები-, „ულულ-აზმი“ და სხვა შუამავლებთან შედარებით უფრო მაღალ ხარისხს ფლობენ.

„და აკი, ავიდეთ შუამავალთაგან აღთქმანი: შენგან, ნუ-ჰისებან, იბრაჰიმისებან, მუსასებან და ისასებან, მარიამის ძისებან. დიახ, ჩვენ ავიდეთ მათგან მტკიცე აღთქმა!“ (აჰზაბი 33\7)

„დააკანონა თქვენთვის სარწმუნოებაში, რაც უბრძანა ნუჰს და რომელიც ზეშთაგაგონეთ შენ, რაც ვუბრძანეთ იბრაჰიმს, მუსას და ლისას: „რომ დაიცავით სარწმუნოება და არ დაიყოთ მასთან მიმართებაში“. (შურა 42\13)

2. ნარგზავნილი (რესული)

სიტყვის „რესული“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის ნარგზავნილი. რელიგიის თვალსაზრისით ეს არის შუამავალი მოსული ახალი წიგნით და შუამავალი რომელმაც მოიტანა ახალი წიგნი და ახალი ლვთიური კანონი-შარიათი. სიტყვის „რასული“ მრავლობითი რიცხვია „რუსული“.

3. შუამავალი (ნები)

სიტყვის „ნები” ლექსიკური მნიშვნელობა არის ცნობის მომტანი. რელიგიის თვალსაზრისით ეს არის შუამავალი, რომელსაც ადამიანებამდე მიაქვს ცნობები ალლაჰის ბრძანებებისა და აკრძალვების შესახებ. ამ სიტყვის მრავლობითი რიცხვია „ენბია”. ამ განსაზღვრების თანახმად, სიტყვები „შუამავალი” და „ნარგზავნილი” სინონიმებია. მაგრამ შუამავლებს ახალი წიგნები და შარიათი არ ეგზავნებოდათ და ისინი ვალდებული იყვნენ თავიანთ თემაზე წინა შუამავლის წიგნები და შარიათი მიეტანათ. წარგზავნილები კი მოვლენილი იყვნენ ახალი წიგნებით და ახალი შარიათით. ამიტომ არსებობს განსხვავება შუამავალსა და წარგზავნილს შორის. თითოეული წარგზავნილი არის შუამავალი მაგრამ თითოეული შუამავალი წარგზავნილად არ გვევლინება.

ამგვარად, იყვნენ შუამავლები რომლებიც იმასთან ერთად, რომ ჰქონდათ მაღალი შუამავლური ხარისხი, ასევე ალლაჰის წარგზავნილის (რესულის) ხარისხი დაიმსახურეს. ყველაზე მაღალი ხარისხი აქვს მუჰამედ ჰუსეინ შუამავალს, შემდეგ შუამავლებს „ულულ-აზმ”, შემდეგ დანარჩენ შუამავლებს, ამასთან შუამავლებიდან თითოეული თავისი თვისებებით არის უფრო სრულყოფილი და ყველა ადამიანზე, ანგელოზსა და ჯინზე უპირატესი.

3. შუამავლობის აშკარა მტკიცებულება

შუამავლობა შესაძლოა დამტკიცდეს, მხოლოდ მყარ არგუმენტებზე დაყრდნობით, რომელიც არავითარ ეჭვს არ იჩვევს. ამ მყარ არგუმენტს წარმოადგენს სასწაული, შუამავლის მიერ დემონსტრირებული ან უტყუარი ინფორმაცია ამ სასწაულზე.

ჩვენ დროში არსებობს მტკიცებულება, რომელიც ეხება მუჰამედ ჰუსეინ შუამავალს ჩვენამდე მოვიდა უტყუარი ცნობები მრავალ სასწაულზე, რომელიც მან შეასრულა ჩვენი შუამავლისთვის ბოძებული ყველაზე დიდი სასწაული არის წმინდა ყურანი. მისი შუამავლობა მტკიცდება მყარი მტკიცებულებით.

1. სასწაული (მუჯიზე)

სიტყვის „მუჯიზე” ლექსიკური მნიშვნელობა არის ქმედება, რომლის წინაშეც ადამიანი უძლური და უღონო აღმოჩნდე-

ბა. ამ სიტყვის ტერმინოლოგიური მნიშვნელობა არის ზეპუნებრივი მოვლენა, რომელსაც შუამავლები უზენაესი ალლაჰის ნებით ასრულებენ.

სასწაულის ხასიათი, რომელიც მოკლედ და გარდამავალ წამში აჩერებს ბუნებაში ალლაჰის ბუნებრივი კანონების ძალას, შეუძლებელია ავხსნათ ბუნებრივი მეცნიერებების თვალსაზრისით. ამგვარი შემთხვევის ახსნა გონებისა და ბუნების არსებული კანონების დახმარებით რომ შეიძლებოდეს, მაშინ ისინი ზებუნებრივი მოვლენები აღარ იქნებოდა.

სასწაული, არის არაჩეულებრივი მოვლენა, რომელიც ხდება ალლაჰის ნებით იმ ადამიანებში, რომლებსაც მიცემული აქვთ შუამავლობის მისია მათი მოწოდების მხრდასაჭერად. რადგანაც შუამავლობის მისიის დამტკიცება შესაძლებელია, მხოლოდ მყარ არგუმენტზე დაყრდნობით, რომელიც არავითარ ეჭვს იწვევს. სასწაული, წარმოადგენს ზეპუნებრივ მოვლენას, რომლის შესრულება შუამავლების გარდა არცერთ ადამიანს არ შეუძლია. შუამავლებში სასწაული წარმოიქმნება, როგორც შედეგი ადამიანების თხოვნაზე: „დაგვიმტკიცე რომ შენ სიმართლე თქვი“ და მაშინ, შუამავალი ალლაჰის ნებით მათ სასწაულს უჩვენებს. იმისათვის, რომ შემთხვევა სასწაული იყოს, მას უნდა ქონდეს შემდეგი თავისებურებები: სასწაული სინამდვილეში არის ალლაჰის ქმედება. გამოთქმა „შუამავლის სასწაული“, წარმოიქმნება შუამავლის მეშვეობით ან ამტკიცებს მის სიმართლეს.

სასწაული, არის ზეპუნებრივი შემთხვევა, რომელიც არ შეესაბამება ბუნების კანონებს. სასწაული ხდება ადამიანებთან, რომელიც შუამავლების მისიით არინ დაჯილდოებულები.

სასწაული, უნდა შეესაბამებოდეს შუამავლის სურვილს და მტკიცებას. მაგალითად: ზღვის გაყოფა იმის შემდეგ, რაც მან თქვა, რომ „ის დაძრავს მთას“ - სასწაული არ არის. სასწაული, რომელიც წარმოიქმნება შუამავლობის უარყოფის ან შუამვალზე ცილისწამების ფაქტის შემდეგ, უფრო ეფექტური და ქმედითია. მაგალითად, როდესაც თემი ან მისი ზოგიერთი წარმომადგენელი, რომელთა გონებამდეც შუამავალს რელიგიური ბრძანებები მიაქვს და იწყებენ მისი შუამავლობის უარყოფას, შეავინროვებენ მას და ჩააყენებენ რთულ სიტუაციაში და ასევე ეტყვიან: „ჩვენ არ გვჯერა იმის, რომ ჭეშმარიტი შუამავალი ხარ, თუ შენ ნამდვილად ღმერთის შუამავალი ხარ დაამტკიცე ეს მაშინ, ამის საპასუხოდ ჩნდება სასწაული, რო-

გორც მისი შუამავლობის მტკიცებულება და შუამავლის მტკიცების სიმართლის დადასტურება.

სასწაული უნდა ატარებდეს ისეთ ხასიათს, რომელიც უბრალო ადამიანისთვის შესასრულებლად მიუწვდომელია. ეს უნდა იყოს შემთხვევა, რომლის თანასწორის ან მსგავსის განხორციელება ადამიანს არ შეუძლია (ნახ..სულეიმან ულუდაღი „ისლამ აქაიდი“ თარგმანი თაფტაზანის „შერჩულ აქაიდის“ გვ. 296-297 ნახ.. საიდ სულეიმან ნედვი „ასრი-საადათი“, III და IV).

2. სხვა ზებუნებრივი მოვლენები

(1) ირპასი: ეს არის ზებუნებრივი მოვლენა, რომელიც შუამავლებში ხდება მათი მისის დაწყებამდე. მაგალითად: შუამავალი ისა ჩვილ ასაკში აკვანში ლაპარაკობდა. „მიუთითა მისკენ. უთხრეს: „როგორ ველაპარაკოთ მას ჩვენ, როცა იგი ჩვილია, აკვანში მწოლიარე?“ მიუგო: „უეჭველად, მე ალლაჰის მსახური ვარ. მე მიპოძა ნიგნი და მე დამადგინა შუამავლად. და მე დამადგინა დალოცვილი, სადაც არ უნდა ვიყო; და მე სიცოცხლის ბოლომდე ლოცვა და ზექათი დამავალა! და თავაზიანი ჩემი მშობელი დედისადმი, არ დავუდენივარ ულმობელ მოძალადედ! მშვიდობა იმ დღეს, როცა მე დავიბადე, იმ დღეს, როცა მოკვდები და იმ დღესაც, როცა აღვდგები ცოცხალი!“ (სურა „მარიამ“ 19|29-33)

(2) ქერამეთ: ეს არის ზებუნებრივი მოვლენა, რომელიც წმინდანებში ხდება. სუნას ახალი სწავლულთა აზრით, წმინდანი არის ადამიანი, რომელიც ძალიან გულდასმით ასრულებს ყურანის ბრძანებებს, სუნნეთს და თავს არიდებს ცოდვებს ფერომენალურობის თვალსაზრისით. სასწაულსა და ქერამეთს შორის სხვაობა არ არის. სხვაობა არის მხოლოდ იმაში, რომ სასწაული ჩნდება შუამავალში, რომელიც ლიად უჩვენებს მას ადამიანებს როგორც საკუთარი შუმავლობის მტკიცებულებას, ხოლო ქერამეთი ჩნდება წმინდანებში, რომელიც მოწოდებული არ არის უჩვენოს ის, როგორც მტკიცებულება.

(3) მაღუნეთ: ეს არის ალლაჰის მიერ ნებისმიერი მორწმუნე მუსლიმის სასწაულებრივი ხსნა უბედურებებისა და სიძნელეებისგან, მაშინაც კი თუ ის წმინდანი არ არის.

(4) ისთიდრაჯ: ეს არის ზებუნებრივი მოვლენა, რომელიც წარმოიქმნება ცოდვილი და ურწმუნო ადამიანებების სურვილების თანახმად.

(5) იჰანეთ: ეს არის ზებუნებრივი მოვლენა რომელიც ჩნდება ცოდვილი და ურნებული ადამიანებების სურვილის საწინააღმდეგოდ. მაგალითად, როდესაც ცრუ შუამავალმა მუსეი-ლემე ელ-ქეზზაბმა ილოცა, რათა ერთ ადამიანს უსინათლო თვალში სინათლე დაბრუნებოდა, ეს საცოდავი მისი ლოცვის შედეგად ორივე თვალით დაბრმავდა.

ზ. ნეინდა ყურანი ნახსენები სასწაულები

წმინდა ყურანში მოთხრობილია ზოგიერთი სასწაულის შესახებ. მოვიყვანთ მათგან ყველაზე ცნობილებს:

როდესაც ბაბილონის სასტიკა მმართველმა ნემრუდმა შუამავალი იბრაჰიმი ცეცხლში ჩააგდო, ცეცხლმა მას ზიანი ვერ მიაყენა, რადგანაც მას თავისი ღმერთის ღრმად სწამდა. უზენაესმა ცეცხლს უბრძანა: „ჩვენ ვთქვით: „ჰეი, ცეცხლო! იქმენ სიგრილედ და უვნებლად იბრაჰიმის მიმართ!“ (ენბა 21/69)

მას შემდეგ, რაც შუამავალმა სალიპმა ერთლმერთიანობისკენ მონოდება დაიწყო, მისმა თანატომელებმა მისგან მოითხოვეს, რომ ჭეშმარიტი შუამავლობის დასამტკიცებლად, კლდიდან აქლემი გამოეყვანა. შუამავალ სალიპის ვედრების შემდეგ, „ისეთივე ადამიანი ხარ, როგორც ჩვენ. გვანახე სასწაული, თუ ხარ მართალთაგანი!“ უთხრა: „აი ფაშატი აქლემი! მან უნდა დალიოს და თქვენც უნდა დალიოთ განსაზღვრულ დღეებში!“ (შურა 26/141-158) კლდიდან დედალი აქლემი გამოვიდა.

შუამავალი იაყუბი თავის საყვარელ შვილ იუსუფთან განშორების გამო, დაბრმავდა, მაგრამ მასთან შეხვედრის წინ, მიიღო რა შვილის მაისური თვალებზე, თვალი აეხილა. „ხოლო როცა მოვიდა მახარობელი, გადააფარა მას იგი სახეზე და მაშინვე დაუბრუნდა მხედველობა. უთხრა: განა არ მითქვამს თქვენთვის, უეჭველად, მე უზყი ალლაჰისგან იმას, რასაც არ უნდით თქვენ? (იუსუფი 12/96)

როდესაც მუსა შუამავალმა უზენაესი ალლაჰისგან მიიღო თავისი კვერთხის მინაზე დაგდების ბრძანება, მან ის მაშინვე შეასრულა და კვერთხი გველად გადაიქცა. (თაპა 20/17-21). როდესაც მუსა შუამავალმა ეს სასწაული ჯადოქრებს უჩვენა და გველად ქცეულმა კვერთხმა მათი თოკები და ჯოხები გადაყლაპა, მაშინ ალლაჰის ძლიერებით განცვიფრებულმა

ჯადოქრებმა ისლამი მიიღეს. (თაჲა 20/65-70) იმის შემდეგ, რაც მუსა შუამავალმა კვერთხი ზღვას დაარტყა, მასში გასასვლელი გაჩნდა და ებრაელები მეორე ნაპირზე მშვიდობიანად გადავიდნენ, ხოლო ფარაონის მეთაურობით მათი მდევარი ჯარი ზღვის სიღრმეში დაიხრჩო. (შუარა 26/61-66)

სულეიმან შუამავალს ფრინველების, ცხოველებისა და მწერების ენა ესმოდა. (ნემლი 27/18-19 და 20-28)

ისა შუამავალმა თიხისგან ჩიტი გამოძერნა, მას სული შეუბერა და ის, ალლაჰის ნებით, გაცოცხლდა და გაფრინდა. ის ასევე აცოცხლებდა მიცვალებულებს. მკურნალობდა დაბადებიდან უსინათლოებს და კეთოროვნებს. (მაიდა 5/110) მოციქულთა თხოვნით, ისამ მიმართა ალლაჰს და, უზენაესის ნებით, ციდან კერძებით სავსე სუფრა დაემვა. (მაიდა 5/114/115)

თ. შუამავლობის მთაციცეპულება—მუჰამადი— შუამავლის სასწაულები

სასწაულები, რომლებიც წმინდა მუჰამედის ﷺ შუამავლობას ამტკიცებენ, სამ ნაწილად იყოფა:

სულიერი სასწაული—წმინდა ყურანი

უდიდესი სასწაული, რომელიც სამყაროს სიამაყეს—მუჰამედ ﷺ შუამავალს ებოძა, არის ყურანი, რომელიც ყველა დროში მიმართულია გონიერი ადამიანებისკენ. ჩვენმა შუამავალმა ﷺ მოუწოდა ყველა პოეტსა და მჭერმეტყველს, თუ არ სწამდათ ყურანის, როგორც დმერთის სიტყვების, მათ რაღაც მსგავსი შეექმნათ, მაგრამ მათი მცდელობები წარმატებით, რა თქმა უნდა, არ დამთავრებულა.

წინა შუამავლების სასწაულები წარსულში დარჩა, მაგრამ უდიდესი სასწაული—ყურანი ჩვენ დრომდე მოვიდა და სამყაროს დასასრულამდე შენარჩუნდება.

შემდგომში ამაზე უფრო დაწვრილებით ვისაუბრებთ.

გრძნობათა ორგანოების მიერ აღქმული სასწაულები.

მოვლენებს, რომლებსაც ადამიანები ჩვენი შუამავლის ﷺ დროს საკუთარი თვალით ხედავდნენ და გრძნობათა ორგა-

ნოებით აღიქვამდნენ, ფენომენალურთა რიცხვიდან იყო. ამ ფენომენალური მოვლენების—სასწაულების ნაწილი დაკავშირებული იყო თვით შუამავლის პიროვნებასთან. მისმა კეთილშობილმა თანამიმდევრებმა გადმოგვცეს ცნობები მისი წარჩინებული წარმომავლობის შესახებ, მის შესანიშნავ აღნავობაზე, სანიმუშო ქცევებზე და უმაღლეს ზნეობრიობაზე. მსგავსი თვისებები, ადამიანთა შეხედულებებით, არასდროს იყო კონცენტრირებული ერთ ადამიანში, არც წმინდა მუჰამ-მედამდე და არც მის შემდეგ. (ნახ. ბუჰარი „მენაქიბე“, 23; მუსლი-მი „ფედაილი“, 13)

ეს ლაპარაკობს ამ პიროვნების უმაღლეს მდგომარეობაზე. ამიტომ ყოფილმა იუდეველმა აბდულლაჰ იბნ სალამმა (გარდ. ჰიჯრით 43 წ. ჩვ. წ. აღ. 633), რომელმაც ისლამი მიიღო, წმინ-და შუამავალთან პირველივე შეხვედრის დროს თავი ვეღარ შეიკავა და წარმოთქვა: „ასეთი სახე მატყუარას არ შეიძლება ჰქონდეს“.

მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში წმინდა მუჰა-მმედი მაღალ ზნეობრიობას ინარჩუნებდა. დაუძინებელი მტრებიც კი, რომლებსაც მისი არ სჯეროდათ, ვერ პოულობდნენ მასში ისეთ რამეს, რის გაკრიტიკებასაც შეძლებდნენ. სწო-რედ, ეს არის მისი საქმის სიმართლის ყველაზე ძლიერი მტკი-ცებულება. უდიდესმა და ყოვლისშემძლე ალლაჰმა, აირჩია რა მუჰამმედი თავის შუამავლად, მასში უამრავი საუკეთესო თვისების კონცენტრირება მოახდინა და 23 წლის განმავლო-ბაში, მას ზეშთაგონებებს გადასცემდა. უზენაესმა ალლაჰმა წმინდა მუჰამმედით შუამავალთა ჯაჭვი დასრულა და სამყაროს დასასრულამდე, მის სუნნეთს სიცოცხლე მისცა. (სუნეთი—უკანასკნელი შუამავალი, წმინდა მუჰამმედის ცხოვრების აღნერა, რომელიც მოიცავს მის გამონათქვამებს (ყავლი), არგამოთქმულ მოწონებას (თაქრირი) და ქმედებებს (ფიილი) (საბუნი, იგივე ნაწარმოები).

მუჰამმედმა ისლამი მიიტანა იმ ტომში, რომელსაც არ ჰქონდა წმინდა წიგნი და ჩაფლული იყო წარმართობის ტა-ლახში, არ იცოდა რა ალლაჰის იდუმალი ცოდნის შესახებ. მან აუხსნა მათ წმინდა აღთქმა, სრულყო მათი ზნეობრიობა,

აამაღლა ისინი სრულყოფილი ადამიანების დონემდე. (თაფთა-ზანი იგივე ნაწარმოები, გვ. 298-299).

მან უამრავი სასწაული უჩვენა, მათგან ყველაზე მნიშვნელოვანი შემდეგია: მთვარის ორ ნაწილად გაყოფა. (ბუჰარი მენაქიბი, 27; მუსლიმი „ელ-მუნაფიუნი“, 8).

- **ისრა და მირაჯის** სასწაული. წმინდა შუამავალი ﷺ უმოკლეს დროში მექაში მდებარე მეჩეთ „ალ-ჰარამიდან“ გადაყვანილი იქნა იერუსალიმის მეჩეთ „ალ-აყსაში, ხოლო შემდეგ ზეცაში ამაღლდა.

„დიდება იმას, რომელმაც დამით გადაიყვანა თავისი მსახური მესჯიდი ჰარამიდან მესჯიდი აყსაში, რომლის შემოგარენიც ჩვენ დავლოცეთ, რათა გვეჩვენებინა მისთვის ნაწილი ჩვენი სასწაულისა...“ (სურა „ისრა“ 17/1)

სასწაული—ცნობები

ეს არის ცნობები წარსულზე და მომავალზე. რომელიც მოგვცა მუჰამედ შუამავალმა ﷺ — ადამიანმა, რომელიც იყო უმმი. აი, რამდენიმე მაგალითი:

წმინდა მუჰამედი ﷺ არ კითხულობდა ისტორიას წინა ხალხებზე. ამის მიუხედავათ, მან ბრწყინვალედ უპასუხა იუდე-ველებისა და ქრისტიანების კითხვებს შუამავლების თემებზე, რომლებიც მრავალი საუკუნის წინ ცხოვრობდნენ. ამის შესახებ ვიგებთ წმინდა ყურანის აიათებიდან და ჰადისებიდან.

ბედირის ბრძოლის დღეს, სწორედ მუჰამედმა ﷺ აცნობა იმის შესახებ, თუ ვინ და სად იქნებოდა მოკლული მტრის ჯარიდან და ყველაფერი სწორედ, ასე მოხდა. (მუსლიმი ჯენეთი, 17;)

წმინდა ყურანში ნათქვამია: „**სულ მალე დამარცხდება ეს ჯგუფი და უკუიქცევიან!**“ (ყამერი 54/45)

ეს აიათი მექაში ზეგარდმოვლინდა, ხოლო ის, რის შესახებაც აიათშია ნათქვამი, ბედირის ბრძოლის დროს განხორციელდა.

წმინდა ყურანში ნათქვამია: „**უეჭველად, რომელმაც ვალდებული ჰქმნა შენზე ყურანი, უთუოდ, მიგაბრუნებს მისაბრუნებელში.**“ (ყასასი 28/85)

ეს ასეც მოხდა, მექა აღებული იქნა.

წმინდა შუამავალმა ^{მართლი} თავის ერთ-ერთ ჰადისში ასე პრძანა: „დედამინა ჩემ წინაშე დახვეული დევს და მე მაჩვენეს აღმოსავლეთი და დასავლეთი ჩემი თემის ბატონობა მიაღწევს იმ ადგილებამდე, რომელიც დახვეული სახით მიჩვენეს.“ (აბუ დაუდი, ფითერ 1;)

ი. ღვთიური ზეშთაგონებები და მათი მოსვლის გზები

სიტყვის „ვაჰი“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის ჩურჩული, საიდუმლო საუპარი, მიმართვა, წერილის წერა. ტერმინოლოგიაში კი ნიშნავს: შეტყობინებას, შუამავლებზე ზეგარდმოვლენილ უზენაესი ალლაჰის ზეშთაგონებას. ზეშთაგონება არის განსაკუთრებული მდგომარეობა, საიდუმლო, რომელიც არსებობს ალლაჰსა და მის შუამავალს შორის. ჩვენ შუამავალზე ^{მართლი} ზეშთაგონებები ზეგარდმოვლინდა შემდეგი გზებით.

1. საგნობრივი სიზმრები: ეს არის ზეშთაგონების ერთ-ერთი სახეობა. ჩვენი შუამავლის ^{მართლი} მიერ ნანახი სიზმრები, შემდგომში რეალურ ცხოვრებაში ხორციელდებოდა. აიშემ (გარდ. ჰიჯრით 58 წ. ჩვ. წ. აღ. 678 წ.) ამასთან დაკავშირებით თქვა: „ჩვენი შუამავლის ^{მართლი} მიერ ნანახი სიზმრები ზუსტად ისე ხდებოდა, როგორც ცხადში. ისინი ისეთივე ნათელი იყო, როგორც დილის რისრაჟი“ (შუარი „ბადულ ბაჰი“, ვ; მუსლიმი იმანი, 252; თირმიზი „მენაჟიდე“, 6) თანამიმდევრებმა ეს იცოდნენ, ამიტომ მას არ აღვიძებდნენ და ელოდნენ სანამ თვითონ გამოფხილდებოდა.

2. ზეშთაგონება აღმაფრენის გზით. როდესაც ალლაჰის შუამავალი ^{მართლი} სიფხიზზლის მდგომარეობაში იმყოფებოდა, ჯებრაილ ანგელოზმა ლვთიური ზეშთაგონება მის გულში ჩაბერა. ასეთი ტიპის ზეშთაგონებაზე წმინდა ყურანში ნათქვამია: „სანდო სულმა ჩამოიტანა იგი, გულზე დაგადო, რომ ქმნილიყავი ერთ-ერთი შემვონებელთაგანი! (გარდმოავლინა) წმინდა არაბულ ენაზე“. (შუარა 26/193-195)

3. ადამიანის სახე მიღებული ჯებრაილ ანგელოზის მეშვეობით გადაცემული ზეშთაგონება. ეს ლვთიური ზეშთაგონების ჩანერგვის ყველაზე აღვილი გზაა. შუამავალს ჯებრაილი

ყველაზე ხშირად საპაპე დიპიეს სახით ევლინებოდა. ჰადისი „ჯიბრილი“ სწორედ ამ გზით იქნა მიღებული. (ბუჰარი, იმან, 37; მუსლიმ, იმან, 1; ებუ დავუდ, სუნნეთ, 15)

4. ზეშთაგონების მოვლენა ზარის რეკვის მსგავსი სახით, როდესაც ჯებრაილი თვალით უხილავი იყო. ერთ-ერთმა საპაპემ, სახელად ჰარის იბნ ჰიმამა, ალლაჰის შუამავალს ﷺ ჰიტხა: „როგორ მოდის შენამდე ღვთიური ზეშთაგონება?“ მან უპასუხა: „ზოგჯერ ის ჩემამდე ზარის რეკვის მსგავსი სახით მოდის, ეს ჩემთვის ყველაზე ძნელია. ამ დროს ანგელოზის სიტყვებს, რომელსაც ის მეუბნებოდა მყარად ვიმახსოვრებ. ზოგჯერ ანგელოზი ადამიანის სახით მევლინება, საუბრობს ჩემთან და მის ნათქვამს ყურადღებით ვიმახსოვრებ“. (ბუჰარი ბადულ-ვაჰიი”, 2)

აიათები, რომლებიც დაშინებასა და მუქარას შეიცავს, ზეგარდმოვლინდებოდა ასეთი სახის ზეშთაგონებებით. ამ დროს ალლაჰის შუამავალი ﷺ ძალიან ღელავდა, კანკალებდა და ოფლი ასხამდა. აიშე ﷺ მოგვითხრობს: „ძალიან ცივი დღე იყო, როდესაც ერთხელ, მას ზეშთაგონება გადაეცა. ასეთი ცივი დღის მიუხედავათაც კი, მას შემდეგ რაც ზეშთაგონების მიღება დამთავრდა, დავინახე, რომ ალლაჰის შუამავალს ﷺ საფეთქლებზე ოფლი ღვარად ასხამდა.“ (ბუჰარი ბადულ-ვაჰიი”, 2; ნასაი იფთითაჰი”, 37)

5. ზეშთაგონებები, რომლებიც ჯებრაილ ანგელოზს შუამავალთან ﷺ ძილის დროს მიჰქონდა.

6. ზეშთაგონებები, რომლებსაც ჯებრაილი თავისი ნამდვილი გარეგნობით გადასცემდა. ასეთნაირად ზეშთაგონებები შუამავალს ﷺ ორჯერ გადაეცა. პირველად ეს მოხდა ყურანის პირველი აიათების ზეგარდმოვლენის დღეს, როდესაც წმინდა მუჰამედი ﷺ ჰირას მთაზე იმყოფებოდა. მეორედ კი—მირაჯის, ანუ მისი ცად ამაღლების დროს. სურა „ნეჟმის“ 53/13-14 აიათები აცხადებს: „და ვფიცავ, დაინახა იგი სხვა ჩამოსვლისასაც, სიდრეთი მუნთეჰას მახლობლად“.

7. არამდინარე მდგომარეობაში მყოფი შუამავლის ﷺ მიერ მიღებული ზეშთაგონებები, პირდაპირ, უზენაეს ალლაჰთან საუბრის დროს.

8. ზეშთაგონებები, რომლებიც ალლაჰის შუამავლის ﷺ მიერ მიღებულია უშუალოდ უზენაესი ალლაჰისგან ცად ამაღლების დროს. სწორედ, ასეთნაირად იყო ნაბრძანები რელიგიური

ვალდებულების სახით, დღეში ხუთჯერ ნამაზის შესრულება, თითოეული მუსლიმისთვის.

2. ნიგნების რჩევა

წმინდა წიგნების რწმენა ნიშნავს იმის დაჯერებასა და აღიარებას, რომ უზენაესმა ალლაჰმა წმინდა წიგნები ზოგიერთ შუამავალს ზეგარდმოუვლინა. ასევე იმას, რომ ცნობები, რომელსაც ეს წიგნები შეიცავს საიმედო და ჭეშმარიტია. ამასთან დაკავშირებით, წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „ადამიანები ერთ თემად იყვნენ და ალლაჰმა შუამავალნი ნარმოვ ზავნა მახარობლებად და შემგონებლებად. და ღვთიური წიგნი ზემოავლინა მათთან ერთად ჭეშმარიტებითურთ, რათა ადამიანთა შორის ის გადაეწყვიტა, რაზეც ვერ თანხმდებოდნენ. ხოლო ვერ თანხმდებოდნენ ერთმანეთის შურით მხოლოდ ისინი, რომელთაც მათ შემდგომ ებოძათ ის, რაც ცხადი მონაბეჭდი მოუვიდათ; და რომელთაც ირწმუნეს, ისინი დაადგინა ალლაჰმა თავისი ნებით იმ ჭეშმარიტებისაკენ, რაზეც ვერ თანხმდებოდნენ. და ალლაჰმა სხორ გზაზე დაადგენს, ინებებს ვისაც“.

„თუ ჩაგთვალეს მათ ცრუდ (ო, მუჰამმედ), შენამდეც ხომ შერაცხეს მატყუარებად შუამავალნი, რომლებმაც ცხადი სასწაულებით, დანერილი ფურცლებითა და განმანათლებელი (ღვთიური) წიგნით მოვიდნენ.“ (აღი იმრანი 3/184)

ადამიანი სანამ ალლაჰის მიერ შუამავლებისთვის ზეგარდმოვლენილ ყველა ღვთიურ წიგნს არ იწამებს, მუსლიმი ვერ გახდება.

თუმცა წმინდა წიგნების ნაწილი მთლიანად დაიკარგა, მათგან რამდენიმე ფურცელიც კი არ დარჩენილა. მაგალითად, ჩვენ არ გვაქვს არც ერთი გვერდი იბრაჰიმისა და მუსას წიგნებიდან. წმინდა წიგნების ნაწილი არსებობს, მაგრამ დაკარგული აქვს თავისი ღვთიური წარმომავლობა. (იმის გამო, რომ ადამიანთა მიერ მრავალგზის გადაწერის შემდეგ ისინი დამახილენ ზოგიერთი ვაი მეცნიერი წმინდა წიგნებს აკლებდა ან ამატებდა არა მარტო ცალკეულ სიტყვებსა და წინადადებებს, არამედ მთლიან თავებს) როგორც მაგალითად, თორა (ძველი აღთქმის ნაწილი)—შეცვლილი თევრათი, ფსალტირი (ძველი აღთქმის ნაწილი)-შეცვლილი ზებური, ევანგელე (ახალი აღთქმა)-შეცვლილი ინჯილი. მაგრამ არსებობს ღვთიუ-

რო წიგნი, რომელსაც არანაირი ცვლილება არ განუცდია. ეს ლვთიური წიგნი არის წმინდა ყურანი. ჩვენ ვაღიარებთ და გვწამს ყველა წმინდა წიგნის, ნამდვილის და არა ადამიანთა მიერ დამახინჯებულის. ჩვენ დრომდე ასეთი სახით მხოლოდ ყურანმა მოღწია.

ა. ცმინდა ციგნები

ალლაჰის სიტყვასთან კუთვნილების თვალსაზრისით, წმინდა წიგნებს შორის არანაირი განსხვავება არსებობს. განსხვავება მდგომარეობს მხოლოდ იმაში, რომ ზოგიერთი მათგანი მოცულობით უფრო მეტია და წარმოდგენილია წიგნების სახით, ხოლო სხვების მოცულობა უფრო მცირეა და ამიტომ წარმოდგენილია გრაგნილების ან ფურცლების სახით.

სუჰუფი (ფურცლები)

„სუჰუფი“ არის სიტყვა „საპიფას“, რომელიც „ფურცლებს“ ნიშნავს, მრავლობითი ფორმა. ასე უწოდებენ ლვთიურ წიგნს— გრაგნილებს, რომელიც შედგება რამდენიმე ფურცლისგან და რომელიც უზენაესმა ალლაჰმა განსაზღვრულ ხალხებს მათი მოთხოვნილებების შესაბამისად ზეგარდმოუვლინა. წმინდა ყურანში არის ორი აიათი, რომლებშიც საუბარია იბრაჰიმი და მუსა შუამავლებისთვის ზეგარდმოუვლენილ ფურცლებზე: „ნუთუ არ სცნობებია იგი, რაც იყო მუსას წერილებში? და იბრაჰიმის, რომელმაც სრულად აღასრულა აღთქმა“. (ნუჰმი 53/36-37)

„უეჭველად, ნეტარ იქმნა, ვინც განიწმინდა! და (განწმენ-დილმა სულმა) სახელი ღმერთისა მისი ახენა და ლოცვა აღა-ვლინა! მაგრამ არა! თქვენ ამქვეყნიურ ცხოვრებას ამჯობინე-ბთ, თუმცა საიქიო ცხოვრება უფრო უკეთესია და მუდმივი! უეჭველად, ეს უწინდელ ფურცლებშიც იყო მოცემული, ფურ-ცლები იბრაჰიმისა და (წიგნი) მუსასი!“ (ალა 87/14-19)

ფურცლები, რომელთა შესახებაც აიათშია ნახსენები, ეს არის პატარა გვერდები, რომლებიც მუსას თევრათამდე ზე-გარდმოევლინა (ნახ. იაზირი „პაკ დინი ყურანდილი“, VII, 5768).

ერთი სუსტი პატისის მიხედვით, რომელიც ებუ ზერრამ (გარდ. 32/652) გადმოგვცა, უზენაესმა ალლაჰმა 100 ფურ-

ცელი ზეგარდმოავლინა, მათგან 50— შითს ალეიპისსელამს, 30— იდრის ალეიპისსელამს, 10—იბრაჰიმ ალეიპისსელამს და 10—მუსა ალეიპისსელამს გადაეცა.

ყურანსა და საიმედო ჰადისებში არ არის არანაირი ზუსტი და უტყუარი მონაცემები იმ ფურცლების შესახებ, რომლებიც, იბრაჰიმისა და მუსას გარდა, სხვა შუამავლებსაც გადაეცათ.

1. თევრათი (თორა)

ასე უწოდებენ წმინდა წიგნს, რომელიც მუსა შუამავალს ზეგარდმოვლინა. თითოეული მუსლიმის ვალია იმის რწმენა, რომ თევრათი პირველადი სახით აღლაპის ნამდვილი სიტყვაა. რომელიც უზენაესმა თავის შუამავალს ზეგარდმოუვლინა. ამ ფაქტის უარყოფას ადამიანი ურწმუნოებამდე მიჰყავს, ვინაიდან წმინდა ყურანი განმარტავს, რომ თევრათი არის ყოვლის-შემძლე გამჩენის მიერ ზეგარდმოვლენილი, ერთ-ერთი წმინდა წიგნი: „უეჭველად, ჩვენ ზემოვავლინეთ თევრათი, მასშია ჭეშმარიტი გზა და ნათელი, განსჯიან იმით შუამავალინი, რომელთაც ჰმორჩილეს, იუდეველი და აგრეთვე რაბბანები და სწავლულნიც, რომელთაც დასაცავად ჰქონდათ მიბარებული აღლაპის წიგნი და მოწმენი იყვნენ ამისა. ამიტომ ნუ გეშინიათ ადამიანების და გეშინოდეთ ჩემი; და არ გაყიდოთ ჩემი აიათები მცირე რამ ფასეულობაზე. და ვინც არ განსჯის იმით, რაც აღლაპმა მოავლინა, სწორედ ევენი არიან ურწმუნონი.“ (მაიდა 5/44)

„და არ იცნეს აღლაპი ჭეშმარიტი შეცნობით, როცა ამბობენ: აღლაპს არც ერთი კაცისთვის არაფერი მოუვლენიაო. უთხარ შენ: „მაშინ ვინ მოავლინა წიგნი, რომელიც მუსამ სინათლედ და ჭეშმარიტი გზის მაჩვენებლად მოიტანა, თქვენ რომ გრაგნილებად ქმენით, აჩენთ ზოგიერთს და ბევრ რასმე კი მაღავთ, და შეისწავლეთ თქვენ, რაც არ იცოდით არც თქვენ და არცა მამებმა თქვენმა?“ თქვი შენ: „აღლაპმა!“ მერე მიაგდე ევენი, დაე, გაერთონ თავიანთი ლაყბობით!“ (ენდამი 6/91)

დღეს არსებობს მხოლოდ დამახინჯებული თევრათის—თორის ვარიანტები, რომელსაც ასევე უწოდებენ ხუთ ტომეულს იმის გამო, რომ ის ხუთი ნაწილისგან შედგება.

(1) **ყოფიერება, გაჩენა:** 50 ნაწილი მოგვითხრობს პირველი ადამიანისა და სამყაროს გაჩენაზე, ადემ შუამავლის მიერ

დაშვებულ შეცდომაზე, მის გამოძევებაზე დედამინაზე, ნუჰის დროის წარღვნაზე, ისრაელის შვილთა ეგვიპტეში მოსვლაზე.

(2) **გამოსვლა:** 40 წანილი მოგვითხრობს ეგვიპტიდან ისრაელის შვილთა გამოსვლაზე და იმაზე, თუ როგორ გამოცდას დაექვემდებარნენ ისინი ფარაონის მხრიდან.

(3) **ლევიტი:** 27 წანილი გვიყვება ჩადენილი ცოდვის გამოსყიდვის შესახებ, აკრძალულ საკვებზე, აკრძალულ ქორნინებზე, ასევე ღვთისმსახურებებზე, რელიგიურ რიტუალებზე, აღთქმებსა და სხვა რელიგიურ ბრძანებულებებზე.

(4) **რიცხვები:** შედგება 36 წანილისგან და მასში მოთხრობილია იმის შესახებ, მუსას გარდაცვალების შემდეგ თუ როგორ დატოვა ისრაელის ხალხმა ტურის მთა და ქენანის ქვეყანაში შევიდა.

(5) **მეორადი კანონიერება:** შედგება 34 წანილისგან და გვიყვება მუსას გარდაცვალების, მისი დაკრძალვის, ათი მცნების, ნებადართული და აკრძალული საკვები პროდუქტების, სამართლებრივი დებულებების შესახებ.

დღესდღეობით გვაქვს თორას სამი ცნობილი ვარიანტი;

იუდეველებისა და პროტესტანტების მიერ მიღებული ვარიანტი ძველებრაულ ენაზე.

კათოლიკებისა და ორთოდოქსების (მართმადიდებლების) მიერ მიღებული ვარიანტი ბერძნულ ენაზე.

სამარიტიანების მიერ მიღებული ვარიანტი მათ ენაზე.

ეს თორის ყველაზე მეტად ცნობილი და გამოყენებული ვარიანტებია, მაგრამ ისინი შეიცავს ძალიან ბევრ წინააღმდეგობას როგორც შიგნით, ასევე ერთმანეთს შორის.

2. ზებური (დავითის ფსალმუნები)

ზეგარდმოევლინა დაუდ შუამავალს. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში ნაბრძანებია:

„...და დავუდს ვუბოძეთ ზებური!“ (ისრა 17/55).

ზებური მოცულობით ღვთიური წიგნებიდან ყველაზე პატარა და არ შეიცავს რელიგიურ ბრძანებულებებს. ჩვენ დრომდე არშენახული ზებური, რომელსაც პლასტირი ეწოდება, შეიცავს ლირიკულ სიტყვებს, რელიგიურ ჰიმნებს, ღმერთის საპატივცემულო სიმღერებს, ბრძნულ გამონათქვამებს, რეკომენდაციებსა და დარიგებებს.

3. ონჯილი (სახარება)

ონჯილი ისა შუამავალს ზეგარდმოევლინა. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „და ჩვენ წარვგ ზავნეთ ღისა ძე მარიამისა მათ კვალდაცვალ, დამმოწმებლად იმისა, რაც მასზე უნინ იყო თევრათში, და ჩვენ მივეცით მას ონჯილი, მასშია ჭეშმარიტი გზა და ნათელი, დასტურად იმისა, რაც მასზე უნინ იყო თევრათში ჭეშმარიტ გზად და შეგონებად ღვთისმოსავთათვის.“ (მაიდა 5/46)

იმ სახის ინჯილის რწმენა, რომელიც უზენაესი ალლაჰის მიერ ისა შუამავალს ზეგარდმოევლინა, არის წმინდა წიგნების რწმენის ერთ-ერთი პირობა. თუმცა ჩვენ დროში ისას ინჯილის ორიგინალი არ არსებობს ისევე, როგორც არ არსებობს მუსას თევრათისა და დაუდის ზებურის ორიგინალები. არსებობს მხოლოდ დამახინჯებული, ადამიანის ხელით შეცვლილი ეგზემპლიარები. ევანგელიეს ასევე „ახალ აღთქმასაც“ უწოდებენ.

ქრისტიანული რწმენის წარმოშობის გარიურაჯზე არსებობდა ასობით სახარება, რომლებიც ჰქონდა ადამიანთა სხვადასხვა ჯგუფებს იმ სახით, რომელიც მათ აწყობდათ. რადგანაც ამის გამო ქრისტიანებს შორის მრავალი უთანხმოება, შფოთი და უწესრიგობა წარმოიქმნებოდა, ბიზანტიის იმპერატორმა კონსტანტინემ ქრისტიანული წელთაღრიცხვით 325 წელს ქრისტიანული რწმენის მოწესრიგებისთვის სულიერ ლიდერთა საბჭო მოიწვია. ათასზე მეტმა ქრისტიანმა, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს სასულიერო კრებაში, მოახდინეს ოთხი ევანგელიეს კანონიზირება და მათ საერთო სახელწოდება „ახალი აღთქმა“ მისცეს..

მსოფლიოში დღესდღეობით ცნობილ სახარებებს მიეკუთვნება:

(1) მათეს სახარება

მათეს ქრისტიანები ერთ-ერთ მოციქულად მიიჩნევენ. მან სახარება დაწერა ან ძველ ებრაულ ან სურიანულ ენაზე. მაგრამ დროთა განმავლობაში ნამდვილი ხელნაწერი დაიკარგა. გამოჩენდა ბერძნული ვარიანტი, რომელიც სავარაუდოთ, ხელნაწერის თარგმანს წარმოადგენს. ბერძნული ვარიანტი შედგება 26 ნაწილისგან. მასში საუბარია წმინდა ისას შუამავლობის მისიასა და მის წარმომავლობაზე.

(2) მარკოზის სახარება

მარკოზი იყო მოციქულთა თავკაცის პეტრეს მოწაფე. წიგნის დაწერის თარიღი და მისი ავტორი ზუსტად ცნობილი არ არის. სახარება შედგება 16 ნაწილისგან. ეს ნაწარმოები ძალიან უბრალო ენით მოგვითხრობს ისა შუამავლის ცხოვრებაზე და აგრეთვე იუდეველთა ტრადიციებზე.

(3) ლუკას სახარება

ამ სახარების ავტორი მოციქული არ იყო. ლუკას სახარება 24 ნაწილისგან შედგება. მასში საუბარია ისა შუამავლის ცხოვრებაზე და ქრისტიანული რწმენის რელიგიურ ასპექტებზე.

(4) იოანეს სახარება

ითვლება, რომ მისი ავტორი მოციქული იყო. ნაწარმოები, რომელიც 24 ნაწილისგან შედგება, შეუპოვრად ამტკიცებს, რომ ისა ღმერთის შვილია.

ჩვენს მიერ ზემოთ ჩამოთვლილი ოთხი კანონიზირებული სახარების გარდა, მსოფლიოში არსებობს კიდევ ერთი სახარება, რომლის დამალვასაც ცდილობენ და რომლის წაკითხვაც აკრძალულად ითვლება. ეს არის **ბარნაბას სახარება**. ბარნაბა იყო ისა შუამავლის ერთ-ერთი მოციქული და მარკოზის ბიძაშვილი. ეს სახარება მესუთე საუკუნეში შევიდა იმ წიგნების სიაში, რომელთა წაკითხვაც აკრძალულია. ის ამჟამად ვენის ბიბლიოთეკაში ინახება. ინგლისურ, გერმანულ, არაბულ და რუსულ ენებზე თარგმნილი ამ ნაწარმოების თავისებურება არის ის, რომ შინაარსის მიხედვით ის ახლოს არის იმასთან, რაც ყურანშია ნათქვამი და გვამცნობს სასიხარულო ამბავს ჩვენი შუამავლის მოსვლის შესახებ.

4. წმინდა ყურანი

წმინდა წიგნებიდან ყველაზე უკანასკნელი არის ყურანი. ის წმინდა მუჰამმედს ზეგარდმოევლინა. ეს წმინდა წიგნი ჩვენამდე მოვიდა დაუმახინჯებლად, ყოველგვარი ცვლილების გარეშე. ერთ-ერთ აიათში ამის შესახებ ასეა ნათქვამი:

„უეჭველად, ჩვენ გარდმოვავლინეთ შეხსენება და უეჭველად, ჩვენ დამცველნი ვართ მისი.“ (პიჯრა 15/9)

ამ წმინდა წიგნს ყურანი თვით ალლაჰმა უწოდა. ჩვენ ამის შესახებ ვიგებთ, სურადან „ვაყილეთი“ 56/77, სადაც ნათქვა-მია: „უეჭველად, იგი დიდებული ყურანია“.

წმინდა ყურანს აქვს 50-ზე მეტი სახელწოდება, რომელიც მის თავისებურებებს ირეკლავს. „ქითაბი“ (წიგნი), „ფურყანი“ (ტყუილისგან სიმართლის განმაცალკევებელი), „თანჩილი“ (ალლაჰის მიერ ზეგარდმოვლენილი), „ნური“ (რწმენის სინათლე), „ქელამულლაჰი“ (ალლაჰის სიტყვა), „ჰაბიბულლაჰი“ (ალლაჰისკენ ნამყავანი ძაფი) და სხვა.

წმინდა ყურანმა დაადასტურა მანამდე ზეგარდმოვლენილი წმინდა წიგნების ნამდვილობა, უტყუარობა, მაგრამ, გამოაცხადა ახალი ბრძანებები: „არ არის ღვთაება, გარდა ალლაჰისა, მარადცოცხალისა, მარადიულისა! (შუამავალო!) მან თანდათან ზემოავლინა შენზე ქეშმარიტი წიგნი, დასტურად იმისა, რაც მის უწინარეს იყო; და მოავლინა თევრათი (თორა) და ინჯილიც (სახარება) ადრე გზის მაჩვენებლად ხალხისთვის, და მოავლინა ფურყანი.“ (ალი იმრანი 3/2-4)

(ა) სასწაული, რომელსაც ყურანი წარმოადგენს

ყურანი არის უდიდესი და მარადიული სასწაული, რომელიც აოცებს ჭკუასა და გულს, იწვევს აღფრთოვანებას ყველა თვალსაზრისით. ყურანის სასწაული ცოცხალია და სამყაროს დასასრულამდე იცოცხლებს, მიუხედავად იმისა, რომ წმინდა მუჰამედიამდე ﴿ მცხოვრები სხვა შუამავლების სასწაულები წარსულში დარჩა მათ ეპოქებთან ერთად. ჩვენმა შუამავალმა ﴾ თავის ერთ-ერთ ჰადისში ბრძანა: „არ არის არც ერთი შუამავალი, რომელსაც თავისი თანამედროვეებისთვის სასწაული არ უჩუქებია. მე კი სასწაულის სახით ალლაჰისგან ზეშთავონებები მებოძა“ (ბუჰარი ილთისამი”, 1).)

წმინდა ყურანი არის სასწაული, როგორც მის სურებსა და აიათებშია ჩადებული, ასევე პოეტური ფორმის თვალსაზრისით. ყურანი ზეგარდმოვლინა არაბული ლიტერატურის აყვავების, მისი აპოემის პერიოდში. თუმცა ყურანის ენამ გამოწვევა მოუწყო სიტყვის ყველა იმდროინდელ ოსტატს და ისინი უღონო დაბნეულობაში დატოვა, რადგანც მათ მანმადე ამის

მსგავსი არაფერი სმენოდათ: „უთხარი: „რომც გაერთიანდნენ კაცნი და ჯინნი, რათა შექმნან მსგავსი ამ ყურანისა, ვერ შექმნიან მის მსგავსს, თუნდაც ერთიმეორეს დაეხმარონ!“ (ისრა 17/88)

„ან ამბობენ: „მან შეთხზა იგი!“ არა, ისინი არ ირწმუნებენ! მაშ, მოიტანონ მისი მსგავსი სიტყვა, თუ არიან მართალნი“. (ტური 52/33-34)

„ან კიდევ ამბობენ: „იგი მან შეთხზაო.“ უთხარი: „მაშ, მოიტანეთ ათიოდე სურა ამის მსგავსი შეთხზული და მოუხმეთ ვისაც შეძლებთ, გარდა ალლაჰისა, თუ თქვენ მართალნი ხართ!“ (ჰუდი 11/13)

„თუ რამ ეჭვი შეგეპარათ მასში, რაც მოვუკლინეთ ჩვენს მსახურს (მუჰამმედს), მაშინ მოუხმეთ ყველას, ვისიც თქვენ გნამთ, გარდა ალლაჰისა, და თუკი თქვენ ხართ მართალნი, ერთი სურა მაინც მოიტანეთ მსგავსი მისი. რომ ვერ შექმნათ და ვერც ვერასდროს შექმნით, მაშინ იმცეცხლისა გეშინოდეთ, რომელიც ურწმუნოთათვის არის გამზადებული და რომლის საწვავი ქვები და ადამიანებია.“ (ბაყარა 2/23-24)

წმინდა ყურანი არის მჯერმეტყველების, ასევე მასში ჩადებულია ზრის სასწაული. შუამავალმა მუჰამმედმა, ﷺ რომელიც უმში იყო, ადამიანებამდე ალლაჰის მიერ ზეგარდმოვლენილი უდიდესი აზრები მიიტანა. მეცნიერული-ტექნიკური პროგრესის ერის დადგომამდე საუკუნეებით ადრე წმინდა ყურანმა კაცობრიობას მრავალი ჭეშმარიტება აუწყა. ვერც ერთი მათგანის უარყოფა მეცნიერებამ ვერ შეძლო. პირიქით, სამეცნიერო მკვლევარები მხოლოდ ამტკიცებენ ყურანის ზეშთაგონებებს. მომავალ მარადიულ ცხოვრებასთან დაკავშირებული ცოდნა, არაჩვეულებრივი ზეგავლენა ადამიანების გულებზე, ზეგარდმოვლენილი ბრძანებები და დარიგებები, მათი სიდიადე—უკვე თავად სასწაულია სასწაულებიდან.

უზენაესმა ალლაჰმა ყურანის მეშვეობით მხარი დაუჭირა თავის შუამავალს, ხოლო შუამავალმა მუჰამმედმა, ﷺ თავის მხრივ, შეცვალა ადამიანთა სული, გააცოცხლა მათი გულები. ყურანის სასწაულმა ადამიანთა უზარმაზარი რაოდენობა უმეტრებისა და გზააცდენილობისგან გაათავისუფლა, საშუალება მისცა მათ გამხდარიყვნენ სიკეთის მკეთებელნი, ჩანვდომო-

დნენ იდუმალ აზრებს და დამდგარიყვნენ ალლაჰის ჭეშმარითი რწმენის გზაზე. ეს კი წარმოადგენს არანაკლებ უდიდეს სასწაულს, ვიდრე კვერთხის გველად გადაქცევა და მიცვალებულების გაცოცხლებაა.

(ბ) თავისებურებები, რომლებიც ყურანს სხვა წმინდა წიგნებისგან გამოარჩევს

არსებობს მთელი რიგი თავისებურებები, რომლებიც ხაზს უსვამს სხვა წმინდა წიგნებზე ყურანის უპირატესობას. ჩვენ ისინი შეგვიძლია შემდეგი თანმიმდევრობით ჩამოვთვალოთ:

წმინდა ყურანი ჩვენს შუამავალს ﷺ ზეგარდმოევლინა ცალკეულ ნაწილებად, სურეებისა და აიათების სახით, განსაზღვრულ დროს, მიმდინარე მოვლენების პასუხად და არა ისე, როგორც სხვა წმინდა წიგნები მთლიანად.

ყურანი არის ყველაზე უკანასკნელი წმინდა წიგნი, რომლის შემდეგაც უკვე ალარაფერი ზეგარდმოვლინდება. ყურანში მითითებული ბრძანებების აღიარება და დაცვა თვით განვითხვის დღემდე გაგრძელდება.

ყურანი ჩვენამდე მოვიდა ყოველგვარი დამახინჯებებისა და ცვლილების გარეშე, ასეთად ის დარჩება თვით სამყაროს დასასრულამდე.

„უეჭველად, ჩვენ გარდმოვავლინეთ შეხსენება და უეჭველად, ჩვენ დამცველნი ვართ მისი .“ (ჰიჯრა 15/9)

„უეჭველად, რომელთაც უარყვეს შეხსენება, როცა მოევლინა მათ. უეჭველად, იგი წიგნია ძლევამოსილი. სიცრუუვერგაეკარება მას, ვერც წინიდან და ვერც უკნიდან. ზეგარდმოვლენილია ბრძენისგან, ყოვლადქებულისგან.“ (ფუსსილეთი 41/41-42)

წმინდა ყურანი ყველაზე დიდი სასწაულია, რომელიც უჩვენებს, რომ უკეთილშობილესი მუჰამმედი ﷺ ალლაჰის შუამავალია.

ჭეშმარიტებები, რომლებიც ყურანში იმალება, ადამიანებს ყველა დროში ემსახურება, ვინაიდან ისინი ფასდაუდებელია. შეუძლებელია იმის წარმოდგენაც კი, რომ ისინი ოდესმე ჭეშმარიტ მეცნიერულ მიღწევებთან წინააღმდეგობაში შევა. მეც-

ნიერული აღმოჩენა არის საშუალება, რომელიც ამტკიცებს იმას, რასაც ყურანი შეიცავს.

„სულ მალე ვუჩევენებთ მათ ჩვენს სასწაულებს ცის კაბა-დონზე და მათ სულებში, რათა განცხადდეს მათვის, რომ იგი ქეშმარიტებაა. განა არ კმარა, რომ იგი უწყის ყველაფერს?!” (ფუსსილეთი 41/53)

„და ვფიცავ, ჩვენ გავაიოლეთ ყურანი შეგონებისთვის. მიუხედავად ამისა, განა არის ვინმე, ვინც შეიგონებს?“ (ყამური 54/17)

ყურანი აღმოფხვრის უთანხმოებებს, რომლებიც სხვა რელიგიებს შორის არსებობს.

„ჩვენ არ გარდოგვლენია შენზე ნიგნი, თუ არა იმისთვის, რომ განუმარტო მათ ის, რაზეც ვერ თანხმდებიან, და გზად ქეშმარიტად და წყალობად მორჩმუნე ხალხთათვის!“ (ნაჰლი 16/64).

პ. ნინარე წმინდა წიგნების ტექსტების დამახსიჯების მიზანები და ამის დამადასტურებელი მტკიცებულებები

ნინარე წმინდა წიგნების დამახინჯების მიზეზები

ვინაიდან წმინდა ყურანი 23 წლის განმავლობაში ფრაგ-მენტულად ზეგარდმოვლინდებოდა, მისი დამახსოვრება ადვილი იყო. ასი ათასობით ადამიანი (ჰაფიზი) ყურანს თავიდან ბოლომდე იზეპირებდა და მას საუკუნიდან საუკუნეში ჩვენს დრომდე გადმოსცემდა. სხვა წმინდა წიგნები მთლიანად ზეგარდმოვლინდებოდა, ამიტომ იმ ადამიანთა რაოდენობა, რომლებიც მას იზეპირებდნენ 2-3 კაცს არ აღემატებოდა. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ეს წიგნები არ შენარჩუნდა და დამახინჯებას დაექვემდაბარა.

წინა პერიოდის წმინდა წიგნები ზეგარდმოვლინებოდა უსწავლელ და უმეცარ თემებს. ამასთან არსებობდა მათი ასლების მცირე რაოდენობა, ვინაიდან მათ დროულად არ ამრავლებდნენ. ყურანის მიმდევრები კი ცდილობდნენ, სხვადასხვა მეთოდებით შეენარჩუნებინათ ნაწილ-ნაწილ ზეგარდმოვლენილი სურები, იზეპირებდნენ და ასევე ინერდნენ მათ სხვა-დასხვა საგნებზე.

იმის მიზეზი, რის გამოც ისრაელის შვილებმა თავიანთი რწმენის საფუძვლები და წმინდა წიგნები დამახინჯებებისგან ვერ დაიცვეს იყო სხვადასხვა ხასიათის რყევები, ტყვეობები, მიგრაცია და მტერთა თავდასხმები.

წმინდა წიგნების დამახინჯების მეორე მიზეზი დაფარულია იმაში, რომ იუდეველი და ქრისტიანი რელიგიური მოღვაწეები იღებდნენ ამ წიგნებიდან ყველაფერს, რაც არ მოსწონდათ და ამატებდნენ იმას, რაც ხელს აძლევდათ. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „**ნუთუ გვონიათ, რომ ისინი დაგიჯერებენ თქვენ. უწინ იყო მათში ერთი ჯგუფი, რომელსაც ესმოდა ალლაჰის სიტყვა, ჯერ გაითავისებდნენ და მერე შეგნებულად ამახინჯებდნენ.**“ (ბაყარა 2/75)

„**ნანილი იმათგან, რომელნიც იუდეველნი არიან ღმერთის სიტყვას თავის ადგილს უცვლიან და ამბობენ: მოვისმინეთ, მაგრამ არ ვემორჩილებით!**“ (ნისა 4/46)

როდესაც წმინდა ყურანი ზეგარდმოვლინდებოდა, უზენაესმა ალლაჰმა მისცა იმის გარანტია, რომ ეს წმინდა წიგნი, სხვებისგან განსხვავებით, რომლებშიც ის ამგვარ გარანტიას არ იძლეოდა, მისი დაცვის ქვეშ იქნებოდა.

„**უეჭველად, ჩვენ გარდმოვავლინეთ შეხსენება და უეჭველად, ჩვენ დამცველნი ვართ მისი.**“ (ჰიჯრა 15/9)

მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ სხვა წმინდა წიგნების დამახინჯებას

ამჟამად არსებულ წინარე წმინდა წიგნების სხვადასხვა ეგზემპლიარებს შორის არის აშკარა წინააღმდეგობა. მაგალითად, ძველ აღთქმაში, რომელიც დაწერილია ძველ ეპრაულ ენაზე, საუბარია იმის შესახებ, რომ დროის პერიოდი, რომელიც ადამ შუამავლიდან წარლვნამდე გრძელდება 1650 წელს მოიცავს. იგივე პერიოდი ბერძნულ ვარიანტში –2260, ხოლო სამარიატინულში—1307 წელს შეადგენს.

ყურანის გარდა, დღეს არსებულ არცერთ „**წმინდა წიგნში**“ არ არის არანაირი სტილი და ენა, რომელიც მის ღვთიურ წარმომავლობას დაამტკიცებდა. თუნდაც სპეციალური ცოდნის არმქონე ადამიანს შეუძლია ადვილად შეამჩნიოს, რომ ყველა ეს „**წმინდა წიგნი**“ ადამიანის კალმიდან არის გამოსული. მაგალითად, თორაში ალლაჰს მიეწერება ის სიტყვები, რომლებიც

სავსებით არ შეეფერება მის სიდიადეს: „და ღმერთმა ადამიანის გაჩენა ინანა და საკუთარ გულში ნაღველი იგრძნო“ („ყოფა“ VII ნაწილი, ლექსი 6). არაფრით შეიძლება ალლაჰისთვის ისეთი ნაკლის მიწერა, როგორიც არის მწუხარება იმის გამო, რაც მან გააჩინა. იმავე ბიბლიაში, თითქოს ღმერთმა ეგვიპტიდან გასაქცევად გამზადებულ ებრაელებს ურჩია, რომ მათ მეზობლები და სტუმრები დაეყარალებინათ და მათი ქონება მიეტაცებინათ. (ნახ. „გამოსვლა“ ნაწილი III, ლექსი 21-22)

მეორად კანონიერებაში მუსა შუამავლის გარდაცვალება და დაკრძალვა მიუთითებს იმაზე, რომ თორა მისი სიკვდილის შემდეგ დაიწერა (ნახ. მეორად კანონიერება, ნაწილი 34, ლექსი 5-8).

ტექსტის დამახინჯების აშკარა მტკიცებულება არის ის, რომ ის შეიცავს ცილისწამებებს ზოგიერთ შუამავალზე. მაგალითად, ამჟამინდელ თორაში ნათქვამია: -თითქოს ლუტ (ბიბკირად ლოტი) შუამავალი მისმა ქალიშვილებმა ღვინით დაათვრეს, შემდეგ მასთან მრუშობა ჩაიდინეს, დაფეხმდიდნენ და მისგან თითოეულმა შვილი გააჩინა. (ნახ. „ყოფა“ ნაწილი XIX, ლექსი 31-38) -თითქოს ჰარუნ (ბიბლიურად აარონი) შუამავალი ხბოს ეთაყვანებოდა და საკუთარ ხალხსაც ამის გაკეთებისკენ მოუწოდებდა (ნახ. „გამოსვლა“ XXII ნაწილი ლექსი 1-6). -თითქოს ნუჰ (ბიბლიურად ნოე) შუამავალს უყრძენი მოჰყავდა, მისგან ღვინოს ამზადებდა და დათრობამდე სვამდა. (ნახ. „ყოფა“ IX ნაწილი ლექსი 20-22) და ა.შ.

ყოველივე ეს არის ცილისწამება, რომელიც აპსოლუტურად არ შეეფერება შუამავლების უმანკოებას, მათ ჰატივსა და ღირსებას. მიუხედავათ იმისა, რომ რელიგიების მთავარი ჭეშმარიტება ერთი ღმერთის რწმენაა, სახარებაში ეს უტყუარი ჭეშმარიტება „წმინდა სამების“ რწმენით შეიცვალა, რაც ასევე ნარმოადგენს ღვთიური სიტყვის გადაცემაში ადამიანის ფაქტორის ჩარევის მტკიცებულებას.

ოთხი არსებული სახარება, რომლებიც ერთმანეთისგან განსხვავდება თავებით, ლექსების რაოდენობით, თემებითა და მათი გადმოცემის მანერით, ამტკიცებს სილრმისეულ განსხვავებას მათ შორის და ასევე იმას, რომ ისინი სხვადასხვა ადამიანების მიერ არის დაწერილი. გარდა ამისა სახარებებში არის უზნეობის ჩანერგვა, რომელიც ღვთიურ წიგნებს არ შეეფერება. (უფრო დეტალური ინფორმაციისთვის ნახ. აპედ ქაპრამანი იგივე ნანარმოები. გვ. 203-204).

8. მუსლიმების დამოკიდებულება წინარე მოიცავ წიგნებისადმი

ამჟამად არ არსებობს არაფერი იქიდან, რაც ოდესლაც წინარე წმინდა წიგნებს შეადგენდა. მაგრამ რა ქნას მუსლიმმა, როგორ მოეკიდოს, თორას, ფსალმუნს და სახარებას? მან უნდა ირწმუნოს ყველა წმინდა წიგნის, მაგრამ მათი პირველადი, სუფთა დაუმახინჯებელი ორიგინალის, რომლითაც ისინი შუამავლებს ზეგარდმოევლინათ. ამიტომ, თუ თორას, ფსალმუნისა და სახარების დღევანდელი ვარიანტებიდან რაღაც ინფორმაციას მივიღებთ, ჩვენ უნდა მივემხროთ შემდეგ მიდგომას:

თუ ეს ინფორმაცია ემთხვევა იმ ცნობებს, რომლებიც წმინდა ყურანშია და საიმედო ჰადისებში არის გადმოცემული, მაშინ ამ შემთხვევაში, მას ვიღებთ. მაგალითად, სამოთხისა და ჯოჯოხეთის არსებობა, ადამ შუამავლის გაჩენა თიხისგან, იმის აღიარება, რომ მუსა შუამავალმა თავისი კვერთხით ზღვის ორად გაყოფა შეძლო და ა.შ.

თუ ინფორმაცია ენინააღმდეგება აიათებსა და ჰადისებში გადმოცემულ ცნობებს, მას არ ვიღებთ და ვუარყოფთ. მაგალითად, ქრისტიანობაში მიღებულ „სამებას“, ცნობებს იმის შესახებ, რომ თითქოს, ანგელოზები ღმერთის ქალიშვილები არიან და სხვ.

თუ ჩვენთვის გადმოცემული ინფორმაცია აიათებსა და ჰადისებში არ არის, მაგრამ ამავე დროს ის არ ენინააღმდეგება ისლამის დოგმატიკას, არ ეხება მის მორალურ-ეთიკურ ნორმებს, ამ თემაზე საუბრისგან თავიუნდა შევიკავოთ და ვთქვათ, რომ ჭეშმარიტება მხოლოდ ერთმა ალლაჰმა იცის. მაგრამ თუ ასეთი სახის ცნობების მიღებას გადავწყვეტთ, შესაძლოა, ისინი სინამდვილეში წინარე წმინდა წიგნებში არ იყო.

თუ ჩვენ ამ ცნობების მიღებაზე უარს ვიტყვით, არსებობს იმის ალბათობა, რომ მათ შესახებ წინარე წმინდა წიგნებში იყო ნახსენები ამიტომ უმჯობესია ყველაფერს დუმილით ავუაროთ გვერდი. ალლაჰის შუამავალმა ბრძანა: „თუ წიგნბოძებულები (იუდეველები ან ქრისტიანები) რაიმე ინფორმაციას მოგაწოდებენ, მათი სიტყვები არც დაადასტუროთ და არც უარყოთ. თუ თქვენთვის გადმოცემული ინფორმაცია ცრუა, არ დაადასტუროთ ის“ (ნახ..საიდ სულეიმან ნედვი „ასრი საადეთ“, IV, 1564-1565).

გ. უჩინარის რწვენა

1. ანგელოზების რწვენა

სუნიტი ღვთისმეტყველები თემას - “ანგელოზების რწმენა” ჩვეულებრივ განიხილავენ შუამავლობისადმი მიძღვნილ საკითხთა შორის, ვინაიდან სწორედ წმინდა შუამავალმა ﷺ შეგვატყობინა ანგელოზების არსებობის შესახებ.

ეს თემა მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს რწმენის ბურჯებს შორის. წმინდა ყურანში არის აიათები, რომლებიც ადასტურებენ იმას, რომ ანგელოზების რწმენა სავალდებულოა ყველა მუსლიმისთვის.

„ირწმუნა შუამავალმა, რაც თავისი ღმერთისგან ზემოევლინა და (ინამეს) მორწმუნეებმაც. ინამა ყველამ ალლაჰი, მისი ანგელოზები, მისი ნიგნები, მისი შუამავლები....” (ბაყარა 2/285)

„სიკეთე მარტოოდენ აღმოსავლეთის და დასავლეთის მხარეს სახის მოპყრობით არ შემოიფარგლება. არამედ სიკეთე ისაა, ვინც ირწმუნა ალლაჰი და დღე უკანასკნელი, ანგელოზები, ნიგნი და შუამავლები...“ (ბაყარა 2/177)

ადამიანი, რომელსაც არ სწამნს ანგელოზების არსებობის, ურწმუნოა (ქათირი), ვინაიდან ის უარყოფს ზემოთ მოყვანილი წმინდა აიათის ჭეშმარიტებას სურაში “ბაყარა” 2/98 უზენაესმა ალლაჰიმა ბრძანა: „ვინც მტერია ხოლმე ალლაჰის, მისი ანგელოზების, შუამავლების, ჯებრაილისა და მიქაილის, უკუკველად, ალლაჰიც მტერია (მათთვის) ურწმუნოთათვის!”

„და ვინც უარყოფს ალლაჰსა და მის ანგელოზებს, მის ნიგნებს, მის შუამავლებს, და განკითხვის დღეს. დიახაც, რომ დიდი გადაცდომით გადავიდა იგი გ ზას.“ (ნისა 4/136)

ანგელოზების არ დაჯერება, შეიცავს ღვთიური ზეშთაგონებების, შუამავლის მიერ მოტანილი ნიგნების და რელიგიური დებულებების სიზუსტის არ აღიარებას, ვინაიდან რელიგიური დებულებები შუამავლებამდე ანგელოზების მეშვეობით იქნა მიტანილი.

ანგელოზები არიან თვალისეთვის უჩინარი, გრძნობათა ორგანოებით ვერ აღქმული ნატიფი სულლიერი (მეტაფიზიკური) ქმნილებები, რომელებიც შექმნილინი არიან სინათლისგან, ამიტომ მათ შესახებ შეგვიძლია გავიგოთ მხოლოდ ღვთიური ზეშთაგონებებიდან, აიათებიდან და საიმედო ჰადისებიდან. ჩვენ ყოველგვარი ეჭვის გარეშე უნდა დავკმაყოფილდეთ ამ ცოდნით, რომ ანგელოზები არიან არამატერიალური, უჩინარი. ვერ აღქმული ქმნილებები არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ უნდა უარყოთ მათი არსებობა ბუნებრივ მეცნიერებებს არ შეუძლიათ ანგელოზების არსებობის ზუსტი მტკიცებულების ან უარყოფის ნარმოდგენა. ანგელოზები არიან მეტაფიზიკური ქმნილებები, რომლებიც იმყოფებიან იმ ბუნებრივი მეცნიერებების შესასწავლი ობიექტების საზღვრებს მიღმა, რომლებიც ეყრდნობიან დაკვირვებასა და ექსპერიმენტებს.

მაგრამ საღად მოაზროვნე ადამიანს ანგელოზების არსებობა შეუძლებლად არ შეიძლება მიაჩნდეს, უფრო მეტიც, მისი გონება კარნახობს, რომ ეს რეალური და შესაძლებელია, რაც შეგვეხება ჩვენ, ჩვენ ანგელოზების გვნამს და ვალიარებთ მათ არსებობას, ვინაიდან მათ შესახებ წმინდა აიათებიდან და ჰადისებიდან ვიცით.

წმინდა ყურანში არ არის ცნობები იმის შესახებ, თუ როგორი ნივთიერებისგან შეიქმნა ანგელოზები, მაგრამ აიშეს ლექტურა (გარდ. 58/678) მიერ გადმოცემულ ჰადისში, ჩვენმა შუამავალმა ლექტურაზე თქვა: „ანგელოზები შეიქმნა სინათლისგან, ჯინები (და შეითანი) ცეცხლისგან, ადამი კი თიხისგან“. (მუსლიმი, ზუჟდ, 10; აპმედ ბ. ჰანბელ, VI, 168)

წმინდა ყურანის აიათებიდან ვიგებთ, რომ ანგელოზები ადამიანებზე ადრე გაჩნდა: უზენაესმა ალლაჰმა ანგელოზებს აცნობა, რომ გააჩენდა ადამიანს და მას დედამიწაზე თავის ნაცვლად (ხალიფად) გახდიდა.

„აკი, უთხრა უფალმა შენმა ანგელოზებს: ხალიფა (ნაცვალი) უნდა დავადგინო დედამიწაზე. ანგელოზებმა უპასუხეს: ვინც უკეთურობას დასთესს და სისხლს დაღვრის, ისეთი ქმნილება უნდა დაადგინო? როცა ჩვენ გამუდმებით გადიდებთ, თავყვანს გცემთ და სიწმინდეს ვაღიარებთ შენსას? ბრძანა (ალლაჰმა): ვიცი მე, რაც არ იცით თქვენ!“ (ბაყარა 2|30)

ა. ანგელოზების თვისებები

თვისებები, რომლებიც ანგელოზებს სხვა ქმნილებებისგან განასხვავებს შემდეგია:

1. ანგელოზები, რომლებიც შექმნილნი არიან სინათლის-გან, არიან ნათელი სულიერი (მეტაფიზიკური) არსებები: მათთვის დამახასიათებელი არ არის ადამიანების ისეთი თვი-სებები, როგორიც არის ძილი, საკვებისა და წყლის მოთხოვნილება, დაღლილობა, გადატვირთვა, მოწყენილობა, ახალგაზრდობა და სიბერე. ისინი არ მიეკუთვნებიან არც მამრობით და არც მდედრობით სქესს, და არ ქორწინდებიან. წმინდა ყურანში ნაბრძანებია: „მას ეკუთვნის ყველაფერი, რაცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა. ხოლო ისინი, ვინც მის წინაშე არიან, არ თავი-ლობენ მის თავყვანისცემას და არც იღლებიან ამით! ისინი ადი-დებენ დღისითა და ღამით, შეუსვენებლად!“ (ენპია 21/19-20)

„მაშ, ჰეკითხე მათ; ასულნი შენი ღმერთისთვის და ძეები მათთვის? თუ ჩვენ გავაჩინეთ ანგელოზები ასულებად და ისი-ნი ესწრებოდნენ? აბა, ფრთხილად!... ისინი უეჭველად, ცი-ლისწამებიდან გამომდინარე იტყვიან. აღლაპტმა შვა. უეჭვე-ლად, ცრუნი არიან.“ (საფუათი 37/149-152), ცალკე იხ. სურა „ზუხრუფი“ 43/19).

„და დაადგინეს ანგელოზები, რომელნიც მსახურნი არიან მოწყალისა, მდედრებად. განა მოწმენი იყვნენ გაჩენისა? ჩანე-რილ იქნება მათი მოწმეობა და დაიკითხებიან“. „უეჭველად, რომელთაც არ ირწმუნეს საიქიოსი, არქმევენ ანგელოზებს ქა-ლების სახელებს. არავითარი ცოდნა არ აქვთ ამის თაობაზე, ისინი მხოლოდ ვარაუდს მისდევენ. უეჭველად, ვარაუდი ჭემ-მარიტებას ვერაფერს შეპმატებს. (ნეჯმი 53|27-28)

2. ანგელოზები ყოველთვის ალლაპს ემორჩილებიან და უსიტყვოდ ასრულებენ იმ მოვალეობებს, რისთვისაც ისი-ნი შეიქმნა: ისინი დაკავებულნი არიან ალლაპსის სამსახურით და მუდმივად ადიდებეს მას. ყურანში ამასთან დაკავშირებით ნაბრძანებია: „ეშინიათ თავიანთი ღმერთის, მათი მბრძანებე-ლის და ასრულებენ იმას, რაც დაევალათ. “ (ნაპლი 16|50)

„და თქვეს: „მოწყალემ შვილი დაიდგინა!“ დიდება მას! არა, ისინი პატივდადებული მსახურნი არიან! არ ასწრებენ მას სი-ტყვას და ისინი მისი ბრძანების თანახმად მოქმედებენ. იგი უწყის, რაც მათ უწინარესაა და რაც მათ შემდგომაა. და ისი-

ნი ვერავის შუამდგომლობას შეძლებენ, თუ არა ვისითაც იგი კმაყოფილია, ხოლო ისინი მისი შიშით ძრნიან!“ (ენბია 21|26-28)

„და დაინახავ ანგელოზებს, ტახტრევნის ირგვლივ შემოხვეულთ, ანდიდებენ ქებით თავიანთ ღმერთს. და განისაჯა მათ შორის ქეშმარიტებით. და ითქმება: „ქება-დიდება ალლაჰს ეკუთვნის, სამყაროთა ღმერთს!“ (ზუმერი 39|75)

„ჰეი თქვენ, რომელთაც ირწმუნეთ! დაიცავით თქვენი სულნი და თქვენი ოჯახი ცეცხლისგან, რომლის საწვავი ადამიანები და ქვებია, ზემოდან ანგელოზნი ძლიერნი და შეუბრალებელნი. არ ეურჩებიან ალლაჰს იმაში, რაც უბრძანა მათ და აკეთებენ იმას, რაც ებრძანათ“. (თაპრიმი, 66/6)

„უეჭველად, რომელნიც შენ ღმერთთან არიან, არ გამედიდურდებიან მისადმი თაყვანისცემისგან და განადიდებენ მას და მის წინაშე სეჯდეს აღასრულებენ!“ (არაფი 7|206)

3. ანგელოზებს აქვთ ფრთები, ისინი თავიანთ ქმედებებში სწრაფები არიან. ისინი წარმოადგენენ ძლიერ და მძლავრ არსებებს, რომლებსაც შეუძლიათ თვალის დახამხამებაში ზეციდან დედამინას მიაღწიონ. წმინდა ყურანში მათზე ნაბრძანებია: „ქება-დიდება ალლაჰს ეკუთვნის, გამჩენსა ცათა და მიწისა, დამდგენს ელჩად ანგელოზთა ორ, სამ და ოთხ ფრთიანთ. იგი გააჩენს, ინებებს რასაც. უეჭველად, ალლაჰი ყოვლისშემძლეა!“ (ფატირი 35|1)

ჩვენ გვნამს იმის, რომ ანგელოზებს ფრთები აქვთ, მაგრამ არაფერს ვიტყვით მათი არსის შესახებ. ანგელოზების ფრთები ჩიტების ფრთებს, თვითმფრინავის ან სხვა მფრინავი აპარატების ფრთებს არ ჰგავს, მათი არსი ცნობილია მხოლოდ ალლაჰისა და შუამავლებისთვის, რომლებსაც მოუხდათ ანგელოზების დანახვა მათი ქეშმარიტი გარეგნობით. ფრთების რაოდენობა უჩვენებს ალლაჰის წინაშე მათი მნიშვნელობის ხარისხს, ფრთების დიდი რაოდენობა აუცილებელია ალლაჰის ბრძანებების სწრაფად შესასრულებლად და იმის გასახმაურებლად, რომ ისინი ალლაჰის წარგზავნილები არიან. (ნახ. საიდ სადიქ., ალ-აქაიდულ-ისლამი”, გვ. 115).

ერთ-ერთ აიათში, რომელიც განკითხვის დღეზე მოგვითხრობს, ნათქვამია: „და ანგელოზთ მის კიდევებზე მოაქვთ თავს ზემოდან შენი ღმერთის ძლევამოსილების ტახტრევანი, რვანს იმ დღეს“. (ჰაყუეთი 69|17)

„ტახტრევანი“ (ალ-არში) არის ყველაზე დიდი სხეული რომელიც ალლაჰმა შექმნა. ის, რომ ეს ტახტრევანი ამ ანგელოზების მხრებზე იქნება, ლაპარაკობს იმაზე, რომ ისინი არიან უმაღლესი ხარისხის ძლიერი და მძლავრი ქმნილებები.

ანგელოზებს მოკლე დროში შეუძლიათ ძალიან დიდი მანძილის გადალახვა, მაგრამ მათი ქმედებები არ ჰგავს ადამიანების ქმედებებს. ალლაჰს, რომლის ნებითაც ეძლვა თვალის დახამხამებაში აწვდეს დედამიწას შეუძლია ნება დართოს ანგელოზებს ყველა ზეცისა და დედამიწის შემოვლა ისე სწრაფად, როგორც ის ამას მოინდომებს. ერთ-ერთ აიათში საუბარია იმაზე, თუ როგორი სიჩქარე აქვთ მათ.

„ამაღლდებიან ანგელოზნი და სული მასთან ერთ დღეში, რომლის ხანგძლივობაა ორმოცდათი ათასი წელი.“ (მეღარიჯი 70/4)

4. ალლაჰის მითითებითა და ნებართვით ანგელოზებს შეუძლიათ მიიღონ სხვადასხვა გარეგნობა და ფორმა: მაგალითად; ჯიბრაილი ალლაჰის შუამავალს ჰოგჯერ საპაპე დიპიას გარეგნობით ევლინებოდა, ხოლო ერთხელ მასთან ყველასათვის უცნობი ადამიანის სახით მივიდა ისევე როგოც, როცა ის მარიამს ადამიანის სახით ეჩვენა.

„და მოიხსენი წიგნში მარიამი. როცა განერიდა იგი თავის ოჯახს აღმოსავლეთისკენ, შემდეგ დაიდგინა მათგან გამყოფი ფარდა. მაშინ ჩვენ ნარვგ ზავნეთ მასთან ჩვენი სული, რომელიც მის წინაშე სრულყოფილი კაცის იერით ნარსდგა“. (მარიამი 19|16-17)

ანგელოზთა ჯგუფი, რომლებმაც იბრაჰიმს შუამავალს მიუტანეს ცნობა იმის შესახებ, რომ მას ვაჟი გაუჩნდებოდა, მის წინაშე წარსდგნენ ადამიანების სახით. მან კი, გაიფიქრა რა, რომ ისინი სტუმრები იყვნენ, მათვის საჭმელი მოამზადა: „და ვფიცავ! ჩვენი ელჩები იბრაჰიმთან მივიღნენ სამახარობლოთი და უთხრეს: „სალამი!“ მიუგო: „სალამი თქვენდა!“ და უმაღვე მათ შემწვარი ხპო მიართვა. მაგრამ როცა დაინახა, მათი ხელები არ გაწვდილა მისკენ, დაეჭვდა და შიში იგრძნო მათ მიმართ. უთხრეს: „ნუ გეშინია! უეჭველად, ჩვენ ნარმოვ-ზავნილნი ვართ ლუტის ხალხთან!“ (ჰუდი 11|69-70)

ეს აიათი ასევე გვაძლევს ცნობებს იმაზე, რომ ანგელოზები არაფერს ჭამენ და სვამენ.

5. ანგელოზები თვალისფრის უხილავნი არიან, მაგრამ ეს არ ლაპარაკობს იმაზე, რომ ისინი არ არსებობენ: ჩვენი თვალები შექმნილია ისე, რომ მათი დანახვა არ შევვიძლია, უზენაას ალლაჰს, რომ დღეს არსებული ბუნების კანონები შეეცვალა და ადამიანებისთვის შექმნა ისეთი თვალები, რომლებსაც ანგელოზების დანახვა შეუძლია, მაშინ ჩვენ მათ დავინახავდით. შუამავლებს ანგელოზების დანახვა მათი ნამდვილი სახით შეუძლიათ ჯებრაილ ანგელოზის მეშვეობით. ჯებრაილ ანგელოზის მეშვეობით ალლაჰისგან მათ ზეშთაგონებები გადმოევლინებათ, წმინდა მუჰამმედს ﷺ ყურანი სწორედ ასეთი სახით გადაეცა.

მათი დანახვა სხვა ადამიანებსაც შეუძლიათ მაშინ როდესაც ანგელოზები, შეიცვლიან რა თავიანთ სახეს სხვა მატერიალურ სახეს, მაგალითად ადამიანისას იღებენ „ჯებრაილის ჰადისით“ ცნობილ ჰადისში, რომელშიც საუბარია რწმენის ბურჯებზე ისლამსა და იჰსანზე, ჯებრაილი ჩვეულებრივი ადამიანის გარეგნობით წარსდგა (ნახ. ბუჰარი „იმანი“, 37; „თეფ-სირ“, სურა: 31; მუსლიმი „იმანი“, 1; აბუ დაუდი „სუნნა“, 15; თირმიზი „იმანი“, 4; იბნი მაჯე „მუჰადდიმე“, 9)

ჩვენი უუნარობა დავინახოთ ანგელოზები, არ შეიძლება იყოს მათი არსებობის უარყოფის მიზეზი, ვინაიდან ჩვენ ვიგებთ ისეთ რამეს, როგორიც არის სული, ჭუა, ინტელექტი, სიხარული, მწუხარება, მიუხედავად იმისა, რომ მათ თვალით ვერ ვხედავთ, ისევე, როგორც ჩვენი სული და გონება ანგელოზებიც ასევე თვალით უხილავნი არიან.

6. იღუმალი ცოდნის შესახებ მხოლოდ ალლაჰმა იცის, ანგელოზებისთვის ის უცნობია. მათ იაციან ზუსტად იმდენი, რამდენიც მათ ალლაჰმა აცნობა. წმინდა ყურანში ამასთან დაკავშირებით ნათქვამია: „და შეასწავლა ადამს ყველა სახელი, შემდეგ წარუდგინა ანგელოზებს ისინი და უთხრა: მაცნეთ აბა, ამათი სახელები, თუკი ხართ მართალნი. მიუგეს (ანგელოზებმა): დიდება შენდა! რაც შენ გვასწავლე, სხვა რამ ცოდნა არა გვაქვს ჩვენ. უეჭველად, შენა ხარ ყოვლისმცოდნე, ბრძენი! უთხრა (ალლაჰმა): „ჰეი, ადამ, ამცნე მათ ამათი სახელები!“ და როცა ამცნო ანგელოზებს იმათი სახელები, თქვა: „განა არ მითქვამს თქვენთვის, რომ ვუწყი დაფარულს ცითა და ქვეყნისას და ვუწყი რასაც ამჟღავნებთ და მალავთ?“ (ბაყარა 2|31-33). გარდა ამისა: „და მისთანაა გასაღებნი დაფარულისა, არავინ უწყის მის გარდა...“. (ენდამი 6|59)

„უთხარი: არავინ უწყის დაფარული ცათა და ქვეყნისა, გარდა ალლაჰისა. ისინი კი ვერც ხვდებიან, რომ აღდგენილი იქნებიან!“ (ნებლი 27/65)

ამ აიათებიდან გასაგები ხდება, რომ ანგელოზებმა დაფარულის შესახებ არ იციან.

პ. ანგელოზების რაოდენობა და მათი მოვალეობები

ანგელოზების ზუსტი რაოდენობა მხოლოდ ალლაჰისთვის არის ცნობილი. წმინდა ყურანის აიათებში არ არის არავითარი მონაცემები ამის შესახებ. ჩვენ მხოლოდ ის ვიცით, რომ მათი რაოდენობა ძალიან დიდია. ანგელოზები მათი ადგილსამყოფელის მიხედვით იყოფიან მიწიერ, ზეციურ და ტახტრევანთან მყოფებად.

მიწიერები არიან ანგელოზები, რომლებიც ძირითადად დედამიწის ფარგლებში იმყოფებიან. ციური ანგელოზები კი ზეცაში არიან. სურაში „მარიამი“ 19/64 ნაბრძანებია: „ჩვენ მხოლოდ შენი ღმერთის ბრძანებით გარდმოვევლინებით.“

ანგელოზთა უმრავლესობა ზეცაში იმყოფება. მოვალეობების თვალსაზრისით, მათ შემდეგი ფუნქციები აკისრიათ:

1. ჯებრაილი: ის მთავარი ანგელოზებიდან პირველია. მასზე დაკისრებულია ღვთიური ზეშთაგონებების გადაცემის ვალდებულება. მას აქვს ასევე სახელი აბდულლაჰი—ალლაჰის მონა—მსახური, ჯაბრულლაჰი, ჯაბარუულლაჰი—ალლაჰის ძალა. ამგვარად, სახელი ჯებრაილი აღნიშნავს ამ ანგელოზის დაუმარცხებელ ძალასა და უზენაეს ალლაჰითან მის მაღალ მდგომარეობას. მომდევნო აიათი ამტკიცებს ამ გარემოებას: „უეჭველად, იგია (წმინდა ყურანი) ძვირფასი შუამავალის (მთავარანგელოზ ჯებრაილის) გადმოცემული სიტყვა, (შუამავალს - მთავარანგელოზ ჯებრაილს) ძალა აქვს მინიჭებული ტახტის მეუფის მხრიდან და ღირსეულია მის (ალლაჰის) ნინაშე“. (თექვირი 81/19-20).

ჯებრაილს აქვს სხვა სახელებიც, რომლებიც წმინდა ყურანშია ნახსენები. ესენი არის: **რუჰულ-ემინ** („შუარა“ 26/193), **რუჰულ-ყუდს** („ბაყარა“ 2/87; „მაიდა“ 5.10); „ნახლი“ 16/102); **რასულ ქერიმ** (თაქვირი 81/19) ჯებრაილი (ბაყარა 2/97-98; თაპრიმი 66/4) და **ნამუს ექბერ**. (ბუჰარი, ბედლულ ვაჰი, 3; ენბია, 21; მუსლიმ, იმან, 252; აჰმედ ბინ ჰანბელ, VI, 223, 233)

რადგანაც ჯებრაილს ანგელოზთა შორის ყველაზე მაღალი ადგილი უჭირავს და ალლაჰის ყველაზე ახლობელია, მას უწოდეს „სეიდულ-მელაიქ“ (ანგელოზთა პატონი). წმინდა ყურანი გვამცნობს, რომ ის ვინც იმ ჯებრაილის მტერი ხდება, რომელმაც ალლაჰის ნებით ღვთიური ზეშთაგონებები წმინდა მუჰამ-მედ ჰქონდა გადასცა, თვით უზენაესის მტერია. (ბაყარა 2/97-98)

2. მიქაილი: მთავარი ანგელოზებიდან ის მეორეა. ის მართავს ბუნებრივ მოვლენებს, ასევე ანანილებს პურს არსობისას (რიზყი) ყველა ცოცხალ არსებას შორის.

3. ისრაფილი: ის მთავარი ანგელოზებიდან მესამეა. მისი მოვალეობაა—სურაში (საყვირში) ჩაბერვა. ეს სურა ორჯერ გაიშლერებს. როდესაც ეს პირველად მოხდება, ყველაფერს, რაც დედამინაზე და ზეცაშია, საშინელება შეიძყრობს. (**ნეფჰა ფეზა**) და უგრძნობლად დაეცემა (**ნეფჰა საიქ**), იმათ გარდა, რომლებსაც უზენაესი ალლაჰი ამას თავიდან ააცილებს. როდესაც ეს სურა მეორედ გაიშლერებს, ყველა მიცვალებული აღსდგება და წამოდგებიან რა საფლავებიდან, შეკრების ადგილს მიაშურებენ (**ნაფჰა ყიამ**).

4. ღაზრაილი: ის არის მთავარი ანგელოზებიდან მეოთხე. ის სიკვდილის მომენტში ადამიანებს სულს ართმევს. ამიტომ მას უწოდებენ „მელიქულ-მევთი“—„სიკვდილის ანგელოზი“.

„უთხარი: მიგიბარებთ სიკვდილის ანგელოზი, რომელიც თქვენთვის დავადგინეთ, მერე კი თქვენს ღმერთთან იქნებით მიბრუნებულნი!“ (სეკდე 32/11)

ღაზრაილს ჰყავს თანაშემწები, რომლებზეც დაკისრებულია სულების წართმევის ვალდებულება. როდესაც სუფთა, უცოდველი ადამიანების სულს იღებენ, მათ ესალმებიან და ამბობენ: „მშვიდობა თქვენ! შედით სამოთხეში იმის წყალობით, რასაც სჩადიოდით!“ (ნაპლი 16/32)

5. ქირამენ ქათიბინ („კეთილშობილი მწერლები“): ესენი არიან ორი ანგელოზი, რომლებიც ადამიანის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს იმყოფებიან. მარჯვინი მყოფი ანგელოზი, მის კეთილ საქმეებს და ქცევებს იწერს, ხოლო მარცხინი მყოფი—ყოველივე ცუდს.

წმინდა ყურანში ამ ორ ანგელოზზე ნაბრძანებია: „და ვფიცავ, გავაჩინეთ ადამიანი და ვუწყით რას სჩურჩულებს მას სული (არსი) მისი და ჩვენ მასთან უფრო ახლოს ვართ, ვიდრე აორტა! ისედაც, ორი ანგელოზი მარჯვინი და მარცხინი მის

უველა ქმედებას იწერენ. საკმარისია მან სიტყვა წარმოთქვას და უეჭველად, მეთვალყურე მზადყოფნაშია ესხრას მას. ”(ყაფი 50/16-18)

„და უეჭველად, თავზე გადგანან მცველები (ანგელოზები) ლირსეულნი, საქმეთა აღმნუსხველნი! იციან, რასაც აკეთებთ!“ (ინფიტარი 82/10-12)

მათ ასევე უწოდებებ ქმედებების ჩამნერ ანგელოზებს: „ნუთუ მიიღეს საბოლოო გადაწყვეტილება? უეჭველად, ჩვენ ვართ საბოლოო გადაწყვეტილების მიმღებნი. ნუთუ ფიქრობენ, რომ ჩვენ მათი საიდუმლო და მათი ფარულ საუბარი არ გვესმის? არა! შუამავალნი ჩვენი მათ ნიაღში არიან და იწერენ. (მათ საუბრებს) (ზუპრუფი 43/79-80)

ანგელოზები „ქირამან ქათიბინი“ განკითხვის დღეს ადამიანთა მიერ ჩადენილზე ანგარიშის ჩაბარების დროს, მათი ქმედებების მოწმეები იქნებიან.

„და ჩაიბერება საყვირში. სწორედ ესაა აღთქმული დღე! და ყველა სული დამცველითა და მონბით წარსდგება.“ (ყაფი 50/20-21)

6. მუნქერი და ნექირი: ამ ორ ანგელოზს დაკისრებული აქვს ადამიანის გარდაცვალების შემდეგ მისი საფლავში დაკითხვის მოვალეობა. მათ ეს სახელები იმიტომ მიიღეს, რომ ისინი მიცვალებულს მანამდე არნახული და არგაგონილი სახით ეჩვენებიან. ისინი მას შეეკითხებიან: „ვინ არის შენი ღმერთი? ვინ არის შენი შუამავალი?“ და ადამიანის ქმედებებისა და პასუხების მიხედვით, მას ან კარგად მოეპყრობიან ან ცუდად.

7. ჰამელე-ი არშ: ამ ანგელოზებს ტახტრევანი უჭირავთ (ელ-არში). წმინდა ყურანში ნაბრძანებია, რომ განკითხვის დღეს ტახტრევანს 8 ანგელოზი გამოიტანს.

„და ანგელოზთ მის კიდეებზე მოაქვთ თავს ზემოდან შენი ღმერთის ძლევამოსილების ტახტრევანი, რვანს იმ დღეს.“ (ვაყეთი 69/17)

ტახტრევნის გარშემო ძალიან ბევრი ანგელოზია. მათი ზუსტი რაოდენობა მხოლოდ ალლაჰისთვის არის ცნობილი. ყურანში მათზე ასეა ნაბრძანები: „რომელნიც ზიდავენ ტახტრევანს და ვინც მის გარშემოა, ადიდებენ ქებით თავიანთ ღმერთს, სწამთ მისი და შესთხოვენ შენდობას იმათთვის, რომელთაც ირჩმუნეს: „ღმერთო ჩვენო! შენ გარემოიცავ ყველა-ფერს წყალობითა და ცოდნით. მაშ, მიუტევე მათ, რომელთაც

მოინანიეს და გაჰყვნენ შენს გზას და დაიფარე ისინი ჯოჯოხე-
თის სასჯელისგან!“ (მუმინი 40/7)

ამ ახლობლებს ასევე უწოდებენ „ქარუბიინს“ - (დაახლოებუ-
ლებს).

8. ჰაზენე-ი ჯენე-ი ვე ჯეპენემ: ესენი არიან ანგელო-
ზები, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან იმ ქმედებებზე,
რომლებიც სამოთხესა და ჯოჯოხეთში ხდება.

სამოთხის ანგელოზთა რიცხვი ძალიან დიდია, ისინი
ემსახურებიან მართლმოწმუნე მუსლიმებს.

ერთ აიათში ნაბრძანებია: „ედემის ბაღები, სადაც შევლენ
ეგენი და ვინც ღვთისმოსავი იყო: მათი მამები, მათი მეუღ-
ლებები და მათი შთამომავალნი და ანგელოზები შედიან მათთან
ყველა კარიბჭიდან: „სალამი თქვენდა იმის გამო, რომ მოითმი-
ნეთ!“ და რა მშვენიერია უკანასკნელი სამკვიდრო!“ (რადი 13/23-
24)

მთავარ ანგელოზს-სამოთხის მცველს რიდვანს უწოდებენ

ჯოჯოხეთის ანგელოზები — ზებანი ურწმუნოებს — ქაფი-
რებს ხვდებიან და სჯიან. ჯოჯოხეთის მცველ, მთავარ ანგე-
ლოზს მალიქს უწოდებენ. (ზურუფი 43/77) სურაში „თაპრიმი“
66/6 ჯოჯოხეთის ანგელოზები ასე არიან აღწერილნი: „ჰე
თქვენ, რომელთაც ირწმუნეთ! დაიცავით თქვენი სულნი და
თქვენი ოჯახი ცეცხლისგან, რომლის სანვავი ადამიანები და
ქვებია, ზემოდან ანგელოზნი ძლიერნი და შეუბრალებელნი.
არ ეურჩებიან ალლაჰს იმაში, რაც უბრძანა მათ და აკეთებენ
იმას, რაც ებრძანათ.“

„რამ გამცნოს, რა არის სეყერი? დაწვავს და არაფერს და-
ტოვებს, გადამბუგავია ადამიანის. მასზე არიან ცხრამეტნი.
და ჩვენ არავინ დაგვიდგენია ცეცხლის პატრონებად, გარდა
ანგელოზებისა. და არ დაგვიდგენია მათი რაოდენობა, თუ არა
გამოცდად მათთვის, რომელთაც უარყვეს, რათა დარწმუნებუ-
ლიყვნენ ისინი, რომელთაც ებოძათ წიგნი და გაეძლიერებინა
მათთვის რნმენა, რომელთაც ირწმუნეს...“. (მუდდესირი 74/27-31)

9. მუყარრებუნ ანუ დაახლოებული ანგელოზები: ესენი
არიან უმაღლესი ხარისხში ყველაზე საპატიო ანგელოზები.

„არასდროს ითაკილებს მესიჰი, რომ იყოს ალლაჰის მსახუ-
რი და არც (ალლაჰთან) დაახლოებული ანგელოზები! და ვინც
ითაკილებს მისდა მსახურებას და ქედმაღლობს, იმათ ყველას
თავისთან შეკრებს იგი!“ (ნისა 4/172)

ზემოთ ჩამოთვლილის გარდა არიან ასევე სხვა ანგელოზებიც, რომლებიც ასრულებენ შემდეგ მოვალეობებს: ზოგიერთი ანგელოზი ადამიანს ცნებებს სამართლიანობასა და ჭეშმარიტებაზე უნერგავს.

ჩვენმა შუამავალმა ერთ-ერთ თავის ჰადისში ასე თქვა: „ადამიანში არსებობს, როგორც ანგელოზისეული შთაგონება და აღმაფრენა, ასევე იშმაკისეული მღელვარება და ეჭვები. ეშმაკი აშინებს ადამიანს, ემუქრება ბოროტებით, ავსიტყვაობს სამართლიანობასა და ჭეშმარიტებაზე. ანგელოზი კი ურჩევს ადამიანს კეთილ და ღვთისნიერ საქმეებს, ამტკიცებს ჭეშმარიტებასა და სამართლიანობას. ადამიანმა, რომელშიც ანგელოზისეული შთაგონება და აღმაფრენა არსებობს, დაე იცოდეს, რომ ეს ალლაჰისგან არის. ასეთმა ადამიანმა ალლაჰს მადლობა უნდა გადაუხადოს. თუ ადამიანი საკუთარ თავში ეშმაკის მიერ გამოწვეულ, მღელვარებასა და ეჭვებს აღმოაჩენს, დაე, მან ხსნა და დაცვა ალლაჰთან ეძებოს, რათა საკუთარი თავი იშმაკის ხრიკებისგან დაიცვას.“ (თირმიზი, „თეფსირ“, 3)

ანგელოზები გამუდმებით ადიდებენ უზენაეს ალლაჰს და ევედრებიან მორწმუნეთა პატიებაზე (ამბობენ); „...ღმერთო ჩვენო! შენ გარემოიცავ ყველაფერს წყალობითა და ცოდნით. მაშ, მიუტევე მათ, რომელთაც მოინანიეს და გაჰყვნენ შენს გზას და დაიფარე ისინი ჯოჯოხეთის სასჯელისგან!“ (მუმინი 40/7)

არიან ანგელოზები, რომლებიც ერთობლივად შესასრულებელ ლოცვასთან ერთად, სურა „ფათიჰას“ წაკითხვის შემდეგ, „ამინს“ მათთან ერთად ამბობენ. (ბუჰარი, ეზან,, 111, 112; დაღვეთ, 63; მუსლიმ, სალათ, 18; თირმიზი, სალათ, 71; ნესაი, იფთითაჲ, 33)

ზოგიერთი ანგელოზი ყოველთვის ესწრება დილისა და სადამოს ლოცვებს (ბუჰარი „მევაძიტ“, 16; „თევზიდ“, 23, 33 ; მუსლიმი „მესავიდ“, 37).

ანგელოზთა ნაწილი ყურანის კითხვის დროს დედამიწაზე ევება. (ბუჰარი დაავეთ”, 66; მუსლიმი „ზიქრ“, 8; თირმიზი დაავათ”, 130).

არიან ანგელოზები, რომლებიც ალლაჰს მორწმუნეთათვის და განსაკუთრებით ისლამის სწავლულთათვის ევედრებიან. (თირმიზი, ილიმ, 19;)

„იგია, რომელიც გლოცავთ თქვენ და მისი ანგელოზებიც, რათა გამოგიყვანონ სიბნელეებიდან სინათლეში. და სწორედ იგია მწყალობელი მორწმუნეთა!“ (აჰზაბი 33/43)

ზოგიერთი ანგელოზი მართლმორწმუნე მუსლიმებს შეუპოვრობას უნერგავს.

„აյ, შთააგონა ღმერთმა შენმა ანგელოზებს: უეჭველად, მე თქვენთან ერთად ვარ! მაშ, შეენიეთ მათ, რომელთაც ირწმუნეს! ჩავუგდებ მათ გულებში ძრწოლას, ურწმუნონი არიან რომელნიც, და დაჰკარით ზემოდან კისრებზე და ყველა თითებზე დაჰკარით მათ!“ (ენფალი 8/12)

ასევე არსებობს ანგელოზები, რომლებიც მუსლიმებს სამოთხეს უმახარობლებენ, ხოლო ურწმუნონებს პირდაპირ პირში ახლიან ჯოჯოხეთს:

„აბა, იქ სამუდამო სამყოფლად, ჯოჯოხეთის კარებში შედით. მედიდურთა თავშესაფარი რაოდენ საზარელია!“ (ნაჰლი 16/29)

გ. უპირატესობის ხარისხი, რომელიც ახდელოზებსა და ადამიანებს შორის არსებობს

1. ადამიანებიდან არჩეული შუამავალი ხარისხის მიხედვით ანგელოზთა რიცხვიდან არჩეულ შუამავალზე (მთავარი ანგელოზები) მაღლა დგას. ვინაიდან უზენაესმა ალლაჰმა ადამიანს „ხალიფა“ უწოდა, აჩვენა რა მისი უპირატესობა ანგელოზებზე. (ბაყარა 2/30) ალლაჰმა ანგელოზებს ადამისადმი თაყვანისცემა უბრძანა. ასევე, როდესაც ალლაჰმა ანგელოზებს სამყაროს ყველა საგანი უჩვენა და დასახელება თხოვა, მათ ეს ვერ შეძლეს. ხოლო ადამ შუამავალმა ყველა საგანს მისი სახელი უწოდა. (ბაყარა 2/31-34) გარდა ამისა, ალლაჰმისადმი ანგელოზების მსახურება და მათი ღვთისნიერი საქმეები, არ არის დაკავშირებული მათ პირად ნებასთან, ისინი ჰგავს ადამიანების ისეთ უნებლიერ ქმედებებს, როგორიც არის სისხლის მიმოქცევა და სუნთქვა. ადამიანი კი, გადალახავს რა მრავალ წინააღმდეგობასა და ბარიერს, ემსახურება ალლაჰს, ასრულებს ისეთ საქმეებს, რომლებიც უზენაესის კმაყოფილებას იწვევს. ყველაფერი ეს გვიჩვენებს, რომ შუამავლები ადამიანებიდან უფრო მაღლა დგანან ვიდრე შუამავლები ანგელოზებიდან (მთავარი ანგელოზები) და უფრო მეტიც, ადამიანი თავისი ბუნებით ანგელოზებზე მაღლა დგას.

2. მთავარი ანგელოზები იმ ჩვეულებრივ ადამიანებზე მაღლა დგანან, რომლებიც შუამავლები არ არიან.

3. ღვთისმოსავები, ღვთიურები, შეპიდები, წმინდანები, რომლებიც, აბსოლუტურად ზუსტად ასრულებენ ყველა რელიგიურ ბრძანებას და თავს არიდებენ აკრძალულს, ისლამის სწავლულები—ესენი, ყველანი ხარისხით იმ ანგელოზებზე მაღლა დგანან, რომლებიც შუამავალები არ არიან.

4. ანგელოზები, რომლებიც შუამავალები არ არიან, ხარისხით ურნმუნო ადამიანებზე, ფარისევლებზე, კერპთაყვანისმცემლებზე, არასწორ მორნმუნეებზე, რომლებიც შეცდომების გზით მიდიან, ამორალურ და ცოდვებისგან თავის არამრიდებელ ადამიანებზე მაღლა დგანან. (უფრო სრული ინფორმაციისთვის ნახ. თაფთაზანი „შერჭულ-აქადი“, 364-366)

დ. ჯინი და ჟეითანი

„ჯინი“, არის არაბული „ჯანადან“ წარმოებული სიტყვა, რომელიც ნიშნავს „დამალვას“, „დაფარვას“, „გაურკვევლად გაკეთებას“. მრავლობით რიცხვში „ჯინი“-ს აქვს ფორმა „ჯინა“. „ჯანნი“ არის სიტყვა „ჯინნის“ სინონიმი.

ჯერ კიდევ ყურანის ზეგარდმოვლენამდე არაბებს სწამდათ უჩინარი არსებების არსებობა და მათ ჯინებს უწოდებდნენ.

ტერმინოლოგიაში არსებობს სიტყვა „ჯინის“ ორგვარი მნიშვნელობა:

სიტყვა „ჯინი“, რომელიც აღნიშნავს ნებისმიერ უჩინარ და ადამიანის გრძნობათა ორგანოების მიერ აღსაქმელად მიუწვდომელ არსებას, გამოიყენება სიტყვა „ინსის“ საპიროსპიროდ. ეს უკანასკნელი ადამიანთა მოდგმას ნიშნავს. ამ გავრცობითი განსაზღვრების მიხედვით, ანგელოზებიცა და შეითნებიც ჯინთა, ანუ „დაფარულ“ სამყაროს მიეკუთვნებიან. სიტყვა „ანგელოზი“ შეესაბამება სიტყვა „ჯინს“, როგორც კერძო საერთოს, ანუ ნებისმიერი ანგელოზისთვის შეგვეძლო ჯინი გვეწოდებინა, მაგრამ ნებისმიერ ჯინს ანგელოზს ვერ ვუწოდებთ. თუმცა გადავიდეთ ზუსტ განსაზღვრებაზე:

ჯინებს უწოდებენ სამიდან ერთ თვალით უხილავ არსებებს, განვიხილოთ ისინი:

1. ანგელოზები არიან კეთილისმქმნელნი, ცოდვებს არ ჩადიან, ადამაინი დაბნეულობაში არ შეპყავთ, ალლაპს ემორჩილებიან და სინათლისგან არიან შექმნილნი;

2. შეითნებს ადამიანი დაბნეულობაში შეჰყავთ და მას ცო-
დვის ჩადენისკენ მიმართავენ. მათ ისეთივე ბუნება აქვთ, რო-
გორც ჯინებს;

3. ჯინები ზემოთნახსენებ ჯგუფებს შორის იმყოფებიან.
მათვის დამახასიათებელია, როგორც კარგი ასევე ცუდი
თვისებები. ისინი ალლაჰის მიერ ცეცხლისგან არიან შექმნი-
ლნი.

ვინაიდან ჯინები უჩინარნი არიან, ამიტომ მათ შესახებ
ცნობების წყარო წმინდა ყურანი და საიმედო ჰადისებია. სალი
აზრი ვერ პოულობს ამის საწინააღმდეგო საბუთებს და მათ
არსებობას შესაძლებლად მიიჩნევს. ის, რომ ჯინებს ვერ ვხე-
დავთ, ლაპარაკობს მხოლოდ იმაზე, რომ ჩვენი თვალები ისეა
შექმნილი, რომ მათი დანახვა არ შეუძლია. წმინდა ყურანში
არის სურა „ჯინნი“, რომელიც მოვითხრობს ჯინნებზე და
შედგება 28 აიათისგან. ჯინები ადამიანებზე ადრე ცეცხლის-
გან შეიქმნა.

სურაში „რაჰმანი“ 55/15 ნათქვამია: „და გააჩინა ჯინები
უკვამლო ცეცხლისგან.“

„და ვფიცავ, ჩვენ ადამიანი გავაჩინეთ მშრალი, შავი დამ-
ყოლი ტალახისგან! და ჩვენ ჯინები გავაჩინეთ მანამდე უკვა-
მლო ცეცხლისგან!“ (ჰიजრა 15/26-27)

ჯინები ადამიანების მსგავსად ჭამენ და სვამენ. ქორწინდე-
ბიან, მრავლდებიან, მათ შორის არიან მამრობითი და მდედრო-
ბითო სქესის წარმომადგენლები, ისინი იბადებიან, იზრდებიან
და კვდებიან. მათი სიცოცხლის ხანგრძლივობა ადამიანურზე
გაცილებით დიდია. ჯინები სხვადასხვა ჯგუფებად იყოფიან,
ზოგიერთი მათგანი-ლვთისნიერი მუსლიმია, ზოგიერთმა ამ
დონეს ჯერ კიდევ ვერ მიაღწია, მაგრამ მათი უმრავლესობა
ურნწმუნოა.

„და უეჭველად, ჩვენში არიან კეთილის მქმნელნი და ჩვენ-
ში არიან გარეშე ამისა. და სხვადასხვა გზებს ვადგავართ. და
უეჭველად, ჩვენ ვერასდროს აღვუდგებოდით ალლაჰის ნებას
მინაზე და ვერც გაქცევით ვძლევთ მას. და უეჭველად, ჩვენ
როცა მოვისმინეთ ჭეშმარიტება, ვირწმუნეთ იგი. ხოლო ვინც
ირწმუნა თავისი ღმერთის, ამის მერე არ შეეშინდება საზღაუ-
რის დაკლებისა და არც ჩაგვრის. და უეჭველად, ჩვენს შორის
არიან მუსლიმნი და გზასამცდარნი“. მაშ, ვინც ალლაჰს ჰა-
მილა, სწორედ ეგენი ეძიებენ ჭეშმარიტებას. მაგრამ რაც შე-

ეხებათ გზასამცდართ, ისინი ამრიგად შეიქმნენ ჯოჯოხეთის-თვის შეშად". (ჯინ 72/11-15)

მუსლიმი ჯინები სამოთხეში მოხვდებიან მართლმორწმუნე ადამიანებთან ერთად, ხოლო არამუსლიმი ჯინები ურწმუნო ადამიანებთან ერთად ჯოჯოხეთში შევლენ. ჯინები ისე არიან გაჩენილი, რომ სხვადასხვა სახისა და ფორმის მიღება და ასევე მძიმე ფიზიკური სამუშაოს შესრულება შეუძლიათ. როდესაც სულეიმან შუამავალმა იემენიდან დედოფალ ბელქისის ტახტის გადმოტანა ბრძანა, შემდეგი რამ მოხდა: „**დიფრითმა ჯინ-თაგან მიუგო: „მოგიტან, ვიდრე წამოდგებოდე ადგილიდან. საკმაოდ ძლიერი ვარ და შეგიძლია მენდო!**“ (ნამლი 27/39)

სულეიმან შუამავალი ამ დროს იემენიდან ძალიან შორს იმყოფებოდა. ჯინის უნარი ასეთ მოკლე დროში შორიდან ტახტი მოიტანოს ამტკიცებს იმას, რომ მათ უდიდესი ძალა და სიჩქარე აქვთ, ხოლო ის, რომ ჯინი სულეიმან შუამავალთან საუბრობდა, ლაპარაკობს იმაზე, რომ მათ შეუძლიათ მიიღონ ისეთი იერი, რომ ადამიანებისთვის ხილულნი გახდნენ. უზენაესმა ალლაჰმა სულეიმან შუამავალს ჯინები განკარგულებაში მისცა. (სად 38/35-39, საბა 34/12-13, ნამლი 27/38-39) სულეიმან შუამავალი მათ რთული და მძიმე სამუშაოების შესასრულებლად იყენებდა. (საბა 34/12-13) ჯინებს იდუმალის შესახებ ცოდნა არ აქვთ. მაგრამ, რადგანაც ისინი მეტაფიზიკური არსებები არიან, მათთვის მისაწვდომია ბევრი რამის ცოდნა და დანახვა, რა თქმა უნდა იმ სამყაროში, რომელიც მათ ალლაჰმა განუსაზღვრა.

ყურანში საუბარია იმაზე, რომ ჯინებისთვის იდუმალი უცნობია: „**და როცა გადავუწყვიტეთ სიკედილი, მათ გაიგეს ამის შესახებ ხის ჭიისაგან, რომელმაც გაღრღნა მისი კვერთხი. და როცა დაეცა იგი, ცხადი გახდა ჯინებისთვის, რომ სცოდნოდათ დაფარული, არ დარჩებოდნენ დამამცირებელ სატანკველში**“ (სებე 34/14)

ჯინები, ისევე როგორც ადამიანები გაჩენილნი არიან ალლაჰის მიერ მათთვის განსაზღვრული საქმეების შესასრულებლად.

„**და მე არ გამიჩენია ჯინები და ადამიანები, თუ არა ჩემდამი თაყვანისცემისთვის**“. (ზარიათი 51/56)

„**ჰეი, ჯინთა და ადამიანთა კრებული!** განა არ მოსულან თქვენთან შუამავალნი თქვენი წიაღიდან, რომელნიც გამც-

ნობდნენ ჩემს აიათებს და გაფრთხილებდნენ თქვენ ამ დღეს-თან შეხვედრის გამო? თქვეს მათ: ჩვენ ვმონმობთ ჩვენსავე სანინაალმდეგოდ. ამქვეყნიურმა ცხოვრებამ აცდუნა ისინი და დაამონმეს თავიანთ ნინაალმდეგ, რომ ურნმუნონი იყვნენ.“ (ენლამი 6/130)

„სულ მალე თქვენი დროც დადგება, ჰეი, დამძიმებულნო!“
(რაპმანი 55/31)

სწავლულ დვთისმეტყველთა აბსოლიტური უმრავლესობის აზრით, წმინდა მუჰამედი შუამავლური მისით გამოგზანილი იყო არა მარტო ადამიანებთან, არამედ ჯინებთანაც. ამიტომ ჩვენ შუამავალს უწოდებენ „რასულუს-საყალეინ“. ის ისლამზე ჯინებს უყვებოდა, რომელთა ნანილმაც ეს სარწმუნოება მიიღო და ამის წყალობით სამოთხეში მოხვდება, ხოლო ნანილმა უარყო და ჯოჯოხეთში შევა (აჰყაფი 46/29-32) წმინდა ყურანი გადმოგვცემს ცნობას იმის შესახებ, რომ ჯინებს ესმოდათ, თუ როგორ კითხულობდა ჩვენი შუამავალი ყურანს: „და აკი, წარმოვგზავნეთ შენთან ერთი გუნდი ჯინებიდან, ისმენდნენ ყურანს. როცა წარსდგნენ მის წინაშე, თქვეს: „გაჩუმდით!“ ხოლო როცა დასრულდა, გატრიალდნენ თავიანთ ხალხთან შემცონებლებად უთხრეს: „ჰეი, ხალხო ჩვენო! უეჭველად, მოვისმინეთ ერთი წიგნი, ზეგარდმოვლენილი მუსას მერე. დამმონმებელი იმისა, რაც იყო მის წინ. იგი ადგენს ჭეშმარიტებისკენ და სწორი გზისკენ.“ (ჯინნი 72/12, ცალკე იხ. აჰყაფი 46/29-30)

ეჭვი იმაში, რომ ჯინები ჩვენი შუამავლის მიერ წაკითხულ ყურანის ისმენდნენ არ არსებობს. თუმცა არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა იმასთან დაკავშირებით, ხედავდა თუ არა ჯინებს საკუთარი თვალით წმინდა მუჰამედი. იბნ აბბასი (გარდ. 68/687) გადმოცემის თანახმად, ალლაჰის შუამავლს ჯინები თვალით არ უნახავს. (ბუჰარი, თეფსირუ სურე 72; მუსლიმ, სალათ, 33; აჰმედ ბინ ჰანბელ, I, 252) იბნ მასუდის (გარდ. 32/653) აზრით კი ის მათ ხედავდა. (მუსლიმ, სალათ, 33; თირმიზი, თეფსირ, 47)

ჯაჰილიის (უმეცრების) დროინდელ კერპთაყვანისმცემლებს აისორებიდან, ბერძნებიდან, რომაელებიდან და არაბებიდან, აჰყავდათ რა მეტაფიზიკური არსებები ღვთაებების რანგში, ეთაყვანებოდნენ ქალწულს, შეითანს და ჯინებს, ანუ ალლაჰს მოზიარეებს უწესებდნენ. გარდა ამისა ისინი დაკავებულნი იყვნენ ჯადოქრობით და ამზადებდნენ სხვადასხვა სახის თილისმებსა და ამულეტებს.

„და ალლაჰს ჯინები დაუდგინეს თანაზიარად, არადა მან გააჩინა ისინი. და უვიცად მას ძენისა და ასულნის ყოლა გა-მოუგონეს. დიდება მას! და იგი დიადია იმაზე, რაც დასწამეს“ (ენდამი 6/100)

„და დაადგინეს მასსა და ჯინებს შორის კავშირი. თუმცა ჯინებიც უწყიან, რომ წარსდგომილ იქნებიან“. (საფუათი 37/158)

ისინი, რომლებიც ჯინების არსებობას აღიარებენ, მათ არს-თან დაკავშირებით, ორ ჯგუფად იყოფიან. ერთი მათგანი ჯი-ნებს ფიზიკურ არსებებად თვლის, ხოლო მეორე მათ დამოუ-კიდებელ სუბსტანციებად მიიჩნევს, რომლებსაც სხეული არ გააჩნიათ.

2. მომდევნო, მარადიული სიცოცხლის რწმენა

ა. განკითხვის დღე და მომავალი, მარადიული სიცო-ცხლის (აახირეთის) რწმენა

სიტყვა „აახირეთი“ არაბულ ენაზე ნიშნავს „დასასრულს“, „ის, რაც შემდგომში არის“, „უკანასკნელ დღეს“. „აახირეთს“ უწოდებენ ამ, მიწიერი სამყაროს დასასრულს, ასევე ახლა და-სასრულის არმქონე სიცოცხლეს, რომელიც სიკვდილის შემ-დეგ იწყება.

ტერმინოლოგიაში „აახირეთი“ არის შემდგომი სიცოცხლე, რომელიც იწყება სამყაროს მცირე (სიკვდილი) ან დიდი დასას-რულით, მოიცავს განკითხვის დღეს, სამოთხეს, ჯოჯოხეთს და მარადიულად გრძელდება.

სამყაროს დიდი დასასრული, არის დროის ის პერიოდი, რო-მელიც გრძელდება ისრაფილ ანგელოზის მიერ სურაში პირ-ველ და მეორე ჩაბერვას შორის.

განკითხვის დღე იწყება სურაში მეორე ჩაბერვიდან და სრულდება მაშინ, როდესაც სამოთხის მკვიდრნი—სამოთხე-ში, ხოლო ჯოჯოხეთის მკვიდრნი—ჯოჯოხეთში შევლენ. ის მოიცავს ადამიანთა აღდგომას, მათთვის ქმედებებისა და სა-ქციელის აღმნუსხველი ჩანანერების წიგნის გადაცემას, სიკე-თისა და ბოროტების სასწორზე აწონვას, მიწიერ ცხოვრებაში ჩადენილი ყველა ქმედებისთვის პასუხისმგებისკენ მათ მოხმო-ბას, ალლაჰის წინაშე ადამიანებისთვის ქომაგობას, ხიდს ჯო-

ჯოხეთზე (სირატი). სხვა მოსაზრების მიხედვით, განკითხვის დღე სამყაროს დასასრულთან ერთად იწყება.

ალლაპის რწმენასთან ერთად, განკითხვის დღის რწმენა ასევე რწმენის ერთ-ერთი ბურჯია და ნახსენებია ყურანში. წმინდა ყურანში არის არა ერთი და ორი აიათი, რომლებშიც საუბარია იმაზე, რომ განკითხვის დღის რწმენა არის ყველა მართლმორწმუნე მუსლიმის ვალი და ვალდებულება. გავიხსენოთ მათგან ზოგიერთი: „**სიკეთე მარტოოდენ აღმოსავლეთის და დასავლეთის მხარეს სახის მოპყრობით არ შემოიფარგლება. არამედ სიკეთე ისაა, ვინც ირნმუნა აღლაპი და დღე უკანასკნელი, ანგელოზები, ნიგნი და შუამავლები...**“ (ბაყარა 2/177)

„**უეჭველად, რომელთაც ირნმუნეს, და რომელნიც იყვნენ იუდეველნი, ქრისტიანნი და საბიელნი, და ვინც ირნმუნეს აღლაპი და დღე უკანასკნელი და ჰქმნეს სიკეთე, იმათი საზღაური თავიანთ უფალთანაა, მათ არცა შიში ექნეთ და არცა დამწუხრდნენ.**“ (ბაყარა 1/62)

„**და რომელთაც სწამო ის, რაც ზემოგველინა შენ და რაც ზემოვლენილა შენ უნინარეს, მათ სჯერათ საიქიოსი.**“ (ბაყარა 2/4).

ადამიანი, რომელსაც განკითხვის დღის არ სწამს, მორწმუნე არის, რადგანაც ის უარყოფს წმინდა ყურანის აიათებს. ამასთან დაკავშირებით ყურანში ნაბრძანებია: „**და ვინც უარყოფს აღლაპსა და მის ანგელოზებს, მის ნიგნებს, მის შუამავლებს, და განკითხვის დღეს. დიახაც, რომ დიდი გადაცდომით გადავიდა იგი გ ზას.**“ (ნისა 4/136)

ბ. მარადიული სიცოცხლის (ახირეთის) მტკიცებულება

ვინაიდან მომდევნო, მარადიული სიცოცხლე და გარე-მოებები, რომლებიც დაკავშირებულია მასთან, არის თემები, რომლებიც მიეკუთვნება იდუმალ, უხილავ სფეროს, ამიტომ ადამიანის გონებასა და ბუნებრივ მეცნიერებებს არ შეუძლიათ გვიპასუხონ ამ თემასთან დაკავშირებულ კითხვებზე. მომდევნო, მარადიული სიცოცხლის შესახებ ცოდნის ერთადერთი წყარო არის ლვთიური ზეშთაგონებები. ჩვენ ვკმაყოფილდებით იმ ინფორმაციით, რაც წმინდა ყურანიდან და ჰადისები-დან გვაქვს მოცემული და ჩვენთვის ცნობილის გარდა კომენტარს არაფერს ვუკეთებთ.

არ უნდა დავივიწყოთ ის, რომ მომდევნო, მარადიული ცხოვრება ისეთი არ არის, როგორც მიწიერი. როდესაც ჩვენ ვაცხადებთ იმის შესახებ, რომ გავიგებთ ისრაფილ ანგელოზის სურის ხმას, რომ ადამიანების ყველა ქმედება და ქცევა სასწორზე აიწონება, გაცხადებული იქნება ადამიანთა ყველა საქმეების აღმნუსხავი რვეულების ჩანაწერები, ჩვენ მიწიერი ცხოვრების ანალოგების მიხედვით, ჭკუაში მოგვდის საყვირის სასწორი და ქალალდის რვეული. მაგრამ ეს ასე არ არის, რადგან მათი ჭეშმარიტი ფორმები და სახეობები, ასევე მისი არსი მხოლოდ ალლაჰის სიტვის არის ცნობილი, მაგრამ არა ჩვენთვის. ჩვენ მხოლოდ მათი არსებობის გვნამს, ხოლო რაც შეეხება მათ არსა, ჩვენი კომენტარები აქ უშედეგოა.

ისლამის რელიგია ყოველთვის დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა და განკითხვის დღის რწმენას. ამიტომ წმინდა ყურანში თითქმის, არ არის არც ერთი სურა, სადაც მის შესახებ არ არის საუბარი. უფრო მეტიც, წმინდა ყურანმა ადამიანის ცნობიერებაში ალბეჭდა აზრი მომავალი, მარადიული სიცოცხლის შესახებ, როგორც აშკარა არგუმენტებისა და მტკიცებულებების, ასევე მოყვანილი მაგალითების მეშვეობით.

წმინდა ყურანის ცნება განკითხვის დღის მრავალ განსაზღვრებას შეიცავს. მაგალითად: „იევმულ-ბალს“ (ალდგომის დღე), „იევმულ-ყიამე“ (განკითხვის დღე), „საათ“ (უკანასკნელი საათი), „იევმულ-დიინ“ (სასამართლოსა და მიზღვევის დღე), „იევმულ-ჰისაბ“ (ანგარიშსწორების დღე), „იევმულ-ტალაყ“ (შეხვედრის დღე). „იევმულ-ჰულუდ“ (მარადისობის დღე), „დაარულ-ახირა“ (მომავალი, მარადიული სიცოცხლის სავანე), „იევმულ-ჰასრეთი“ (მწუხარების დღე), „იევმულ-ფეთჰ“ (გამარჯვების დღე), „იევმულ-ჯემ ვე თ-თელაბუნ“ (შეკრების დღე, ნამდვილი მოგებისა და დანაკარგის დღე), „იევმულ-ხურუჯი“ (გამოსვლის დღე), „იევმულ-თენაად“ (ყვირილის დღე) (ფუად აბდულბაჟი „ელ-მუჯემმულ-მუფეჰრეს ლი ელ-ფააზილ-ყურაბი ლ-ქერიიბ, დარუ იპიათ თურასილ არაბ, ბეირუთი 1945)

განკითხვის დღის რწმენა ადამიანს დარწმუნებულს ხდის იმაში, რომ ლვთიური სამართლიანობა იზეიმებს. მიწიერ ცხოვრებაში ჩადენილისთვის (იქნება ეს სიკეთე თუ ბოროტება) ყველას როდი მიეზღვევა. ამის გამო სამყაროში ჩნდება მოჩვენებითი უსამართლობა. მაგარამ მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში ყველაფერი სხვაგვარადაა. იქ ყველა საქმე აშკარა ხდება და ალლაჰი ყველას საკადრისად მიუზღავს: ცო-

დვილებს ჯოჯოხეთის ტანჯვით სჯის, ხოლო ღვთისნიერებს სამოთხის სიკეთით აჯილდოებს. ამგვარად, განხორციელდება სამართლიანობის პრინციპი. წმინდა ყურანში ასეა ნათქვამი:

„უეჭველად, ღვთისმოშიშთათვისაა თავიანთი ღმრთის ნინაშე ნეტარი სამოთხენი. განა ჩვენ დავადგენთ მუსლიმებს ცოდვილთა დარად? რა გემართებათ თქვენ, როგორდა ნსჯით? ნუთუ გაქვთ ნიგნი, რომელშიც კითხულობთ? თუ თქვენთვის მასშია, რასაც ისურვებთ? ან იქნებ ჩვენთან აღთქმა გაქვთ დადებული აღდგომის დღემდე, უეჭველად, თქვენია იგი, რასაც ნსჯით?“ (ყალები 68/34-39)

„ნუთუ ჰეთიათ, რომელთაც ჩაიდინეს სიავენი, რომ დავადგენთ მათ იმათ მსგავსად, რომელთაც ირწმუნეს და ჰქმნეს სიკეთენი და მათი სიცოცხლე და სიკვდილი თანასწორი იქნება? და რა საზიზღარია მათი განაჩენი! და გააჩინა ალლაჰმა ცანი და მინა ჭეშმარიტებით, რათა მიეზღოს ყველა სულს იმისთვის, რაც კი მოუხვეჭია და არ დაიჩაგრებიან ისინი“. (ჯასიე 45/21-22)

როგორც ამ აიათებიდან გამომდინარეობს, ერთნაირი მოპყრობა მათ მიმართ, რომლებიც ცუდ ქმედებებს სჩადიან და მათ მიმართ, რომლებიც კეთილ საქმეებს ასრულებენ არ შეესაბამება ღვთიური სამართლიანობის პრინციპს. ალლაჰის სიბრძნე და სამართლიანობა აუცილებელს ხდის ადამიანთა ამორ ჯგუფს შორის საზღვრის გავლებას.

მიწიერი ცხოვრება ადამიანის გამოსაცდელი ადგილია, ხოლო მომავალი, მარადიული სიცოცხლე არის მინდორი, რაზეც მოვიმკით იმას, რაც მიწიერ ცხოვრებაში დავთესეთ. მათ, რომლებიც ამ ცხოვრებაში სიკეთეს ქმნიდნენ, მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში შესანიშნავად შეხვდებიან, ისინი კი, რომლებიც ცუდ საქმეებს ასრულებდნენ, ჯოჯოხეთის ტანჯვას გამოსცდიან. ამასთან დაკავშირებით ყურანში მრავალი აიათი არსებობს. მათში ნათქვამია, რომ ადამიანი ტყუილუბრალოდ არ გაჩენილა. ის გაჩნდა იმისთვის, რომ დედამიწაზე ალლაჰის ნაცვალს, მისი აქ ყოფნის მიზანი - კერძოდ, კი ალლაჰისადმი სამსახური განეხორციელებინა, ხოლო თუ ეს ასეა, ადამიანი მოვალეა თავისი ვალდებულება შეასრულოს.

„ნუთუ ჩათვალეთ, რომ ჩვენ გაგაჩინეთ ტყუილუბრალოდ და რომ თქვენ ჩვენთან არ იქნებით მობრუნებულნი?“ ჭეშმარიტი მეუფე უზენაესი ალლაჰია! არ არსებობს ღვთაება, გარ-

და მისი. (იგი) მეუფეა საუკეთესო ტახტრევანისა!“ (მუმინუნი 23/115-116)

მორწმუნე ადამიანი მომავალ, მარადიულ ცხოვრებას იღებს, როგორც რაღაც ლოგიკურსა და ბუნებრივს. ვინაიდან აიათები და ჰადისები გვატყობინებს, რომ ის აუცილებლად დადგება, ამიტომ თითოეული მართლმორნმუნე მუსლიმი ვალდებულია მისი სწამდეს.

„ნუთუ ეგონა ადამიანს, რომ უპასუხისმგებლოდ იქნებოდა მიტოვებული? განა არ იყო იგი ერთი წევთი სითხიდან გადმონთხეული? მერე იყო სისხლის კოლტად, მერე გააჩინა და გაათანა ზომიერა. შემდევ დაადგინა მისგან წყვილი: მამრი და მდედრი. სწორედ ამათ (გამჩენს) განა არ ძალუძს გააცოცხლოს მკვდრები?“ (ყიამეთი 75/36-40)

ადამიანისთვის ყოველთვის და ყოველ დროში დამახასიათებელი იყო მარადიულობის, ყოფიერების, უსასრულობის გრძნობა. სულის სილრმეში ყოველთვის არსებობდა აზრი იმაზე, რომ ადამიანი მხოლოდ ასეთი ხანმოკლე მინიერი ცხოვრების-თვის არ გაჩენილა. მისი ცნობიერების წიაღში არსებულ აზრს იმის შესახებ, რომ ის ამ ცხოვრებაში მხოლოდ მოგზაურია, რომელსაც სურს „მშობლიურ სახლში“ დაბრუნება, მივყავართ იდეამდე მარადიულ ცხოვრებაზე, რომელიც უსასრულოდ გრძელდება. ყურანი იმ ადამიანებს, რომლებიც მომავალ, მარადიულ ცხოვრებას უარყოფენ, ურნმუნოებს უნოდებს. ისინი ხომ ასე ამბობენ: „და თქვეს: „იგი მხოლოდ ამქვეყნიური ცხოვრებით შემოიფარგლება: (ზოგნი) ვკვდებით და (ზოგნი) ვცოცხლობთ და ჩვენ არ ვიქნებით აღდგომილნი.“ (მუმინუნი 23/37)

სურაში „ჯასიე“ 45/24-27 ნათქვამია: „იგი მხოლოდ ამქვეყნიური ცხოვრებაა. ვკვდებით და ვცოცხლობთ, რამეთუ არა-ფერი დაგვდუპავს ჩვენ, გარდა დროისა.“ ამის თაობაზე მათ არანაირი ცოდნა არ გააჩინიათ. ისინი მხოლოდ ვარაუდობენ. და როცა მათ ჩვენი აიათები აშკარა სასწაულებად ეკითხებოდათ, არაფერი იყო მათი მოთხოვნა, გარდა იმისა, რაც თქვეს: „მოიყვანეთ ჩვენი მამები, თუკი თქვენ ხართ მართალნი!“ უთხარი: „ალლაპი გაცოცხლებთ, მერე მოგაკვდინებთ, მერე შეგპრებთ აღდგომის დღისთვის, რომელშიც არ არსებობს ეჭვი.“ მაგრამ არ უწყის ხალხის უმეტესობამ. ცათა და დედამინის ბატონობა ალლაპს ეკუთვნის. და დღეს, როცა დადგება უამი, იმ დღეს ამაოს მქმნელნი ნააგებენ.“

გ. პერიოდები აახირეთში (მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში)

(1) ცხოვრება დაკრძალვის შემდეგ

არსებობს ორი მოვლენა, რომლებსაც სამყაროს დასასრულს უწოდებენ. ამბებს, რომლებიც ისრაფილ ანგელოზის მიერ სურაში ჩაბერვის შემდეგ იწყება. დიდ სამყაროს დასასრულს უწოდებენ. ხოლო ადამიანის გარდაცვალება ატარებს სამყაროს მცირე დასასრულის სახელწოდებას.

გარდაცვალებას და მისგან დაწყებული, მომავალი, მარადიული ცხოვრების მეორე პერიოდს, რომელიც გრძელდება მიცვალებულთა აღდგომამდე, „ბერზაჰი“ ანუ „ცხოვრება დაკრძალვის შემდეგ ეწოდება“. თითოეული ადამიანი, იქნება ის მიწაში დაკრძალული, ან დამხრჩევალი და ზღვის ფსკერზე დარჩენილი, ან რომელიმე მტაცებელი მხეცის კუჭში მყოფი, ან ბოლომდე დამწვარი, რომლის ფერფლი ქარმა გაფანტა, მაინც განიცდის „ბერზაჰის“ პერიოდს და განკითხვის დღეს აუცილებლად იქნება აღდგომილი.

მას შემდეგ, როდესაც ადამიანს დაკრძალავენ, მასთან ორი ანგელოზი მუნქერი და ნექირი მივა. და მიცველებულს კითხვებს დაუსვამს. ისინი შეეკითხებიან: „ვინ არის შენი ღმერთი? ვინ არის შენი შუამავალი?“ მორწმუნე და ღვთისნიერი საქმეების მკეთებელი ადამიანები სწორ პასუხებს გასცემენ. ურწმუნოები და ფარისევლები კი სწორი პასუხის გაცემას ვერ შეძლებენ. ურწმუნო გამოცდის ტანჯვას, მათვის გაიხსნება იმ ჯოჯოხეთის კარი, სადაც მთელ სატანჯველს დაინახავენ. ხოლო მორწმუნე ადამიანები მწუხარებისა და ნაღველის გარეშე უამრავ წყალობასა და სიკეთეს შორის იცხოვრებენ. არის მთელი რიგი აიათები და ჰადისები, რომლებიც მოგვითხრობს იმის შესახებ, რომ „ბერზაჰის“ არის ნეტარებაც და ტანჯვაც.

ერთ-ერთ აიათში ნათქვამია: „ცეცხლი, სადაც შენივთებულ იქნებიან დილით და საღამოს. ხოლო დღეს, საათის დადგომის (ებრძანებათ): „შეიყვანეთ ფარაონის სახლეული მწარე სასჯელში“! (მუმინი 40/46)

ანუ განკითხვის დღის დადგომამდე, ტაჯვა, შესაძლოა ბერზაპში მყოფმაც გამოსცადოს.

„ალლაჰი განუმტკიცებს ქეშმარიტებას, რომელთაც ირწმუნეს მტკიცე სიტყვით ამყვეყნადაც და იმქვეყნადაც. და აცდენს ალლაჰი უსამართლონს. და იქმს ალლაჰი, ინებებს რასაც.“ (იბრაჰიმი 14/27)

სურა „მუმინის“ 40/11 აიათი ემონმება ბერზაპის ტანჯვას: „თქვეს: „დმერთო ჩვენო! შენ ამოგვხადე სული ორჯერ და გაგვაცოცხლე ორჯერ. ამგვარად ჩვენ ვაღიარეთ ჩვენი ჩადენილი ცოდვები. ნეტავ არის გზა გასასვლელისკენ?“

პირველი სიკვდილი, რომლის შესახებაც აიათშია საუბარი, არის მიწიერი ცხოვრების დასასრული. მეორე სიკვდილი თან სდევს საფლავში პირველ ალდგომას, ხოლო სიცოცხლისკენ მეორე დაბრუნება არის მკვდრეთიდან ალდგომა. (იაზირ „ჰაყ დინი ყურან დილი“, V, 4148).

იბნ აბბასი ﷺ გადმოგვცემს: „ერთხელ, როდესაც, ორი საფლავის გვერდით ჩაიარა, ალლაჰის შუამავალმა ﷺ მათში მყოფთა შესახებ თქვა: „ისინი ახლა დიდ ტანჯვას ვანიცდიან, მაგრამ არა დიდი ცოდვებისთვის: ერთი მათგანი ჭორაობდა, ხოლო მეორე შარდისგან საჭირო გასუფთავებას არ ასრულებდა.“ შემდეგ მან პალმის ტოტი მოტეხა, ორად ვაყო, ორივე მათგანი საფლავების თავთან ჩაარქო და თქვა: „სანამ ისინი გახმება, მათ ტანჯვას შეამსუბუქებს.“ (ბუჰარი „ჯანაზ“, 82; მუსლიმი „იმან“, 34; აბუ დაუდი „თაპარეთ“, 26)

უკვე სხვა ჰადისში ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ბრძანა: „საფლავი ან სამოთხის ერთ-ერთი ბალია, ან ჯოჯოხეთის ერთ-ერთი ორმონ“. (თირმიზი „ყიამე“, 26)

კიდევ ერთ ჰადისში მან აღნიშნა: „როდესაც მიცვალებულს საფლავში ჩააწვენენ, მოვა ორი-შავი და ცისფერი-ანგელოზი, მუნქერი და ნექირი. ისინი მას შეეკითხებიან: „რა შეგიძლია თქვა ადამიანზე, რომელსაც მუპამმედს ﷺ ეძახდნენ?“ მიცვალებული უპასუხებს; „ის ალლაჰის შუამავალი ﷺ და მისი მონა-მსახურია. ვამონმებ, რომ არ არსებობს სხვა ღვთაება, ალლაჰის გარდა, მუპამმედი ﷺ მისი მონა-მსახური და შუამავალია“. ამაზე ანგელოზები უპასუხებენ; „ვიცოდით, რომ ზუსტად ასე უპასუხებდი“. შემდეგ ისინი საფლავს 70 არშინით გააფართოებენ და გაანათებენ. შემდეგ ანგელოზები ეტყვიან: „დაწექი და იძინე“. ის კი მათ ეტყვის; „შეატყობინეთ ჩემ ოჯახს

ჩემი მდგომარეობის შესახებ“. ანგელოზები კი უპასუხებენ: „გააგრძელე ისე ძილი, როგორც საქორწინო ღამეს და იცოდე, რომ შენთვის ძალიან საყვარელი ადამიანი გაგალვიძებს. ძინე ასე თვით განკითხვის დღემდე“. თუ მიცვალებული ფარისევე-ლი ან ურნმუნო ადამიანი აღმოჩნდება, მათ ეტყვის; „მესმო-და, თუ რას ლაპარაკობდნენ ადამიანები მუპამმედზე და ამიტომ მათ სიტყვებს ვიმეორებდი, მეტი არაფერი ვიცი“. ან-გელოზები მას უპასუხებენ: „ვიცოდით, რომ ამ სიტყვებს გვე-ტყოდი“. შემდეგ მოესმებათ ხმა: „შეკუმშე ამ ადამიანის მინა, რაც შეიძლება ძლიერად“. შემდეგ მინა დაიწყებს ამ ადამიანის მოჭერას, როგორც წნევბში. იქამდე, სანამ მას ფხვნილად არ აქციეს. და თვით განკითხვის დღემდე ასეთ ტანჯვას დაექვემ-დებარება“. (თირმიზი „ჯანაიზ“, 70)

(2) სამყაროს დასასრული და მისი ნიშნები (ეშრატუ-ს საღათ)

სიტყვა „ყიამეთი“-ს ლექსიკური მნიშვნელობა არის „ას-ვლა“ „პირდაპირ დადგომა“, „ფეხზე დადგომა“, „გასწორება“ და „გაცოცხლება“. რელიგიაში კი ამ სიტყვას აქვს ორი მნიშ-ვნელობა. პირველი არის „სამყაროში წესრიგის დარღვევა და მისი დალუპვა, ხოლო მეორე—„ყველაფრის ხელახლა გაცო-ცხლება“ და „განკითხვის დღეს, ანგარიშწორების ადგილისკენ წასვლა“.

„ყიამეთი“ (სამყაროს დასასრული“ მოიცავს პერიოდს სამყაროსა და მისი ყველა მკვიდრის განადგურებიდან მის ხელახლა შექმნამდე და ალლაპის ყველა გაჩენილთა აღდგო-მამდე. სამყაროს დასასრული არის მოვლენა, რომელიც ადა-მიანის გონებას შეუძლებლად არ ეჩვენება. სამყაროს ერთა-დერთი განმგებლის—უზენაესი ალლაპის ნებითა და წინასწარ განზრახვით, დაირღვევა მთელი წესრიგი, ციური სხეულები თავიანთი ორბიტებიდან გადავა და ერთმანეთს შეეჯახება, სამყარო მიიღებს ახალ ფორმას და არ დარჩება არც ერთი ცოცხალი სული. ყოველივე ამას თან დაერთვება საშინელი ხმაური. ყურანის აიათები სამყაროს დასასრულზე, რომელიც ადამიანის გონების მიერ აღიქმება, როგორც რაღაც შესაძლე-ბელი და გარდაუვალი, შემდეგს ამბობს: „ჰეი, ხალხო! გეშინო-დეთ თქვენი უფლისა! უეჭველად, რყევა უამისა საშინელებაა.

იმ დღეს, როცა იხილავთ მას, ყველა მეძუძური დააგდებს იმას, ვისაც ძუძუს ანოვებდა და ყველა ფეხმძიმე ქალს მოსწყდება ნაყოფი. შენ ნახავ ადამიანებს დამთვრალს, არადა მთვრალები არ იქნებიან. მაგრამ ალლაჰის სასჯელი მძაფრია!“ (ჰაჯი 22/1-2)

„დღეს ზეცა იქნება გამდნარი სპილენძივით, და მთები ფე-რადი მატყლივით, და არ მოიკითხავს მეგობარი მეგობარს.“ (მეღარიჯი 70/8-10)

„როცა ცა გაიპობა! და როცა ვარსკვლავები აირევ-დაირევა! და როცა ზღვები გადაივსება და გადმოიღვრება! და როცა საფლავები ამოტრიალდება! მაშინ შეიტყობს (ყველა) სული, რა ნაიმძღვარა და რა გადადო!“ (ინფიტარი 82/1-5)

„კითხულობს: როდისაა აღდგომის დღე? მაშინ, როცა მზე-რა დაიხსობა, და დაბნელდება მთვარე, და შეერთდება მზე და მთვარე. იკითხავს ადამიანი იმ დღეს: ნეტა სად არის გა-საქცევი? არამც და არამც! არ მოინახება თავშესაფარი! შენს ღმერთთანაა იმ დღეს სამკვიდრებელი!“ (ყიამე 75/6-12)

წმინდა ყურანში სამყაროს დასასრული მოხსენებულია ისე-თი სიტყვებით, როგორიც არის „ეს-საათ“ (საათი), „ელ-ვაყია“ (გარდაუვალობა), „ეთ-თამეთულ-ქუბრა“ (უდიდესი კატასტროფა), „ელ-ჰაყია“ (ჭეშმარიტება), „ლაშიიე“ (საშინელებაში ჩამგდები), „ელ-ყარია“ (მოვლენა, რომელიც გულს თრთოლვას აიძულებს).

სამყაროს დასასრულის დადგომის დრო მხოლოდ ალლაჰის-თვის არის ცნობილი. ამასთან დაკავშირებული ცნობები არ აქვს არც ალლაჰის შუამავალს, ﷺ არც ჯიბრილ ანგელოზს, რომელიც ღვთიურ ზემთაგონებებს გადასცემდა, არც ის-რაფილ ანგელოზს, რომლის მოვალეობაც სურაში ჩაბერვაა. უზენაესი ალლაჰი განკითხვის დადგომის შესახებ ბრძანებს: „უეჭველად, მხოლოდ ალლაჰის წიაღშია საათის ცოდნა“. (ლუ-ყმანი 31/34)

„ალლაჰს ეკუთვნის ცოდნა განკითხვის საათზე“ (ფუსსილეთი 41/47)

„ისინი გეკითხებიან საათზე, რა დროსთან არის ის დაკა-ვშირებული? უთხარი მათ: „უეჭველად, ეს მხოლოდ ჩემმა ღმერთმა იცის! ვერავინ მოავლენს მას დანიშნულ დროს. ის მძიმე იქნება ყოველი არსებულისთვის მიწაზე და ზეცაში. ის

თქვენთვის მოულოდნელად დადგება. ისინი კვლავ შეგეეკითხებიან ამაზე, თითქოს შენ იცი, თუ როდის დადგება ეს საათი. უთხარი: „ცოდნა ამის შესახებ მხოლოდ ალლაჰს ეკუთვნის“. მაგრამ ადამიანთა უმრავლესობამ არ იცის“. (არაფი 7/187)

„ჯიბრილის ჰადისის“ სახელით ცნობილ ჰადისში, იმის შემდეგ, რაც მთავარანგელოზმა ალლაჰის შუამავალს იმანის, ისლამისა და იჰსანის შესახებ გამოჰკითხა, მას ასევე ჰკითხა განკითხვის დღის დადგომის შესახებ. ჩვენმა შუამავალმა ასე უპასუხა: „მოპასუხებ კითხვის დამსმელ ზე მეტი არ იცის“. (ბუჰარი „იმან“, 37; მუსლიმი „იმან“, 1; აბუ დაუდი „სუნნა“, 15)

მუსლიმისთვის მნიშვნელოვანია სამყაროს დასასრულის შესახებ არ იცოდეს. მან საკუთარი თავის მარადიული ცხოვრებისთვის, რომელიც ამ საათის შემდეგ დადგება, სათანადოდ უნდა მოამზადოს. თუმცა განკითხვის დღის დადგომის თარიღი ჩვენთვის უცნობია, ალლაჰის შუამავალმა თავის ზოგიერთ ჰადისში მისი მოახლოების ნიშნებზე მიგვითითა.

ერთ-ერთ აიათში სამყაროს დასასრულის ნიშნებთან დაკავშირებით ნაბრძანებია: „ნუთუ დაელოდებიან ისინი რამეს, გარდა საათისა, რომელიც მათთან მოულოდნელად მივა? მისი ნიშნები ხომ უკვე სახეზე აქვს და როდესაც ის მათ დაეწევა, რისთვის იყვნენ დარიგებულნი“. (ბუჰამ्मედი 47/18)

„სურა“ და მისი ულერადობა

სიტყვა **სურა** ლექსიკური მნიშვნელობა არის „მილი“, რომელიც მასში ჰაერის ჩაბერვის დროს ხმას გამოცემს“.

რელიგიის თვალსაზრისით, სურაში პირველი ჩაბერვა ნიშნავს განკითხვის დღის დაწყებას, ხლო მეორე-იმას, რომ ის-რაფილ ანგელოზმა მასში იმიტომ ჩაბერა, რათა ადამიანები გაცოცხლდენენ ანგარიშის ჩასაბარებლად, ალლაჰის ნინაშე წარდგნენ. ალლაჰის შუამავალი თავის ერთ-ერთ ჰადისში გვამცნობს იმის შესახებ, რომ სურა არის „მილი“ რომელიც ჰაერის ჩაბერვის დროს ხმას გამოსცემს“ (თარმიზი „ყიიამეთ“, 8). მაგრამ სურის არსი ჩვენთვის უცნობია. ის, არ არის იმ მილის მსგავსი რომელიც შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ. ჩვენი ცნობები სურაზე შემოიფარგლება მხოლოდ იმით, რომ მასში ჩაბერვა ნიშნავს სამყაროს დასასრულს და ადამიანების გაცოცხლებას განკითხვის ადგილზე მათ შესაკრებად. როგორც ყურანის აიათებიდან ირკვევა, ისრაფილ ანგელოზი სურაში ორჯერ

ჩაბერავს, მისი პირველი გაუღერების დროს დედამიწაზე და ზეცაში მყოფი ყველა ცოცხალი არსება საშინელებებისაგან შედრება, იმათ გრძა, ვისაც უზენაესი ალლაჰი ამას თავიდან ააცილებს. ამ მდგომარეობას ეწოდება **ნეფჰა ფეზა** შემდეგ ყველა მკვდარი დაეცემა და სამყაროს დასასრული **ნეფჲა საიქ** მოხდება.

„იმ დღეს ჩაიბერება საყვირში და შეძრნუნდებიან ვინცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა; გარდა მათი, ვის გამორჩევასაც ინებებს ალლაჰი. ყველანი ნარსდგებიან მის ნინაშე მორჩილნი!“ (ნემლი 27/87)

„მაშინ, როცა ჩაიბერება საყვირში ერთი ჩაბერვით და როცა აიზიდება მინა, მთები, და ჩამოიქცევა ერთი შეჯახებით, სწორედ იმ დღეს დადგება თავზარდამცემი მოსახდენელი. და გაიპობა ზეცა, უკვე იმ დღეს ნონასწორობადაკარგული“. (პაყეთი 69/13-16)

სურაში მეორე ჩაბერვასთან ერთად ადამიანები გაცოცხლდებიან და სამართლიანი სასამართლოს ადგილისკენ გაეშურებიან: „და ჩაიბერება საყვირში, მაშინ ისინი სამარებიდან (წამომდგარნი) თავიანთი ღმერთისკენ გაემართებიან!“ (იასინი 36/51)

მომდევნო აიათი შეიცავს ორივე ამ მომენტს.

„და ჩაიბერება საყვირში, მაშინ ჩაკვდება ვინცაა ცათა შინა და ქვეყანასა ზედა, გარდა იმისა, ალლაჰი, ინებებს ვისაც. მერე ჩაიბერება მასში კიდევ ერთხელ, აჱა ისინი, ალდგომილნი იყურებიან.“ (ზუმერი 39/68)

ზუსტი დრო, რომელიც გაივლის სურაში ორ ჩაბერვას შორის, უცნობია. გადმოცემულია, რომ ერთხელ აბუ ჰურეირე ადამიანებს მოუთხრობდა იმაზე, თუ როგორ თქვა ალლაჰის ჟუამავალმა ﷺ: „სურაში პირველ და მეორე ჩაბერვას შორის გავა ორმოცი“. აბუ ჰურეირემ თქვა: „მე მეითხეს: აბუ ჰურეირე ერთხელ დღე!“ მაგრამ მე პასუხზე უარი ვთქვი (უარის თქმის მიზეზი არცოდნა იყო) ისევ მეითხეს: „ორმოცი ნელი?“ - მე პასუხზე კვლავ უარი ვთქვი, კვლავ მეითხეს: „ორმოცი თვე?“ აბუ ჰურეირემ თქვა: „მე პასუხის გაცემაზე უარი ვთქვი ხოლო შემდეგ დავამატე, რომ ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ბრძანა: „და გაიხრნება ადამიანის მთელი სხეული კუდუსუნის გარდა, რომლისგანაც ალლაჰი მას ახლიდან შექმნის“. (ბუჰარი „თეფსირი“, სურა: 39; მუსლიმი „ფითენი“, 28; აბუ დაუდი „სუნნა“, 22; ნასაი „ჯანიზი“, 117; მალიქ ბინ ენესი „მუვათთა“, „ჯანაიზი“, 49).

მავლანების აღმოჩენა და მდგრადართული ცხოვრებაში

აღდგომა (ბალს)

სამყაროს დასასრულის დასაწყისის შემდეგ სურაში მეორე ჩაბერვასთან ერთად ყველას, ვისაც სული აქვს, ხელახლა გააცოცხლებენ. ხელახლი გაცოცხლება, სუნიტთა თვალსაზრისით, იქნება ფიზიკურიც და სულიერიც. უზენაესი ალლაჰის ნებით, ადამიანის სხეულის ყველა ნაწილი შეგროვდება (იმის შემდეგ, რაც ისინი გარდაიცვალნენ, ხოლო მათი სხეულები გახრნის პროცესს დაექვემდებარა) და თითოეული სული, იპოვის რა თავის სხეულს, მასში შევა. წმინდა ყურანში ნათქვამია: „უეჭველად, რომელთაც უარყვეს ჩვენი აიათები, სულ მალე შევუნთებთ მათ ცეცხლში! ყოველ ჯერზე, როცა მათ დაეწვებათ კანი, შევუცვლით სხვა კანით, რათა იგემონ სასჯელი. უეჭველად, ალლაჰი ძლევამოსილია, ბრძენია!“. (ნისა 4/56).

ამ აიათიდან გამომდინარეობს, რომ მეორე აღდგომის დროს სული სხეულთან ერთად იქნება. წმინდა ყურანი იმათვის დასამტკიცებლად, რომლებსაც ადამიანების სიკვდილის შემდეგ მათ აღდგომაში ეჭვი ეპარებათ, ამბობს, რომ ეს აუცილებლად მოხდება, და რომ სავსებით ლოგიკურია ადამიანთა ხელმეორედ აღდგომა შესაძლებლად ჩაითვალოს.

წმინდა ყურანში სიკვდილის შემდეგ ადამიანის გაცოცხლება, მის პირველ გაჩენასთანაა შედარებული (ნახ. სურა „ყიამეთი“ 75/36-40). თუ ლოგიკას გავყვებით, შესაძლებელია შემდეგი დასკვნა გავაკეთოთ: რადგანაც შესაძლებელია ადამიანის გაჩენა პირველად, მაშინ შესაძლებელია მისი გაჩენა მეორედაც:

„განიზრახა ჩვენთვის იგავის მოტანა, დაივიწყა თავის გაჩენა. თქვა: „ვინ გააცოცხლებს ძლევებს, რომელიც გაიხრნნა?“ უთხარი: „გააცოცხლებს მას, რომელმაც გააჩინა თავდაპირველად, რამეთუ იგი ყველა გაჩენილს უნდის“ (იასინი 36/78/79)

„ჰეი, ხალხ! თუ ეჭვი გეპარებათ აღდგომის თაობაზე, უეჭველად, ჩვენ ხომ გაგაჩინეთ მინისგან, შემდეგ წვეთისგან, შემდეგ სისხლის კოლტისგან, ხორცისგან ჩამოუყალიბებელი თუ ჩამოყალიბებულისგან. რათა განვმარტოთ თქვენთვის (ჭეშმარიტება): ჩვენ ვათავსებთ საშვილოსნოში იმას, რასაც

ვინებებთ, დათქმულ ვადამდე. მერე გამოვვყავხართ იქიდან ჩვილებად, რომ მიაღწიოთ მოწიფულ ასაკებ. ზოგი თქვენგანი კვდება, ზოგი კი ღრმა სიძერეს აღწევს და ავიწყდება ყველა-ფერი ის, რაც იცოდა. შენ ხედავ უსიცოცხლო მინას. მაგრამ საკმარისია ჩვენ მასზე ზეგარდმოვავლინოთ წყალი, რომ ამოძრავდეს, გაფუვდეს და აღმოაცენოს ყოველგვარი მშვენიერი მცენარე!“ (ჰაჯი 22/5)

ძალიან ძნელი რამის გამჩენს, რა თქმა უნდა, უფრო მარტივის შექმნაც შეუძლია. დედამინა და ზეცა გაცილებით რთულად არის მოწყობილი ვიდრე ადამიანი. ალლაჰი, რომელმაც დედამინა და ზეცა გააჩინა მათ საყრდნების გარეშე იყავებს, ყოვლადძლიერია და ფლობს ძალას, რათა სიკვდილის შემდეგ ადამიანი კვლავ გააცოცხლოს: „რომელმაც გააჩინა ცანი და მინა, განა არ ძალუძს, რომ გააჩინოს მსგავსი მათი? რა თქმა უნდა ძალუძს, რამეთუ იგი ყველაფრის გამჩენი და ყოველივეს მცოდნეა!“ (იასინი 36/81)

„ნუთუ ვერ ხედავენ, რომ ალლაჰი იგია, რომელმაც გააჩინა ცანი და მინა და არ დაღლილა მათი გაჩენისას, შემძლეა გა-აცოცხლოს მკვდრებიც? რა თქმა უნდა ძალუძს, რამეთუ იგი ყოველისშემძლეა.“ (აჰყაფი 46/33)

გარდა ამისა, ადამიანური ლოგიკიდან გამომდინარე, რაიმეს პირველად გაკეთება გაცილებით ძნელია, ვიდრე ამის გამეორება. ალლაჰს, რომელიც ფლობს ძალას ადამიანის პირველად გასაჩენად, მისი ხელახლა შექმნაც ადვილად შეუძლია. ყოვლიშემძლე ალლაჰისთვის არ არსებობს სხვაობა წყობით როგორც რთული, ასევე მარტივი საგნების გაჩენაში.

„იგია, რომელიც გააჩენს პირველად და მერე აღადგენს მას. და ეს იოლზე იოლია მისთვის. მას ეკუთვნის ზეუმაღლესი თვისებები ცათა მინა და ქვეყანასა ზედა, რამეთუ იგია ძლევა-მოსილი, ბრძენი!“ (რუმი 30/27)

„განა ჩვენ ადამიანის თავდაპირველი გაჩენისას უძლურება გამოვიჩინეთ, რომ ისინი ეჭვობენ ხელმეორედ გაჩენას?“ (ყაფი 50/15)

მას, ვინც მკვდარმინას აღადგენს, ადამიანის გაცოცხლებაც შეუძლია: „...შენ ხედავ უსიცოცხლო მინას. მაგრამ საკმარისია ჩვენ მასზე ზეგარდმოვავლინოთ წყალი, რომ ამოძრავდეს, გაფუვდეს და აღმოაცენოს ყოველგვარი მშვენიერი მცენარე! ეს იმიტომ, რომ უეჭველად, ჭეშმარიტებაა იგი ალლაჰის; და

რომ იგი აცოცხლებს მკვდრებს და რომ იგია ყოვლისშემძლე! იმიტომ, რომ უამი, რომელიც ეჭვს არ ბადებს, აუცილებლად დადგება და იმიტომ, რომ ალლაჰი აღადგენს მათ, ვინც სამარეშია!“ (ჰაჯი 22/5-7)

მას, ვინც საგანს ამ საგნის საპირისპიროდ აქცევს, ამ საგნის გადაქცევა მის ანალოგადაც (საღად) შეუძლია. მაგალითად, შეუძლებლად გვეჩვენება, ცეცხლის მიღება სველი, მწვანე ხისგან, რომელიც ტენით არის გაუღენითილი და თუ ალლაჰის ნებით, სველი ხისგან ცეცხლის მიღება შესაძლებელია, გამოდის, რომ მას ძალუძს ადამიანის კვლავ გაცოცხლებაც.

„რომელმაც დაადგინა თქვენთვის მწვანე ხე ცეცხლად, ახლა თქვენ აჩალებთ მისით ცეცხლს. რომელმაც გააჩინა ცანი და მინა, განა არ ძალუძს, რომ გააჩინოს მსგავსი მათი? რა თქმა უნდა ძალუძს, რამეთუ იგი ყველაფრის გამჩენი და ყოველივეს მცოდნეა!“ (იასინი 36/80-81)

შეკრება სამსჯავროზე (ჰაშრი) და შეკრების ადგილი (მაჰაშერი)

სიტყვა „ჰაშრის“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის „შეკრება“, „ერთ ადგილზე მისვლა“. რელიგიაში ეს სიტყვა ნიშნავს „ადამიანთა შეკრებას მათი გაცოცხლების შემდეგ მინიერ ცხოვრებაში მათ მიერ ჩადენილი ქმედებებზე პასუხის გასაცემად“. ადგილს, სადაც ადამიანები იკრიბებიან, **მაჰაშერი** ანუ **არასათი** ეწოდება. წმინდა ყურანში შეკრების შესახებ ძალიან ბევრი აიათია: „დაბეჩავებული მზერით გამოვლენ საფლავებიდან, როგორც მიმოფანტული კალიები. სირბილით მივლენ მომხმობთან. ურნმუნონი იტყვიან: „ეს მძიმე დღეაო!“ (ყემერი 54/7-8)

„იმ დღეს შეკრებთ ღვთისმოშიშებს მოწყალის წინაშე პატივისცემით!“ (მარიამი 19/85)

„და იმ დღეს შეჰყრის მათ, თითქოს არ დაუყვიათ, გარდა დღის ერთიოდ საათისა“ (იუნუსი 10/45)

„იმ დღეს გაიქცევა ადამიანი ღვიძლი ძმისგან, დედისგან, მამისგან, მეუღლისგან და შვილებისგან! იმ დღეს ყოველ მათგანს თავისი საზრუნავი ექნება! იმ დღეს ნათელმოფენილი სახენი იქნება, გაცინებული, მომღიმარი! იმ დღეს მტვერში გახვეული სახენი იქნება, მას სიბნელე გადაეკვრება! აი, უარ-მყოფელნი და გ ზასამცდარნი ეგენი!“ (80/34-42)

ალლაჰის შუამავალმა ﷺ გვაცნობა, რომ ადამიანები, რომლებსაც განკითხვის დღეს შეკრებენ, ფეხშიშველნი, ნინ-დაუცვეთელნი და შიშვლები იქნებიან ისევე, როგორც მათი პირველი გაჩენის დროს. (ბუჰარი „რიყაყი“, 45; მუსლიმი „ჯენეთი“, 14) თითოეული მონა-მსახური იმ მდგომარეობაში გაცოცხლ-დება, როგორშიც გარდაიცვალა. (მუსლიმი „ჯენეთი“, 19)

კეთილი საქმებით გარდაცვლილი, გაცოცხლებული იქნება სიხარულის განწყობით, ხოლო ბოროტქმედებებით გარდაცვლილი, აღდგენილი იქნება მომხდარისგან საშინელებაში და მახინჯი სახით. შუამავალმა მუჰამედმა ﷺ ერთ-ერთ ჰადისში ბრძანა, რომ ადამიანები, სამ ჯგუფად გაყოფილნი შეიკრიბებიან: ფეხით მოსიარულები, ამხედრებულები და ასევე ისინი, რომლებიც თავიანთი სახით მიხოხდებიან. ვიღაცამ იკითხა; „ალლაჰის შუამავალო, ﷺ როგორ შეძლებენ სახით ხოხვას?“ მან უპასუხა; „ალლაჰს, რომელმაც შეძლო ისინი ფეხით მოსიარულებად გაეჩინა, ძალუძს ისინი საკუთარი სახით გადაამდგილებულებად გააჩინოს“. (თირმიზი „თეფსირ“ 18; აჰმედ ბინ ჰანბელი, იგივე ნანარმოები, II, გვ. 354, 363).

ქმედებების წიგნების დარიგება

იმისათვის, რომ ადამიანები შეკრების შემდეგ თავიანთ ანგარიშს გაეცნონ, მათ დაურიგდებათ წიგნები, რომლებშიც ჩანერილი იქნება ის ქმედებები, რომლებსაც ისინი მინიერ ცხოვრებაში ასრულებდნენ. ამ წიგნების არსიჩვენთვის უცნობია, მაგრამ ისინი ჩვენთვის ცნობილ წიგნებს არ ჰგავს. ყურანი გვატყობინებს „საპატიო მწერლების“ — ანგელოზების მიერ შევსებულ, ამ წიგნებთან დაკავშირებულ ცნობებს: „და ყოველ ადამიანს ჩამოვკიდეთ ყელზე მისი ჩიტი და განკითხვის დღეს ნარვუდგენთ მას წიგნს, რომელიც გადაშლილი დახვდება მას! ნაიკითხე შენი წიგნი! დღეს ანგარიშებად შენს წინააღმდეგ კმარა შენი სული!“ (ისრა 17/13-14)

„დაიდება წიგნი და მაშინ ნახავ შენ ცოდვილთ, შეშინებულთ იმის გამო, რაც მასშია. და ამბობენ: „ვაი, ჩვენ! ეს რა წიგნია! მასში არ არის გამოტოვებული არც მცირე, არც დიდი, ყველა-ფერი აღნუსხულია!“ და ჰპოვებენ მათ წინაშე, რაც ჰქმნეს და არავის მოექცევა შენი დმერთი უსამართლოდ!“ (ქეპფი 18/49)

მათ, რომლებიც სამოთხეში შევლენ, ქმედებების წიგნი მარჯვენა ხელში, წინიდან მიეცემათ, ხოლო მათ, რომლებიც

ჯოჯოხეთში მოხვდებიან—მარცხენა ხელში და უკნიდან. ადა-მაინებს, რომლებიც თავიანთი ქმედებების წიგნს მარჯვნიდან ხელში იღებენ, „ესპაბუ იემინი“ ენოდებათ, ხოლო ადამიანებს, რომლებიც ქმედებების წიგნს მარცხნიდან იღებენ— „ეს-პაბუ შიმალი“. მარჯვნიდან წიგნის გადაცემა, არის სასიხა-რულო ცნობა, ხოლო მარცხნიდან—ცნობა ტანჯვის შესახებ.

„ჰეი, ადამიანო! უეჭველად, შენ ირჯები გარჯითა რთულით შენი ღმერთისთვის და ბოლოს წარსდგები მის წინაშე! მაგრამ ვისაც წიგნი (პირადი საქმე) მარჯვენა ხელში მიეცემა, უკვე იგი ადვილი დაკითხვით დაიკითხება (შეცდომები ეპატიება) და დაუბრუნდება თავის ახლობლებს გახარებული! ხოლო ვი-საც წიგნი (პირადი საქმე) ზურგს უკნიდან მიეცემა, მაშინვე სიკვდილს (განადგურებას, გაქრობას ინატრებს) მოუხმობს და აალებულ ცეცხლში (ჯოჯოხეთში) იქნება შენთებული! უეჭვე-ლად, იგი (ამქვეყნად) თავის ახლობლებში გახარებული (და-ლხენილი) ცხოვრობდა, რადგანაც მას ეგონა, რომ უკან არას-დროს დაუბრუნდებოდა (ალლაპს). არა, უეჭველად, ღმერთი მისი ხედავდა მას!“. (ინშიყაყი 84/6-15)

პასუხისება (ჰესაბ)

უზენაეს ალლაპს აქვს ყველაზე სრულყოფილი ატრიბუ-ტები, ისეთები, როგორიც არის სამართლიანობა, სიბრძნე და ა.შ. ის სამართლიანია ყველა საკუთარი ქმნილების მიმართ და არ ავიწროებს მათ, ფლობს აბსოლუტურ ცოდნას და ყველა-ზე უკეთ იცის იმის შესახებ, რა, როგორ, რატომ და როგორი სახით უნდა შეასრულოს.

ამიტომ, ის ერთნაირად არ ეკიდება ცოდვილებსა და მორ-ჩილ მონა-მსახურებს. ერთმანეთისგან ასხვავებს მუსლიმსა და ურწმუნოს, კარგსა და ცუდს არ ათანაბრებს. ის წაკლოვა-ნებებისგან თავისიუფალია. სამართლიანი და ბრძენი უზენაესი ალლაპი მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში ადამიანებს პა-სუხისგებისკენ მოუხმობს, შეფასებას აძლევს მათ ქმედებებს.

„და ჩვენ არ გაგვიჩნია ცა და მიწა და რაც მათ შორისაა ამაოდ. ეს ვარაუდია იმათი, რომელთაც უარყვეს. ვაი, ურწმუ-ნოთა მდგომარეობას ცეცხლში!...ნუთუ, რომელთაც ირწმუ-ნეს და ჰქმნეს სიკეთენი, ჩვენ დავადგენთ დედამიწაზე არეუ-

ლობის მთესავთა დარად?! ნუთუ დავადგენთ ღვთისმოშიშთ ურნმუნოების დარად?“ (სადი 38/27-28)

„უსათუოდ, ცათა და მიწის გაჩენა უდიდესია, ვიდრე ადამიანების გაჩენა, მაგრამ არ უწყის ხალხის უმეტესობამ. და არ არის თანასწორი პრმა და მხედველი, როგორც ისინი, რომელთაც ირნმუნეს და ჰქმნეს სიკეთენი და მქმნელნი სიავისა. და რაოდენ მწირია თქვენი თვალთახედვა! უეჭველად, ის საათი, რომელიც ეჭვს არ ბადებს, უთუოდ დადგება. მაგრამ ხალხის უმეტესობა არ ირნმუნებს?“ (მუმინი 40/57-59)

მას შემდეგ, რაც ადამიანები თავიანთ წიგნებს აიღებენ, უზენაესი ალლაჰი მათ პასუხისმგებისკენ მოუხმობს. ჩვენმა შუამავალმა ﴿ გვაუწყა იმის შესახებ, რომ ამ დღეს ადამიანებს ხუთ კითხვას დაუსვამენ, კერძოდ კი:

-როგორ იყენებდა ადამიანი მისთვის მიცემულ სიცოცხლეს;

-როგორ გაატარა თავის ახალგაზრდობა;

-როგორ გამოიმუშავა თავისი ქონება;

-როგორ გამოიყენა თავისი ქონება;

-როგორ იყენებდა ცხოვრებაში საკუთარ რელიგიურ ცოდნას (თორმიზი ყიამეთი, 1).

საკუთარ საქმეებზე პასუხისმგების დროს, ადამიანის ქმედებებს მისი ორგანოები, ასევე დედამიწის ზედაპირი დაამონმებს. ამასთან დაკავშირებით წმინდა ყურანში შემდეგია ნათქვა-მი: „იმ დღეს შეიკრიბებიან ალლაჰის მტრები ცეცხლის წინ. ამრიგად, ისინი გამოემწყვდევიან. ბოლოს, როცა მიაღწევენ მასთან, დაამონმებენ მათ წინააღმდეგ სასმენელნი მათი და თვალნი მათი და კანნი მათი იმას, რასაც ისინი სჩადიოდნენ. და ეტყვიან თავიანთ კანთ: „რატომ დაამონმეთ ჩვენს წინააღმდეგ?“ მიუგებენ: „ჩვენ აგვალაპარაკა ალლაჰმა, რომელმაც ყველაფერი აამეტყველა, რამეთუ მან გაგარინათ თავდაპირველად და მასთან იქნებით მიბრუნებულნი“. (ფუსსილეთი 41/19-23)

„იმ დღეს მათი ენა, ხელები და ფეხები მათ წინააღმდეგ და-ამონმებენიმას, რასაც ისინი სჩადიოდნენ! იმ დღეს მათ ალლაჰი სრულად მიაგებს ჭეშმარიტი ანგარიშგებით, და გაიგებენ ისინი, რომ იგი, ალლაჰი ცხადი ჭეშმარიტებაა!“ (ნური 24/24-25).

ერთხელ, ალლაჰის შუამავალმა ﴿ შემდეგი აიათი წაიკითხა: „იმ დღეს მოყვება იგი (დედამიწა) თავის ამბავს.“ (ზილზალი 99/4)

მას შემდეგ, რაც ალლაჰის შუამავალმა ﷺ ეს აიათი წაიკითხა, მან თანმიმდევრებს შემდეგი კითხვა დაუსვა: „იცით რა არის მოამბე დედამიწა?“ მათ უპასუხეს: „ალლაჰი და მისმა შუამავალმა ﷺ უკეთ იციან ამაზე.“ მაშინ წმინდა მუჰამედმა ﷺ თქვა: „მოამბე დედამიწა არის დედამიწის დამოწმება იმ საკითხებში, რომლებიც ღვთის თითოეული მონა-მსახურის იმ ქცევებსა და ქმედებებს ეხება, რომელსაც ის ყოველდღიურად და ყოველ საათში ასრულებს“. (თირმიზი „ყიამეთ“, 7)

ქმედებებზე პასუხისმგების დროს უსამართლობა დაშვებული არ იქნება. თუ ადამიანმა, თუნდაც ცეროდენა სიკეთე გააკეთა, ის ამისთვის მაინც დაჯილდოვდება, ხოლო თუ ცეროდენა სიავე ჩაიდინა, დაისჯება (თუ ალლაჰმა არ შეინყალა) (ნახ. სურა „ზილზალი“ 99/7-8)

ჩვენმა შუამავალმა ﷺ გვამცნო იმის შესახებ, რომ განკითხვის დღეს უზენაესი ალლაჰი ადამიანებისგან ანგარიშს, უშუალოდ, შუამავალთა გარეშე ჩაიპარებს. (ბუჰარი „რიყაყ“, 49, „თევზიდი“ 36; მუსლიმი „ზექათ“ 20; თირმიზი „ყიამეთი“, 1)

ჩვენი შუამავლის ﷺ ჰადისებიდან ცნობილია, რომ მართლმოწმუნე მუსლიმები ამ გამოცდას ადვილად გაივლიან, ვინაიდან უზენაესი ალლაჰი მათ მიმართ თავის გულმოწყალებას გამოიჩენს. ურწმუნონი კი ზედმინევნით პასუხისმგებას დაექვემდებარებიან, და მათი ქმედებების შეჯამების შემდეგ, ჯოჯოხეთის ალში ჩააგდებულ იქნებიან. (ბუჰარი „მეზალიმი“, 2, „თეფსირ“, სურა: 11, 54 „რიყაყ“, 49; მუსლიმი „კენენეთი“ 18; აბუ დაუდი „ჯანაიზი“, 1; იბნ მაჰე „მუყადდიმე“ 13)

სასწორი (მიზანი)

სიტყვა „მიზანი“, რომელიც ლექსიკონში „სასწორს“ ნიშნავს, მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში არის ღვთიური სამართლიანობის საზომი, რომელიც მოწოდებულია აწონოს თითოეული ადამიანის ქმედებები მათი პასუხისმგების შემდეგ. ამ სასწორის ფორმა და შინაგანი არის ჩვენთვის უცნობია. ეს ღვთიური საზომი არ ჰგავს ასაწონ ხელსაწყოებს, რომელსაც ცხოვრებაში ვიყენებთ. ცუდი და კარგი საქმეების აწონის დროს, თუ კარგი საქმეების სასწორის თევზი ქვემოთ დაინევა (მძიმე იქნება), ადამიანი სასჯელისგან გადარჩება, თუ ის მსუბუქი აღმოჩნდება (და ალლაჰის მას არ შეინყალებს), მაშინ ადამიანს ჯოჯოხეთში დასჯა ელოდება. თუ ჯოჯოხეთში ცოდვილი მუსლიმი მოხვდება, ცოდვებისთვის მტანჯვე-

ლი სასჯელის მიღების შემდეგ, ის ჯოჯოხეთიდან გამოვა და სამოთხეში შევა. წმინდა ყურანში სასწორთან დაკავშირებით ნაბრძანებია: „და ჩვენ განვაწესებთ სამართლის სასწორებს აღდგომის დღეს, მაშინ არავინ არ დაიჩაგრება. და მდოგვის მარცვლის ოდენაც რომ იყოს, მას მოვიტანთ. და საკმარისი ვართ ჩვენ ანგარიშმსწორებლებად!“ (ენბია 21/47)

„მაშინ, ვისი ასაწონიც გადაზიდავს, სწორედ ისინი იქნებიან ნეტარნი! და ვისი ასაწონიც მსუბუქი იქნება, სწორედ ისინი არიან, რომელთაც თავიანთი თავი ნაინყოფებს და შეიქმნებ სამუდამოდ ჯოჯოხეთის მკვიდრნი!“ (მუმინუნი 23/102-103)

წყალსაცავი (ჰაუდ)

განკითხვის დღეს თითოეულ შუამავალს საკუთარი წყალსაცავი ექნება. შუამავლები და მათი თემები წყალს ამ წყალსაცავებიდან დალევენ. ამ დღეს თავის წყალსაცავი ჩვენ შუამავალსაც ექნება.

წმინდა მუჰამმედმა ﷺ თქვა: „მე ვიქნები პირველი, ვინც ქვესერის წყაროს მიაღწევს. ჩემთან შემოსული ამ წყაროდან დალევს. ამ წყლის დამლევი წყურვილს არასდროს გამოსცდის. ჩემთან ერთი ჯგუფი მოვა. მე მათ ვიცნობ, და ისინიც მე მიცნობენ. მაგრამ ჩემსა და მათ შორის ჩადგებიან (გადაულობავენ მათ გზას). მე ვიტყვი: „ესენი ხომ ჩემი თანამიმდევრები არიან“. მიპასუხებენ: „შენ არ იცი, რას აკეთებდნენ ისინი შენ შემდეგ“. ამის საპასუხოდ ვიტყვი: „ისინი, რომლებმაც ჩემ შემდეგ რელიგიას უღალატეს, ჩემსა და ამ წყაროსგან შორს ნავიდნენ.“ (ბუჰარი „რიყაყი“ 53, „ფითენი“, 1; მუსლიმი „ფედაილი“, 9; იბნ მაჯე, „ზუჰდი“, 36)

„ჩემი წყაროს ერთი ნაპირი ტოლია გზის, რომლის გადაღახაც ერთ თვეში შეიძლება (იმდენად დიდია). მასში წყალი რძეზე ტკბილია, სუნი მუშკის სუნზე სასიამოვნოა, თასები მეტია, ვიდრე ცაზე ვარსკვლავები. ამ თასიდან დამლევი წყურვილის გრძნობას მეტად აღარასდროს გამოცდის.“ (თირმიზი „ყიამეთი“, 14, 15)

ხიდი (სირატი)

სიტყვა „სირატი“ ნიშნავს „ხიდს ჯოჯოხეთის თავზე“. თითოეული ადამიანი მასზე გაივლის:

„თქვენგან ჯოჯოხეთთან გაუვლელი არავინ დარჩება. შენი ღმერთის მიერ ეს კატეგორიულად გადაწყვეტილია. მერე

ჩვენ გადავარჩენთ ლვთისმოშიშებს, ხოლო უსამართლოებს
მუხლებზე დაჩიქილს დავტოვებთ ”(მარიამი 19/71-72)

მუსლიმები, მათ მიერ შესრულებული საქმეების შესაბამისად, ამ ხიდს სწრაფად ან ნელა გაივლიან. ფეხაცდენილი ურნ-მუხნები და ცოდვილები ჯოჯოხეთში ჩავარდებიან. (ბუარი „რი-ყა“, 48-52; მუსლიმი „იმანი“, 81; იბბ მაჟე „ზუჰდი“ 33)

საიმედო ჰადისებიდან გამომდინარე, ჩვენ არ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, თუ როგორია ეს ხიდი და მისი არსი, ჩვენ ვკ-მაყოფილდებით იმით, რომ ვამბობთ: „ერთადერთმა ალლაჰმა იცის ამ ხიდის არსი.“

ჩვენმა შუამავალმა ﷺ ამასთან დაკავშირებით აღნიშნა: „ჯოჯოხეთის თავზე ხიდი გაიდება, რომელზეც პირველები მე და ჩემი თანამიმდევრები გავივლით. იმ დღეს, შუამავლების გარდა ვერავინ ილაპარაკებს. გაისმება მხოლოდ შუამავლების ვედრება; „ჩემი ალლაჰმ! შეინახე საღად და დაუზიანებლად“ და ამის მსგავსი. ჯოჯოხეთში იქნება ეკლები და ქაცვები, ასე-ვე ხინცოვანი და ეკლიანი მცენარეები. მათი სიდიდე და ზომები მხოლოდ ალლაჰმა იცის. ადამიანები, თავიანთი კეთილი ქმედებების წყალობით, ამ ხიდს სწრაფად გადალახავენ“. (ბუარი „ეზან“, 129; „თევზიდი“, 24; მუსლიმი „იმანი“, 81; აპმედ ბინ ჰანბელი, იგივე ნანარმოები, II, 293)

ჯოჯოხეთი (ჯეჰენემი)

ჯოჯოხეთი არის ადგილი მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში, რომელიც სპეციალურად არის გამოყოფილი ურნმუნოთათვის, მრავალლერთიანებისა და ფარისევლებისათვის, რომლებიც იქ მარადიულად დარჩებიან. ცოდვილი მუსლიმებიც ჯოჯოხეთში ასევე იმ ზომით დაისჯებიან, რამდენადაც მათ შესცოდეს. წმინდა ყურანში გამოყენებულია „ჯოჯოხე-თის სხვადასხვასა სახელნოდებები. მაგალითად: „ნარ“-ცეცხლი. „ჰავიი“-უფსკრული, რომლიდანაც ბევრი ვერ ბრუნდება; „საირ“-გაცოფებული ალი და ცეცხლი; „ლაზა“- კვამლის მინარევების გარეშე, ძალიან სუფთა ცეცხლი; „სეყერი“-ცე-ცხლი; „ჰუტამა“-ყველაფრის შთანმთქმელი, გავარვარებული ცეცხლი. (მ. ფუად აბდულბაყი, იგივე ნანარმოები).

„მასში საცხოვრებლად განწირულთ ჯოჯოხეთი ცეცხლის ნაპერნკლების ცვენით ხვდება.“ (ფურყანი 77/32-33)

„დაინახავენ რა შორიდან ჯოჯოხეთს, მათ მისი ყვირილი და გაცოფება ესმით.“ (ფურუანი 25/12)

„ჯოჯოხეთში შესულები ცეცხლით გარშემორტყმულ მაღალი კოლონებს შორის იმყოფებიან.“ (ჰუმეზე 104/8-9)

„ჯოჯოხეთი არის ურნმუნოთა გამომწყვდევის ადგილი.“ (ისრა 17/8)

„ყველა მხრიდან მათ გარს ერტყმის ცეცხლი, რომელიც წვავს მათ სახეს, აყენებს რა აუტანელ ტანჯვას, მათ ტანსაცმელს, მათი სარეცელი და გადასაფარებელიც ასევე ცეცხლია. მათთვისაა ჯოჯოხეთისგან საწოლი და ზემოდან საბანი. აი, ასე ვსჯით უსამართლონს!“ (არაფი 7/40-41, „ქეპფი 18/29; იბრაჰიმი 14/50; მუმინუნი 23/104)

„ისინი იმყოფებიან ცეცხლის უფსკერო უფსკრულში, რომელიც წვავს მათ გულებსა და კანს სახეზე.“ (მეღარიჯი 70/15-16;, ჰუმეზე 104/7, ყარია 101/9-11)

„ჯოჯოხეთის საწვავი ადამიანები და ქვებია.“ (თახრიმი 66/6)

„ჯოჯოხეთი არასდროს იღლება მათგან, რომელსაც მის ცეცხლში აგდებენ, და თითქოს უფსკრულში კიდევ არსებობს ადგილი, ამბობს: „მიდი! კიდევ არის?“ (ქეპფი 50/30)

„ცოდვილებს, კისერთან მიჯაჭვული ხელებით ძალიან მჭიდრო ადგილში აგდებენ.“ (ფურუანი 25/13)

„კისერზე ჯაჭვებით მათ ადუღებული წყლისკენ წაათრევენ, შემდეგ ცეცხლში ჩააგდებენ, სადაც ისინი მისი აღით დაინვებიან.“ (მუმინუნი 40/71-72)

„მათ ცეცხლოვან პერანგებს ჩააცმევენ.“ (ჰაჯი 22/19-22)

„ადამიანები იმყოფებიან შავ კვამლსა და ადუღებულ წყალს შორის, რომელიც თავისი აუტანლად მაღალი ტემპერატურით, წვავს მათ არსებას.“ (ვაყილეთი 56/42-44)

„როდესაც მათი კანი დაინვება, ყოველ ჯერზე, იმისთვის, რომ მათი ტანჯვა არ შეწყდეს, ის გამუდმებით იცვლება ახალი კანით.“ (ნისა 4/56)

ჯოჯოხეთის მკვიდრთა საჭმელი არის იმ ხის (ზაყუმის) ნაყოფი, რომელიც ჯოჯოხეთის ფსკერზე იზრდება. როდესაც ურნმუნოები ზაყუმის ნაყოფით დანაყრდებიან, მათ ძლევს საშინელი წყურვილი და ისინი მოწყურებული აქლემების მსგავსად მდუღარე წყალსა და ჩირქს ეცემიან. (ვაყილეთი 56/52-55, ნებე 78/24)

„იქარ არის არც სიგრილე, არც წყალი და არაფერი რისი გა-
მოყენებაც შესაძლებელია.“ (ნებე 78/24)

„მათთვის გამზადებულია რკინის ზამბარები. ყოველთვის,
როდესაც ამ ტანჯვისგან გათავისუფლებას მოინდომებენ,
ისინი მათ უკან აპრუნებს.“ (ჰაჯი 22/21-22)

„წყურვილისგან სასომიხდილი ჯოჯოხეთის მკვიდრი მი-
მართავენ სამოთხის მკვიდრთ, ალლაჰისგან ბოძებული წყლის
ან რაიმე საჭმლის მიცემის თხოვნით. სამოთხეში მყოფნი ეტყ-
ვიან; „ალლაჰმა ერთიც და მეორეც ურნმუნოთათვის აკრძა-
ლული გახადა“. (არაფი 7/50-51)

„ალლაჰი არ აპატიებს და არ შეიწყალებს მათ, რომლებიც
უარყოფდნენ რწმენას და ფარისევლობდნენ.“ (ნისა 4/137, 168)

„ისინი ვერ დაინახავენ თავიანთ ღმერთს და მოკლებულნი
იქნებიან ამას.“ (მუტაფიფინი 83/15)

ურნმუნოები განნირულნი არიან ჯოჯოხეთში მუდმივი ყო-
ფნისთვის და ჯოჯოხეთის მუდმივი ტანჯვისთვის. ცოდვილი
მუსლიმები კი მარადიულად ჯოჯოხეთში არ დარჩებიან. (ბუ-
ჰარი „იმან“, 15, 33, „რიქაქ“, 51, „თევზიდი“, 19; მუსლიმი, 82-84; თირმიზი
„ბირრ“, 61, „ჯეპენებ“, 9; ნესაი „იმან“, 18; იბნ მაჯე „მუქქადიმე“ 9)

სამოთხე (ჯენეთი)

სიტყვა „ჯენეთის“ ლექსიკური მნიშვნელობა არის „ბალი“,
„ადგილი. რომელიც გარშემორტყმულია მცენარეებითა და
ხეებით“. რელიგიის თვალსაზრისით, ეს არის მორნმუნეთა
მარადიული სავანე, სადაც მათ ელოდებათ ალლაჰის მრავალ-
ფეროვანი სიკეთე და წყალობა. წმინდა ყურანში მოყვანილია
სამოთხის ყველაზე განსხვავებული სახელწოდებები. ესენია:
„ჯენეთულ-მავა“ - სამოთხე და სავანე მორნმუნებისა და
შეპიდებისთვის, „ალ-ფირდევსი“ - სამოთხის ბალები, რო-
მელშიც არის ყველაფერი, რაც სულს უნდა, „ჯენეთუ ადნი“ -
მარადიული სამოთხე, „დარულ ჰურული“ - მარადიულობის
სავანე“, „დარულ სელამი“ - სიჯანსაღისა და კეთილდღეობის
სამყოფელი, ჯენეთულ-„ნაიმი“ - სიუხვით სავსე ბალი. „ალ-
მაყამულ-ამინი“ - საიმედო ადგილი (ნახ. მ. ფუად აბდულბაყი,
იგივე ნაწარმოები).

“ნამონთლილი იქნებიან იქ სავარძლებზე, არ იხილავენ
მზეს (სიცხეს) და არც ყინვას“. (ინსანი 76/13)

„აი, ასეთია სამოთხე, აღთქმული ღვთისმოშიშთათვის. იქაა მდინარეები წყლისა და მდინარეები რძისა, რომლის გემოც უცვლელია, და მდინარეები სასმელის, სასიამოვნო მსმელ-თათვის და მდინარეები დაწურული თაფლისა. და მათთვისაა იქ ყველანაირი ნაყოფი და მიტევება თავიანთი ღმერთისგან. განა (ეს) მსგავსია იმის, ვინც მარადიულია ცეცხლში და რო-მელთაც ასმევენ მდუღარეს, დამხეთქს მათი ნაწლავებისა“. (ინსანი 76|18)

„მათ მიერთმევათ რჩეული (საუკეთესო), დაბეჭდილი სასმე-ლი! მისი (სასმელის) დასასრული იქნება სურნელოვანი (მუშ-კი). ამისკენ ისნრაფონ მსნრაფველებმა!“ (მუტაფიფინი 83|25-26)

„(ასევე მათთვისაა) ბალები და ზვრები.“ (ნებე 78|32)

სამოთხის მკვიდრნი იმყოფებიან სიდრის ხეებს შორის, რომლებსაც არ აქვთ ეკლები და ბანანის ხეებს შორის რომლე-ბიც დახუნძლულია ნაყოფით. „და ბლის ხეები უეკლო. და ბა-ნის ხე, დახუნძლული ნაყოფით.“ (ვაყია 56|28-29)

ყოველ ჯერზე როდესაც სამოთხის მკვიდრნი ნაყოფს იგე-მებენ, ამბობენ „...ეს ისაა, რაც წინათ დედამიწაზე მოგვეცა. თუმცა ის იგივე არ არის, მხოლოდ მსგავსი მიერთვა მათ...“. (ბაყარა 2|25)

„შეიმკობიან იქ ოქროს სამაჯურებით და შეიმოსებიან მწვა-ნე აბრეშუმისა და ატლასის სამოსით. ნამონოლილი იქნებიან იქ სავარძლებზე...“ (ქეპფი 18|31, ინსანი 76|21). ჰაჯი 22|23, ფატირი 25|33)

„...თანაც ედემის ბალები საუკეთესო ადგილსამყოფელად...“ (თევბე 9|72)

„და გარს ეხვევიან ჭაბუკნი მარადნი. როცა იხილავ მათ, მს-გავსნი მოფრქვეული მარგალიტისა“. (ინსანი 76|19)

„და გარს ეხვევა მათ სინები და თასები ოქროსი და იქაა, რა-საც ისურვებენ სულნი და რითიც დატკბებიან თვალნი.“ (ზუ-ჰრუფი 43|71)

„მათთვისაა, ოთახები ერთი მეორეზე განლაგებული, სადაც ძირს მდინარეები მიედინება აღთქმული ალლაჰისა.“ (ზუმერი 39|20)

„მათთვისაა, ოთახები ერთი მეორეზე განლაგებული, სა-დაც ძირს მდინარეები მიედინება აღთქმული ალლაჰისა.“ (ია-სინი 36|56).

„უეჭველად, ჩვენ გავაჩინეთ ისინი ახალთახალი გაჩენით ამრიგად, დავადგინეთ ისინი ქალწულებად, მეუღლეთა მიჯნურად, თანატოლებად მემარჯვენე ხალხთათვის. (ვაყილელი 56|35-38)

„მკერდსავსე თანატოლები“. (ნებე 78|33)

„და მათ გვერდით, მზერამიპყრობილი, დიდთვალება ლა-მაზმანები, როგორც ხელუხლებელი კვერცხები“. (საფუათი 37|48-49)

უზენაესმა ალლაჰმა სამოთხის მკვიდრთა გულები შურისა და ზიზლისგან გაათავისუფლა. ისინი, ყველანი ძმები იქნებიან და ჩამოსხდებიან სავარძელზე ერთმანეთისკენ სახეებით მი-ქცეული. „შედით იქ მშვიდობით, უსაფრთხოებაში! და ჩვენ ამოვხადეთ მათ გულებიდან, რაც რამ სიძულვილი ჰქონდათ და როგორც ძმანი, ერთმანეთის პირისპირ წამოწვებიან სა-რეცელებზე. არ იგრძნობენ ისინი იქ დაღლას და არ იქნებიან იქიდან გამოძევებულნი!“ (ჰიჯრა 15|46-48)

ისინი სვამებს სასმელს, რომელიც თავის ტკივილს არ იწვევს, რომელიც არ ათრობს და მსმელებს მხოლოდ სიტკბოებას აძლევს. „და ჩამოატარებენ წყაროდან ფიალით სასმელს ქა-თქათას, სასიამოვნოს მსმელთათვის, არ არის მასში ცნობა-მიხდილობა და ისინი მისგან არც დათვრებიან.“ (საფუათი 37|45-47)

თასებით, თუნგებით და ფიალებით, (სავსე) მუდმივად მომ-დინარე წყაროებიდან. (ვაყილელი 56|18)

„იქ არ მოისმენენ ეგენი ფუჭსიტყვაობასა და სიცრუეს!“ (ნებე 78|35)

სამოთხის ყველა სიკეთე არ ჰქავს არცერთ მიწიერ სიკეთეს, ისინი ისეთი მშვენიერია, რომ ადამიანს იმის წარმოდგენაც კი არ შეუძლია რამდენად შესანიშნავია ისინი.

ალლაჰის შუამავალმა ﷺ თავის ერთ-ერთ ჰადისში თქვა: „გამჩენმა ღმერთმა ბრძანა: „ჩემი ღვთისნიერი მონა მსახუ-რებისთვის სამოთხეში მთელი რიგი წყალობები გავამზადე, რომლებიც არავის უნახავს, რომლებზეც არავის სმენია და რომლებიც არავის შეუძლია წარმოიდგინოს.“

ამ ჰადისის გადმომცემი აბუ ჰურეირე სურა „სეჯდეს“ 32|17 წაკითხვას გვირჩევდა: „ვერც ერთი სული ვერ უწყის რა სიამეებია დაფარული მათ თვალთაგან იმის საზღაურად, რა-საც ისინი იქმდნენ!“

სამოთხის სიკეთეთაგან ყველაზე უდიდესი არის ალლაჰის კმაყოფილების მიღწევა და მისი ჭვრეტა.

„თანაც ედემის ბალები საუკეთესო ადგილსამყოფელად. და ალლაჰისგან კმაყოფილება ყოვლად აღემატება ამას, სწორედ ეს არის უდიდესი ნეტარება!“ (თევტე 9/72)

„იმ დღეს გაბრწყინებული სახენი იქნება, თავიანთი ღმერთისკენ შემცერი.“ (ყიამეთი 75/22-23)

სუნიტების თვალსაზრისის თანახმად მართლმორწმუნე მუსლიმების მიერ მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში ალლაჰის ჭვრეტა ლოგიკურად შესაძლებელია და აიათებისა და ჰადისების თანახმად, ადამიანს დამოუკიდებლად შეუძლია გააკეთოს დასკვნა მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში ალლაჰის ჭვრეტის შესაძლებლობის შესახებ. აიათები და ჰადისები ამტკიცებენ ამ შესაძლებლობას. გონება არ გვაძლევს იმაში ჩანცდომის საშუალებას, თუ როგორი სახით მოხდება ეს. ამიტომ სუნიტმა ლვთისმეტყველებმა თქვეს: ალლაჰის ჭვრეტისთვის არ არსებობს არაფრის საჭიროება, რაც ჩვენთვის საჭიროა მინიერ სამყაროში რაიმეს დასანახად. სუნიტებმა იმის სასარგებლოდ, რომ მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში შესაძლებელი იქნება ალლაჰის დანახვა შემდეგი არგუმენტები წარმოადგინეს.

სურა „ყიამეთი“ 75/22-23 ასე აცხადებს: „იმ დღეს გაბრწყინებული სახენი იქნება, თავიანთი ღმერთისკენ შემცერი“.

ეს აითი გვიჩვენებს, რომ სამოთხეში მყოფი, მართლმორწმუნე მუსლიმები ღმერთს დაინახავენ.

„იმათვის, ვინც თესა სიკეთე, უფრო უკეთესი და მეტიც“ (იუნუსი 10/26)

შესანიშნავი საქმეების შემსრულებლებისთვის იქნება კიდევ უფრო შესანიშნავი წყალობები და ამის ზემოთ იმის შესაძლებლობა, რომ ალლაჰი დაინახონ. ჩვენი შუამავალი ამას ასე ხსნის.

მუჰამედ შუამავალმა შემდეგი მოგვითხრო: „როდესაც სამოთხის მკვიდრნი იქ შევლენ, უზენაესი ალლაჰი შეეკითხება მათ: „გესაჭიროებათ თუ არა კიდევ რამე?“ ისინი კი პასუხად ეტყვიან: „განა შენ არ გაგვამართლე, გვაღიარე უდანაშაულობად? განა შენ არ აგვაშორე ჯოჯოხეთის ცეცხლი და გვაჩუქე სამოთხე? რა შეგვიძლია კიდევ ჩვენი თავისთვის ვისურვოთ?“ ამის საპასუხოდ გამჩენი ღმერთი მოაშორებს ყველა წინააღმდეგობას და სამოთხის მკვიდრთათვის არაფე-

რია იმაზე უკეთესი ვიდრე საკუთარ ღმერთს უყურო". (ზუსლიმი „იმან”, 80; თირმიზი „ჯენეთი”, 16, „თეფსირ” სურა: 10; აპტედ ბინ ჰანბელი, იგივე ნანარმოები IV, 322, VI, 16)

შემდეგ, ჩვენმა შუამავალმა ლ საუბარი გააგრძელა და ნახსენები აიათი (იუნუსი 10\26) წაიკითხა.

შუამავალმა მუსამ ბიბლიური მოსე) მიმართა უზენაეს ალლაპს, რათა ის მას ჩვენებოდა. უზენაესი ალლაპი ამაზე ცნობას ასე გადმოგვცემს: „ღმერთო ჩემო! გამომეცხადე, რათა გიხილო!” (ელრაფი 7|143)

მუსას ჰქონდა რა სწორი ცოდნა უზენაეს ალლაპზე, უარყოფდა მის დამსგავსებას გაჩენილებზე. ამასთან ერთად მას სწამდა იმის, რომ ალლაპის დანახვა შესაძლებელია და ამიტომ მიმართა ღმერთს ამ თხოვნით, უნდოდა მისი დანახვა. ალლაპის ჭვრეტის შესაძლებლობის დაუჯერებლად მიჩნევა ნიშნავს იმაზე დავას, რომ მუსა შუამავალმა ალლაპის ატრიბუტები არ იცოდა. ვინაიდან შეუძლებელია ვივარაუდოთ რომ ღვთიური ზეშთაგონებების მიღების დროს შუამავალს ალლაპის ატრიბუტები არ ცოდნოდა.

ჩვენი შუამავალი ლ თავის ერთ-ერთ ჰადისში ამბობს: „აუცილებლად დაინახავთ თქვენ ღმერთს ისე, როგორც ეხლა ამ მთვარეს ხედავთ და ამ ჭვრეტაში ვერ იგრძნობთ უსამართლობას „არავინ შეგიშლით ხელს, გიბიძებთ ან ვზას გადაგილობავთ და არ გაიჭედებით ბრძოს მიერ” (ბუპარი „მუვაქითი”, 16, 26, „თეფსირ” სურა: 4, „თევზიდი”, 24; მუსლიმ „იმანი”, 81, „ზუპდი”, 1; აბუ დაუდი „სუნნა”, 19; თირმიზი „ჯენეთი”, 15-17) შესაძლებლობაზე. ამ არგუმენტის თანახმად, თუ რამე არსებობს, მაშინ ლოგიკით ამის დანახვა შესაძლებელია, რადგანაც უზენაესი ალლაპი არსებობს, ამიტომ მისი ნახვის შესაძლებლობა ჭეშმარიტებაა.

თუმცა იმამი მათურიდი არ იღებს „ყოფიერების არგუმენტს” და თვლის საკმარისად აიათებსა და ჰადისებს, რომლებიც ამ თემებს ეხება. ის ამბობს, რომ მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში ალლაპის დანახვის შესაძლებლობა ასევე მისი არსის გაგება ჩვენი მდგომარეობისთვის მიუწვდომელია (ნახ. მათურიდი „თევზიდი”, გვ. 77)

მუტეზილეს და ჯებრიას მიმდინარეობის მიმდევრები, იმ საშიშროებიდან გამომდინარე, რომ ალლაპი შეუძლიათ გაჩენილებს გაუთანაბრონ და დაამსგავსონ, არ იღებენ მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში ალლაპის დანახვის შესაძლებლობას.

მტკიცებულების სახით ისინი იყენებენ აიათს, რომელიც აცხა-
დებს: „თვალი ვერ მიწვდება მას, ხოლო ის მიწვდება თვალის.
და ყოვლისჩამწვდომი, ყოვლისშემცნობია იგი.“ (ენამი 6\103)

მათ არგუმენტის სახით ასევე მოჰყავთ უზენაესი ალლაპის
პასუხი მუსას შუამავლის მიმართვაზე: „მიუგო: შენ ვერასო-
დეს დამინახავ მე“. (ელრაფი 7\143)

სხვათა შორის, სუნიტების თვალსაზრისის მიხედვით, პირ-
ველი აიათი უარყოფს არა ალლაპის დანახვის შესაძლებლო-
ბას, არამედ მასში ჩაწვდომას-მასზე სრულ ცოდნას. ანუ აიათი
გვამცნობს იმაზე, რომ ალლაპის შეცნობა და გაგება ყოველთ-
ვის შეუძლებელია. გამოთქმა „ლენ თერანი“, რომელიც მეო-
რე აიათშია, ნიშნავს, რომ მუსა შუამავალს მხოლოდ დედა-
მინაზე მყოფს „შეუძლია საერთოდ ვერ დაინახოს“ ალლაპი,
მაგრამ ლერთის დანახვა მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში
მისთვის შეუძლებელი არ არის გამოთქმაში „ლენ თერანი“
სიტყვა „ლენ“ არ ნიშნავს „მარადიულად“ (ანუ არასდროს), ის
მხოლოდ აძლიერებს უარყოფას. (უფრო ვრცელი განმარტებისთვის
ნახეთ: საბუნა, მათურიდივ აქაიდი, 97-102; თაფთაზანი, ქელამ ილმი ვე ის-
ლამ აქაიდ, 183-189)

სული (რუჰი)

ადამიანი სხეულისა და სულისგან შედგება. ჩვენ, მუსლიმე-
ბს გვნამს სულის არსებობის, ვინაიდან წმინდა ყურანი თავის
აიათებში ამტკიცებს, მის არსებობას და ამაზე გვამცნობს,
რომ სული მისი ერთ-ერთი ქმნილებაა, რომელიც სიკვდი-
ლის შემდეგ სხვა, მარადიულ სამყაროში გადადის. ისლამის
სწავლულთა შორის სულის არსზე, სხეულთან მის კავშირზე
და ა.შ. აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. მაგრამ ეს თემები,
რომლებიც დაკავშირებულია სულის არსზე ან იმაზე, ის მა-
ტერიალურია თუ არა, რელიგიის თვალსაზრისით, მეორადია.
ამიტომ როგორიც უნდა იყოს სულის რწმენა, ის არ ეწინააღ-
მდეგება ერთი ლერთის რწმენას. წმინდა ყურანში სიტყვა
„რუჰი“ გამოყენებულია სამი მნიშვნელობით:

გამოყენებულია როგორც ჯებრაილ ანგელოზის სახელი.
(ბაყარა 2/87, მარიამი 19/17, შუარა 26/193, მეღარიჯი 70/4, ყადრი 97/4)

ზოგჯერ გამოყენებულია ლვთიური ზეშთაგონების აზრით.
(ნახლი 16/2, მუმინი 40/15, შურა 42/25)

იხმარება ძალის, როგორც სულიერი არსებების სიცოცხლის წყაროს მნიშვნელობით. (ისრა 17/85, ენპი 21/91, თაპრომი 66/12)

ჩვენ სიტყვა „რუჟს“ სწორედ, ამ მნიშვნელობით გამოვიყენებთ.

ყურანის აიათებთან ერთად არსებობს სულის არსებობის სხვა მტკიცებულებებიც.

ადამიანი შედგება არა მარტო მატერიალური ფიზიკური სხეულისა და ჩვენ მიერ დანახული ორგანოებისგან, რომელიც მუდმივად ექვემდებარებიან ცვლილებებს, ხან განმტკიცდება, ხან სუსტდება. სხვათა შორის ადამიანის პიროვნება თავისუფალია ასეთი სახის ნაკლოვანებებისგან. ადამიანის პიროვნება არ იცვლება 30-40 წლის შემდეგაც. მაშინაც კი თუ ადამიანი სხეულის რომელიმე ნაწილს დაკარგავს, მისი პიროვნება უწინდელი რჩება. შესაბამისად, ფიზიკური სხეულის გარდა ადამიანს კიდევ რაღაც გააჩნია. სწორედ ეს არის სული.

სულის არსებობის მტკიცებულება ასევე არის ჩვენი მორალური პასუხისმგებლობა. სული რომ არ ყოფილიყო, საუბარიც არ იქნებოდა ადამიანის ზნეობრივ პასუხისმგებლობაზე. რადგანაც სხეული ყოველთვის ცვლილებებს ექვემდებარება, ამიტომ წარსულში ჩადენილი დანაშაულისთვის სასჯელის მიყენება უკვე სრულიად შეცვლილი, ფაქტობრივად სხვა სხეულისთვის, სამართლიანობის პრინციპს შეენინაალმდეგებოდა, მაგრამ თავში არავის მოუვა აზრი, რომ სასჯელის გამოყენება ადრე ჩადენილი დანაშაულისთვის იმ პიროვნების მიმართ, რომელიც ყოველთვის ერთი და იგივე რჩება, არა-სამართლიანია. ეს გვიმტკიცებს იმას, რომ ფიზიკური სხეულის გარდა, ადამიანს აქვს რაღაც, რომელსაც სული ეწოდება.

ადამიანში არსებული ნება, არჩევანი და გონება ამტკიცებს იმას, რომ ის შედგება არა მარტო მატერიალური სხეულისგან. ვინაიდან სხეულს თავისთავად არანაირი ქმედების შესრულება არ შეუძლია და ის მოკლებულია გონებას. ამასთან ერთად, ადამიანს აქვს ქმედებების შესრულების შესაძლებლობა, ამასთანავე გააჩნია გონება, რომელიც გარემომცველ სამყაროს შეიცნობს. არავითარი ეჭვი არ არსებობს იმაში, რომ ყველა ეს მდგომარეობა დაკავშირებულია ადამიანში სულის არსებობასთან.

ადამიანის სხეული სუსტია და სხვა ცოცხალ არსებობთან შედარებით, უფრო დაბალ საფეხურზე იმყოფება. ამასთან ერ-

თად, ადამიანს აქვს გონება, ასევე სხვადასხვა, როგორც თან-დაყოლილი ასევე შეძენილი უნარები. ადამიანთა სამეცნიერო და საწარმოო წარმატებები ამ უნარების არსებობას ამტკიცებენ. ეს თავისებურება, რომელიც ადამიანებისთვის არის დამახასიათებელი, მოდის მათში არსებული სულიერი ძალიდან, რომელსაც სხვანაირად სული ეწოდება.

წარმოვიდგინოთ ჰიპოთეტურად; პრაქტიკულად ჯანმრთელი ადამიანი, რომელიც სულ ახლახანს ცოცხალი იყო, ნუ-თის შემდეგ კვდება. განა ცოცხლად მყოფი და წუთის შემდეგ გარდაცვლილი ადამიანის მდგომარეობა ერთნაირია? არა. გამოდის, რომ ადამიანში არსებობს რაღაც ძალა, რაღაც არსი, რომელსაც სული ეწოდება და რომელიც სიცოცხლის წყაროა. როდესაც ის სხეულს შორდება, ამას სიკვდილი მოჰყვება (ნახ. ომარ ნასუხი ბილმენი „მუვაზჩაჲ ილმი-ქელამ“ გვ. 265-266).

სულის არსი

ისლამის სწავლულებს აქვთ სხვადასხვა აზრი ისეთ საკითხებზე, როგორიც არის სულის არსი, მასში გონებით ჩაწვდომის არსებობა ან არარსებობა.

სელეფები მიიჩნევენ, რომ სული არის ღვთიური საიდუმლო და მის არსში ჩაწვდომა ადამიანის გონებას არ შეუძლია, ვინაიდან ალლაჲმა ბრძანა: „და გეკითხებიან შენ სულის შესახებ, უთხარი: „სული ჩემი ღმერთის მბრძანებლობაშია, და არ მოგნიჭებიათ თქვენ ცოდნისგან მცირედის გარდა!“ (ისრა 17|85)

სელეფების თვალსაზრისის მიხედვით, ნახსენები აიათი არ ამტკიცებს იმას, რომ შეუძლებელია სულის მთლიანად შეცნობა და მასში ჩაწვდომა, პირიქით, მისგან გამომდინარე, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ადამიანს რაღაც ხარისხით მის არსში ჩაწვდომა შეუძლია. ხომ არის ნათქვამი: „თქვენ ამაზე ძალიან მცირე ცოდნა გაქვთ მოცემული“. ისლამის სწავლულთა შეხედულებები სელეფების შეხედულებების გამოკლებით, რომლებიც დაკავშირებულია სულთან და მის არსთნ, ასეთია:

1. ადამიანის სული არის სუბსტანცია, რომელიც არ წარმოადგენს ფიზიკურ სხეულს და არ აქვს რაიმე ფიზიკური გარსი და არ იყავებს რაიმე ადგილს. ის მუდმივია და არსებობს უსასრულოდ. ის არ არის შეერთებული სხეულთან მაგრამ არც განცალკევებულია მისგან. ასეთია ისლამის ფილოსოფოსთა და ასევე იმამ გაზალის (გარდ. ჰიჯრით 505 წ. ჩვ. წ. აღ. 111

ნ.), რაღინა ისპაპანის (გარდ. ჰიჯრით 502 წ. ჩვ. წ. აღ. 1108 წ.), შეიდან შეიპ მუფიდის (გარდ. ჰიჯრით 413 წ. ჩვ. წ. აღ. 1022 წ.) შეხედულებები.

2. სული არის ფიზიკურ სხეულში შესული ნატიფი სუბსტანცია. ის არ ფართოვდება, არ იცვლება, განუყოფელია და ფრანგმენტებად არ იშლება, ისე როგორც წყალი ვრცელდება, თანდათანობით გადაეცემა რა ვარდის ყვავილს, ზუსტად ასევე, სული ადამიანის მთელ სხეულზე ვრცელდება და მის ყველა უჯრედში აღწევს. ასე ნარმოქმნება სიცოცხლე. ამ ნატიფი სუბსტანციის ფიზიკური სხეულიდან გამოყოფას სიკვდილამდე მივყავართ, ასეთია ისეთი ღვთისმეტყველების თვალსაზრისი, როგორებიც იყვნენ ნიზამი (გარდ. 231/845), ჯუაინი (გარდ. 478/1085), ფაჰრუდდინ რაზი (გარდ. 606/1210) და იბნ ყაიიდ ალ-ჯავზი (გარდ. 751/1350).

3. სული არის მატერიალური სუბსტანციის თვისება, ასეთ შეხედულებას ემხრობიან აბუ-ჰუზეილ ალ-ალლაფი (გარდ. 235/850), ეშარი (გარდ. 324/936) და ბაკილლანი (გარდ. 403/1013). მათი თვალსაზრისის მიხედვით, სამყარო შედგება სუბსტანციებისა და მათი მუდმივად ცვალებადი თვისებების-გან. სული მსგავსია უჯრედების, რომელიც წამიერად იქმნება და შემდეგ ქრება, ეს პროცესი განუწყვეტლივ მიმდინარეობს. უზენაესი ალლაპი აჩენს ფიზიკურ სხეულს, ქმნის სულს მათი თვისების სახით.

4. სული არის „სკულპტურა“ ადამიანის გარეგნობით.

5. სული არის გონების ძალა, ქმედებების ინიციატორი სიცოცხლისა და გონების წყარო.

6. სული სულიერი სინათლეა. (ფირუზაბადი, ყამუსი, I,885-886)

ღვთისმეტყველთა თვალსაზრისის თანახმად არის „ჰადისი“ ანუ წარმოქმნილი, რომელიც არ არის მარადიული საწყისის გარეშე. მაგრამ საკითხი იმის შესახებ, თუ როდის გაჩნდა სული, უთანხმოებას ინვევს. ღვთისმეტყველთა ნაწილი მიიჩნევს რომ სული შეიქმნა სხეულის გაჩენამდე. ამ შემთხვევაში ისინი ეყრდნობიან მომდევნო და ამის მსგავს აიათებს: „და ვფიცავ, ჩვენ გაგაჩინეთ თქვენ, მერე ჩვენ გამოვსახეთ სახ“. (ელრაფი 7/11)

ღვთისმეტყველთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ სული იქმნება სხეულის გაჩენის შემდეგ. ამ შემთხვევაში ისინი ეყრდნობიან აიათს, რომელიც აცხადებს: „და ვფიცავ, ჩვენ გავაჩინეთ

ადამიანი ტალახის არსისგან! მერე იგი დავადგინეთ წვეთად საიმედო ადგილას მერე ვჰქმენით წვეთისგან სისხლის კოლტი, მერე სისხლის კოლტიდან ვქმენით ხორცის ნაჭერი, ამის შემდეგ ხორცის ნაჭრიდან ვქმენით ძვლები, მერე ძვლებს შევასხით ხორცი, მერე ვამოვსახეთ იგი სხვა ქმნილებად. რაოდენ დიადია ალლაჰი, საუკეთესო გამჩენია!” (მუმინუნი 23|12-14). (ნახ. ჰარბუთი „თენიჭულ-ქალამი, 147-148)

მომდევნო ჰადისში ჩვენი შუამავალი საუბრობს იმაზე, რომ სულები შეიქმნა სხეულების გაჩენის შემდეგ: „საფუძველი, ყველა ჩვენგანის გაჩენის დასაწყისი 40 დღის განმავლობაში დედის საძვილოსნოშია თავმოყრილი. შემდეგ ის იღებს შედედებული სისხლის ფორმას განსაზღვრული დროის გასვლასთან ერთად. შედედებული სისხლი ხორცის პატარა ნაჭრად გადაიქცევა. შემდეგ უზენაესი ალლაჰი აგზავნის ანგლოზს ის ანგელოზი შთაბერავს სულს. (ბუჰარი „ბადულ-ჰადი“ 6; „ენბია“, 1, „ყადერ“, 1, „თევჰიდ“, 28; მუსლიმ „ყადერ“, 1; ებუ დაუდი „სუნნეთ“, 16)

ვინაიდან სული არის შექმნილი, ლოგიკის მიხედვით მას გაქრობაც შეუძლია, მაგრამ უზენაესმა ალლაჰმა სული გაქრობისგან დაიცვა, გამოიჩინა თავისი ღვთიური ნება იმაში, რომ უზრუნველყო სულის უსასრულო არსებობა. ამიტომ, სული სხეულთან ერთად არ კვდება და აღდგომის დროს მასში ბრუნდება. (ებარი, მაქალათულ ისლამიინ, II, 333-337; იბნ ყაიიდ ელ-ჯევზიე, ებუ აბდულლაჰ შემსუდდინ მუჰამედ, ქითაბუ-რ რუჰ)

სარჩევი

შესავალი.....4

რელიგია და რწმენის დოგმატიკა

რელიგია და რწმენის დოგმატიკა.....	6
I. რა არის რელიგია?	6
II. რელიგიური გრძნობის არსებობა და ადამიანის მოთხოვნილება რელიგიაზე	7
III. რწმენის დოგმატიკის ადგილი რელიგიაში	9
IV. ისლამის რწმენის დოგმატიკის თავისებურება.....	11
1. ისლამის დოგმატიკა სრულიად გახსნილი, ნათელი და აშკარაა	12
2. ისლამის რწმენის დოგმატიკა ყველაზე ჰარმონიული და ადა- მიანის ბუნებასთან შესაბამისი მსოფლგაგების სისტემაა ...	12
3. ისლამის რწმენის დოგმატიკა მყარი და განუყოფელია.....	12
4. ისლამის რწმენის დოგმატიკა ეყრდნობა უტყუარ მტკიცებულებებს	13
5. ისლამის რწმენის დოგმატიკა--ეს არის უკიდურესობებისა და დაუდევრობებისგან შორს მყოფი მსოფლგაგების სისტემა..	14

თავი პირველი

რწმენა და მისი საფუძვლები

I. იმანის განსაზღვრება და შინაარსი.....	18
ა. იმანის განსაზღვრება და შინაარსის	18
თვალსაზრისი	18
1. რწმენა არის მისი გულით დადასტურება	18
ა. აიათები.....	19
ბ. ჰადისები	20
2. რწმენა - ცოდნაა გულში	22
3. რწმენა არის მის შესახებ სიტყვით გაცხადება	23
4. რწმენა არის მისი გულით დადასტურება და სიტყვებით აღიარება.....	24
5. რწმენა არის მისი გულით დადასტურება, მის შესახებ სიტყვიერად გაცხადება და პრაქტიკული ქმედებები, რომლებიც მასთან არის დაკავშირებული	25

ბ. კავშირი რწმენასა და ქმედებებს შორის სუნიტ	28
ღვთისმეტყველთა თვალსაზრისით	28
1. ქმედება რწმენის შემადგენელი ნაწილი არ არის	28
2. ქმედებების აუცილებლობა	30
გ. საერთოს რწმენა და ცალკეულების რწმენა	31
1. საერთოს რწმენა (იჯმალი იმან).....	31
2. ცალკეულების რწმენა (თეფსილი იმან).....	32
დ. მიბაძვითი რწმენა (თაქლიდი) და გააზრებული	
რწმენა (თაჰჰიქი).....	34
ე. რწმენის გაძლიერება და შესუსტება	34
ვ. კავშირი რწმენას (იმანს) და ისლამს შორის	36
ზ. მყარი და ჭეშმარიტი რწმენისთვის აუცილებელი პირობები.....	39
თ. ურწმუნოება, მრავალლმერთიანობა, რწმენიდან განდგომა,	
ფარისევლობა (ქუფრი, შირქი, ირთიდად, ნიფაყი)	40
1. ურწმუნოება (ქუფრი)	40
2. მრავალლმერთიანობა (შირქ).	41
3. რწმენიდან განდგომა (ირთიდად)	42
4. ფარისევლობა (ნიფაყი)	43
ი. დიდი ცოდვა (ქებირ-ფისყ)	44
1. განსაზღვრება	44
2. რაოდენობა	44
3. დიდი ცოდვის ჩამდენის მდგომარეობა.....	45
II. რწმენის ბურჯები	47
ა. ღვთიურობა	47
1. ალლაჰის რწმენა	47
ა. ალლაჰის რწმენის აუცილებლობა.....	47
ბ. ალლაჰის არსებობის მტკიცებულებანი	48
(1) ყურანში ალლაჰის არსებობის აუცილებლობის	
მტკიცებულებები (ისბათი ვაჯიბ)	49
(2) ალლაჰის არსებობის მტკიცებულება,	
დამყარებული ადამიანის ბუნებაზე (ფითრათზე).....	52
(3) სამყაროს გაჩენაზე დამყარებული მტკიცებულება	53
(4) შესაძლებლის წარმოქმნაზე დამყარებული მტკიცებულება	54
(5) ჰარმონიაზე დამყარებული მტკიცებულება.....	55
(6) კაცობრიობის ისტორიაზე დამყარებული მტკიცებულება	56
(7) მტკიცებულება დამყარებული მოძრაობაზე	56
(8) სრულყოფილებაზე დამყარებული მტკიცებულება	56

(9) უსასრულობაზე დამყარებული მტკიცებულება	57
(10) სათონებასა და ზნეობრიობაზე დამყარებული მტკიცებულება ..	57
(11) ალლაჰის არსებობა თასავვუფის თვალსაზრისით	58
(12) ჩვენ დროში წამოყენებული, ალლაჰის არსებობის ზოგიერთი მტკიცებულება.....	59
გ. ალლაჰის სახელები	63
(1) ალლაჰი--საკუთარი სახელია.....	63
(2) „ისმი აზამ“-ალლაჰის ყველაზე უდიდესი სახელი	64
(3) „ესმაულ-ჰუსნა“- ალლაჰის უშესანიშნავესი სახელები ყველა.....	64
დ. ალლაჰის ატრიბუტები.....	69
(1) ყოფიერების ატრიბუტი (სიფათი ნეფსიე)	70
(2) უღირსის უარმყოფელი ატრიბუტები (ათ-თანზიპათ)	71
(1) დასაბამის არქონა (ყიდემ).....	71
(2) უსასრულობა (ბეყა).....	72
(3) გაჩენილებისგან განსხვავება (მუჰალეფეთუ ლილ-ჰევადისი) ...	72
(4) დამოუკიდებელი არსებობა (ყიამ- ბინეფსიპი)	73
(5) ერთადერთობა (ვაჰდანიეთ)	73
აუცილებელი ატრიბუტები (ეს-სუბჟიტი)	76
1. სიცოცხლე (ელ-ჰაიათ)	79
2. ცოდნა (ალ-ილიმ)	79
3. ნება (ელ-ირადე)	80
4. ძლიერება (ელ-ყუდრეთ)	81
5. სმენა (ეს-სემი)	82
6. ხედვა (ალ-ბასარ)	82
7. საუბარი (ალ-ქელამ)	82
8. გაჩენა (თექვინ)	84
ლვთიური ქმედებების ატრიბუტები (ალ-ჯაიზი ან ალ-ფიი)	86
(1) გაჩენა (ათ-თაპლიყ)	87
(2) ჭეშმარიტების გზაზე გამოყვანა (ალ-ჰიდაიე)	
და უმეცრების გზაზე გაყვანა (ად-დელალე).....	87
(3) შუამავლების გამოგზავნა და წიგნების გარდმოვლენა	88
(4) ალდგომა და შეკრება (ალ-ბალს ვე ალ-ჰაშრ)	88
(5) წყალობის გაღება (ათ-თანლიმ) და ტანჯვისა	
და მწუხარების ზეგარდმოვლენა (ათ-თაღზიბ)	89
მაინფორმირებელი ატრიბუტები (ალ-ხაბარ)	89
2. ბედისწერის რწმენა (წინასწარ განსაზღვრა)	93

ა. ადამიანის ქმედებები	93
ბ. ნება და მისი როლი ადამიანის ქცევებში	93
ჯებრიე (სრული დამოკიდებულება)	95
„ყადერიე-მუთეზილე“ (აბსოლუტური თავისუფლება)	97
ემარი	98
მათურიდი.....	99
გ. ბედისწერის რწმენა (წინასწარ განსაზღვრა და მისი აღსრულება—ყადერი და ყაზა)	100
დ. ალლაჰის იმედზე ყოფნა (ელ-თევექქული)	105
ე. ძალა (ალ-ისთითაათ)	106
ვ. სიკეთე (ელ-ხაირ) და ბოროტება (ეშ-შერრ)	107
ზ. ჭეშმარიტი გზა (ელ-ჰიდაიე)-უმეცრება (ედ-დელალე). ბედნიერება (ეს-საადეთ) უბედურება (აშ-შექავეთ)	109
3. სხვა საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია	
თემასთან „ლვთიურობა“	111
ა. ყველაზე კარგი და სასარგებლო (სალაჰ-ასლაჰ)	111
ბ. ჰიქმეთ-ილლეთ (სიბრძნე და მიზეზი).	113
გ. ჰუსნი-ქუბჰი	113
დ. ეჯელი (სიკვდილი)	120
ე. სარჩიო (რიზყი)	123
ბ. შუამავლობა	125
1. შუამავლების რწმენა	125
ა. შუამავლების წარმოგზავნის იდუმალი მნიშვნელობა და მათში ადამიანთა მოთხოვნილება	126
ბ. შუამავალთა თვისებები	128
1. გულმართლობა (სიდყ)	128
2. სანდოობა (ამანათ)	129
3. უცოდველობა (ისმეთ)	129
4. გამჭრიახობა (ფეთანეთ)	130
5. ქადაგება (თებლილ)	130
გ. შუამავლებისთვის დამახასიათებელი სხვა თვისებები	132
დ. შუამავლების რაოდენობა და წმინდა ყურანში ნახსენები შუამავლები	133
ე. შუამავლების ხარისხი და კლასიფიკაცია	135
1. უდიდესი შუამავლები (ულულ-აზმი)	136
2. წარგზავნილი (რესული)	136
3. შუამავალი (ნები)	137

ვ. შუამავლობის აშკარა მტკიცებულება	137
1. სასწაული (მუჯიზე)	137
2. სხვა ზებუნებრივი მოვლენები	139
ზ. წმინდა ყურანში ნახსენები სასწაულები	140
თ. შუამავლობის მტკიცებულება—მუჰამმედ შუამავლის სასწაულები	141
სულიერი სასწაული—წმინდა ყურანი.....	141
გრძნობათა ორგანოების მიერ აღქმული სასწაულები.	141
სასწაული—ცნობები	143
ი. ღვთიური ზეშთაგონებები და მათი მოსვლის გზები.....	144
2. წმინდა წიგნების რწმენა.....	146
ა. წმინდა წიგნები	147
სუჰჰფი (ფურცლები)	147
1. თევრათი (თორა).....	148
2. ზეპური (დავითის ფსალმუნები).....	149
3. ინჯილი (სახარება)	151
(1) მათეს სახარება.....	151
(2) მარკოზის სახარება	151
(3) ლუკას სახარება.....	151
(4) იოანეს სახარება	151
4. წმინდა ყურანი	151
(ა) სასწაული, რომელსაც ყურანი წარმოადგენს.....	152
(ბ) თავისებურებები, რომლებიც ყურანს სხვა წმინდა წიგნებისგან გამორჩევს.....	154
ბ. წინარე წმინდა წიგნების ტექსტების დამახინჯების მიზეზები და ამის დამადასტურებელი მტკიცებულებები... ..	155
წინარე წმინდა წიგნების დამახინჯების მიზეზები.....	155
მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებენ სხვა წმინდა წიგნების დამახინჯებას	156
გ. მუსლიმების დამოკიდებულება წინარე წმინდა წიგნებისადმი.....	158
გ. უჩინარის რწმენა	159
1. ანგელოზების რწმენა	159
ა. ანგელოზების თვისებები	161
ბ. ანგელოზების რაოდენობა და მათი მოვალეობები	165
გ. უპირატესობის ხარისხი, რომელიც ანგელოზებსა და ადამიანებს შორის არსებობს	170

დ. ჯინი და შეითანი.....	171
2. მომდევნო, მარადიული სიცოცხლის რწმენა	175
ა. განკითხვის დღე და მომავალი, მარადიული	
სიცოცხლის (აახირეთის) რწმენა.....	175
ბ. მარადიული სიცოცხლის (აახირეთის) მტკიცებულება	176
გ. პერიოდები აახირეთში (მომავალ, მარადიულ ცხოვრებაში) ...	180
(1) ცხოვრება დაკრძალვის შემდეგ	180
(2) სამყაროს დასასრული და მისი ნიშნები (ეშრატუ-ს საღათ) .	182
„სურა“ და მისი ქლერადობა	184
მკვდრეთით აღდგომა და მდგომარეობა	
მომავალ მარადიულ ცხოვრებაში	186
აღდგომა (ბალს)	186
შეკრება სამსჯავროზე (ჰაშრი) და შეკრების ადგილი (მაჰშერი)...	188
ქმედებების წიგნების დარიგება.....	189
პასუხისმგება (ჰესაბ).....	190
სასწორი (მიზანი)	192
წყალსაცავი (ჰაუდ)	193
ხიდი (სირატ).....	193
ჯოჯოხეთი (ჯეპენემი).....	194
სამოთხე (ჯენეთი).....	196
სული (რუჟი)	201
სულის არსი.....	203

